

Faculteit Letteren & Wijsbegeerte

Anne-Sophie Rouckhout

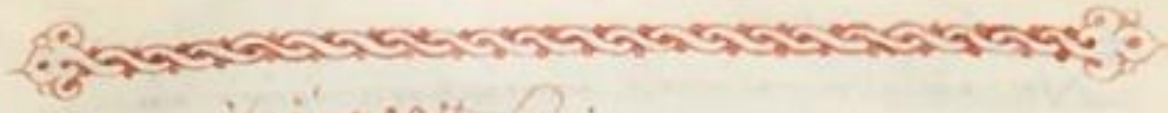
Ὅμηρε Μουσῶν, χαῖρε, χρύσειον στόμα

*De receptie van Homeros en zijn epen
in Griekse, literaire epigrammen en boekepigrammen*

Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad van
Master in de taal- en letterkunde
Grieks-Latijn

2016

Promotor Prof. dr. Kristoffel Demoen
 Vakgroep Letterkunde

ἄς ὀμνηροῖι

Ἄφραι μὲν ἡ μάρωσι καὶ ἱερὰ κύκλωσι λήρησι
ἀχορῶσι διγῆσι εἰ μὲν πύρος ἢ ἕλιος
Ἐμφοτόλοισι δ' αὖτις ἡδὲ ἄπτεκ μάλ' ἄνω ὀμνηρος
λαμπρότατος· μουσοῦ φέτος ἀμασχόμενος

ἄφραι τῶν τριῶν σφαιρῶν

Ἐρβάδι τῆν ἱερῆν κίφλην κατὰ γαίαν κ' ἀχὺ πτεῖ
ἀφροῦ ἡρώωστος μὲν τὰ βίτου ὀμνηροῖι

Ἐρβάδι βίτος ὀμνηρος ἑλλείδων πᾶσιν αἰεὶ σε
βίβης ἐκτεταῶσ τῆς ἐκαστοῦ τὰ πύλοισι

Ἐπὶ δὲ πόρτις μάρωσι τοσοφῆν δὲ ἰσχυρὸν ὀμνηρου
σμῶρμα· χίος· κολοφῶν· ἱθάκη· πύλος· ἄργος· ἀθήραι.

Ἐπὶ δὲ ἰριδαίου σὶ πόρτις δὲ ἰσχυρὸν ὀμνηρου
κύμα· σμῶρμα· χίος· κολοφῶν· πύλος· ἄργος· ἀθήραι.

Ἐυρεφύσις εὐρετε κοῦσὸν δὲ πταύσων το μὸχθωσιν
εἰς ἱγῶ μούσων ὀμνηροῦ ἡδὲ κίφλην τῆν φασὸν μεροίρη

ἄς ἐκόνων ὀμνηροῖι

Ἐκ αἰῶρα ὀμνηρος καὶ ἰζαῶρος αἰείδων
σφραγίης μουσικῆς δόξων ἀειράμενος
μῆνιν μὲν δ' ἄεισας ἀχιλλεύς· αὐτὰρ ἀχαιῶν
τρομενδὸν μνησῶν σὺ γ' ἔχυσιν ἐμπλάσει·
τιρόμερον πηλάγησιν ὀδυσσεύσιν ἰχθυόσιν
γυλίχου ἀσπασίως εἰ σὶ δεπηνιχόπτι,

εἰς τὸν αἰτὸν ἱερῶν

Ἄιξ ἰῶν ὀμνηρος τῆν κίφλην καὶ μῆνιν
φθορεῖν αὖ φηκας τὰς δὲ πορθήτοις πόρτις
ἱρῶν σὶ ὀμνηρου πρὸς ἀλιεῖς

Ἄρδρις ἀπὸρκαὶ δὲ ἡδὲ λίκτορις ἰρὸν χόμην τῆν

De afbeelding op de voorzijde is manuscript *Harley 5600*, folium 13v (British Library, London).
Bron: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=harley_ms_5600_f013v

DANKWOORD

Tien maanden en tweehonderdachtenveertig epigrammen later leg ik de laatste hand aan wat de bekroning van je studies wordt genoemd. Hierbij wil ik graag enkele mensen vermelden, die mij bij deze scriptie geholpen en gesteund hebben.

In de eerste plaats wil ik mijn promotor, prof. Kristoffel Demoen, bedanken, om tijdens zijn sabbatical tijd te willen vrijmaken en mij bovendien een zeer boeiend onderwerp aan te reiken, waardoor ik het voorbije jaar door mij tot dan toe onverkende wegen van de Griekse literatuur ontdekte en leerde kennen. Zijn opbouwende kritiek, motiverende opmerkingen en nooit aflatende vertrouwen zorgden ervoor dat ik mijn grenzen leerde verleggen en deze masterproef tot een goed einde kon brengen.

Ik ben ook Sien De Groot dankbaar voor de verhelderende antwoorden op al mijn database-vragen en Renaat Meesters om mij zijn nog ongepubliceerd artikel te willen bezorgen. Ook Els De Loor mag ik zeker niet vergeten. Ze spoorde verloren gewaande boeken op en kneep meer dan eens een oogje toe wanneer ik enkele boeken langer dan normaal toegestaan, wilde ontlenuen. Mijn zus Lieselotte en Benjamin ben ik zeer erkentelijk voor het nalezen van grote delen van deze scriptie.

In het bijzonder wil ik mijn ouders bedanken voor alle steun de voorbije vier jaar en hun rotsvast geloof in mij. Maar vooral omdat ze me tien jaar geleden mijn hart lieten volgen in mijn keuze voor Grieks en Latijn. Dankzij hen heb ik mijn interesse en liefde voor de klassieke talen en cultuur kunnen ontplooien en ben ik de classica geworden die ik nu ben.

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD	5
INHOUDSTAFEL	7
INLEIDING	9

HOOFDSTUK 1 HISTORISCH-THEORETISCH KADER 11

1.1	Korte geschiedenis van het epigram	11
1.2	Ontstaan van de anthologieën	13
1.2.1	De bloemlezingen van Meleagros, Philippos en Agathias	13
1.2.2	Konstantinos Kephala	15
1.2.3	De <i>Anthologia Palatina</i> en <i>Anthologia Planudea</i>	16
1.2.4	De meest recente uitgaves van de anthologieën	17
1.3	Epigrammen als paratekst: boekepigrammen	18
1.3.1	Boekepigrammen: een definitie	18
1.3.2	Parateksten, periteksten en epiteksten	20
1.3.3	Indeling van de boekepigrammen	21

HOOFDSTUK 2 HOMERISCHE EPIGRAMMEN IN LITERAIRE COLLECTIES: DE ANTHOLOGIA GRAECA 23

2.1	Thematisch overzicht	23
2.1.1	Homerus	23
2.1.1.1	<i>Homerus' afkomst</i>	24
2.1.1.2	<i>Een goddelijke dichter</i>	25
2.1.1.3	<i>De dood van Homeros</i>	26
2.1.1.4	<i>Homerus in vergelijking met anderen</i>	28
2.1.2	De homerische epen	29
2.1.2.1	<i>Oordelen over de homerische epen</i>	29
2.1.2.2	<i>Grafepigrammen voor homerische helden</i>	30
2.1.2.3	<i>Homerische steden</i>	32
2.1.2.4	<i>Kunstwerken met homerische inhoud</i>	33
2.1.2.5	<i>Citaten en verwijzingen</i>	34
2.1.2.6	<i>Omgang met de homerische epen</i>	36

2.2	Enkele casestudies	40
2.2.1	<i>Ethopoiiai</i> : homerische figuren aan het woord	40
2.2.2	De <i>Ekphrasis</i> van Christodoros van Koptos	44
2.2.3	Grafepigrammen voor Aias	49
2.2.4	Achilleus en Patroklos bij Straton: AG 12.217	52
2.3	Conclusie	55
 HOOFDSTUK 3 HOMERISCHE BOEKEPIGRAMMEN		57
3.1	Inleiding	57
3.2	Auteur-gerelateerde boekepigrammen	58
3.2.1	Lof	58
3.2.2	Blaam	63
3.3	Tekst-gerelateerde boekepigrammen	64
3.4	De wereld van het manuscript	67
3.4.1	Lezer-gerelateerde boekepigrammen	67
3.4.2	Patroon-gerelateerde boekepigrammen	68
3.4.3	Scribent-gerelateerde boekepigrammen	69
3.5	Conclusie	72
 HOOFDSTUK 4 HOMERISCHE EPIGRAMMEN UIT DE ANTHOLOGIA GRAECA ALS BOEKEPIGRAM		73
4.1	Algemene presentatie van het materiaal	73
4.2	Een dubbelleven: de interactie tussen context en betekenis	75
4.2.1	Een lofrede op Homeros als pro- of epiloog	75
4.2.2	Epigrammen als aantekeningen bij de homerische epen	77
4.3	Conclusie	81
 SLOTWOORD		83
 BIBLIOGRAFIE		85
 APPENDICES		91
Appendix I	Overzicht van de homerische epigrammen uit de <i>Anthologia Graeca</i>	91
Appendix II	Vertaling van de homerische epigrammen uit de <i>Anthologia Graeca</i>	99
Appendix III	Vertaling van de homerische boekepigrammen	173

Deze masterproef bevat 29 298 woorden (exclusief voetnoten, bibliografie en appendices).

INLEIDING

*Εἰ θεός ἐστὶν Ὅμηρος, ἐν ἀθανάτοισι σεβέσθω·
εἰ δ' αὖ μὴ θεός ἐστι, νομιζέσθω θεὸς εἶναι.*

(Anoniem, AG 16.301)

Deze twee verzen geven met zeer weinig woorden weer hoeveel bewondering Hellas' grootste dichter opwekte. De fascinatie voor de figuur van Homeros en de epen die op zijn naam overgeleverd zijn, is niet alleen voor literatuurwetenschappers en classici vandaag zeer groot, maar was dat ook al in de Oudheid zelf. Doorheen de geschiedenis van de Griekse literatuur zijn Homeros en zijn epen altijd een belangrijke inspiratiebron gebleven voor andere schrijvers. Dat blijkt ook zeer duidelijk uit een genre dat vanaf het Hellenisme een grote bloei kende en in deze masterscriptie centraal staat: het epigram. De onwetendheid die als een sluier de persoon van Homeros omgeeft en de tot de verbeelding sprekende epen die op zijn naam overgeleverd werden, gingen ook binnen het epigram een eigen leven leiden en bleken een populair thema te zijn voor epigrammatici.

De doelstelling van deze thesis is een breed overzicht te bieden van de epigrammen, waarin Homeros en zijn twee epen een centrale rol toebedeeld krijgen om een omvattende impressie te geven van hoe de homerische traditie binnen één specifiek genre, het epigram, gerecipieerd is en zeer vruchtbaar gebleken is. Het is uiteraard onmogelijk om in deze verhandeling de volledige geschiedenis van het Griekse epigram te behandelen. Daarom zal ik niet ingaan op inscripties, maar komen enkel literaire epigrammen en boekepigrammen aan bod. De literaire epigrammen vormen een zeer groot corpus en bevinden zich in talrijke bronnen. Ik zal mij beperken tot de epigrammen die verzameld zijn in de *Anthologia Graeca*, de grootste collectie epigrammen uit de Oudheid. Voor de boekepigrammen heb ik dankbaar gebruik gemaakt van de *Database of Byzantine Book Epigrams*, een lopend database-project van de Universiteit Gent, dat zich tot doel stelt alle boekepigrammen uit Griekse manuscripten van de zevende tot de vijftiende eeuw te verzamelen.

In het eerste hoofdstuk zal eerst en vooral zeer kort een historisch kader geschetst worden. Het epigram is een genre dat in de Oudgriekse en Byzantijnse literatuur een lang en productief bestaan gekend heeft. Om de epigrammen die in het vervolg van deze thesis besproken zullen worden toch enigszins in een groter geheel te kunnen plaatsen, zal eerst een bondig overzicht van de evolutie van het epigram gegeven worden. Hierbij zal vooral aandacht uitgaan naar de context van de literaire epigrammen, met name de belangrijkste anthologieën die sinds het hellenisme ontstaan zijn en uiteindelijk culmineerden in de *Anthologia Graeca*. Ten tweede wordt een korte, theoretische inleiding op boekepigrammen gegeven met enige terminologische toelichting. Dit historisch-theoretisch

overzicht is allesbehalve exhaustief, maar is eerder bedoeld om de bespreking van de epigrammen te contextualiseren.

Het tweede hoofdstuk biedt een overzicht van de literaire epigrammen uit de *Anthologia Graeca*. Enerzijds zal dit zeer ruime corpus aan homerische, literaire epigrammen voorgesteld worden aan de hand van een thematische indeling. De basis hiervoor werd gelegd door Skiadas in zijn monografie *Homer im Griechischen Epigramm*. Hij stelde zich tot doel “*ein Bild Homers aus den griechischen Epigrammen zu gewinnen*”.¹ Aangezien de focus bij hem in het bijzonder op de persoon van Homeros ligt, zal ik Homeros zelf korter behandelen en vooral ingaan op de receptie van de homerische epen in de epigrammen uit de *Anthologia Graeca*. Hierbij zal ook enige aandacht besteed worden aan de geschiedenis en context van de epigrammen en de opbouw van de anthologie. Hoe omvattend Skiadas' boek ook is, toch zijn er onvermijdelijk nog hiaten terug te vinden in zijn bespreking (en ik ben er mij ten volle van bewust dat ook ikzelf waarschijnlijk epigrammen over het hoofd gezien heb). Daarom komen in het tweede deel van het hoofdstuk vier casestudies aan bod, waarin een aantal epigrammen, die niet door Skiadas besproken werden, maar toch zeer interessant zijn, besproken zullen worden.

Veel minder inkt is tot nu gevloeid over boekepigrammen, die in het derde hoofdstuk centraal staan. Uit de *DBBE* heb ik die boekepigrammen gefilterd, waarin Homeros of zijn epen een belangrijke rol spelen. Aan de hand van functionele categorieën zal ik dit gevarieerde, kleine corpus voorstellen en bespreken, en tonen hoe de inhoud van deze epigrammen sterk gekoppeld is aan hun context.

In het vierde en laatste hoofdstuk tenslotte smelten de vorige twee delen samen. Sommige epigrammen zijn namelijk zowel in de *Anthologia Graeca* opgenomen als gekopieerd in een of meerdere manuscripten. Hierbij zullen we nagaan welk effect de wisselende context heeft op de interpretatie van de epigrammen.

In de appendix heb ik alle door mij ontdekte epigrammen, zowel de literaire epigrammen uit de *Anthologia Graeca* als de boekepigrammen, opgenomen. Met het oog op een vlotte lectuur van deze thesis heb ik hen bovendien voorzien van een eigen, Nederlandse vertaling.

¹ Skiadas 1965, 2.

HOOFDSTUK 1

HISTORISCH-THEORETISCH KADER

1.1 Korte geschiedenis van het epigram²

Het epigram is een genre met een lange voorgeschiedenis en heeft in de Griekse literatuur ook een zeer lang bestaan gekend. Het Griekse woord ἐπί-γραμμα is zeer letterlijk te vertalen naar de Nederlandse woorden “op-schrift, in-scriptie” en wijst op een korte tekst die gekerfd is in of geschreven is op een ander voorwerp. In de Griekse wereld waren zeer veel inscripties aanwezig, ingekerfd in steen of een ander hard materiaal en met een praktisch doel. Deze inscripties kunnen publicaties zijn van de wetten van een polis of grafopschriften die de gestorven persoon identificeren en eventueel met lovende woorden prijzen. Ingekrast op monumenten en standbeelden gedenken ze belangrijke gebeurtenissen of eren ze een hoogstaand figuur. Ook dedicatie-opschriften, die het object waarop ze geschreven zijn als gift voor de goden bestempelen, komen zeer vaak voor. In de letterlijke zin van het woord zijn dit allemaal “epi-grammen”, maar de term epigram werd vanaf het begin gebruikt om een welbepaalde groep inscripties aan te duiden, namelijk metrische opschriften. Deze korte opschriften in verzen kwamen vooral voor op grafstenen, objecten die aan de goden werden geofferd en monumenten ter ere van een persoon of gebeurtenis.³ De epigrammen (i.e. vanaf nu metrische inscripties) vormen maar een zeer klein deel van alle opschriften in tegenstelling tot de proza-opschriften en zelfs in de drie net aangehaalde categorieën waren ze niet courant.⁴ Die vroegste epigrammen bevinden zich als poëtische objecten op de nexus tussen “*effective social performance and verbal artistry*”⁵, waarbij het ene epigram meer artistieke kwaliteiten aan de dag legt dan het andere. In de eerste eeuwen van het Griekse epigram waren de meeste echter nog zeer formulair met weinig poëtische aspiraties, “*contributing not to an inscribed object’s artistry, but to its μνήμα (memorial) function*”.⁶ Ze kunnen al beschouwd worden als poëzie, maar eerder op een functionele dan een esthetische manier, gekoppeld aan hun performatieve rol in de maatschappij.⁷ Een van de oudste voorbeelden is de

² Een uitgebreid, historisch overzicht is terug te vinden in Livinstone - Nisbet 2010.

³ Bing - Bruss 2007, 1.

⁴ Bing - Bruss 2007, 2.

⁵ Day 2007, 30.

⁶ Day 2007, 31.

⁷ Day 2007, 32-35: Day benadrukt hierbij de link tussen deze epigrammen en “*oral, performed, occasional poetry*”. Het is dan ook geen verrassing dat ze qua inhoud en taalgebruik duidelijk de poëzie die bij sociale

inscriptie op de Dipylon-oinochoe, te dateren rond 740 v.C. en teruggevonden bij de Dipylon-poort te Athene. Op het wijnkannetje staat een zeer kort, hexametrisch epigram:

ὅς νῦν ὄρχεσθῶν πάντων ἀταλότατα παίζει,
τὼ τόδε (...)

*Wie nu van alle dansers het meest speels danst,
van hem [zal] dit (...)*

Het wijnkannetje was waarschijnlijk een van de prijzen die tijdens een danswedstrijd werden uitgereikt en het vers vormt een reproductie van de aankondiging van de prijs voor de start van de competitie, zoals de woorden die Achilles in *Ilias* XXIII, tijdens de lijkspeken voor Patroklos, uit.⁸ Telkens iemand de woorden las, werd men opnieuw herinnerd aan de specifieke gelegenheid, waarbij het aardewerk als geschenk werd overhandigd en de woorden werden uitgesproken.⁹

In het Hellenisme ontstond plots een sterke interesse voor het epigram en werd het zelfs een actief, literair genre. Epigrammen dienden niet alleen meer als inscriptie op een object of monument, maar werden vanaf dan ook korte gedichten over een bepaald thema waarbij creativiteit en variatie een belangrijke rol speelden.¹⁰ Deze plotse belangstelling werd opgewekt doordat inscripties vooral vanaf de vierde eeuw werden verzameld en gepubliceerd in boekvorm. Inscriptions werden losgekoppeld van hun oorspronkelijke, primaire context en kwamen terecht in de secundaire context van collecties. Door deze ontwikkeling ontstond de mogelijkheid om verschillende inscripties naast elkaar, in een reeks te lezen, te bestuderen en met elkaar te vergelijken.¹¹ Het genre onderging met andere woorden een literarisering. De hellenistische dichters schreven enerzijds fictieve epigrammen, die nog een sterke link met de inscripties behielden, omdat hun onderwerp de oorspronkelijke functie van een epigram reflecteerde (bijvoorbeeld grafepigrammen en votiefepigrammen). Hoewel deze epigrammen geschreven werden met het oog op een literaire receptie, hielden ze soms de schijn op dat ze wel ooit een inscriptie waren, opgeschreven op het object waarnaar in het epigram zelf verwezen wordt. Ze wekken deze indruk op door kleine elementen uit inscripties, die naar de context verwijzen, over te nemen, bijvoorbeeld aanwijzende voornaamwoorden of bijwoorden als τόδε of ἐνθάδε. Literaire epigrammen bevinden zich echter op papyrus, opgenomen tussen andere epigrammen, en de context waarnaar verwezen wordt in het epigram is met andere woorden een andere dan de feitelijke context. Of zoals Bing en Bruss het uitdrukken: “*literary epigram retains the inscriptions’ conventional deixis, but suddenly there is no “there” there*”.¹² Literaire epigrammen zijn een spel waarbij de verbeelding van de lezer wordt geprikkeld om mee te stappen in deze literaire realiteit en de imaginaire context zelf aan te vullen. Tegelijkertijd wordt de lezer zo aangespoord om te reflecteren over de verhouding

gebeurtenissen in een gemeenschap werd voorgedragen, resoneren. Vaak bevatten deze epigrammen bovendien verwijzingen naar de gelegenheid waarvoor ze geschreven werden.

⁸ Day 2007, 35-36.

⁹ Een gedetailleerde bespreking van de performatieve functie van deze inscriptie-epigrammen is terug te vinden bij Day 2007, 29-47.

¹⁰ Livingstone - Nisbet 2010, 7.

¹¹ Bing - Bruss 2007, 6-7.

¹² Bing - Bruss 2007, 8.

en vooral verschillen tussen inscripties en literaire epigrammen.¹³ Anderzijds waren er ook nieuwe onderwerpen waarover epigrammen werden geschreven. Twee subcategorieën van het epigram, de erotische epigrammen en drinkepigrammen, zijn ontstaan door de invloed die het genre van de elegie heeft uitgeoefend op het literaire epigram.¹⁴ Deze interactie had ook nog een ander gevolg, met name op het metrum. De meest gebruikte versmaat in epigrammen is namelijk het elegisch distichon, de combinatie van een hexameter en een pentameter. Daarnaast komen ook vaak dactylische hexameters of jamben voor.

Het Hellenisme was ook de periode waarin een opvallende verzamelmentaliteit zich ontplooidde. Het ultieme toonbeeld hiervan is het Mouseion te Alexandrië, het intellectuele centrum en tevens de grootste bibliotheek waar men alles wou bijeenbrengen wat in het Grieks was geschreven. Dezelfde doelstelling ligt op een kleine schaal aan de basis van het tot stand komen van een aanzienlijk aantal anthologieën, onder andere ook voor epigrammen.¹⁵ Een aantal van deze bloemlezingen zijn zeer belangrijk gebleken voor onze huidige kennis van literaire epigrammen en verdienen daarom een korte toelichting.

1.2 Ontstaan van de anthologieën

De belangrijkste bron voor de studie van epigrammen is de *Anthologia Graeca*, een collectie van zestien boeken waarin een groot aantal epigrammen is opgenomen, geschreven door verschillende dichters en dat verspreid over meer dan duizend jaar. Zo'n uitgebreide verzameling is uiteraard niet van de ene op de andere dag ontstaan. Vanaf het Hellenisme ontstonden er verschillende anthologieën die uiteindelijk geculmineerd zijn in wat wij vandaag kennen als de *Anthologia Graeca*.¹⁶

1.2.1 De bloemlezingen van Meleagros, Philippos en Agathias

Aan de basis van deze grootste collectie epigrammen ligt de bloemlezing van Meleagros van Gadara.¹⁷ Rond het begin van de eerste eeuw v.C. verzamelde hij een grote hoeveelheid epigrammen van verschillende dichters. Niet alleen Hellenistische auteurs als Kallimachos werden door hem opgenomen, maar ook vele dichters uit de eeuwen ervoor, waaronder ook enkele zeer bekende namen als Sappho en Archilochos. Aan deze collectie voegde Meleagros ook zijn eigen epigrammen toe. Geen van de door hem verzamelde epigrammen is later te dateren dan de late tweede eeuw v.C.,

¹³ Bing - Bruss 2007, 8.

¹⁴ Bing - Bruss 2007, 11-12.

¹⁵ In het bijzonder bloemlezingen van epigrammen waren zeer populair. Cf. Krevans 2007, 132-134.

¹⁶ Het overzicht dat in de volgende paragrafen aan bod komt is gebaseerd op het standaardwerk van Cameron (*The Greek Anthology from Meleager to Planudes*, Oxford 1993) en de studies van Averil en Alan Cameron (1966, 6-25) en Argentieri (2007, 147-164).

¹⁷ Cf. Cameron 1993, 19-33. Argentieri 2007, 151-158.

behalve uiteraard zijn eigen werk.¹⁸ Hij deelde zijn anthologie op in vier categorieën: erotische epigrammen, dedicatie-epigrammen, grafepigrammen en epideiktisch-ekphrastische epigrammen.¹⁹ Elke categorie besloeg een volledig boek van de compilatie. Deze classificatie werd echter niet al te strikt toegepast: elk boek bevatte epigrammen die eerder bij een van de andere genres thuishoorden, maar door thematische of lexicale overeenkomsten naast epigrammen uit dat specifieke boek waren geplaatst.²⁰ Binnen de langere sequenties, die in de *Anthologia Palatina* ontdekt zijn, valt het op dat epigrammen van meer befaamde dichters afgewisseld worden met die van tweederangs-auteurs.²¹ Meleagros gaf zijn werk de titel *Στέφανος* (“Krans”), een bekende metafoor waarbij de epigrammen vergeleken worden met bloemen die geplukt zijn en door de compiler samengevlochten zijn tot een sierlijk geheel. Dit komt ook expliciet tot uitdrukking in het prooimion van de *Στέφανος*, dat bewaard is als eerste epigram in het vierde boek van de *Anthologia Graeca*, een zeer kort boek dat enkel de prooimia van de drie grote anthologieën van Meleagros, Philippos en Agathias bevat. In het inleidende epigram spreekt hij zelf over een *πάγκαρπον ἀοιδᾶν* en een *ὑμνοθετᾶν στέφανον*. Vervolgens vergelijkt hij de epigrammen van elke dichter met een specifieke bloem en beschrijft hij hoe hij deze gevarieerde bloemenverzameling tot een geheel heeft verweven. In de 58 verzen vermeldt hij 47 dichters, zichzelf niet meegeteld, maar hij geeft zelf aan dat hij niet alle dichters, die in zijn bloemlezing terug te vinden zijn, bij naam heeft genoemd.²²

Een anthologie met dezelfde naam werd samengesteld door Philippos van Thessalonike gedurende de heerschappij van keizer Nero.²³ In zijn prooimion (AG 4.2) stelt hij zijn anthologie voor als een onderneming in navolging van Meleagros (*ἀντανέπλεξα / τοῖς Μελεαγρείοις ὡς ἕκλον στεφάνοις*), waarin hij de epigrammen van jongere auteurs zal opnemen (*γνώθι καὶ ὀπλοτέρων τὴν ὀλιγοστιχίην*). In tegenstelling tot zijn voorganger, wiens collectie zo’n zes eeuwen beslaat, bevat Philippos’ *Stephanos* epigrammen van dichters vanaf het einde van de tweede eeuw v.C. tot ongeveer 10 n.C.. Net als Meleagros nam hij ook epigrammen van zichzelf op. De overgeleverde epigrammen tonen dat Philippos duidelijk andere voorkeuren had dan Meleagros. Erotische epigrammen vormen maar een zeer klein aandeel en grafepigrammen en dedicatie-epigrammen vertonen maar weinig originaliteit meer. De vernieuwing ligt vooral in de satirische en epideiktische epigrammen.²⁴ Ook in de indeling paste hij een ander principe toe: hij ordende de epigrammen op een alfabetische manier, zonder aantoonbare indeling in thematische categorieën. Zijn alfabetische ordening ging niet verder dan de eerste letter van het eerste woord van elk epigram: binnen de 24 lettergroepen maakte hij geen verder onderscheid door naar de tweede, derde ... letter te kijken.²⁵ Deze sequentie was naar alle waarschijnlijkheid evenredig verdeeld over verschillende boeken - bijvoorbeeld drie boeken: α-θ, ι-π en ρ-ω.²⁶

¹⁸ Livingstone - Nisbet 2010, 10.

¹⁹ Door zijn indeling werden deze vier categorieën bovendien gezien als de standaard subgenres van het epigram. Tueller 2014, XVI.

²⁰ Argentieri 2007, 157-158.

²¹ Cameron 1993, 19.

²² Cf. AG 4.1, v.55: “ἄλλων τ’ ἔρνεα πολλὰ νεόγραφα”.

²³ Cf. Argentieri 2007, 158-163.

²⁴ Argentieri 2007, 161.

²⁵ Cameron 1993, 37.

²⁶ Cameron 1993, 33-36; Argentieri 2007, 163.

Een derde naam die van belang is, is Agathias van Myrina, beter bekend als Agathias Scholastikos. Hij werd geboren rond 530 en studeerde in Alexandrië en waarschijnlijk ook Konstantinopel, waar hij als advocaat werkzaam was. Zijn compilatie uit 567 of 568 kreeg de titel *Κύκλος τῶν νέων ἐπιγραμμάτων*. Zijn indeling volgde grotendeels die van Meleagros, maar in plaats van vier categorieën onderscheidde hij er zeven, die duidelijk in de *Anthologia Graeca* verwerkt zijn: wij-epigrammen, epideiktische epigrammen, grafepigrammen, aansporende epigrammen, spotepigrammen, liefdesepigrammen en drinkepigrammen.²⁷ In tegenstelling tot Meleagros en Philippos nam Agathias enkel epigrammen van tijdgenoten op in zijn anthologie. Averil en Alan Cameron sommen een lijstje van drieëntwintig auteurs op, die zeker door Agathias werden opgenomen in zijn *Κύκλος*.²⁸

1.2.2 Konstantinos Kephalas

Daarna is het meer dan driehonderd jaar wachten op de zeer omvangrijke anthologie van Konstantinos Kephalas, die te dateren is rond het jaar 900 en waaraan de compilaties van Meleagros, Philippos en Agathias ten grondslag liggen.²⁹ De indeling van Kephalas' anthologie is zelf grotendeels gebaseerd op die van Agathias en heeft op zijn beurt de indeling van de *Anthologia Palatina* in grote mate beïnvloed. Kephalas verdeelde zijn werk onder in de volgende categorieën: erotische epigrammen (AP 5), wij-epigrammen (AP VI), grafepigrammen (AP VII), epideiktische epigrammen (AP IXa), ekphrastische epigrammen (AP IXb), aansporende epigrammen (AP X), drinkepigrammen (AP XIa), spotepigrammen (AP XIb) en homo-erotische epigrammen (AP XII). Daarna volgden nog epigrammen in een ongewoon metrum (AP XIII) en raadsels, aritmetische problemen en orakels (AP XIV). Het is bovendien waarschijnlijk dat Kephalas aan het begin van zijn anthologie de prooimia van Meleagros, Philippos en Agathias (AP IV) plaatste.³⁰

Binnen deze omvattende categorieën wisselde Kephalas thematisch geordende epigrammen af met sequenties overgenomen uit de bloemlezingen van Meleagros, Philippos en Agathias.³¹ Uit de anthologieën van Meleagros en Agathias nam hij rechtstreeks sequenties van opeenvolgende epigrammen over, zonder grote wijzigingen aan te brengen in de volgorde.³² Aangezien de *Stephanos* van Philippos niet in thematische boeken is ingedeeld, was het voor Kephalas onmogelijk bij het overnemen van epigrammen uit Philippos' bloemlezing dezelfde werkwijze toe te passen. Kephalas verdeelde ze bij het opstellen van zijn eigen anthologie over zijn verschillende, thematische boeken: op basis van zijn eigen indeling herordende hij dus in feite de epigrammen, waarbij hij binnen elke, nieuw gecreëerde, thematische groep de alfabetische opeenvolging aanhield. Cameron geeft zelf het volgende voorbeeld: “*The sequence of erotic poems (AP v. 104-33), for example, is simply an excerpt*

²⁷ Livingstone - Nisbet 2010, 10; Cameron 1993, 23.

²⁸ Cameron - Cameron 1966, 7-8. Zoals ze zelf ook aangeven, zijn we voor deze info aangewezen op de *Anthologia Palatina*: “*For Cephalas will almost certainly have omitted some of the poems which Agathias included, and some of the poems Cephalas included are omitted in the Palatinus. Here Planudes offers a valuable check: Planudes includes no fewer than 54 poems by the poets of the Cycle on paintings and statues which are absent from the Palatinus though probably included by Cephalas.*”

²⁹ Uiteraard gebruikte Kephalas ook nog andere bronnen, waaronder o.a. het *Anthologion* van Diogenianus, de *Palladas Sylloge* uit de zesde eeuw en Stratons *Musa Paidike*. Lauxtermann 2003, 88. Cf. Beckby 1957, 75.

³⁰ Lauxtermann 2003, 87.

³¹ Cf. Cameron 1993, xvi-xvii.

³² Cf. Bing - Bruss (2007, 22) geven een opsomming van de Meleagrisc en Philippische sequenties.

of all the erotic poems which Cephalas could find scattered throughout the 3000-odd lines of the Garland. (...) And since they range from alpha to omega, they must have been culled evenly from all parts of the original.”³³ Philippische epigrammen die sinds Kephalaas naast elkaar overgeleverd zijn, waren in de oorspronkelijke *Stephanos* dus meestal van elkaar gescheiden door verschillende andere epigrammen.

Al onze kennis over de vroege anthologieën van Meleagros, Philippos en Agathias hebben we te danken aan het feit dat Kephalaas hen als bron heeft gebruikt. Dit heeft echter ook een keerzijde: net omdat Kephalaas hen verwerkt heeft in zijn eigen anthologie, zijn ze waarschijnlijk niet meer gekopieerd en bewaard als zelfstandige, literaire werken.³⁴

1.2.3 De *Anthologia Palatina* en *Anthologia Planudea*

Ook de anthologie van Kephalaas zelf is niet bewaard in zijn originele vorm. Onze kennis ervan - en met andere woorden van de geschiedenis van het epigram in de Oudheid - is zo goed als volledig afhankelijk van twee manuscripten, die beide op Kephalaas teruggaan: de *Anthologia Palatina* (=AP), een codex uit de tiende eeuw, en de *Anthologia Planudea* (=API), een manuscript uit 1301 genoemd naar de auteur ervan, Maximos Planudes. Deze laatste werd oorspronkelijk, voor de echte ontdekking van de AP, beschouwd als dé *Anthologia Graeca* en is onderverdeeld in zeven boeken: epideiktische epigrammen, drinkepigrammen en satirische epigrammen, grafepigrammen, epigrammen op monumenten en standbeelden, Christodoros' epigrammen en epigrammen van de hippodroom in Konstantinopel, wij-epigrammen en liefdesepigrammen.³⁵ De *Anthologia Planudea* is met haar circa 2400 epigrammen niet zo uitgebreid als de *Anthologia Palatina*, die zo'n 3700 epigrammen bevat. Toch is het een zeer waardevolle bron, omdat ze 388 epigrammen bevat, die niet in de *Anthologia Palatina* zijn opgenomen. Een groot deel van deze epigrammen zou bovendien thuishoren tussen AP 9.583 en 9.584, waar zich in de *Anthologia Palatina* blijkbaar een vrij grote lacune bevindt.³⁶

Sinds de publicatie van de *Anthologia Palatina* op het einde van de achttiende eeuw wordt dit manuscript echter als het belangrijkste beschouwd voor de overlevering van Griekse epigrammen. Deze anthologie is samengesteld tussen 930 en 980 door zes verschillende scribenten en bestaat uit veertien boeken, waarna in het manuscript nog een vijftigtal epigrammen volgen, die als vijftiende boek worden beschouwd.³⁷ De belangrijkste bron voor de scribenten van dit manuscript was zoals gezegd de anthologie van Kephalaas, die aan het begin van dezelfde eeuw tot stand was gekomen. Ze hernummerden zijn boeken, maar brachten - in tegenstelling tot Planudes - geen significante veranderingen aan in de indeling binnen Kephalaas' boeken.³⁸ Daarnaast werden een aantal nieuwe boeken toegevoegd, zodat de *Anthologia Palatina* in haar uiteindelijke vorm er zo uitzag:

³³ Cameron 1993, 36.

³⁴ Bing - Bruss 2007, 22.

³⁵ Bing - Bruss 2007, 20.

³⁶ Lauxtermann 1998, 526.

³⁷ Bovendien merkt Beckby (IV 1958, 254) op dat het grootste deel van de epigrammen die als vijftiende boek doorgaan, boekepigrammen zijn.

³⁸ Cameron - Cameron 1966, 7.

1. Christelijke epigrammen
2. Christodoros' *ekphrasis* van de standbeelden in het Zeuxippos
3. Epigrammen uit Kyzikos
4. Prooimia
5. Liefdesepigrammen van verschillende dichters
6. Wij-epigrammen
7. Grafepigrammen
8. Excerpt uit de gedichten van de heilige Gregorios de theoloog
9. Epideiktische epigrammen
10. Aansporende epigrammen
11. Drink- en spotepigrammen
12. De *Paidike Mousa* van Straton van Sardes
13. Epigrammen in verschillende metra
14. Aritmetische vraagstukken en raadsels
- (15.) Gemengde epigrammen

De *Anthologia Graeca* (=AG), zoals ze vandaag wordt gepubliceerd, bestaat uit zestien boeken: de *Anthologia Palatina* vormt hiervan de eerste vijftien boeken en het zestiende boek bestaat uit de epigrammen van de *Anthologia Planudea* die niet in de *Anthologia Palatina* terug te vinden zijn.

De opbouw ervan draagt dus duidelijk de sporen van de lange ontstaansgeschiedenis die aan de basis ervan ligt. Men vergelijkt de AG dan ook graag met een labyrint,³⁹ want het is in feite één grote puzzel met epigrammen van zeer veel verschillende dichters en uit een periode van meer dan een millennium, die door elkaar geklutst zijn en thematisch in zestien boeken zijn ingedeeld. De *Anthologia Graeca* is met andere woorden een soort palimpsest van verschillende, opeenvolgende anthologieën, die in de loop van de Oudheid samengesteld zijn, en door het overnemen, weglaten en toevoegen van epigrammen in elke fase haar uiteindelijke vorm aangenomen heeft in wat wij vandaag kennen uit de twee manuscripten van de *Anthologia Palatina* en de *Anthologia Planudea*.

1.2.4 De meest recente uitgaves van de anthologieën⁴⁰

In de loop van de twintigste eeuw zagen verschillende edities, die ook vandaag nog worden beschouwd als de standaardedities, het licht. In *The Loeb Classical Library* verscheen tussen 1916 en 1919 een vijfdelige editie van de *Anthologia Graeca*, voorzien van een Engelse vertaling en uitgegeven door William Roger Paton. Een herziene versie van het eerste deel van deze reeks werd intussen uitgegeven door Tueller in 2014. Vanaf 1928 werden de verschillende delen van de Franse editie door in de reeks *Les Belles Lettres* gepubliceerd, eveneens met een vertaling en bovendien ook voorzien van noten. De eerste acht delen (AP 1-9) zijn vooral de verdienste van Pierre Waltz. Na zijn overlijden namen Robert Aubreton, Félix Buffière en Jean Irigoien de fakkel over en publiceerden boeken 11 tot en met 15 van de AP én de epigrammen uit *Anthologia Planudea* die niet in de AP

³⁹ Bing en Bruss 2007, 20: “the labyrinthine transmission of Hellenistic epigrams in GA...”.

⁴⁰ Cf. *Bibliografie: primaire bronnen*.

opgenomen zijn. Het nog ontbrekende deel, AP 10, werd pas in 2011 uitgegeven door Jean Irigoin en Francesca Maltomini. Voor de Duitse *Tusculum*-reeks publiceerde Hermann Beckby de epigrammenverzameling in vier volumes met een Duitse vertaling en noten.

Zeer belangrijk voor een beter inzicht in de anthologieën die aan de basis van de AG liggen, zijn de edities van Gow en Page. In *The Greek Anthology: Hellenistic Epigrams* zijn alle epigrammen uit de *Anthologia Graeca* verzameld, die geschreven zijn tussen 323 v.C. en 100 v.C. en die (waarschijnlijk) een onderdeel vormden van de Στέφανος van Meleagros van Gadara. De epigrammen zijn op alfabetische volgorde geordend per auteur, met die uitzondering dat Meleagros zelf helemaal achteraan geplaatst is, net als de anonieme auteurs. Per auteur zijn de epigrammen thematisch gegroepeerd volgens de verschillende subgenres die in de AG terug te vinden zijn: Ἐρωτικά, Ἀναθηματικά, Ἐπιτύμβια, Ἐπιδεικτικά, Προτρεπτικά, Συμποτικά en Σκωπτικά Ἐπιγράμματα. De epigrammen zijn in een tweede volume bovendien voorzien van uitgebreide commentaar. Drie jaar later verscheen *The Greek Anthology: The Garland of Philip*, eveneens een editie in twee volumes met naast de tekst ook een vertaling en commentaren. De draad wordt opnieuw opgenomen waar de editie uit 1965 afbrak: Gow en Page hebben in deze uitgave de literaire epigrammen uit de AG verzameld, die geschreven zijn tussen 100 v.C. en 40 n.C. en met andere woorden deel uitmaakten van de bloemlezing van Philippos van Thessalonike. Tot slot bracht Page in 1981 nog een derde editie uit, getiteld *Further Greek Epigrams*. Hierin zijn epigrammen uit de periode tussen 323 v.C. en 50 n.C. samengebracht, die geen deel uitmaakten van de collecties van Meleagros en Philippos.

1.3 Epigrammen als paratekst: boekepigrammen

1.3.1 Boekepigrammen: een definitie

Het epigram kende ook later in het Byzantijnse Rijk een zeer vruchtbaar bestaan. Maar hun functie wijzigde drastisch: “*It is no longer a literary genre that occasionally harks back to its remote origins as verse inscription, but it becomes instead a purely inscriptional genre that only rarely aspires to become grand literature*”.⁴¹ De Byzantijnse cultuur kenmerkt zich inderdaad door een voorliefde om epigrammen op allerlei soorten objecten te schrijven: op gebouwen, kunstwerken, fresco’s, juwelen...⁴² In de Byzantijnse periode kwam ook de schriftcultuur tot volle bloei, wat zich vertaalde in de productie van een groot aantal manuscripten, waarin ook heel veel epigrammen verschijnen. Een zeldzame passage uit de Byzantijnse literatuur, waarin expliciet gesproken wordt over dit type epigrammen, is terug te vinden bij Photios. In zijn *Bibliothēke* - ook *Muriobiblon* genaamd -, een verzameling leesnotities van onschatbare waarde, citeert hij in de paragraaf over Loukianos een

⁴¹ Lauxtermann 1998, 132.

⁴² Bernard - Demoen *in druk*, 1-2.

gedicht dat hij in zijn uitgave terugvond en benoemt het met de woorden “τὸ τῆς βίβλου ἐπίγραμμα”, wat letterlijk vertaald kan worden als ‘boekepigram’.⁴³

In tegenstelling tot de literaire epigrammen die overgeleverd zijn in anthologieën en in die context een esthetische functie hebben, weerspiegelen deze epigrammen de oorspronkelijke functie van een epigram, omdat ze zich voordoen als inscripties op boeken of manuscripten, de dragers van teksten. Net zoals inscripties op objecten als standbeelden, grafstenen en dedicatie-objecten presenteren, verduidelijken en geven ze commentaar bij het object waarop ze ingeschreven zijn. Deze epigrammen in en over manuscripten worden aangeduid met de benaming “boekepigrammen”: ze geven uitleg bij de manuscripten waarin ze opgeschreven zijn of bij de inhoud ervan.⁴⁴ Een duidelijke, overkoepelende definitie wordt gegeven in de *Database of Byzantine Book Epigrams*:⁴⁵

Anastasios Kominis defined them as “epigrams in books and on books” (Kominis 1966:38), and this sums up well the most important characteristic of these texts. They are found in books, but at the same time they have these very books as their subject. In this respect, they can be compared to inscriptions on graves, religious images or buildings: they comment on the very object that displays them.

Niet alleen de functie van epigrammen wijzigde, ook het metrum. De overgrote meerderheid van de boekepigrammen is geschreven in dodecasyllaben, een versmaat die uit de jambische trimeter geëvolueerd is. Dactylische hexameters komen nog voor, maar veel minder frequent en elegische disticha zijn zo goed als volledig afwezig. Een kleine groep boekepigrammen werd geschreven in *politikoi stichoi*.⁴⁶

Sommige epigrammen bevinden zich echter in een grijze zone: ze staan op de plaats waar we boekepigrammen verwachten, maar hebben weinig tot geen connectie met de tekst waarbij ze neergeschreven zijn.⁴⁷ Een homerisch voorbeeld van zo’n speciaal geval bevindt zich in *Plut. 56, Cod. 3*, een manuscript uit de vijftiende eeuw met een zeer diverse inhoud. Op folium 154v bevinden zich drie epigrammen, alle drie gekend uit de *Anthologia Graeca* (AG 9.115, 9.169 en 11.251). De twee epigrammen uit boek negen hebben een homerische inhoud, het derde is een satirisch epigram. De context van deze epigrammen is zeer onverwacht: ze bevinden zich niet voor of na de *Ilias*, zoals op basis van de inhoud van twee van deze epigrammen te verwachten is, maar tussen Libanios’ *Oratio XIII* aan Julianos en een aantal brieven van Synesios van Kyrene. De Iliadische geschiedenis speelt bovendien in geen van beide werken een aanzienlijke rol, afgezien van enkele korte verwijzingen naar Homeros en Achilleus in de redevoering van Libanios. Een mogelijke verklaring is dat de scribent de lege ruimte die na Libanios’ *Oratio XIII* volgde, vanuit een *horror vacui* wilde opvullen. Waarom het dan precies deze drie epigrammen geworden zijn, is moeilijk te verklaren. De vrij beperkte verwijzingen naar de homerische epen bij Libanios kunnen misschien de keuze voor de eerste twee epigrammen uitgelokt hebben, maar dan blijft het nog een raadsel waarom de scribent ook voor AG 11.251 koos.

⁴³ Henry 2003, 103. Cf. Meesters *in druk*, 1; Bernard - Demoen *in druk*, 11.

⁴⁴ Demoen 2016, 4.

⁴⁵ www.ddbe.ugent.be

⁴⁶ Bernard - Demoen *in druk*, 17.

⁴⁷ Bernard - Demoen *in druk*, 3.

1.3.2 Parateksten, periteksten en epiteksten

Een alternatieve benaming voor ‘boekepigram’ is de term ‘metrische paratekst’, ontleend aan Genette.⁴⁸ Para-teksten, omdat ze zich in de marges van het manuscript bevinden, meestal voor of na de hoofdtekst. Genette verklaart een paratekst als een drempel, een vestibule tussen de wereld van de tekst en de wereld daarbuiten. Ze vergezellen een hoofdtekst en sturen de interpretatie ervan.⁴⁹ Genette deelt parateksten op basis van hun plaats verder op in twee categorieën, periteksten en epiteksten. Onder periteksten vallen die parateksten, die rond de hoofdtekst staan, in hetzelfde boek. Voorbeelden hiervan zijn (sub)titels en voorwoorden. Met epiteksten bedoelt hij teksten die zich, ten minste oorspronkelijk, buiten het boek situeren, zoals interviews of persoonlijke brieven van de auteur.⁵⁰ Genette’s theorie is volledig gericht en gebaseerd op het gedrukte boek, maar zijn categorisering is zeker ook toe te passen op Byzantijnse manuscripten. Tot de epiteksten behoren in de Byzantijnse periode bijvoorbeeld commentaren, glossen en scholia. Boekepigrammen daarentegen kunnen we tot de periteksten rekenen.⁵¹ Hierbij moeten we wel in gedachten houden dat de productie van een manuscript in andere omstandigheden verloopt dan die van een gedrukt boek. Dezelfde versie van een boek kan aan de lopende band afgeprint worden, maar elk manuscript is uniek en elke kopie van een tekst resulteert in een nieuwe, individuele weergave ervan. De scribenten en opdrachtgevers speelden dan ook een cruciale rol bij het bepalen van de vorm van elk afzonderlijk manuscript.⁵² Een gevolg daarvan is dat parateksten minder sterk verbonden zijn met een bepaalde tekst: elke nieuwe kopie ervan brengt ook aanpassingen in het paratekstuele deel met zich mee. Sommige parateksten die zich in het model-manuscript bevonden, worden weggelaten of aangepast. Anderzijds kunnen ook epigrammen, die oorspronkelijk buiten de tekst circuleerden, als paratekst opgenomen worden.⁵³

Door deze hoge frequentie van aanpassingen is het moeilijk te achterhalen of boekepigrammen originele boekepigrammen zijn en dus in functie van een manuscript geschreven zijn of ze oorspronkelijk een leven leidden buiten het manuscript en pas in tweede instantie als paratekst fungeerden.⁵⁴ Ook het omgekeerde is mogelijk: sommige parateksten werden uit de context van het manuscript gelicht en elders als tekst opgenomen. Vandaar dat Meesters twee types epiteksten onderscheidt: *“hierbij kan het dus in theorie gaan om teksten die van bij het begin los van de hoofdtekst circuleerden (dus zoals epiteksten in de definitie van Genette), maar evengoed om periteksten die later uit hun context gelicht werden en verzelfstandigden tot epiteksten”*.⁵⁵ Ook binnen de boekepigrammen kan een onderscheid gemaakt worden. Zij zijn per definitie periteksten, omdat ze enkel in de context van een manuscript functioneren als ‘inscriptie op een boek’. Zoals aangehaald, werden ze soms echter uit die context gehaald. In dat geval kunnen we spreken van epitekstuele

⁴⁸ Bernard - Demoen *in druk*, 4.

⁴⁹ Genette 2001, 1-2.

⁵⁰ Genette 2001, 4-5.

⁵¹ Bernard - Demoen *in druk*, 5: *“But the etymological force of “paratexts” permits us to speak about these texts as texts standing “next to” other texts, on the bridge between the immaterial world within the text and the material world of the object that transmits it.”*

⁵² Bernard - Demoen *in druk*, 4.

⁵³ Meesters *in druk*, 3.

⁵⁴ Meesters *in druk*, 3.

⁵⁵ Meesters *in druk*, 3-4.

boekepigrammen, terwijl boekepigrammen in situ dan gezien worden als peritextuele boekepigrammen.⁵⁶

1.3.3 Indeling van de boekepigrammen

De termen ‘boekepigram’ en ‘paratekst’ zijn pas rond het midden van de vorige eeuw tot ontwikkeling gekomen. Daarvoor ontbrak elke theoretische reflectie over boekepigrammen.

Lauxtermann is de eerste die een theoretische uiteenzetting geeft over boekepigrammen. Hij definieert hen als volgt: “*Book epigrams are poems that are intimately related to the production of literary texts and manuscripts.*”⁵⁷ Vervolgens onderscheidt hij op basis van de functie drie categorieën. *Colophon verses* zijn als het ware een soort handtekening van de scribent, die zijn kopieerwerk afrondt. In *dedicatory book epigrams* draagt de scribent zijn manuscript op aan een opdrachtgever of schenkt hij het aan een begunstigde. *Laudatory book epigrams* tenslotte loven de auteur wiens tekst in het manuscript gekopieerd werd.⁵⁸

Deze functionele driedeling ligt aan de basis van de classificatie die in de *DBBE* gemaakt wordt. De *DBBE* maakt echter een onderscheid tussen zes functies in plaats van drie. Deze zes representeren de verschillende actoren die een rol spelen in de communicatieve situatie van boekepigrammen. Veel epigrammen prijzen de auteur van de hoofdtekst in het manuscript (auteur-gerelateerd = *laudatory book epigrams*). Andere spelen in op de inhoud van de tekst (tekst-gerelateerd): ze verklaren de inhoud, geven een korte samenvatting van de tekst of vormen zeer korte titels. Ten derde zijn er ook epigrammen waarin het schrijven en kopiëren zelf gethematiseerd wordt (scribent-gerelateerd = *colophon verses*): de schrijver kan zijn vreugde uiten over het nakende einde van zijn kopieerwerk, vermeldt de datum en de plaats en bedankt soms God. Zoals Lauxtermanns benaming suggereert, bevinden zich vooral in de kolophon, de subscriptio die zich achter de hoofdtekst bevindt en waarin kopiïsten ook vaak informatie geven over zichzelf en eventueel de datum en plaats van de uitvoering van hun werk vermelden.⁵⁹ Andere epigrammen geven informatie over de identiteit en de motieven van de opdrachtgever, die het boek liet maken of de bezitter van een manuscript (patroon-gerelateerd = *dedicatory book epigrams*). Deze epigrammen zijn zeer vergelijkbaar met dedicatie-inscripties op objecten en gebouwen. Ook de lezer kan aangesproken worden in een epigram (lezer-gerelateerd): bepaalde instructies worden gegeven, de schrijver anticipeert op een verwachte reactie of de hoofdtekst wordt gepromoot als een positieve, intellectuele ervaring voor de lezer. Tot slot zijn er ook epigrammen die miniaturen uit het manuscript beschrijven of hun betekenis verklaren (afbeelding-gerelateerd).⁶⁰

⁵⁶ Meesters in druk, 4.

⁵⁷ Lauxtermann 2003, 197.

⁵⁸ Lauxtermann 2003, 197-198. Heel soms wordt een auteur ook misprezen. Hierbij gaat het meestal om heidense auteurs. Cf. Meesters in druk, 6.

⁵⁹ Cf. De Groote 2014, 64-67.

⁶⁰ <http://www.dbbe.ugent.be/help>

Naast de indeling gebaseerd op hun functie, kunnen we parateksten ook categoriseren op basis van de manier waarop ze overgeleverd zijn, uitgaande van het moment waarop ze in manuscripten opgenomen zijn.⁶¹ Een eerste type zijn de ‘traditionele parateksten’: deze zijn door de scribent overgenomen uit zijn modelmanuscript. Ze kunnen geschreven zijn door of toegeschreven zijn aan de auteur van de hoofdtekst, andere zijn allografisch. Ten tweede zijn er ‘editoriale parateksten’, toegevoegd door de producenten van een specifiek manuscript tijdens het productieproces. ‘Post-editoriale’ parateksten tenslotte zijn epigrammen die op een later moment toegevoegd zijn door bijvoorbeeld lezers of bezitters van het manuscript. Ook hier zijn de grenzen tussen de verschillende types niet zo rigide. Zo is er door de hoge mate van recyclage van boekepigrammen een sterke wisselwerking tussen traditionele en editoriale parateksten. Formulaire verzen worden vaak overgenomen, maar door de scribent van een manuscript soms aangepast aan de specifieke context van dat manuscript. Ooit moet één scribent de “oer-editoriale” versie geschreven hebben, die dan later door andere kopiïsten werd overgenomen. Wanneer dat zonder aanpassingen gebeurt, spreken we van een traditionele paratekst, maar met adaptaties wordt het boekepigram opnieuw een editoriale paratekst.⁶²

⁶¹ Demoen *in druk*, 10-11. Cf. Meesters *in druk*, 9-14: elk type wordt hier geïllustreerd aan de hand van voorbeelden uit zowel de Byzantijnse periode als de moderne tijd.

⁶² Meesters *in druk*, 9-10. Cf. idem, 14-15.

HOOFDSTUK 2

HOMERISCHE EPIGRAMMEN IN LITERAIRE COLLECTIES: DE *ANTHOLOGIA GRAECA*

2.1 Thematisch overzicht

Niet alle door mij verzamelde epigrammen met betrekking tot Homeros en zijn epen zullen in onderstaande bespreking expliciet besproken of vermeld worden. Ze zijn wel allemaal opgenomen in een handig overzicht, waarin elk epigram voorzien is van contextuele informatie (auteur, metrum, korte inhoud) en waarbij ik ook telkens aangegeven heb of het betreffende epigram al deel uitmaakte van één van de bloemlezingen van Meleagros, Philippos en Agathias (Appendix I). Eveneens in de bijlage is ook de Griekse tekst van alle epigrammen terug te vinden, telkens voorzien van een eigen, Nederlandse vertaling (Appendix II).

2.1.1 Homeros

Doorheen de zestien boeken van de *Anthologia Graeca* zijn een groot aantal epigrammen gewijd aan de figuur van Homeros. Sommige epigrammen proberen een antwoord te bieden op vragen over zijn historische leven om de onzekerheid die erover bestaat, zo enigszins weg te nemen. De oude Grieken hadden immers net als wij heel wat onbeantwoorde vragen over de mens achter deze dichter, die aan het begin van de Oudgriekse literatuur staat. Andere focussen zich op zijn status als grootste dichter van Griekenland en verheerlijken hem met lovende woorden. Zo ontstaat uit al deze epigrammen een beeld van Homeros en vooral een indruk van de opvattingen over en de receptie van de epische dichter in de Oudheid.⁶³

⁶³ Aangezien Skiadas in zijn werk *Homer im Griechischen Epigramm* zeer uitvoerig ingaat op de epigrammen over Homeros, wil ik hier enkel kort een overzicht geven van de verschillende thema's die dichters geïnspireerd hebben. Een zeer uitgebreide inventaris en bespreking van de epigrammen is terug te vinden bij Skiadas (1965, 18-141).

2.1.1.1 Homeros' afkomst

Een van de grootste strijdpunten die over Homeros bestaan, is de vraag vanwaar hij afkomstig is.⁶⁴ Elke stad wil er zich op kunnen beroemen Griekenlands grootste dichter te hebben voortgebracht en vele steden hebben ook geprobeerd zich te profileren als zijn geboortestad, wat zich weerspiegelt in de epigrammen. AG 16.297 en 16.298 vermelden elk zeven steden die strijden om de *ρίζαν* van Homeros: Smyrna, Chios, Kolophon, Pylos, Argos, Athene en Kyme (16.297) / Ithaka (16.298). De meeste van deze acht bij naam genoemde steden worden ook in andere epigrammen vermeld.⁶⁵ Het is opvallend dat het in AG 16.297 en 298 lijkt alsof het alleen deze acht steden zijn die wedijveren, terwijl in epigram 16.296 Antipatros van Sidon duidelijk maakt dat er zeker nog andere steden zijn, die zich in de strijd mengen.⁶⁶ Onder andere Salamis (AG 7.5) en het Egyptische Thebe (AG 7.7) worden nog naar voor geschoven.

In andere epigrammen staan net de twijfel en onzekerheid centraal en wordt er ook geen sluitend antwoord gegeven op de vraag naar zijn roots. AG 16.293 drukt de onzekerheid uit die zowel over de naam als over de geboortestad van de auteur van de *Ilias* en *Odyssee* bestaat: οὐκ ὄνομ' εὐρίσκω σαφές, οὐ πόλιν. De eerste twee verzen van AG 16.294 stellen expliciet de vraag Ποίας ἀστὸν Ὀμηρον ἀναγραφώμεθα πάτρης κείνων, ἐφ' ὃν πᾶσαι χεῖρ' ὀρέγουσι πόλεις;. Het antwoord luidt kort en duidelijk dat dit onbekend is en dat alleen de Muzen zijn πατρίδα καὶ γενεὴν kennen. De centrale gedachte is met andere woorden dat het voor mensen onmogelijk is met zekerheid een antwoord te formuleren op deze vragen.⁶⁷

In AG 16.299 weigert Homeros zelf zijn afkomst mee te delen. Het epigram is opgevat als een dialoog tussen een anonieme persoon en Homeros, die aan een vragenvuur onderworpen wordt. Op elke stad die aangevoerd wordt, antwoordt Homeros negatief en hij wil ook zelf niet onthullen vanwaar hij afkomstig is, aangezien hij vreest dat de andere steden hem dan vijandig gezind zullen zijn. De anonieme dichter van dit epigram was zich heel goed bewust van de bestaande concurrentie tussen verschillende steden en springt er op een creatieve manier mee om, niet alleen door Homeros zelf aan het woord te laten, maar vooral door uiteindelijk de vraag niet beantwoorden. Want als het er op aan komt, is en zal er nooit een definitieve uitkomst zijn en elke optie die aangereikt wordt, blijft een hypothese. Dat lijkt het epigram duidelijk te willen maken.

Om dit probleem op een originele manier op te lossen, stelt Alpheios van Mytilene in AG 9.97 dat Homeros niet één vaderland heeft, maar dat hij de volledige wereld toebehoort. Nog een stap verder gaan twee epigrammen, die ontkennen dat Homeros een aardse afkomst heeft. Volgens AG 16.295 is Homeros geen *χθονὸς ἔργον*, maar hebben de Muzen hem vanuit de hemel naar de aarde gezonden. Zeer gelijkaardig qua inhoud en opbouw is AG 16.296, een epigram van Antipatros van Sidon: de hemel is Homeros' vaderland en zijn moeder is geen sterveling, maar de Muze Kalliope.

De epigrammen AG 16.293-296, 16.299 en 9.97 tonen dat de rivaliteit tussen de steden die Homeros als hun burger beschouwen in feite zinloos is: sommige benadrukken dat het onmogelijk is de onzekerheid over dit thema weg te nemen, andere maken de hele wereld tot zijn vaderland of ontkennen zelfs dat hij van de aarde afkomstig is.

⁶⁴ Cf. Skiadas 1965, 18-32.

⁶⁵ Smyrna: AG 9.672, 11.442; Chios: AG 7.5; Kolophon: AG 9.213, 16.292; Ithaka: AG 14.102.

⁶⁶ Skiadas 1965, 25.

⁶⁷ Skiadas 1965, 21-22.

2.1.1.2 Een goddelijke dichter⁶⁸

Het idee dat Homeros geïnspireerd was door en in verbinding stond met de goden is zeer oud en is gebaseerd op een passage uit de *Odyssee*. In dit epos worden twee personages geïntroduceerd, Demodokos en Phemios, die allebei net als Homeros zangers/rapsoden zijn. Over Demodokos wordt het volgende gezegd:

καλέσασθε δὲ θεῖον ἀοιδὸν
Δημόδοκον· τῷ γάρ ῥα θεὸς πέρι δῶκεν ἀοιδίην
τέρπειν, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνησιν ἀεΐδειν.
(...)
τὸν πέρι μοῦσ' ἐφίλησε, δίδου δ' ἀγαθὸν τε κακὸν τε·
ὀφθαλμῶν μὲν ἄμερσε, δίδου δ' ἠδεῖαν ἀοιδίην.⁶⁹

*Ga ook Demodokos halen, de weergaloze zanger,
want een god gaf hem de uitzonderlijke gave
ons te verrukken met alles waarover hij wenst te zingen.
(...)*

*de lieveling van de
Muze; zij bracht hem vreugde en verdriet; zij nam het
licht uit zijn ogen, maar gaf hem dat verrukkelijke zingen.*

Het beeld dat de oude Grieken zich van Homeros vormden en dat nog steeds voortleeft tot op vandaag is gebaseerd op de beschrijving van Demodokos, die wordt gezien als een personage dat door Homeros gecreëerd is als een weerspiegeling van zichzelf. Uit de homerische verzen vernemen we dat Demodokos door een godheid bezielde is en geliefd is bij de Muzen, twee kwalificaties die ook veelvuldig in de epigrammen voorkomen met betrekking tot Homeros zelf. Phemios, de zanger in het paleis van Odysseus zelf op Ithaka, karakteriseert zichzelf op een zeer gelijkaardige manier: αὐτοδίδακτος δ' εἰμί, θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἶμας / παντοίας ἐνέφυσεν.⁷⁰ Het bezingen van roemvolle daden van helden uit het verleden is een talent dat van de goden afkomstig is en vandaar beschouwen zangers zichzelf als dienaren van de goden en de Muzen.⁷¹ Zangers zijn met andere woorden een spreekbuis waardoor de goden met de mensen communiceren.

Heel veel dichters benadrukken in hun epigrammen deze goddelijke natuur van Homeros en bestempelen hem met het adjectief θεῖος. Voor sommige dichters gaat dit verder dan alleen maar geïnspireerd zijn door en geliefd zijn bij de goden: zij zijn ervan overtuigd dat Homeros zelf een god is.

⁶⁸ Skiadas 1965, 63-75.

⁶⁹ *Odyssee* VIII, vv.43-45; vv.63-64. De vertaling die de tekstfragmenten uit de *Odyssee* vergezelt, is die van Imme Dros.

⁷⁰ *Odyssee* XXII, vv.347-348: “Ik heb het vak zelf moeten leren, maar een / god laat zangen opbloeien in mijn hart, telkens nieuwe”.

⁷¹ Skiadas 1965, 60-61. Dat Homeros (en ook andere dichters) aan het begin van zijn epen de Muze aanroept en haar vraagt om hem bij te staan, is hier een zeer expliciete aanwijzing voor.

Onder de goden zijn het vooral de Muzen die een speciale connectie met Homeros hebben.⁷² Zowel in de *Ilias* als de *Odyssee* roept hij een Muze aan als zijn bron van inspiratie. Ze wordt niet bij naam genoemd, maar in de context van een epos kan het niemand anders dan Kalliope zijn, de muze van epiek, filosofie en retoriek. In vier epigrammen komt haar bijzondere band met Homeros tot uiting. De anonieme epigrammen AG 9.523 en 16.217 en Antipatros van Sidon in AG 16.296 stellen haar voor als Homeros' moeder: zij is degene die de dichter voortbracht en baarde (AG 9.523, 16.296) en die hem als zuigeling voedde (AG 16.217). De reden voor zijn bovenmenselijk talent is dus niet ver te zoeken, aangezien hij opgevoed is door de godin van de epische kunst zelf.

De meeste epigrammen spreken daarentegen over de Muzen als één instantie. Leonidas van Tarente noemt Homeros Μουσῶν φέγγος, het licht van de Muzen dat alle andere dichters in de schaduw stelt, net zoals de zon de sterren verduistert (AG 9.24). Alkaios van Messene spreekt dan weer over de “*ster van de Muzen en Gratieën*”, waarmee hij vooral de antithese in het grafepigram wil in de verf zetten.

Het idee dat Homeros een medium voor de goden is om met de stervelingen te communiceren, drukt Loukillios in AG 9.572 uit: εἶπεν Ὀμηρεῖω Καλλιόπη στόματι. Dit laatste epigram is zeer vergelijkbaar met het anonieme AG 9.455, waarin Apollon deze rol van Kalliope overneemt: Ἥειδον μὲν ἐγὼν, ἐχάρασσε δὲ θεῖος Ὀμηρος.

2.1.1.3 De dood van Homeros

De dood van Homeros is een thema dat zeer sterk tot de verbeelding sprak, wat aanleiding gaf voor het ontstaan van verschillende legendarische verhalen over de omstandigheden van zijn dood en de plaats waar hij begraven werd.⁷³

Eén van de vaste elementen van de legende rond Homeros' dood is het raadsel, dat jongeren uit Ios hem voorlegden en dat ook in de *Anthologia Graeca* opgenomen is als het anonieme epigram AG 9.448. Sterk verbonden hiermee is het orakel dat Homeros ontving van de Pythia, die hem waarschuwde voor een raadsel. Twee - opnieuw anonieme - epigrammen (AG 14.65 en 14.66) geven weer wat de inhoud van het orakel zou kunnen geweest zijn. Beide epigrammen zeggen rechtuit dat Ios, het vaderland van zijn moeder, de plaats is waar Homeros zal sterven. Het eerste epigram waarschuwt hem voor een νέων παίδων αἴνγμα, AG 14.66 gaat er iets uitgebreider op in en linkt het niet kunnen oplossen van het raadsel ook expliciet aan Homeros' dood. De elementen die in deze twee versies van het orakel aan bod komen, zijn ook aanwezig in een aantal grafepigrammen.

Het zevende boek van de *Anthologia Graeca* opent met zeven grafepigrammen voor Homeros. Sommige van deze epigrammen zijn anoniem overgeleverd, maar van een aantal is de auteur wel bekend. De epigrammen van Alkaios van Messene (AG 7.1 en waarschijnlijk 7.5) en Antipatros van Sidon (AG 7.2 en 7.6) maakten al deel uit van de Στέφανος van Meleagros van Gadara. AG 7.4 is van de hand van Paulos Silentiarios, een Byzantijnse dichter uit de zesde eeuw die nauw bevriend was met Agathias Scholastikos en ook opgenomen werd in diens *Kyklos*. AG 7.2b, 7.3 en 7.7 zijn anonieme

⁷² Skiadas 1965, 75-86.

⁷³ Skiadas 1965, 45-62. Een overzicht van wat de antieke biografieën en andere bronnen vertellen over het levenseinde van Homeros is terug te vinden bij Skiadas (1965, 45-49).

epigrammen. Aangezien niet al deze epigrammen door dezelfde dichter of in dezelfde periode geschreven zijn, zijn ze hoogstwaarschijnlijk door Kephalas verzameld en met opzet bijeen geplaatst. In de *Anthologia Graeca* zijn verschillende zo'n 'clusters' terug te vinden: twee of meer epigrammen over hetzelfde thema, van dezelfde auteur of met een andere link die door een compiler doelbewust bij elkaar geplaatst zijn. Binnen deze specifieke context krijgt elk individueel epigram een extra betekenislaag door de nevenschikking met andere epigrammen. Naast de microtekst van elk afzonderlijk epigram vormt zo'n cluster met andere woorden een macrotekst, die meegerekend moet worden bij de interpretatie van de individuele epigrammen in de cluster. Naast de indeling in verschillende boeken, hebben Kephalas en de compiler van de *Anthologia Palatina* dus ook binnen elk boek een betekenisvol design toegepast. Binnen het zevende boek is het bijvoorbeeld logisch dat verschillende grafepigrammen voor eenzelfde persoon of personage samen geplaatst zijn.

De meeste van deze grafepigrammen zijn een combinatie van het imiteren van echte grafopchriften en het de hemel in prijzen van Homeros. Een motief dat zeer sterk aanwezig is in de grafepigrammen voor Homeros is de antithese tussen het kleine graf of de geringe omvang van het eiland Ios en de grootsheid van de beroemde man die er begraven is: *“So wird auch der Gegensatz von kleinem Grab und berühmten Toten oft in einem (fiktiven oder auch nicht fiktiven) Grabepigramm gestaltet. Dass ein kleines Grab den Großen umschließt, regt besonders den Dichter an, die Größe des Gepriesenen hervorzuheben und zu betonen.”*⁷⁴ Op die manier wordt tegelijk de roem van Homeros overgedragen op het kleine graf of eiland.

Opvallend is ook in verschillende van deze epigrammen de interactie tussen de herdenkende functie van Homeros en zijn epen. Zoals we nog zullen zien, wordt Homeros zelf beschouwd als een graf voor de personages uit zijn epen, aangezien hun nagedachtenis door hem wordt verzekerd. In deze grafepigrammen wordt echter duidelijk dat Homeros' nagedachtenis evenzeer van de roem van zijn epen afhangt. Homeros en zijn helden bevinden zich met andere woorden in een symbiotische relatie, waarin ze voor het voortbestaan van hun herinnering afhankelijk zijn van elkaar.⁷⁵

De dichters van de grafepigrammen willen met hun verzen uiteraard de gedachte aan Homeros levend houden. Dat ze daarvoor het grafepigram als medium kiezen, heeft volgens Bolmarcich te maken met het feit dat in een grafepigram verschillende grenzen worden getrokken: *“between the past and the present, between their work and Homer's and hence between written and oral poetry, and lastly between those who memorialize and those who are memorialized”*. Grafepigrammen zijn volgens haar dan ook duidelijk vormen van poëtische communicatie, *“a literary usage which exploits the cultural treatment of the dead in ancient Greece”*.⁷⁶

De legende rond Homeros' dood vormde voor Archias de inspiratie om op een ludieke manier, in een grafepigram voor een krekel (AG 7.213), de dood van de krekel te verzachten. Het nogal banale einde van de krekel is niet zo erg, aangezien ook de grote Homeros op een onheroïsche manier aan zijn einde kwam.

⁷⁴ Skiadas 1965, 56.

⁷⁵ Bolmarcich 2002, 70; 74.

⁷⁶ Bolmarcich 2002, 67. In haar artikel bespreekt Bolmarcich de epigrammen van Alkaios en Antipatros zeer uitvoerig.

2.1.1.4 Homeros in vergelijking met anderen

Homeros wordt in de epigrammen vaak als een referentiepunt gebruikt, waarmee anderen vergeleken worden.⁷⁷ Vooral bekende dichters of schrijvers worden afgetoetst tegen de grootsheid van Homeros. In heel wat van deze epigrammen wordt de vergelijking met Homeros net gebruikt om het talent van een bepaalde dichter in de verf te zetten. Zo zou Archilochos van Paros volgens AG 7.674, een grafepigram voor de dichter uit de 7de eeuw v.C., Homeros zelfs overtroffen hebben, als hij ook epen in plaats van jamben had gedicht. Stesichoros, een lyrische dichter die eveneens in de archaische periode te situeren valt, wordt dat weer als een tweede Homeros geportretteerd. Zijn werk was blijkbaar sterk geïnspireerd op Homeros' epen (AG 9.184), zodat Antipatros van Sidon (AG 7.75) zelfs meent dat de ziel van Homeros zich in Stesichoros vestigde. Ook Euripides wordt in een grafepigram dat voor hem geschreven is door Ion (AG 7.43) op gelijke hoogte met Homeros gesteld. De roem die hij na zijn dood zal verkrijgen, zal de roem die Homeros verkreeg door zijn epen evenaren. In de anonieme epigrammen AG 9.213 en 16.320 worden respectievelijk Nikandros van Kolophon en de redenaar Ailios Aristeides door hun wijsheid en talent naast Homeros geplaatst. Kyros tenslotte, een byzantijnse dichter uit de vijfde eeuw, is volgens AG 16.217 even getalenteerd als Homeros en Orpheus, omdat hij net als hen gezoogd werd door de Muze Kalliope.

Voor de meeste dichters is het uiteraard onmogelijk om Homeros te evenaren, waardoor de best te verkrijgen plaats de tweede is, direct na de epische dichter. Volgens Antipatros is die plaats voorbehouden aan Antimachos: in AG 7.409 wordt de positie van beide dichters vergeleken met die van Zeus en Poseidon.

Ook vrouwelijke collega-dichters ontsnappen niet aan de vergelijking. Vooral het beeld van een vrouwelijke Homeros blijkt zeer geliefd te zijn en wie anders dan Sappho, de Griekse dichteres bij uitstek, zou hiervoor het meest in aanmerking komen? In grafepigram AG 7.15, dat in de *Anthologia Palatina* wordt toegeschreven aan Antipatros⁷⁸ en bovendien waarschijnlijk als echt opschrift op een standbeeld van Sappho te Pergamon stond, roemt Sappho zichzelf door zich als een vrouwelijke pendant van Homeros voor te stellen.⁷⁹

De uitdrukking $\theta\eta\lambda\upsilon\nu\ \text{''}\text{Ομηρον}$ wordt door Antipatros van Thessalonike gebruikt in AG 9.26, een epigram waarin negen lyrische dichters voorgesteld worden als de negen Muzen van de aarde. Het is moeilijk te achterhalen wie in dit epigram de vrouwelijke Homeros wordt genoemd, aangezien de uitdrukking tussen de vermelding van Anyte en Sappho in staat en grammaticaal gezien op beide dichters kan slaan.⁸⁰

⁷⁷ Skiadas 1965, 109-141.

⁷⁸ Er staat Antipatros zonder verdere aanduiding of het om de man van Sidon dan wel die van Thessalonike gaat, maar aangezien het voorgaande epigram van de Sidoniër is, hoort ook dit epigram allicht hem toe.

⁷⁹ Skiadas 1965, 128-130. Het korte epigram is volledig gebouwd op antitheses: het eerste vers behoort Sappho toe, in het tweede staat Homeros (figuurlijk) centraal en bovendien markeert de directe oppositie van $\theta\eta\lambda\epsilon\iota\delta\acute{\nu}$ en $\acute{\alpha}\nu\delta\rho\acute{\omega}\nu$ aan het begin van het tweede vers als het ware de scheidingslijn binnen het distichon.

⁸⁰ Dat de woorden op Sappho slaan, ligt meer voor de hand, omdat de vergelijking tussen haar en Homeros in de Oudheid zeer frequent werd gemaakt (cf. AG 7.15). Dat sluit echter niet uit dat in dit epigram Anyte, een dichteres uit de derde eeuw voor onze tijdrekening en afkomstig uit Tegea, van wie in de *Anthologia Graeca* minstens achttien epigrammen opgenomen zijn, de eer van $\theta\eta\lambda\upsilon\nu\ \text{''}\text{Ομηρον}$ kan toegekend krijgen. Op basis van grammaticale elementen is het onmogelijk een definitief antwoord te geven en voor beide mogelijkheden zijn er

Een derde dichteres die volgens de anonieme dichter van AG 9.190 het talent van Homeros evenaarde, was Erinna, een tijdgenote van Sappho volgens de Suda en auteur van het gedicht *Ἡλακάτη*. De 300 hexameters van dit gedicht waren volgens de anonieme auteur στίχοι ἴσοι Ὀμήρω.

Eén van de bekendste legendes over het leven van Homeros is de wedstrijd die hij tegen Hesiodos zou verloren hebben. In de *Ἔργα καὶ Ἡμέραι* van Hesiodos zelf wordt beschreven hoe hij inderdaad een prijskamp won in Chalkis, maar dat Homeros degene was die werd overwonnen, is daar niet vermeld.⁸¹ De prijs die hij won, een drievoet, wijdde hij aan de Muzen van de Helikon. AG 7.53 - een anoniem epigram dat in het zevende boek van de AG opgenomen is tussen de grafepigrammen voor Hesiodos, hoewel het eerder thuishoort bij de deiktische epigrammen - pretendeert de inscriptie op deze drievoet te zijn en hier wordt Homeros wel als de overwonnen tegenstander genoemd (ὄμῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὀμηρον).⁸² Uit de verzen van Hesiodos moet dus de legende ontstaan zijn dat Homeros zijn tegenstander was. Een soort wraakactie van Homeros om te tonen dat hij en niet Hesiodos had moeten winnen, is het aritmetische raadsel in AG 14.147. Op de vraag van Hesiodos hoeveel Grieken deelnamen aan de Trojaanse Oorlog antwoordt Homeros zeer cryptisch met een vraagstuk, zodat Hesiodos zelf een vraag voorgeschoteld krijgt, waarop hij waarschijnlijk het antwoord schuldig blijven moest.

2.1.2 De homerische epen

2.1.2.1 Oordelen over de homerische epen

Dat de twee epen zeer populair waren, valt alleen al af te leiden uit de grote hoeveelheid epigrammen in de *Anthologia Graeca* die de *Ilias* of *Odyssee* als thema hebben. Bovendien valt de bewondering voor Homeros' werk sterk af te lezen uit de toon van deze epigrammen.⁸³ De *Ilias* en *Odyssee* worden door Antiphilos van Byzantion omschreven als de dochters van Homeros en zelfs beschouwd als twee extra Muzen (AG 9.192).⁸⁴ Het zijn twee meesterwerken, die bovendien zo perfect en levendig neergeschreven zijn dat alles zich voor de ogen van de lezers afspeelt alsof ze er zelf bij waren (AG 9.97). Volgens het anonieme AG 16.304 waren andere steden zelfs jaloers op Troje, zozeer bewonderde men Homeros. De *Ilias* is een epos waarin elke stad wel de hoofdrol wil spelen, zelfs al betekent dat de ondergang.

argumenten aan te brengen. Een gedetailleerd overzicht van de beide mogelijkheden en de implicaties ervan is terug te vinden bij Skiadas (1965, 130-133).

⁸¹ Hesiodos, *Ἔργα καὶ Ἡμέραι* 654-659.

⁸² In het direct hierop volgende grafepigram AG 7.54 wordt een toespeling gemaakt op de wedstrijd in Chalkis en Hesiodos beschrijft zichzelf als τοῦ πλεῖστον ἐν ἀνθρώποις κλέος ἐστὶν ἀνδρῶν κρινομένων ἐν βασάνῳ σοφίης. Homeros is hier opnieuw nergens te bespeuren, maar de lezer van de *Anthologia Graeca* heeft net het vorige epigram gelezen en weet dat Homeros het onderspit heeft moeten delven. Waar de wedstrijd nu precies om gaat, komen we ook in dit epigram te weten, namelijk σοφία.

⁸³ Skiadas 1965, 142-146.

⁸⁴ Een interessant artikel over de voorstelling van de *Ilias* en *Odyssee* als Homeros' dochters, zowel in literatuur als op archeologische vondsten, werd geschreven door Jones (1985, 30-35).

In de Oudheid was men er al van overtuigd dat zijn epen de tand des tijds zouden overwinnen. De eeuwige roem die de *Ilias* en *Odyssee* te beurt valt, maakt zowel de vader als zijn dochters onsterfelijk. Philippos, de compiler van de *Stephanos*, toont dit in AG 9.575 op een zeer poëtische manier aan met een adynaton: hij haalt er verschillende beelden uit de natuur bij en stelt dat het waarschijnlijker is dat die natuurwetten veranderen dan dat Homeros' epen zullen vergaan. Die onsterfelijkheid zorgt ervoor dat via de epen van Homeros de herinnering aan homerische personages, plaatsen en gebeurtenissen altijd levend gehouden wordt.⁸⁵

Tussen al deze lovende woorden weerklinkt toch één stem die Homeros' epen met grove woorden beledigt. Parthenios van Nikaia ging zelfs zo ver dat hij de *Ilias* en *Odyssee* met modder en mest vergeleek. In het grafepigram (AG 7.377) dat Erykios, een tijdgenoot uit de eerste eeuw v.C., voor hem schreef, wordt hij daarvoor zwaar afgestraft. Zelfs na zijn dood moet hij betalen voor zijn brutaliteit. In hoeverre het epigram op historische waarheid berust, is nog maar de vraag⁸⁶, maar het wil wel één ding sterk duidelijk maken: aan de grootste dichter van Griekenland raak je niet.

2.1.2.2 Grafepigrammen voor homerische helden

Er zijn niet alleen fictieve grafepigrammen voor Homeros geschreven, maar ook voor een aantal prominente helden uit zijn epen. Maar liefst zeventien opeenvolgende epigrammen (AG 7.136-152) zijn geschreven voor Priamos, Hektor, Protesilaos, Achilleus, Patroklos, Nestor en Aias. Verder in het zevende boek volgt nog een grafepigram voor Idomeneus en Meriones (AG 7.322) en een tweede voor Protesilaos (AG 7.385). Zoals Harder terecht opmerkt, zijn enkel de meer sympathieke helden met een grafepigram vereerd.⁸⁷ De grafepigrammen voor Aias zijn hierbij het best vertegenwoordigd en zullen als casestudy in het tweede deel van dit hoofdstuk besproken worden.⁸⁸

Het bekende motief dat er een discrepantie bestaat tussen de grootsheid van de dode en de geringe grootte van het graf zelf - een thema dat we al zijn tegengekomen bij de grafepigrammen voor Homeros - komt ook hier terug, zowel in het grafepigram voor Priamos (AG 7.136) als in één voor zijn zoon Hektor (AG 7.137). Bij deze laatste wordt het zichtbare, lichamelijke graf van Hektor geplaatst tegenover zijn echte graf: de *Ilias*, waarin zijn daden neergeschreven zijn en Homeros, daarin ligt Hektor echt begraven. Zijn roem wordt door hen verzekerd en doordat Homeros zijn heldendaden bezong, leeft hij ook na zijn dood verder in de *Ilias*.⁸⁹ De aanzet voor deze interpretatie wordt in de *Ilias* zelf al gegeven. In de zevende zang daagt Hektor een van de Grieken uit tot een tweegevecht en voorspelt wat de inscriptie op het graf zou kunnen zijn als Hektor hem doodt:

⁸⁵ Deze gedachte komt in de epigrammen meermaals expliciet naar voor: verschillende homerische helden en steden plaatsen hun ondergang tegenover hun eeuwige voortbestaan in Homeros' verzen. Hetzelfde idee staat centraal in het anonieme AG 16.125.

⁸⁶ Cf. Skiadas 1965, 159-164.

⁸⁷ Zo zijn er bijvoorbeeld geen grafepigrammen voor Paris en Agamemnon. Cf. Harder 2007, 412.

⁸⁸ Cf. infra (2.2.3).

⁸⁹ Cf. Bolmarcich 2002, 74: "Just as inscribed monuments "recorded, reactivated, and thus preserved, the memory of the deceased on their own" (...), so too did Homeric poetry perform these functions for select heroes."

ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατατεθνηῶτος,
ὄν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἴκτωρ.⁹⁰

*Ginder is het graf van iemand
die is gesneuveld in vervolgen tijden,
verslagen door de schitterende Hektor
ondanks zijn dapperheid.*

Deze verzen hebben een sterke meta-literaire resonantie, want het ware grafopschrift voor alle helden is uiteindelijk wat Homeros schreef. Deze twee verzen zijn hun ware grafopschrift. “ὡς ποτέ τις ἐρέει τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὐ ποτ' ὀλεῖται”⁹¹, voegt Hektor er aan toe. Die “iemand” is Homeros, zijn verzen maakten Hektor en elke andere held onsterfelijk.

Dit epigram is het eerste in een cluster van vier grafepigrammen (AG 7.137-140) voor de Trojaanse held. Hektor wordt in de epigrammen geprezen als de meest standvastige bescherming voor de stad (AG 7.138) en de held met wie Troje staat of valt (AG 7.139). Akeratos Grammatikos, de dichter van AG 7.138, benadrukt bovendien zijn belang in de plot van de *Ilias*: Hektor is aanwezig in elke zang en de *Ilias* breekt ook af bij zijn begrafenis. Zonder Hektor met andere woorden geen *Ilias*.⁹²

De twee epigrammen voor Protesilaos maakten deel uit van Philippos' *Stephanos*. AG 7.385 werd geschreven door de compiler zelf en is duidelijk een variatie op Antiphilos' epigram (AG 7.141). Des te opvallender is het dat de epigrammen door Kephalaos of een scribent van de Anthologia Palatina niet bij elkaar geplaatst zijn, wat voor de overige homerische helden wel is gebeurd. Protesilaos is een held die zijn faam ironisch genoeg te danken heeft aan het feit dat hij de eerste Griek was die op Trojaanse bodem stierf.⁹³ Net daarom zal zijn naam volgens Antiphilos de eeuwen overleven. In beide epigrammen wordt een mooi beeld geschetst van het graf, dat blijkbaar recht tegenover Troje zelf ligt en door nimfen wordt verzorgd.⁹⁴ Het is omringd door olmen, die, als ze de muren van Troje zien, hun verdorde bladeren laten vallen. Protesilaos' haat tegenover Troje was zo sterk, dat zelfs de bomen op zijn graf die haatgevoelens hebben overgenomen.

Uiteraard zijn er ook fictieve grafepigrammen geschreven voor Griekenlands grootste held, Achilleus. In het anonieme AG 7.142 wordt hij omschreven met het bekende epitheton ῥηξήνωρ (“*de gelederen van de mannen doorbrekend*”).⁹⁵ Hij boezemt zoveel angst in dat zelfs de aanblik van zijn graf alleen al de Trojanen doet verbleken van schrik (Τρώων δεῖμα καὶ ἐσσομένων, “*een bron van angst voor de Trojanen, zelfs voor hun toekomstige generaties*”). Ook AG 7.143 is een grafepigram voor Achilleus,

⁹⁰ *Ilias* VII, vv.89-90. De vertaling die de tekstfragmenten uit de *Ilias* vergezelt, is die van Patrick Lateur.

⁹¹ *Ilias* VII, v.91: “*Zo zal iemand / ooit spreken. En mijn roem zal nooit vergaan.*”

⁹² Cf. infra voor een korte bespreking van de discussie wie nu het hoofdpersonage van de *Ilias* is, Achilleus of Hektor. Hier lijkt de dichter alvast voor Hektor te opteren.

⁹³ *Ilias* II, vv.701-702: τὸν δ' ἔκτανε Δάρδανος ἀνήρ / νηὸς ἀποθρόσκοντα πολὺ πρότιστον Ἀχαιῶν.

⁹⁴ Tot in de vroegmoderne periode was men ervan overtuigd dat de helden uit de homerische epen ook echt in de vlakke rond Troje begraven waren.

⁹⁵ Dit epitheton wordt in de *Ilias* verschillende malen gebruikt om Achilleus te kwalificeren: *Ilias* II, v.228; XIII, v.324; XVI, v.146; XVI, v.575.

maar tegelijk ook voor Patroklos, twee helden die sinds hun jeugd onafscheidelijk zijn. Dat ze hier gezamenlijk een grafteken krijgen, wijst erop dat ze dat ook blijven in de dood.⁹⁶

2.1.2.3 *Homerische steden*

Een tiental epigrammen in het negende boek van de *Anthologia Graeca* leggen hun focus op een aantal steden, die in de homerische epen een belangrijke rol gespeeld hebben.⁹⁷ Troje, de setting van de *Ilias* en de stad waarrond de plot van het gehele epos zich afspeelt, is uiteraard het thema in een aantal van deze epigrammen.

Een kleine reeks epigrammen over Troje (AG 9.152-155) is geschreven door Agathias Scholastikos. De eerste drie presenteren drie verschillende antwoorden op de vraag wie de schuld draagt aan de ondergang van Troje. In AG 9.152 is Epeios de schuldige. Zonder zijn list van het houten paard was het de Grieken nooit gelukt om Troje in vlammen te laten opgaan. In AG 9.156 - een epigram van Antiphilos van Byzantion - komt dezelfde idee tot uitdrukking: het is onterecht dat Troje viel door een laffe hinderlaag van de Grieken. AG 9.153 toont hoe Troje van al haar rijkdom beroofd is en legt de schuld hiervoor niet rechtstreeks bij de Grieken, maar bij het lot. Opnieuw echter - zoals in AG 9.62 - is de gedachte uiteindelijk dat Troje wel van haar zichtbare, externe rijkdom kan beroofd worden, maar niet van haar roem: ἀλλ' ἄρα μοῦνον οὐνομα σὸν κρύψαι καὶ κλέος οὐ δύναται. Troje gaat in AG 9.154 terug naar de echte oorzaak van de Trojaanse Oorlog, namelijk het Parisoordeel. De ultieme schuldige is Paris, die aan Aphrodite de appel gaf en Helena schaakte.

Een idee dat in een aantal van deze epigrammen benadrukt wordt, is dat, hoewel de Grieken de stad ten val gebracht hebben, Troje nog steeds op een of andere manier voortleeft. In AG 9.62, geschreven door Euenos, is de ooit zo beroemde stad, die nu in as ligt en haar oude glorie verloren heeft, zelf aan het woord. Naar eigen zeggen zal ze nooit vergaan, omdat ze verder leeft in Homeros' epos, dat haar roem tot in de eeuwigheid zal verspreiden. Hoewel ze in de oorlog het onderspit moest delven, weerklinkt in het epigram een gevoel van triomf: de Grieken mogen haar dan wel overwonnen hebben, hun grootste dichter heeft haar voortbestaan verzekerd.⁹⁸ In het laatste epigram van Agathias (AG 9.155) leeft Troje op een andere manier verder. Haar grootsheid werd namelijk verdergezet in Rome, de stad die door Aeneas gesticht werd en heerst over een wereldrijk. Rome werd inderdaad gezien als de erfgenaam van Troje, maar Agathias leeft in de zesde eeuw, wanneer de glorie van Rome al lang voorbij is. De verwijzing naar Rome heeft dan al een andere connotatie, aangezien de hoofdstad van het Byzantijnse Rijk, Konstantinopel, als een tweede Rome beschouwd. Op die manier laat Agathias Konstantinopel er zich op beroemen van het legendarische Troje af te stammen.

⁹⁶ In de *Ilias* uit Patroklos expliciet aan Achilleus de wens om samen in éénzelfde urne begraven te worden, zodat ze net als tijdens hun leven altijd samen zouden blijven. Volgens Pausanias leefden Achilleus en Patroklos na hun dood samen met Antilochos, Aias minor en Helena op het eiland Leuke. In de *Odyssee* echter zijn ze verenigd in de onderwereld: wanneer Odysseus in zang elf de Hades betreedt, ziet hij er hun schimmen samen met die van Antilochos en Aias maior. Cf. infra (4.2.2) voor een grondigere bespreking van dit epigram.

⁹⁷ Skiadas 1965, 148-151.

⁹⁸ Net als in de grafepigrammen wordt Homeros voorgesteld als een graf, dat de onsterfelijkheid van zijn personages verzekert. Cf. Skiadas 1965, 148-149.

De tweede stad die in een aantal epigrammen in het middelpunt van de belangstelling staat, is Mykene, de Griekse stadstaat die werd bestuurd door de legendarische koning Agamemnon. Al deze epigrammen vertrekken vanuit de gedachte dat Mykene ooit een rijke, bloeiende stad was - net zoals Troje -, maar nu een verlaten ruïne is, overwoekerd door de natuur. In AG 9.28, een epigram van Pompeios Maker, verdedigt de stad zich: het overwonnen en beroofde Troje is het bewijs van de macht die Mykene vroeger had en Homeros is hiervan getuige. In vier opeenvolgende epigrammen (AG 101-104)⁹⁹ wordt een nostalgisch gevoel opgewekt: het heroïsche tijdperk waarin de homerische helden leefden is voorgoed voorbij en de overblijfselen van ooit machtige steden vormen een bescheiden herinnering aan de periode, waaraan de Grieken hun identiteit ontleenden. Het beeld en de sfeer die hier worden opgeroepen doen denken aan een bucolisch-romantisch tafereel: verlaten landschappen, ruïnes overgeleverd aan de natuur en een melancholisch verlangen naar een glorieus verleden. In drie epigrammen verschijnt ook Troje ten tonele. In AG 9.102 beschouwt Mykene haar rampzalige lot als straf voor het verwoesten van Priamos' stad. AG 9.103 en 104 gaan nog een stap verder: de desolate toestand van Mykene (en in AG 9.104 ook Argos) wordt gecontrasteerd met Troje, dat opnieuw een rijke en machtige stad geworden is. Er bestaat geen twijfel over dat de auteurs als inwoners van het Romeinse Rijk hier Rome voor ogen hebben.

2.1.2.4 Kunstwerken met homerische inhoud

Homeros en zijn epen vormden uiteraard ook een inspiratiebron voor andere, beeldende kunstvormen, die op hun beurt opnieuw in de literatuur vereeuwigd werden. Als casestudy zal in het tweede deel van dit hoofdstuk de *ekphrasis* van Christodoros van Koptos aan bod komen.¹⁰⁰ In de zesde eeuw van onze tijdrekening beschreef hij de standbeelden uit het Zeuxippos in een 416 hexameter-lang gedicht, dat het tweede boek van de *Anthologia Graeca* vormt. Hier beperk ik mij kort tot een aantal epigrammen, waarin afbeeldingen met een homerisch tintje centraal staan.

Het derde boek van de *Anthologia Graeca* bevat de inscripties die teruggevonden zijn in een tempel te Kyzikos. Attalos en Eumenes lieten deze tempel bouwen ter nagedachtenis aan hun moeder Apollonis tussen 175 en 159 v.C.. Er zijn nog geen archeologische resten teruggevonden van deze tempel en de tekst in de *Anthologia Palatina* is de enige bron die we hebben met betrekking tot het monument.¹⁰¹ De zuilen van de tempel waren aangekleed met verschillende mythologische scènes in reliëf, waarin telkens de liefde van een zoon voor zijn moeder centraal stond. De reliëfs waren telkens ook voorzien van een inscriptie en deze opschriften zijn bewaard als de negentien epigrammen in het derde boek van de AG.¹⁰² Op één van de scènes is te zien hoe Odysseus tijdens zijn korte verblijf in de onderwereld zijn moeder Antikleia ontmoet en haar vraagt naar de toestand in zijn paleis. In het

⁹⁹ De epigrammen zijn respectievelijk van de hand van Alpheios van Mytilene, Antonios van Argos, Mundus Munatius en nogmaals Alpheios van Mytilene. Ze maakten alle vier deel uit van de Stephanos van Philippos.

¹⁰⁰ Cf. infra (2.2.2).

¹⁰¹ Demoen 1988, 231.

¹⁰² Volgens het lemma aan het begin van het boek zijn deze inscripties eveneens te dateren in de tweede eeuw voor onze tijdrekening, maar op basis van het vocabularium en de metrische kenmerken is af te leiden dat deze epigrammen ten vroegste in de zesde eeuw n.C. kunnen geschreven zijn (Demoen 1988, 248). Het is bovendien duidelijk dat alle inscripties het werk zijn van één en dezelfde auteur (Demoen 1988, 233).

bijhorende epigram wordt Antikleia aangesproken, die niet meer in leven was toen haar zoon thuiskwam. De dichter troost haar echter met de gedachte dat ze haar zoon wel heeft getroffen op de oevers van de Acheron. Dat Odysseus past in het rijtje van liefhebbende zonen wordt in het epigram duidelijk door de woorden θαμβεῖ en γλυκερὰν μητέρα.

Odysseus speelt ook de hoofdrol in een scene die volgens het lemma bij AG 9.816 afgebeeld was op een schaal.¹⁰³ De afbeelding toonde de passage die door Homeros werd beschreven in *Odyssee* XIX, vv.479-490: Odysseus die op een niet erg zachtaardige manier zijn voedster Eurykleia, die hem zonet herkend heeft, ervan probeert te weerhouden zijn identiteit aan Penelope te verklappen. Wat de dichter in het epigram neergeschreven heeft, wijkt op een aantal details af van de homerische verzen: Telemachos is in de *Odyssee* niet aanwezig op het beschreven moment en Eurykleia wou enkel Penelope inlichten over de thuiskomst van haar echtgenoot, uiteraard niet de vrijers (wat de anonieme dichter van AG 9.816 wel lijkt aan te nemen).

Een laatste epigram waarin een kunstwerk met een homerisch tintje wordt beschreven, is van Antipatros van Thessalonike. In AG 9.792 beschrijft hij een schilderij van Nikias, een Griekse schilder uit Athene die leefde in de tweede helft van de vierde eeuw v.C.. Op het werk was de afdaling van Odysseus naar de onderwereld afgebeeld.¹⁰⁴ Volgens het epigram volgde Nikias getrouw de weergave van de onderwereld, die Homeros in het elfde boek van de *Odyssee* gaf, aangezien Homeros als eerste het huis van Hades exploreerde en zijn onderwereld met andere woorden het archetype is (γέγραμμαι κείνου πρῶτον ἀπ' ἀρχετύπου).

2.1.2.5 Citaten en verwijzingen

Dat Homeros een grote invloed uitgeoefend heeft op de epigrammatici bewijzen ook de talrijke referenties naar en citaten uit de epen die in de epigrammen voorkomen.¹⁰⁵ In de Oudheid werd hij aanzien als een grote autoriteit en zijn epen werden eeuwenlang beschouwd als een bron van wijsheid. Sommige dichters nemen in hun epigram gewoon een citaat of verwijzing op zonder verdere uitleg. Anderen verwijzen in hun epigram dan weer expliciet naar woorden uit de *Ilias* of *Odyssee* om deze als argument voor een bepaald standpunt aan te wenden. Vaak gaat het om Spielereien en het is dan ook niet verwonderlijk dat veel van deze epigrammen zich in het elfde boek van de *Anthologia Graeca* bevinden.

¹⁰³ Het Griekse woord dat voor dit voorwerp in het lemma wordt gebruikt, is μινσώριον. Waltz en Soury (1974, 246) geven de volgende verklaring voor het woord: “*un disque métallique, généralement en or ou en argent, qui servait de surtout ou de plateau dans les banquets, mais n'avait parfois qu'un rôle décoratif ou votif. Les missoria les plus luxueux étaient le plus souvent ornés de scènes ou de personnages gravés.*”

¹⁰⁴ Het was één van de laatste schilderijen van Nikias en tegelijk ook zeer beroemd. Plutarchos en Plinius de Oudere vermelden dat koning Attalos, de stichter van de hellenistische dynastie van de Attaliden in Pergamon, het schilderij wilde kopen voor zestig talenten, maar Nikias weigerde en gaf het als geschenk aan zijn geboortestad. Cf. Beckby 1958, 811; Waltz - Soury 1974, 273.

¹⁰⁵ Skiadas 1965, 151-153.

Palladas van Alexandrië bijvoorbeeld, een auteur uit de vierde eeuw die in zijn epigrammen vaak een ludieke persona aanneemt, schreef twee epigrammen, waarin hij op een ironische manier zichzelf als een vrouwenhater afschildert. De centrale stelling in AG 9.165 is dat het onmogelijk is voor een vrouw om met een man in harmonie te zijn. Zelfs Zeus heeft het niet altijd makkelijk met zijn vrouw Hera en hiervoor haalt de dichter er Homeros als getuige bij, want hij beschreef de oppergod als τῆ γαμετῆ χόλιον.¹⁰⁶ Volgens Palladas' tweede epigram (AG 9.166) heeft Homeros bovendien duidelijk aangetoond dat elke vrouw slecht en onbetrouwbaar is, of ze nu kuis of overspelig is. De twee vrouwelijke hoofdpersonages van zijn epen zijn perfecte exempla: door het overspel van Helena stierven ontelbaar veel mannen in de Trojaanse oorlog en Penelope's kuisheid veroorzaakte de dood van haar vrijers. Zowel in de *Ilias* als de *Odyssee* is een vrouw met andere woorden de oorzaak van ellende.¹⁰⁷

In het spottende epigram van de consul Makedonios, AG 11.61, is een man aan het woord die vertelt hoe hij gisteren ziek in bed lag en van een dokter geen wijn meer mocht drinken, maar alleen water. Hij noemt de arts ἀνεμώλιος, aangezien hij duidelijk zijn *Ilias* niet kent: Homeros wist al dat wijn mannen sterk maakt (*Ilias* VI, 261). Het epigram is één van de drinkepigrammen die in het elfde boek van de *Anthologia Graeca* verzameld zijn. Als lezer moeten we ons voorstellen dat de man deze woorden uitsprekt tijdens een drinkgelag, de dag na het doktersbezoek en in de context van het symposion komt de honende toon van AG 11.61 pas echt goed tot zijn recht.

In sommige epigrammen echter worden, opnieuw meestal op een ludieke manier, homerische woorden betwist. In zang VIII van de *Ilias* komt Diomedes de oude Nestor te hulp, die tijdens de strijd in problemen is gekomen, en spreekt hem toe met de volgende woorden: ὦ γέρον ἦ μάλα δὴ σε νέου τεύρουσι μαχηταί.¹⁰⁸ In zijn epigram (AG 11.57) toont Agathias aan dat deze verzen geen algemene geldigheid hebben. Het drinkepigram speelt zich af tijdens een symposion: een oude man met de sprekende naam Oinopion ("de wijndrinker") blijft onverstoord drinken, terwijl de jongemannen al in slaap gevallen zijn en niet kunnen bijhouden hoeveel bekertjes de oude man ondertussen al op heeft. Aangezien de oude man alle jongeren onder tafel drinkt, gaat het gezegde van Homeros hier inderdaad niet op. Agathias haalt hier wel een vers uit zijn context: in de *Ilias* stroken de woorden met de situatie waarin ze gebruikt zijn, maar met dit grappige epigram maakt hij duidelijk dat ze niet altijd opgaan.

Een ander, opnieuw zeer humoristisch epigram van Palladas, AG 9.385, opent met het bekende citaat van Odysseus "Ὠς οὐδὲν γλύκιον ἤς πατρίδος".¹⁰⁹ Volgens Palladas zou Homeros Odysseus nooit die woorden hebben laten zeggen, als hij van Kirke's taart had gegeten. Het epigram is een mooi staaltje van de obsceniteit die in enkele epigrammen achter de woorden verborgen ligt, want het woord ἔκχυτον, "taart" is hier gebruikt als eufemisme voor de 'pudenda muliebria'.¹¹⁰

¹⁰⁶ Bij deze woorden kan een link gelegd worden met verschillende passages uit de *Ilias*. In de eerste zang (vv.560-567) berispt Zeus zijn echtgenote, omdat ze zich te veel bemoeit met zijn zaken: ze moet haar mond houden en hij dreigt haar meedogenloos te zullen slaan. Ook in zang XV (vv.14-33) krijgt Hera ervan langs, omdat ze Zeus misleid en verleid heeft, opdat Poseidon zo de Grieken uit de nood zou kunnen helpen. Het dreigement uit de eerste zang heeft hier de vorm gekregen van een herinnering aan een incident uit het verleden, opnieuw een aanmaning dat Hera het niet te bont moet maken bij Zeus.

¹⁰⁷ Skiadas 1965, 154.

¹⁰⁸ *Ilias* VIII, v.102: "De jonge krijgers brengen jou nu toch / geweldig in het nauw, mijn oude Nestor."

¹⁰⁹ *Odyssee* IX, v.34: "Niets is zo zoet als het eigen land".

¹¹⁰ White 1998, 225-227. Cf. AG 11.218 en 11.338, eveneens twee dubbelzinnig obscene epigrammen.

Andere dichters gaan nog creatiever te werk en vergelijken een bepaalde situatie of gebeurtenis met een passage uit de *Ilias* of *Odyssee*. Een mooi en tegelijk grappig voorbeeld hiervan is AG 11.77, een epigram van Loukillios, waarin de spot wordt gedreven met de bokser Stratophon.¹¹¹ De pointe van het epigram is opgebouwd rond een bekende passage uit de *Odyssee*. Wanneer Odysseus na twintig jaar opnieuw aankomt bij zijn paleis, wordt hij ondanks zijn enorme transformatie door zijn hond Argos herkend. Na een gevecht van vier uur is Stratophon echter volledig onherkenbaar: geen Argos zou hem herkennen, aangezien hij zelfs zijn eigen spiegelbeeld niet zou herkennen.

2.1.2.6 Omgang met de homerische epen

In de epigrammen die tot nu toe aan bod gekomen zijn, hebben we gezien hoe de dichters zelf inspiratie vinden in de homerische epen en in hun epigrammen deze dochters van Homeros interpreteren, toelichten of zelfs tegenspreken. Er zijn ook epigrammen die als het ware een niveau hoger te plaatsen zijn, omdat ze tonen hoe anderen zijn omgegaan met Homeros' epen.

De Homeros-cento¹¹²

Een zeer specifieke vorm van receptie gebeurt bij het schrijven van een cento, een uniek genre dat pas in de late Oudheid tot ontwikkeling kwam en waarbij een gedicht gecreëerd wordt door verzen uit een bestaand gedicht over te nemen en licht aan te passen, om zo tot een nieuw gedicht met een andere inhoud te komen. Blijkbaar heeft een priester met de naam Patrikios zo'n cento geschreven door verzen of halfverzen van Homeros te hergebruiken en zo te bewerken dat ze het levensverhaal van Christus vertellen. De hypothesis, oftewel samenvatting, van deze cento is bewaard in de *Anthologia Graeca* als AG 1.119.¹¹³ Daar wordt in de eerste vier verzen duidelijk wat de link met Homeros is:

Βίβλος Πατρικίου θεουδέος ἀρητήρος,
ὄς μέγα ἔργον ἔρεξεν, Ὀμηρείης ἀπὸ βίβλου
κυδαλίμων ἐπέων τεύξας ἐρίτιμον ἀοιδήν,
πρήξιας ἀγγέλλουσαν ἀνικήτοιο Θεοῖο.

*Dit is het boek van Patrikios, een godvrezende priester,
die een groot werk voltooide, door vanuit het werk van Homeros
een kostbare zang van eervolle verzen te vervaardigen,
die de daden van de onoverwinnelijke God verkondigt*

¹¹¹ Het epigram bevindt zich in een cluster van zeven epigrammen over bokkers, allemaal van de hand van Loukillios.

¹¹² Skiadas 1965, 158-159.

¹¹³ Het is niet duidelijk wie deze korte samenvatting van Patrikios' cento geschreven heeft. Ailia Eudokia, de vrouw van keizer Theodosios II, componeerde zelf ook Homeros-centones en schreef een introductie in verzen (*ἀπολογία*) bij het werk van Patrikios. Sommigen menen ten onrechte dat die introductie de hypothesis is, die in de AG bewaard is. Volgens Waltz schrijft een lemma deze korte samenvatting toe aan een zekere Euphemios/Euphemos. Waltz 1929, 44-45.

Patrikios is als het ware als een smid aan het werk gegaan en heeft Homeros' epen omgesmeed tot een compleet nieuw verhaal. Ook in het christelijke Byzantium had men nog steeds een enorme bewondering voor Homeros, alleen botste de inhoud van zijn heidense epen met de christelijke ideologie. In een cento blijft de antieke vormentaal bewaard, maar wordt die aangepast om tot een christelijke inhoud te komen. Op die manier probeerde men het beste van de twee werelden te verenigen.

De redactie van de homerische epen¹¹⁴

De *Ilias* en *Odyssee* die wij vandaag lezen, kennen een zeer lange ontstaansgeschiedenis en de tekst van beide epen heeft een lang proces gekend van aanpassen, weglaten en toevoegen, dat al vroeg in de Oudheid begon. Vier epigrammen uit de *Anthologia Graeca* vertellen en tonen elk een momentopname uit dit lange proces.

In het anonieme AG 11.442 is Peisistratos, de eerste tiran van Athene die leefde in de zesde eeuw v.C., de centrale figuur. De anonieme dichter van het epigram laat Peisistratos over zichzelf zeggen dat hij degene was ὃς τὸν Ὅμηρον ἤθροισα σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον. Het idee dat Peisistratos de epen van Homeros redigeerde, wordt door een aantal klassieke auteurs vermeld.¹¹⁵ De vraag blijft natuurlijk of er hierin enige kern van historische waarheid ligt: heeft Peisistratos daadwerkelijk als eerste de epen van Homeros uitgegeven? Waarschijnlijk niet. Zoals Davison aantoonde, bestaat er een grote kans dat een zekere Asklepiades van Myrlea rond 100 v.C. dit verhaal heeft uitgevonden.¹¹⁶ Indien deze hypothese klopt, dan is het epigram te dateren tussen de eerste eeuw voor en de eerste eeuw na Christus.¹¹⁷

Wat zeer opmerkelijk is, is de plaatsing van dit epigram in het elfde boek, waarin de spot- en drink-epigrammen zijn opgenomen, hoewel het eerder lijkt thuis te horen bij de epideiktische epigrammen. Oorspronkelijk eindigde boek 11 bij AP 11.441, een monostichon van Philiskos. Na dit epigram bevond zich in de codex een lege ruimte, die later werd opgevuld met nog zeven epigrammen, waaronder ook het Peisistratos-epigram. De zes andere epigrammen kwamen later op andere plaatsen in de *Anthologia Graeca* terecht, terwijl dit epigram als AG 11.442 op het einde van het elfde boek bleef staan.¹¹⁸

Drie opeenvolgende epigrammen uit het vijftiende boek van de *Anthologia Graeca* (AG 15.36-38) zijn geschreven door een zekere Kometas, een grammaticus die leefde onder keizer Michaël III in de

¹¹⁴ Skiadas 1965, 164-175.

¹¹⁵ Cicero, die zich zelf op oudere bronnen baseert, schrijft: *qui primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus* (Cicero, *De Oratore* III, 34, 137). Ailianos beschrijft hoe Lykourgos de homerische epen uit Ionië naar Griekenland bracht, die Peisistratos vervolgens verzamelde en uitgaf (Ailianos, *Varia Historia* 13, 14). Ook bij Pausanias wordt Peisistratos vermeld als de persoon die de homerische epen verzamelde (Pausanias VII, 26, 13). Skiadas 1965, 165-166.

¹¹⁶ Davison 1955, 18-21.

¹¹⁷ Skiadas 1965, 168.

¹¹⁸ Skiadas 1965, 170.

negende eeuw.¹¹⁹ Deze drie epigrammen zijn niet zo lang voor het ontstaan van de *Anthologia Palatina* geschreven en door de compiler ervan samen geplaatst. Ze zijn niet alleen door één auteur geschreven, maar het zijn bovendien ook variaties op hetzelfde thema: Kometas beroemt er zich op de epen van Homeros te hebben herwerkt en naar eigen zeggen verbeterd. Het epigram AG 15.36, dat amper uit één distichon bestaat, bevat de kerngedachte waarrond de andere twee epigrammen opgebouwd zijn: Homeros' epen waren verouderd (γηραλέας) en Kometas heeft ze opnieuw jong, fris en onsterfelijk (ἀειθαλέας) gemaakt. Pas in het laatste van de drie epigrammen maakt Kometas duidelijk wat die transformatie, die verjonging precies inhoudt. Enerzijds bracht hij interpunctie aan in de teksten (στίξας), anderzijds heeft hij - in de lijn van wat hij in de vorige twee epigrammen schreef - de verzen opgefrist en gemoderniseerd (τὴν σαπρίαν ῥύψας μὲν ὡς ἀχρηστίαν / γράψας δ' ἑκαινούρησα τὴν εὐχρηστίαν).

De epigrammen zijn opgenomen en overgeleverd in een anthologie, maar zouden naar mijn aanvoelen ook zeer geschikt zijn als boekepigrammen, want ze geven de lezer informatie over wat Kometas met de epen gedaan heeft. Vandaar dat ze als inleiding of epiloog bij de door Kometas gecorrigeerde teksten van de *Ilias* en *Odyssee* zouden passen. De nevenschikking van de epigrammen in de AG maakt het voor de lezer echter duidelijk dat Kometas literaire aspiraties nastreefde. De drie composities zijn variaties op elkaar waarbij Kometas lijkt te zoeken naar de beste manier om weer te geven wat hij bedoelt. De toon die in elk epigram wel naar voor komt, is een zekere voldoening en het is overduidelijk dat Kometas zeer trots is op zijn werk.¹²⁰

Palladas over zijn beroep als grammaticus¹²¹

Naast zijn ludieke epigrammen tegen het vrouwelijke geslacht, heeft Palladas ook een aantal epigrammen geschreven, waarin hij de draak steekt met zijn eigen bezigheden als grammaticus. In AG 9.168 komen beide ideeën samen: zowel zijn vrouw als zijn beroep zijn voor hem een kwaad. Dat hij zich als grammaticus blijkbaar vooral met Homeros bezighield, blijkt uit het woordspel met het eerste woord van de *Ilias*, μῆνιν (...) οὐλομένην. Deze gedachtegang wordt verdergezet in het aansluitende AG 9.169: niet de wrok van Achilleus is hier οὐλομένην, maar wel de armoede die het uiteindelijke gevolg is van de homerische wrok. Palladas heeft namelijk als grammaticus de ondankbare job zich toe te leggen op de *Ilias*. Hetzelfde woordspel uit het vorige epigram wordt hier overgenomen en gevarieerd. De culminatie van al deze ideeën bevindt zich in AG 9.173, waar hij de proloog van de *Ilias* omschrijft als een vloek. Het kan niet anders dan dat een grammaticus overstelpt wordt door ellende, aangezien de eerste vijf verzen van de *Ilias* zoveel onheilspellende woorden bevatten. De ultieme woordspeling bevindt zich hier in het woord πτώσεις, dat zowel op de grammaticale naamvallen slaat als op het ongeluk dat in de woorden vervat zit.

¹¹⁹ Buffière 1970, 225.

¹²⁰ Nochtans is niet iedereen even overtuigd van zijn dichtkunsten: één van de kopiïsten van de *Anthologia Palatina*, die als J wordt aangeduid, schreef zowel voor als naast een ander epigram van Kometas (AP 15.40) geen al te flatterende commentaar, waarover meer in het volgende hoofdstuk.

¹²¹ Skiadas 1965, 157.

Het overnemen van woorden uit Homeros' epen

De populariteit van Homeros zorgde ervoor dat hij een inspiratiebron werd voor andere schrijvers, die in zijn voetsporen wilden treden. Twee dichters, Pollianos en Kerealios, schreven elk een spotgedicht waarin ze hun frustratie uiten over dichters die Homeros plagiëren. In AG 11.130 heeft Pollianos, een dichter uit de tweede eeuw n.C., het gemunt op de “cyclische” dichters, i.e. epische dichters die zichzelf in de traditie van Homeros plaatsen. Voor hem zijn zij niets meer dan inspiratieloze imitatoren. Het ironische is echter dat hij om zijn punt te bewijzen zelf bewust uitdrukkingen van deze twee dichters overneemt. In zijn laatste woorden doet hij bovendien zelf wat hij zo hevig afkeurt in dit epigram, namelijk de eerste woorden van de *Ilias* citeren. Het epigram van Kerealios, AG 11.144, is zeer vergelijkbaar. Hij legt de focus op dichters die expres moeilijke en zeldzame woorden overnemen uit Homeros' epen om zo erudierter over te komen.

2.2 Enkele casestudies

Skiadas gaat zelf zeer uitvoerig in op de epigrammen die betrekking hebben op Homeros als persoon en dichter, maar besteedt minder aandacht aan epigrammen over “*die homerische Dichtung*”. Daarom wil ik hier enkele epigrammen, die in zijn studie hetzij niet hetzij zeer kort aan bod komen, maar toch echt de moeite waard zijn om van naderbij te bekijken, uitvoeriger bespreken. Vier verschillende ‘types’ epigrammen zullen aan bod komen en elke casestudy representeert zo een andere vorm van omgang met en receptie van de homerische traditie.

2.2.1 *Ethopoiiai*: homerische figuren aan het woord

Aan het thematisch overzicht moet eigenlijk nog een categorie toegevoegd worden. Een interessante groep epigrammen, die door Skiadas niet vermeld werden, zijn namelijk die waarin de dichter mythologische personages een stem geeft en hen aan het woord laat. Kleine episodes uit de homerische epen of de epische traditie worden geschilderd en de epigrammen tonen wat epische figuren zouden kunnen gezegd hebben in bepaalde omstandigheden. Door de situatie vanuit hun standpunt te lezen, krijgt de lezer de gebeurtenissen - die zeer bekend zijn, maar vaak verteld worden vanuit een andere invalshoek - te zien vanuit een nieuw, telkens individueel perspectief.

Deze specifieke groep epigrammen behoren tot de *ethopoiiai*, één van de schooloefeningen, ook *progymnasmata* genoemd, die een centraal onderdeel vormden van de opleiding retoriek in de Oudheid. De bedoeling van deze oefening is om zich in te leven in een bekend persoon en op overtuigende wijze zijn of haar woorden, gedachten en ideeën weer te geven.¹²² In deze directe rede creëert de dichter van het epigram zo een karakterisering van het gekozen personage. Binnen het epigram is het (mythische) personage bovendien de focalisator, die op zijn beurt een karakterisering kan geven van andere figuren die eventueel aan bod komen. Zowel de verteller binnen het epigram als de personages die binnen de vertelling aan bod komen, worden op die manier gekarakteriseerd.

Sommige van deze karakteriseringingen zijn zeer voor de hand liggend, omdat ze enkel reproducties zijn van hoe de homerische verteller zijn personages weergaf. In AG 9.459 geeft Achilleus een karakterschets van Odysseus, wanneer hij ziet dat de man van Ithaka afgedaald is in de onderwereld. Dit moment wordt in de elfde zang van de *Odyssee* beschreven, waar Achilleus de volgende woorden uit:

διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
σχέτλιε, τίπτ' ἔτι μείζον ἐνὶ φρεσὶ μήσεαι ἔργον;
πῶς ἔτλης Ἄϊδόςδε κατελθέμεν, ἔνθα τε νεκροὶ
ἀφραδέες ναίουσι, βροτῶν εἶδωλα καμόντων;¹²³

¹²² Cf. Rossi 2007, 170-171.

¹²³ *Odyssee* XI, vv.473-476.

*Zoon van Laërtes, afstammeling van Zeus, Odysseus
van de duizend listen, jij verschrikkelijk schepsel!
Kon je niets ergers verzinnen? Afdalen in de Haides
tussen de schimmen van dode mensen zonder bewustzijn?*

In het epigram komt hetzelfde, algemene idee naar voor: de verwondering over het feit dat Odysseus levend de onderwereld kan betreden. De karakterisering die Achilleus in het epigram geeft, is quasi identiek aan degene uit de *Odyssee*. Hij legt de nadruk op Odysseus' creatieve geest die “*nooit verzadigd is van listen*” en noemt hem “*de vindingrijkste van alle mensen*”, de meest conventionele karakterisering voor de held uit Ithaka, die in het allereerste vers van de *Odyssee* al een ἄνδρα πολύτροπον wordt genoemd. Ook in de hierboven aangehaalde passage spreekt Achilleus hem aan met πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ. Het epigram is dus niet meer dan een variatie op een bepaalde passage, waarbij de traditionele typering overgenomen is.

Anders is AG 9.117, waarin we de klaagzang van Hekabe horen, Priamos' vrouw, die na het verlies van bijna al haar zonen op het slagveld nu ook net haar dochter Polyxena verloren heeft. Ze spreekt rechtstreeks Achilleus aan, de oorzaak van al haar leed. Haar woorden geven weer hoe wanhopig en radeloos ze zelf is. Tegelijk typeert ze Achilleus als een meedogenloze moordenaar, die zelfs in de dood onverbiddelijk is voor haar kinderen. Zo diep zit de haat in zijn hart geworteld. We horen duidelijk de stem en verontwaardiging van een gebroken moeder en de Achilleus die we te zien krijgen is er één door een Hekabische lens. Het is niet de goddelijke, snelvoetige held, noch de wrokkende strijder, waarover de homerische verteller het vaak heeft en in dat opzicht werpt het epigram een zeer interessant, nieuw licht op Hellas' beste strijder.

Het eerste van bovenstaande epigrammen, AG 9.459, behoort tot een opvallende cluster van ongeveer twintig anonieme epigrammen in het negende boek (AG 9.457-478), waarin reacties van helden uit de homerische epen (vooral de *Ilias*) of van personages, die nauw verbonden zijn met de mythische stof van de Trojaanse oorlog, weergegeven zijn. Vaak verwijzen deze epigrammen naar specifieke momenten en gebeurtenissen die in de *Ilias* en *Odyssee* beschreven zijn of deel uitmaken van de nasleep van de Trojaanse oorlog. In tegenstelling tot de andere voorbeelden bestaan deze *ethopoiiai* alleen uit directe rede zonder introductie van de auteur. Om te kaderen in welke context het citaat te situeren valt, is elk epigram wel voorzien van een titeltje, dat telkens begint met de woorden τί/τίνας ἄν ἔιποι (λόγους). De potentialis-constructie duidt aan dat het gaat om hypothetische woorden, die een personage uitgesproken zou kunnen hebben (maar die dus nergens zo in de literaire traditie overgeleverd zijn).

In een aantal epigrammen zijn personages aan het woord die in de epen zelf geen stem kregen, maar die wel in de woorden van een ander personage geciteerd werden. In AG 9.467 horen we Peleus' reactie op het bericht dat zijn zoon niet meer meestrijdt: hij wil dat Achilleus zijn wrok laat varen. Hoewel Peleus zelf geen personage is in de *Ilias*, zijn deze woorden toch op een Iliadische passage gebaseerd. Wanneer Odysseus in zang IX Achilleus probeert te overtuigen weer mee te strijden, zegt hij namelijk het volgende:

ὦ πέπον ἦ μὲν σοί γε πατὴρ ἐπετέλλετο Πηλεὺς
 ἦματι τῷ ὅτε σ' ἐκ Φθίης Ἀγαμέμνονι πέμπε·
 τέκνον ἐμὸν κάρτος μὲν Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη
 δώσουσ' αἶ κ' ἐθέλωσι, σὺ δὲ μεγαλήτορα θυμὸν
 ἴσχειν ἐν στήθεσσι· φιλοφροσύνη γὰρ ἀμείνων·
 ληγέμεναι δ' ἔριδος κακομηχάνου, ὄφρα σε μᾶλλον
 τίωσ' Ἀργείων ἡμὲν νέοι ἠδὲ γέροντες.¹²⁴

*Mijn beste vriend, je vader
 heeft jou de dag waarop hij jou uit Fthia
 naar Agamemnon zond iets op het hart
 gedrukt. Want toen zei Peleus toch tot jou:
 “Mijn zoon, kracht zul je krijgen van Athena
 en Hera, als de godheden dat willen.
 Maar jij moet in je borst het trotse hart
 bedwingen, want een mild gemoed is beter.
 En hou je ver van twist die onheil sticht,
 zo zullen de Argeïërs, zowel jongen
 als ouden, jou nog groter eer bewijzen.”*

Het epigram is in feite een korte herwerking van Odysseus' eigen versie van Peleus' woorden. Hetzelfde is gebeurd in AG 9.465, een epigram dat op het eerste zicht niets met de *Ilias* of *Odyssee* te maken heeft, omdat het een episode uit de mythe van Meleagros vertelt.¹²⁵ De mythe komt echter aan bod in zang IX van de *Ilias*, in de overtuigingspeech van de oude Phoinix. In het epigram spreekt Meleagros' moeder Althaia, die haar zoon in een smeekbede probeert te overtuigen om mee te strijden en zijn stad te beschermen. In de *Ilias* verspilt Phoinix er niet veel woorden aan: πολλὰ δὲ τὸν γε κασίγνηται καὶ πότνια μήτηρ ἐλλίσσονθ'. De dichter van het epigram breidt dit uit, geeft Meleagros' moeder een stem en vult een lacune in de *Ilias* aan door weer te geven wat zij zou kunnen gezegd hebben.

Dat is precies wat de meeste van deze epigrammen doen, een soort aanvulling geven op Homeros' epen. Nog een mooi voorbeeld hiervan is AG 9.475, waarin we horen wat Helena zou gezegd hebben toen ze het tweegevecht tussen haar beide echtgenoten, Menelaos en Paris, zag. Op het moment van het gevecht in de *Ilias* vermeldt de verteller niet wat Helena zegt of denkt. De verzen zijn dus een persoonlijke invulling van een leemte in het epos. Maar het is opnieuw duidelijk dat de dichter zich hierbij gebaseerd heeft op wat wel in de *Ilias* beschreven is. In de laatste twee verzen schrijft Helena haar ongelukkige lot toe aan Aphrodite, want het was de godin die ervoor zorgde dat de Trojaanse prins Paris haar roofde. Helena vreest bovendien dat Aphrodite haar opnieuw aan een of andere man zou schenken, als de godin inspraak krijgt in haar toekomst. De achterliggende gedachte van deze

¹²⁴ *Ilias* IX, vv.252-258.

¹²⁵ Rondom Meleagros' thuisstad Kalydon woedde een hevige oorlog tussen Aitolieërs en Kureten. Vertoornd door de vloek die Althaia, zijn moeder, over hem had uitgesproken, weigerde hij mee te vechten. Ondanks de vele smeekbeden en overtuigingspogingen van zijn moeder, vader en zijn meest dierbare vrienden, blijft Meleagros zich koppig afzijdig houden van de oorlog. Enkel zijn vrouw Kleopatra weet hem uiteindelijk te overtuigen.

verzen zijn de woorden die Helena in de *Ilias* persoonlijk tegen Aphrodite zegt, nadat die Paris heeft gered uit het tweegevecht.

ἢ πῆ με προτέρω πολίων εὖ ναιομενάων
ἄξεις, ἢ Φρυγίης ἢ Μηονίης ἐρατεινῆς,
εἴ τίς τοι καὶ κεῖθι φίλος μερόπων ἀνθρώπων.¹²⁶

Wilt u mij

*nog verder voeren ergens naar een stad,
welvarend en in Frygië gelegen
of in het liefelijk Meionië?
Is er ook daar ergens een sterveling
die u geliefd is?*

Hier drukt Helena expliciet haar vermoeden uit dat ze niet meer is dan een marionet waarvan Aphrodite de touwtjes in handen heeft. De laatste twee verzen uit het epigram zijn een variatie op dezelfde gedachte, verwerkt in een andere context.

Sommige *ethopoiiai* gaan nog verder en presenteren een soort alternatieve plotlijn. Ze tonen wat een bepaald personage gezegd zou hebben, wanneer een situatie anders verlopen was dan de manier waarop het in de homerische epen beschreven staat. Een voorbeeld is AG 9.464, waarin Pandaros de Grieken toespreekt. Deze Trojaanse boogschietster is vooral bekend, omdat zijn schot de aanleiding was voor het verbreken van de wapenstilstand. In de *Ilias* weert Athena de pijl af, zodat Menelaos maar een lichte wonde oploopt.¹²⁷ De context van het epigram is echter anders: de verzen geven weer wat Pandaros zou zeggen, wanneer hij Menelaos gedood had.

In *ethopoiiai* is dus veel mogelijk. De dichter kan trouw blijven aan Homeros, maar zich ook een nieuwe plot indenken en tonen hoe personages dan gereageerd zouden hebben. Op het spectrum tussen deze twee uitersten liggen heel veel mogelijkheden, dat bewijzen de homerische voorbeelden in de *Anthologia Graeca*.

¹²⁶ *Ilias* III, vv.400-402.

¹²⁷ *Ilias* IV, vv.86-147.

2.2.2 De *Ekphrasis* van Christodoros van Koptos

Eveneens sterk geworteld in de retorische traditie is de *descriptio* of *ekphrasis*, een beschrijving die zo evocatief en expressief is dat de toehoorder of lezer zich het voorwerp levendig voor de geest kan halen. De *ekphrasis* streeft met andere woorden naar wat in het Grieks ἐνάργεια genoemd wordt: de gedetailleerdheid van de beschrijving prikkelt de verbeeldingskracht van de lezer, die daardoor in gedachten het beschreven voorwerp voor ogen ziet.¹²⁸

In de tweede eeuw van onze tijdrekening werd in Konstantinopel onder keizer Septimius Severus het Zeuxippos gebouwd op de fundamenten van een voormalige tempel van Zeus en later, onder keizer Konstantijn, werd het gebouw rijkelijk gedecoreerd. Het gebouw bevond zich net naast het Palatium Magnum en vlakbij de Hippodroom en de Hagia Sophia in het zuidoosten van de stad. Dit grote thermencomplex was vooral bekend door de standbeelden die opgesteld stonden in het gymnasion, een grote binnenplaats waar atleten zich trainden. Zowel historische personen als Homeros, Plato, Julius Caesar en Vergilius, als ook goden en mythologische personages waren afgebeeld. In het begin van de zesde eeuw beschreef Christodoros van Koptos¹²⁹ tachtig standbeelden in een gedicht dat uit 416 hexameters bestaat en het tweede boek van de *Anthologia Graeca* vormt.¹³⁰

Lang heeft men dit gedicht van Christodoros enkel beschouwd als een tekstuele bron op basis waarvan men de opstelling van de standbeelden in het Zeuxippos zou kunnen reconstrueren.¹³¹ De verhouding tussen tekst en archeologische realiteit is echter niet zo eenzijdig: we kunnen niet achterhalen of de lange *ekphrasis* van Christodoros een getrouwe weergave van de realiteit is. Dat zijn beschrijving niet zomaar op verbeelding gebaseerd is, bewijzen twee opgegraven voetstukken voor standbeelden, waarop de namen van Hekabe en Aischines geschreven zijn, twee figuren die door Christodoros vermeld worden.¹³² Dan nog blijven er echter vele vragen onbeantwoord. Heeft hij alle standbeelden uit het Zeuxippos opgenomen of maakte hij een overdachte selectie? En weerspiegelt de volgorde de manier waarop de standbeelden opgesteld waren of heeft hij ze zelf herschikt in zijn tekst? Een sluitend antwoord op deze vragen zal waarschijnlijk nooit gegeven kunnen worden, maar uit de verzen zelf is duidelijk op te maken dat Christodoros met zijn *Ekphrasis* een literaire tekst voor ogen had en niet zomaar een inspiratieloze opsomming van een collectie standbeelden.

Om te beginnen lijkt de *Ekphrasis* kenmerken van verschillende genres te dragen. Bovenal behoort het gedicht natuurlijk tot het ekphrastische genre, wat de titel ook duidelijk maakt. De manier waarop

¹²⁸ Fantuzzi, M., Brill's New Pauly (Brill Online 2016) s.v. *ekphrasis*. Universiteit Gent, 12 juli 2016.

<<http://referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-pauly/ekphrasis-e328110>>

¹²⁹ Christodoros was afkomstig uit Egypte en leefde onder keizer Anastasios I (491-518). Naast de *Ekphrasis* schreef hij volgens de Suda nog een epos genaamd *Isaurika* over Anastasios' oorlog tegen de stad Isauria en verschillende, epische *Patriai*, waarin telkens de ontstaansgeschiedenis van een stad centraal stond. In de *Anthologia Graeca* zijn twee grafepigrammen van zijn hand voor Ioannes Epidamnos bewaard (AG 7.697-698). Zijn taal, stijl en metrum tonen dat hij zich sterk liet beïnvloeden door Nonnos van Panopolis. Cf. Selzer, C., Brill's New Pauly (Brill Online 2016) s.v. *Christodoros*. Universiteit Gent, 12 juli 2016.

<<http://referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-pauly/christodoros-e233650>>

¹³⁰ In de *Anthologia Palatina* telt het gedicht 408 hexameters, in de *Anthologia Planudea* 416. De acht extra verzen in de API zijn authentiek (Cameron 1993, 147). Voor de transmissie van de tekst, cf. Cameron 1993, 147-148.

¹³¹ Een kort overzicht van de verschillende studies waarin deze aanpak aangewend wordt, is terug te vinden bij Bär (2012, 449 voetnoot 17).

¹³² Guberti Bassett 1996, 495.

Christodoros' werk ons echter is overgeleverd, in een epigrammencollectie, toont dat in de verzen enige affiniteit met het epigram als genre ken worden gezien. Men zou hen inderdaad kunnen lezen als een aaneenschakeling van verschillende korte epigrammen. Daarnaast deelt de tekst ook een aantal belangrijke kenmerken met het epyllion¹³³: het metrum is de dactylische hexameter en de omvang is langer dan een gemiddeld epigram, maar korter dan een epos. Wat in eerste instantie echter lijkt te ontbreken, is een narratieve eenheid. Er is geen overkoepelend verhaal dat in de 416 verzen wordt verteld. Toch zijn er een aantal elementen die aan de *ekphrasis* een zekere narrativiteit verlenen. Het vertelstandpunt is dat van een eerste persoon die in de verleden tijd spreekt. Op die manier wordt de indruk gewekt dat de verteller zich een bezoek aan het Zeuxippos herinnert en voor de geest haalt. Bovendien is de *ekphrasis* een aaneenschakeling van verschillende, korte, narratieve episodes, aangezien elk standbeeld één of meerdere verhalen oproept. Sommige hiervan worden expliciet door de verteller beschreven, maar daarnaast maakt elke lezer op zijn beurt persoonlijke associaties bij elk standbeeld op basis van de eigen leeservaringen.¹³⁴

Ten tweede is ook de ordening van de standbeelden zeer stilistisch opgevat. Over de 416 verzen heen worden tachtig standbeelden beschreven. De volgende tabel toont de volgorde waarin deze aan bod komen:

1. Deiphobus (1–12)	29. Democritus (131–135)	56. Amphiarus (259–262)
2. Aeschines (13–16)	30. Heracles (136–138)	57. Aglaus (263–265)
3. Aristoteles (16–22)	31. Auge (138–143)	58. Apollo II (266–270)
4. Demosthenes (23–31)	32. Aeneas (143–147)	59. Telamonian Ajax (271–6)
5. Euripides (32–35)	33. Creusa (148–154)	60. Sarpedon (277–282)
6. Palaephatus (36–37)	34. Helenus (155–159)	61. Apollo III (283–287)
7. Hesiod (38–40)	35. Andromache (160–164)	62. Aphrodite III (288–290)
8. Polyeidus (40–44)	36. Menelaus (165–167)	63. Achilles (291–296)
9. Simonides (44–49)	37. Helena (168–170)	64. Hermes (297–302)
10. Anaximenes (50–51)	38. Odysseus (171–175)	65. Apuleius (303–305)
11. Calchas (52–55)	39. Hecabe (175–188)	66. Artemis (306–310)
12. Pyrrhus I (56–60)	40. Cassandra (189–191)	67. Homer (311–350)
13. Amymone (61–64)	41. Pyrrhus II (192–196)	68. Pherecydes (351–353)
14. Poseidon (65–68)	42. Polyxena (197–208)	69. Heraclitus (354–356)
15. Sappho (69–71)	43. Oilean Ajax (209–214)	70. Cratinus (357–360)
16. Apollo I (72–77)	44. Oenone (215–218)	71. Menander (361–366)
17. Aphrodite I (78–81)	45. Paris (219–221)	72. Amphitryon (367–371)
18. Alcibiades (82–85)	46. Dares (222–224)	73. Thucydides (372–376)
19. Chryses (86–91)	47. Entellus (225–227)	74. Herodotus (377–381)
20. Julius Caesar (92–96)	48. Philon or Philammon or Milon (228–240)	75. Pindar (382–387)
21. Plato (97–98)	49. Charidemus (241–242)	76. Xenophon (388–392)
22. Aphrodite II (99–101)	50. Melampus (243–245)	77. Alcma(o)n (393–397)
23. Hermaphroditus (102–7)	51. Panthous (246–247)	78. Pompeius (398–406)
24. Erinna (108–110)	52. Thymoites (248–250)	79. Homer of Byzantium (407–413)
25. Terpander (111–116)	53. Lampon (251–253)	80. Virgil (414–416)
26. Pericles (117–120)	54. Clytius (254–255)	
27. Pythagoras (120–124)	55. Isocrates (256–258)	
28. Stesichorus (125–130)		

De tachtig standbeelden van Christodoros' Ekphrasis (Bär 2012, 451)

Een honderdtal verzen zijn gewijd aan de beschrijving van standbeelden van verschillende, mythologische personages uit de homerische epen. Zowel mannen als vrouwen komen aan bod en wat hen allemaal kenmerkt, is dat ze een significante rol spelen in de mythe van de Trojaanse oorlog. Hun standbeelden vormen een omvangrijke subgroep binnen het geheel, dat in verschillende van deze

¹³³ Bär (2012, 465–466) onderscheidt drie harde criteria om het epyllische genre te definiëren.

¹³⁴ Bär 2012, 463–469. Deze parataxis van korte episodes is trouwens karakteristiek voor Nonnos van Panopolis, die een sterke invloed uitgeoefend heeft op Christodoros (Bär 2012, 468).

categorieën kan ingedeeld worden: naast mythische personages uit de Trojaanse oorlog passeren ook goden en godinnen, dichters en schrijvers, filosofen, redenaars en publieke figuren en zelfs sporters de revue.¹³⁵ De opeenvolging binnen het lange epigram is niet arbitrair, noch mooi afgebakend volgens de verschillende subgroepen. De categorieën zijn nog terug te vinden in de structuur, maar eerder in wat Bär “*permeable clusters*” noemt, wat hij vervolgens uitlegt met een zeer treffende vergelijking: “*As in a symphony a particular keynote is announced long before it becomes dominant, and it suddenly resonates at some point when another keynote has already taken over.*”¹³⁶ De cluster met de beschrijving van standbeelden van mythische personages uit de Trojaanse oorlog start op v.143 met Aineas en eindigt bij Paris op v.221. De beschrijvingen van Deïphobos, Kalchas, Pyrrhos en Chryses bevinden zich echter voor de cluster en kondigen de thematische categorie aan. Na de verzen over Paris, die het geheel afronden, volgen op enige afstand nog de standbeelden van Panthous, Thymoites, Lampon, Klytios, Aias van Telamon, Sarpedon en Achilleus, die als een echo resoneren en zo geleidelijk aan de cluster laten uitdoven. Zo lopen de verschillende categorieën over in elkaar en tegelijk ook door elkaar heen: “*thus, the tekst is artfully structured without tediously revealing its composition at first sight, implying a “natural viewing” order (effet de réel) rather than an artificial, clear-cut structure - but without being arbitrary at the same time*”.¹³⁷

Aangezien alle standbeelden mythologische en historische personages representeren, is het duidelijk dat Christodoros de nadruk wilde leggen op de culturele erfenis van het klassieke Griekenland om zo dat roemrijke verleden te verheerlijken.¹³⁸ Dat Homeros en de personages uit zijn epen zo sterk vertegenwoordigd zijn in deze *ekphrasis*, toont aan dat Homeros als het boegbeeld van deze klassieke erfenis beschouwd wordt. Laten we de homerische standbeelden nu even van dichterbij bekijken.

Bij elk standbeeld volgt Christodoros doorgaans hetzelfde patroon. Hij vertrekt meestal vanuit de beschrijving van het uiterlijk van de afgebeelde persoon, waaraan hij vervolgens soms bepaalde karaktereigenschappen koppelt. Op basis van hun mimiek en lichaamshouding schetst hij een situatie waarin de toeschouwer zich de figuur van het standbeeld zou kunnen inbeelden (vaak ingeleid door (voeg)woorden als τοῖος ἔών, οἷός περ; οἷά; ἐδόκει; ὡς δοκέω δέ). Zo creëert hij uit een stilstaand standbeeld als het ware een korte scene, die vaak gekoppeld is aan de plot van de *Ilias*.

Op vv.86-91 bijvoorbeeld beschrijft hij Chryses, de priester van Apollo wiens dochter Chryseïs door de Grieken als krijgsbuit werd meegenomen. In de beschrijving van het uiterlijk zijn er duidelijke resonanties met de weergave van de priester in de *Ilias* en Christodoros ziet in het standbeeld ook de Iliadische passage voor ogen waarin Chryses bij de Grieken komt smeken.¹³⁹ Net als bij de *ethopoiiai* geven sommige van deze *ekphraseis* een invulling van de leemtes in één van Homeros' epen. Het eerste homerische personage dat beschreven wordt en bovendien de hele *Ekphrasis* opent, is de Trojaan Deïphobos (vv.1-12). In de *Odyssee* lezen we wat zijn lot was na de inname van Troje:

¹³⁵ Bär (2012, 452-453) geeft een overzichtelijke weergave van de verschillende subgroepen die te onderscheiden vallen in Christodoros' *ekphrasis*.

¹³⁶ Bär 2012, 453.

¹³⁷ Bär 2012, 453.

¹³⁸ Bär 2012, 455.

¹³⁹ **στέμματ'** ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος / χρυσέω ἀνὰ σκήπτρῳ (*Ilias* I, vv.14-15) ≈ σκήπτρον ἀνασχόμενος **Φοιβήιον**, ἐν δὲ καρῆνφ / **στέμμα** φέρων (Christodoros vv.87-88).

ἄλλον δ' ἄλλη ἄειδε πόλιν κεραϊζέμεν αἰπὴν,
αὐτὰρ Ὀδυσσῆα προτὶ δώματα Διηφόβοιο
βήμεναι, ἦ ὅτ' Ἄρηα σὺν ἀντιθέῳ Μενελάῳ.
κεῖθι δὴ αἰνότατον πόλεμον φάτο τολμήσαντα
νικῆσαι καὶ ἔπειτα διὰ μεγάθυμον Ἀθήνην.¹⁴⁰

*Hij bezong, hoe de ene hier en de andere daar de
steile vesting platlegde, maar hoe Odysseus als Ares
zelf het paleis van Deïfobos wilde bestormen,
samen met de godgelijke Menelaos.
En hij bezong hoe Odysseus zijn zwaarste strijd uitvocht in dat
huis, een strijd die hij won door de onvervaarde Athene.*

Waar hier duidelijk het standpunt van de Grieken ingenomen wordt, zien we in Christodoros' verzen de reactie van Deïphobos op dat moment. Zeer gedetailleerd wordt zijn houding beschreven: hij lijkt een in het nauw gedreven roofdier dat gespannen en onbeweeglijk wacht op het juiste moment om toe te slaan. Alleen zal dat nooit gebeuren, want in het brons is hij in die positie vereeuwigd.

Eén homerisch personage heeft twee standbeelden: de zoon van Achilleus. De eerste maal is hij afgebeeld zonder wapenrusting, maar het verlangen om te vechten en Troje in te nemen is volgens Christodoros van zijn gelaat af te lezen. Even verderop komen we Pyrrhos nogmaals tegen, opnieuw zonder wapens, maar op basis van zijn uitgestrekte hand als teken van overwinning en de nabijheid van Polyxena, is het duidelijk dat hij hier Troje net ingenomen heeft. De wens van het eerste standbeeld is tot vervulling gekomen in het tweede. In het laatste vers lezen we hoe hij naar Polyxena gluurt: sommige standbeelden lijken inderdaad in interactie met elkaar te staan. Naast Pyrrhos en Polyxena (vv.192-208), interpreteert Christodoros ook Oinone en Paris (vv.215-221) duidelijk als een duo en toont hij hoe hun houdingen op elkaar afgestemd zijn.

Nadat heel wat mythologische figuren uit de homerische epen de revue gepasseerd zijn, bevindt zich op vv.311-350 de beschrijving van het standbeeld van Homeros, met haar veertig verzen veruit de langste van allemaal. De manier waarop men in de Oudheid keek naar de figuur van Homeros en het beeld dat men had van deze dichter komt op een zeer expressieve wijze naar voor in de beschrijving van zijn beeltenis.

De levensechtheid van het standbeeld is het eerste wat Christodoros vermeldt: het bronzen beeld lijkt ἔμφρονα (...) οὔτε μενοινῆς ἄμμορον οὔτε νόου κεχρημένον. Homeros is afgebeeld als een oude man met grijze haren en een volle baard, leunend op een stok: een eerbiedwaardige man die een innemende charme uitstraalt. Alleen het geluid, de ambrozijnen stem van de dichter-zanger ontbreekt, maar de Piëreïsche bij die rond zijn mond zoemt, staat symbool voor zijn welsprekendheid. Een ander typisch aspect dat met Homeros verbonden wordt, is zijn blindheid: zijn ogen zijn leeg en beroofd van het licht, maar de beeldhouwer is erin geslaagd om te tonen dat de dichter het niet te doven licht van de wijsheid in zijn hart draagt. Het is dan ook onmogelijk dat dit meesterwerk door menselijke handen vervaardigd is: het moet de godin Athena geweest zijn, aangezien zij elk detail van het lichaam waarin ze zelf verbleef, kent. Men vond Homeros zo'n uitzonderlijk fascinerend en bovenmenselijk persoon,

¹⁴⁰ *Odyssee* VIII, vv.516-520.

dat hij als een god werd beschouwd, een idee dat in epigrammen, zoals gezien, vaak terugkomt. Hij is een tussenpersoon tussen het goddelijke en het menselijke en zo verklaart de dichter ook de houding van het standbeeld, dat met een gedraaid hoofd ergens naar leek te luisteren:

ἔην δ' ἔκλινεν ἀκουήν
δεξιτερήν, δόκεεν δὲ καὶ Ἀπόλλωνος ἀκούειν
ἢ καὶ Πιερίδων τινὸς ἐγγύθεν.

*Hij hield zijn hoofd schuin, spitste
zijn rechteroor, en leek naar Apollon te luisteren
of een van de Muzen dicht bij hem.*

Homeros is afgebeeld middenin zijn activiteit als een door goden geïnspireerde dichter, luisterend naar een goddelijke stem die niemand anders horen kan en die hem de woorden van de *Ilias* en *Odysee* influistert. Uit deze veertig verzen blijkt hoeveel bewondering en ontzag men had voor Homeros en hoe gefascineerd men door hem was.

Ook daarna is Homeros nog niet verdwenen van het toneel: hij verschijnt nog tweemaal in de beschrijving van de laatste twee standbeelden. Op v.407 spreekt Christodoros van een ἄλλος Ὅμηρος, waardoor de lezer misleidt wordt en naar analogie met Pyrrhos zou kunnen denken dat het om een tweede standbeeld van Homeros gaat. In de daaropvolgende relatiefzin wordt deze optie echter direct uitgesloten: de afgebeelde man is niet de zoon van Meles, maar Homeros van Byzantion. In de laatste *ekphrasis* slaat de uitdrukking op Vergilius, die wordt gezien als de Homeros van de Romeinse literatuur. Het kwalificeren van beide mannen met de benaming ἄλλος Ὅμηρος toont dat volgens Christodoros de *paideia*, het culturele ideaal waar de Griekse Homeros symbool voor staat, vroeger voortleefde in Rome en dat nu in Konstantinopel doet.¹⁴¹

In weinig verzen is Christodoros er telkens in geslaagd de standbeelden tot leven te wekken en in dat opzicht is het opzet van een *ekphrasis* absoluut bereikt. Verschillende korte scènes lijken zich telkens voor onze ogen af te spelen en het is duidelijk dat deze *Ekphrasis* meer is dan een louter feitelijke beschrijving van een kunsthistorische realiteit. De opeenvolging van de verschillende beschrijvingen is zeer stilistisch opgevat en de 416 hexameters dragen een boodschap van culturele continuïteit uit.

¹⁴¹ Bär 2012, 456-457.

2.2.3 Grafepigrammen voor Aias

Aias (de Grote, zoon van Telamon en niet de Kleine, die de zoon is van Oïleus) is de held die in het boek met grafepigrammen de meeste aandacht krijgt. Maar liefst acht opeenvolgende epigrammen (AG 7.145-152) zijn aan hem gewijd. De eerste twee epigrammen in de rij, respectievelijk geschreven door Asklepiades en Antipatros van Sidon, zijn vroeg te dateren en bevonden zich al in de bloemlezing van Meleagros.¹⁴² Door de opvallende gelijkenissen tussen de twee epigrammen is het zeer waarschijnlijk dat ze daar al op elkaar volgden. Het derde, AG 7.147, is toegeschreven aan Archias en werd door Philippos in zijn *Stephanos* opgenomen.¹⁴³ Twee epigrammen - AG 7.149 en 7.150 - zijn van de hand van Leontios Scholastikos en maakten deel uit van Agathias' bloemlezing. De overige epigrammen zijn anoniem overgeleverd. De epigrammen uit de anthologieën van Meleagros, Philippos en Agathias werden hoogstwaarschijnlijk door Kephalaas naast elkaar geplaatst in zijn derde boek, dat de grafepigrammen omvatte. Aangezien over de anonieme epigrammen amper iets geweten is, is het moeilijk te achterhalen of ze al door Kephalaas opgenomen werden, of pas later door een scribent van de *Anthologia Palatina*. Desalniettemin is het overduidelijk dat de zeven epigrammen welbewust door een compilerator als een thematische eenheid bij elkaar geplaatst zijn.

In de meeste staan Aias' zelfmoord en de gebeurtenissen die eraan ten grondslag liggen centraal. Zijn levenseinde wordt beschreven in de *Odyssee*¹⁴⁴, maar is vooral bekend uit Sophokles' tragedie *Aias*. Na Achilleus' dood ontstond er ruzie tussen Odysseus en Aias: ze waren het er niet over eens aan wie zijn wapenrusting toebehoorde. Uiteindelijk stemden de Griekse leiders en kwam Odysseus als winnaar uit de bus. Uit woede en jaloezie wou Aias wraak nemen op de Grieken, maar Athena verblindde hem met razernij, waardoor hij een kudde schapen doodde in plaats van de Grieken. Eenmaal hij opnieuw bij volle bewustzijn was, stortte hij zich uit schaamte in zijn zwaard en pleegde zelfmoord. Verschillende elementen uit dit verhaal komen terug in de epigrammen en elk epigram zoomt in op een bepaald aspect ervan.

Aias is een held die bekend staat om zijn moed en standvastigheid en in de *Ilias* draagt hij niet voor niets het epitheton *πελώριος ἔρκος Ἀχαιῶν*.¹⁴⁵ AG 7.147 prijst deze kwaliteiten en verwijst hierbij naar zang vijftien en zestien van de *Ilias*, waar de Trojanen tot het scheepskamp zijn doorgedrongen en de schepen in brand dreigen te steken, maar Aias als reusachtig bolwerk van de Grieken standhoudt. In het epigram zien we Aias die onverzettelijk als een rots een storm van stenen, pijlen, speren en zwaarden doorstaat.¹⁴⁶ Hij zou het dan ook verdiend hebben Achilleus' wapenrusting te krijgen: ἄξιον ἄντ' ἀρετᾶς ὄπλα ποροῦσα γέρας. Tot hier verwijst het epigram terug naar en biedt het een antwoord op de epigrammen van Asklepiades en Antipatros van Sidon, die het voorafgaan. In die eerste twee grafepigrammen voor Aias (AG 7.145 en 7.146) wordt Aias' zelfmoord namelijk als het gevolg van een foute beslissing door de Griekse bevelhebbers gezien. In allebei de epigrammen zit de Moed,

¹⁴² Cf. Gow - Page 1965 I, 13; 51. Gow - Page 1965 II, 39-40; 137.

¹⁴³ Cf. Gow - Page 1968 I, 408-411. Gow - Page 1968 II, 442.

¹⁴⁴ *Odyssee* XI, vv.543-567.

¹⁴⁵ Cf. *Ilias* III, v.229; VII, v.211.

¹⁴⁶ De kracht van Aias staat ook centraal in AG 9.204, een epigram van Agathias, waarin de steen aan het woord is waarmee Aias Hektor verwonde (*Ilias* VII, vv.268-272). Nu lukt het niemand meer de steen op te tillen, iets wat Aias wel moeiteloos kon.

Ἀρετὰ, met afgeschoren haar bij het graf van Aias. Een diep verdriet heeft haar getroffen, omdat de Grieken bedrog en listen (in AG 7.145 staat er Ἀπάτα, in AG 7.146 δόλος) verkozen boven deugdzaamheid. Odysseus, de spitsvondige man die een echte listenbrouwer is, kreeg de wapenrusting in plaats van de deugdzame, dappere Aias, die het op basis van zijn verdiensten in de strijd meer verdiend had.¹⁴⁷ Antipater van Sidon - de dichter van AG 7.146 - voegt in het laatste distichon dan ook nog toe dat als de wapens van Achilleus konden spreken, ze zouden geroepen hebben: Ἄρσεος ἀκμᾶς, οὐ σκολιῶν μύθων ἄμμες ἐφιέμεθα. Bij deze woorden kan de link gelegd worden met drie epigrammen (AG 9.115, 115b en 116), waarin verteld wordt hoe de zee Achilleus' schild na de schipbreuk van Odysseus doet aanspoelen bij Aias' graftombe. Ook deze epigrammen benadrukken dat Aias de rechtmatige bezitter van de wapens is.

Het laatste distichon van AG 7.147 geeft een andere invulling aan zijn dood: het lot beschikte anders en gunde Aias de wapens van Achilleus niet, zodat hij zou omkomen door zijn eigen hand en geen vijand er zich op zou kunnen beroemen hem verslagen te hebben. Deze laatste gedachte wordt overgenomen in het anonieme AG 7.148 en 7.149, een epigram van Leontios: het was gepredestineerd dat Aias zelfmoord zou plegen, aangezien er geen sterveling in leven was die hem had kunnen overwinnen. Deze epigrammen proberen zo aan zijn zelfmoord een positieve draai te geven: hij was een onoverwinbare held en niemand zal ooit ermee kunnen pochen dat hij de grote Aias gedood heeft. De epigrammen die de reeks afsluiten - AG 7.151 en 7.152 - spelen in op een ander detail uit het verhaal. Het zwaard waarin Aias zich stort, is eigenlijk het zwaard van Hektor, dat hij gekregen had in ruil voor zijn gordel. In de zevende zang van de *Ilias* strijden deze twee helden tegen elkaar in een tweegevecht, maar wanneer de nacht valt besluiten ze op te houden en spoort Hektor Aias aan om geschenken uit te wisselen:

δῶρα δ' ἄγ' ἀλλήλοισι περικλυτὰ δώομεν ἄμφω,
 (...)
 ὧς ἄρα φωνήσας δῶκε ξίφος ἀργυρόηλον
 σὺν κολεῷ τε φέρων καὶ εὐτμήτῳ τελαμῶνι·
 Αἴας δὲ ζωστήρα δίδου φοίνικι φαεινόν.¹⁴⁸

*Laten wij twee
 elkaar nu heerlijke geschenken geven.
 (...)
 Na deze woorden schonk hij hem zijn zwaard,
 dat knopjes had uit zilveren beslag,
 en gaf het met de schede en de mooi
 gesneden draagriem. Aias gaf aan Hektor
 zijn gordel, schitterend door purperkleur.*

Het korte AG 7.151 vermeldt kort wat Hektor en Aias elkaar gaven en stelt dat het geschenk voor beide helden de oorzaak van hun dood was. In AG 7.152 wordt dit verder verklaard: Aias doodde

¹⁴⁷ Dezelfde ideeën worden nogmaals kort verwoord door Leontios Scholastikos in AG 7.150. Opnieuw wordt er gesproken over de ontelbare, roemrijke daden van Aias, en ook hier wordt de schuld van zijn dood duidelijk bij de Grieken gelegd: μέμφεται οὐκ ἐχθροῖς κείμενος, ἀλλὰ φίλοις.

¹⁴⁸ *Ilias* VII, vv.299-305.

zichzelf met het zwaard dat hij van Hektor kreeg en de Trojaanse held op zijn beurt werd na zijn dood met Aias' gordel vastgebonden aan de strijdwagen van Achilleus, die Hektors lijk verminkte uit woede om de dood van Patroklos. In het laatste vers worden de geruilde geschenken dan ook zeer treffend omschreven als *ἐν χάριτος προφάσει μοῖραν ἔχοντα μόρου*.

De gelijkenis tussen verschillende van deze epigrammen is uiteraard zeer opvallend. Thema's die in het ene epigram aangekaart worden, zijn overgenomen in andere epigrammen en zo staan alle epigrammen als een ketting in verbinding met elkaar. Door deze secundaire juxtapositie krijgen de epigrammen extra betekenis. Elk epigram komt door de omringende zes epigrammen in een nieuw daglicht te staan. Verschillende visies en interpretaties komen bij elkaar en vormen samen als het ware een mini-narratief, een kort verhaal over de dood van Aias.

In een anoniem epigram (AG 9.177) dat volledig losstaat van de grafepigrammen uit het zevende boek is het graf van Aias niet zelf aan het woord, maar vormt het de setting voor een eigenaardige gebeurtenis. Een Phrygiër staat bij zijn graftombe en beledigt de gestorven held met een citaat uit de *Ilias*: *Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνεν*.¹⁴⁹ Onverwacht weerklinkt van onder de grond de stem van Aias, die niet akkoord gaat en antwoordt: *Μίμνεν*. Verbijsterd door deze onwezenlijke wending vlucht de vreemdeling weg van het graf. In dat ene woord geeft Aias een karakterisering van zichzelf en de dichter geeft zo zeer kort een inkijk in hoe een episch personage zelf zou beoordelen wat Homeros over hem schreef.

Het is duidelijk dat de figuur van Aias en vooral zijn dood geliefde thema's waren bij de dichters na Homeros. Verschillende aspecten van het verhaal over zijn dood zijn in de epigrammen uitgewerkt. Bovendien zijn de acht epigrammen een mooi voorbeeld van de constitutie van een cluster: de geschiedenis van verschillende van deze epigrammen is te achterhalen en we zien hoe een compiler verschillende elementen tot één geheel heeft verweven, waarbij dat geheel extra betekenis geeft aan elk, afzonderlijk epigram.

¹⁴⁹ *Ilias* XV, v.727.

2.2.4 Achilleus en Patroklos bij Straton: AG 12.217

Een epigram waarin zeer creatief met een beeld uit de *Ilias* wordt omgegaan, bevindt zich in het twaalfde boek, dat de titel *Στράτωνος Τοῦ Σαρδιανοῦ Παιδικὴ Μοῦσα* draagt. Rond het midden van de tweede eeuw van onze tijdrekening gaf Straton een anthologie onder deze naam uit. Naast 94 homoerotische epigrammen van Stratons hand bevat het twaalfde boek van de *Anthologia Palatina* echter nog 164 epigrammen, die zeker niet allemaal onder de noemer van “Παιδικὴ Μοῦσα” vallen.¹⁵⁰ Het is nog steeds onduidelijk of Stratons anthologie alleen zijn eigen epigrammen bevatte, die later met andere epigrammen vermengd werden tot wat nu het twaalfde boek is, of dat Straton zelf al epigrammen van andere auteurs opnam.¹⁵¹

In het epigram in kwestie, AG 12.217, spreekt een ἐραστής zijn ἐρώμενος aan en betreurt het dat de jongen zich wil opgeven om in het leger te gaan.

Ἦδη ἐπὶ στρατιῆς ὀρμᾶς, ἔτι παῖς ἀδαῆς ὦν
καὶ τρυφερός. τί ποιεῖς, οὗτος, ὄρα· μετάθου.
οἴμοι, τίς σ' ἀνέπεισε λαβεῖν δόρυ, τίς χερὶ πέλτην,
τίς κρύψαι ταύτην τὴν κεφαλὴν κόρυθι;
ᾧ μακαριστὸς ἐκεῖνος, ὅτις ποτέ, καινὸς Ἀχιλλεύς
τοίῳ ἐνὶ κλισίῃ τερπόμενος Πατρόκλω.

*Nu al haast je je naar de oorlog, nog een onwetend en teer
kind. Kijk zelf naar wat je doet. Verander van gedacht.
Ach! Wie overtuigde jou een speer te nemen? Wie zei je een schild
in de hand te nemen? Wie droeg je op je hoofd te verbergen in een helm?
Allergelukkigst is, wie hij ook is, die nieuwe Achilleus,
die in zijn tent zal genieten van zo'n Patroklos.*

Hij hoopt alsnog zijn geliefde op andere gedachten te kunnen brengen, maar lijkt zelf al te beseffen dat het een verloren zaak is. In de laatste twee verzen zegt hij namelijk weemoedig dat een nieuwe Achilleus in zijn tent zal kunnen genieten van zijn geliefde, die een nieuwe Patroklos zal zijn.¹⁵² Straton gaat er dus van uit, net zoals vele andere auteurs in de Klassieke Oudheid, dat de vriendschap tussen Achilleus en Patroklos erotisch getint was.¹⁵³ Onder andere Aischylos, Plato en latere allusies bij Apollonios van Rhodos, Chartiton van Afrodiasias, Theokritos en Martialis sluiten zich aan bij een erotische interpretatie van hun vriendschap. De kiemen hiervan zag men in Homeros' epos zelf, hoewel hiervoor in de *Ilias* nergens expliciete aanwijzingen voor zijn. Volgens Aischines, een Attische redenaar uit de vierde eeuw voor onze tijdrekening, was het niet nodig dat Homeros hun liefde expliciteerde:

¹⁵⁰ Van de epigrammen die niet door Straton geschreven zijn, maakten er 151 deel uit van Meleagros' *Stephanos*. Maar liefst 59 epigrammen daarvan zijn van Meleagros' eigen hand. Een tiental epigrammen waren opgenomen in Philippos' anthologie. Cf. Beckby IV 1958, 9-11; Aubreton - Buffière - Irigoien 1994, XXVIII-XXXVIII.

¹⁵¹ Cf. Beckby I 1957, 72; Aubreton - Buffière - Irigoien 1994, XXXIV-XXXV.

¹⁵² Cf. voor uitgebreide commentaar: Floridi 2007, 302-305; Steinbichler 1997, 213-216.

¹⁵³ Bovendien interpreteert hij ook de vriendschap tussen Idomeneus en Meriones - eveneens twee Iliadische personages - erotisch: cf. AG 12. 247.

ἐκεῖνος γὰρ πολλαχοῦ μεμνημένος περὶ Πατρόκλου καὶ Ἀχιλλέως, τὸν μὲν ἔρωτα καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῶν τῆς φιλίας ἀποκρύπτεται, ἠγούμενος τὰς τῆς εὐνοίας ὑπερβολὰς καταφανεῖς εἶναι τοῖς πεπαιδευμένοις τῶν ἀκροατῶν.¹⁵⁴

Want hoewel hij het op vele plaatsen heeft over Patroklos en Achilleus, verbergt hij hun liefde en de naam van hun vriendschap, omdat hij meende dat het buitengewone van hun genegenheid duidelijk was voor de onderrichte toehoorders.

In mijn bachelorpaper ben ik ingegaan op de representatie van deze vriendschap bij Homeros en heb ik aan de hand van de Griekse tekst zelf proberen achterhalen waarom zoveel auteurs hun vriendschap erotisch interpreteerden en welke verzen uit de *Ilias* tot die duiding hebben bijgedragen.¹⁵⁵

De band tussen Achilleus en Patroklos is in de *Ilias* inderdaad uniek en sterk gericht op hen twee alleen: ze lijken in een soort microkosmos te leven, een cocon, afgesloten van de rest van het Griekse leger. Davidson beschrijft hun vriendschap zeer treffend: “*it is a relationship that zooms in on itself, that eclipses the rest of the world*”.¹⁵⁶ Op verschillende plaatsen in het epos wordt dit door Homeros mooi geschetst: in zang IX vinden we hen afgezonderd van de rest, verdiept in hun eigen wereld en het is naar dit soort momenten dat Patroklos verwijst in zang XXIII en Achilleus met weemoed aan terugdenkt in zang XXIV. Voor hen allebei hebben deze intieme momenten een grote, emotionele waarde. De een betekent zoveel in het leven van de ander dat ze allebei hun leven voor elkaar geven: Patroklos sterft in zang XVI in Achilleus’ wapenrusting en wanneer Achilleus Hektor uit wraak doodt, weet hij dat hij daarmee ook zijn eigen lot bezegelt. De cocon wordt ook zeer tastbaar in de wens van Patroklos om samen met Achilleus in één urne begraven te worden. Net als tijdens hun leven, zullen ze ook na hun dood altijd samenblijven.¹⁵⁷

De diepgang van hun vriendschap wordt pas echt duidelijk wanneer Achilleus Patroklos verliest en de intensiteit van zijn verdriet is ongeëvenaard in de *Ilias*. Bij het vernemen van Patroklos’ dood is hij volledig buiten zichzelf: hij gooit zichzelf op de grond, bevuilt zich met stof en rukt zijn mooie, blonde haren uit zijn hoofd. Zijn ontredde is zo groot dat hij in Antilochos’ ogen in staat lijkt om zelfmoord te plegen.¹⁵⁸ In de daaropvolgende zangen verdrinkt hij in een eindeloos verdriet: hij weigert te eten, kan niet slapen en blijft wenen om Patroklos, zelfs na de lijkspelen, die normaal het einde van de rouwperiode afbakenen. Achilleus stelt ook tweemaal zeer nadrukkelijk dat het verdriet om de dood van Patroklos zo groot is dat zelfs het verlies van zijn vader of zoontje hem niet zo hard zouden treffen. Vandaar stelt Clarke ook: “*It is precisely because the relationship is not a conventional one between ‘companions’ that Achilles’ grief is hysterical, his breakdown appalling, his sense of loss unhealed and unending*.”¹⁵⁹ Zeer opmerkelijk is de tedere manier waarop Achilleus omgaat met het lijk van Patroklos en één van de meest aangrijpende scènes bevindt zich in zang XIX:

¹⁵⁴ Aischines, *Κατὰ Τιμάρχου* 142

¹⁵⁵ Rouckhout, A., *Achilleus en Patroklos: voor altijd tussen vriendschap en liefde. Twee mythologische vrienden in de Oudgriekse literatuur*. Ongepubliceerde bachelorpaper, UGent Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, 2015.

¹⁵⁶ Davidson 2007, 297.

¹⁵⁷ Cf. infra bij de bespreking van AG 7.143.

¹⁵⁸ *Ilias* XVIII, vv.22-34.

¹⁵⁹ Clarke 1978, 392.

de ochtend na de voor Patroklos fatale dag vindt Thetis haar zoon wenend in een omhelzing met het lijk van Patroklos:

ἦ δ' ἔς νῆας ἵκανε θεοῦ πάρα δῶρα φέρουσα.
εὔρε δὲ Πατρόκλῳ περικείμενον ὄν φίλον υἷον
κλαίοντα λιγέως.¹⁶⁰

*Met Hefaistos' gaven
kwam Thetis bij de schepen aan en vond
haar lieve zoon terwijl hij luidop klaagde
en Patroklos tegen zich aan geklemd hield.*

De intimiteit die hieruit spreekt en de lichamelijke die erbij wordt benadrukt, is absoluut uniek in de *Ilias*: geen enkele andere held gaat zo liefdevol om met het lichaam van zijn gestorven vriend. Ook wanneer de schim van Patroklos hem 's nachts bezoekt, wil Achilleus hem een laatste keer omarmen, maar de schim verdwijnt als rook onder de aarde.

Een laatste opvallend aspect is dat Homeros op verschillende momenten de parallellen benadrukt tussen de band die Achilleus en Patroklos hebben enerzijds en een heteroseksuele relatie anderzijds door analogieën tussen zowel Achilleus en Patroklos én vrouwen. Zeer frappant is de parallel die in de negende zang in het verhaal van Foinix naar voor komt. De oude leermeester van Achilleus probeert hem te overtuigen opnieuw mee te strijden en als mythologisch exemplum haalt hij de mythe van Meleagros aan. Ook hij weigerde, net als Achilleus, mee te vechten, toen een oorlog woedde rondom zijn thuisstad Kalydon. De vele smeekbeden van zijn ouders en vrienden halen niets uit en enkel zijn vrouw weet hem te overtuigen, wanneer ze huilend de zware verliezen van de Aitoliërs beschrijft. In zang vijftien is het Patroklos die in tranen aan Achilleus de uitzichtloze situatie van de Grieken meedeelt en alleen hij kan Achilleus overtuigen zijn wrok te laten varen. Dat Patroklos en Meleagros' vrouw dezelfde rol vervullen, wordt nog extra in de verf gezet door de gelijkenis tussen hun namen, die beide samengesteld zijn uit de componenten πατήρ (vader) en κλέος (eer, roem): Patroklos is de mannelijke Kleopatra. Op dezelfde manier vertoont Achilleus een aantal gelijkenissen met Andromache. Allebei trekken ze uit verdriet de haren uit hun hoofd: Andromache wanneer ze haar overleden echtgenoot ziet, Achilleus bij het vernemen van Patroklos' dood. En net zoals Andromache tijdens haar jammerklachten het hoofd van haar gestorven echtgenoot vasthoudt, houdt Achilleus bij Patroklos' crematie het hoofd van zijn vriend in zijn armen.

Deze en ook andere passages en argumenten, die ik uitgebreid in mijn bachelorpaper besproken heb, worden zowel door antieke auteurs als moderne onderzoekers aangehaald als bewijs voor een homo-erotische relatie tussen Achilleus en Patroklos. Uiteraard is dit geen onweerlegbare these en al sinds de Oudheid bestaat er discussie over de ware toedracht van de relatie tussen Achilleus en Patroklos in de *Ilias*. Straton opteert duidelijk voor de homo-erotische invulling door in zijn erotisch gedicht de vergelijking met Achilleus en Patroklos te maken. De homerische traditie wordt door Straton hier in een epigram dus enerzijds gebruikt als inspiratiebron, maar tegelijkertijd geeft hij met het beeld zijn persoonlijke interpretatie van een dubbelzinnig motief uit de *Ilias* weer.

¹⁶⁰ *Ilias* XIX, vv.3-5.

2.3 Conclusie

Verspreid over de zestien boeken van de *Anthologia Graeca*, opgenomen tussen tienduizenden andere verzen, bevindt zich een zeer omvangrijk corpus aan epigrammen, waarin Homeros of zijn epen een centrale rol toebedeeld krijgen. Over een periode van meer dan duizend jaar bleven auteurs inspiratie halen bij Hellas' grootste dichter. Van een aantal van hen doorstond de naam de tand des tijds, maar een groot deel van deze epigrammen is anoniem overgeleverd.

De thematiek die aan bod komt, is eveneens heel divers. Enerzijds zijn er epigrammen, waarin de dichter zelf in het middelpunt geplaatst werd. Homeros was een fascinerend figuur, des te meer omdat er zo weinig geweten was over hem. Dat vacuüm aan informatie werd opgevuld door heel wat legendarische verhalen over verschillende aspecten van zijn leven, die typerend zijn voor ons beeld van de dichter en die ook hun stempel hebben gedrukt op de epigrammen. Daarnaast werd in de epigrammen uiteraard ook zijn bovennatuurlijke talent bewierookt en werden andere dichters afgemeten aan zijn grootsheid. Ook de homerische epen zijn intensief gerecipieerd in het literaire epigram. Een uitgebreid scala aan mogelijkheden is in de *Anthologia Graeca* terug te vinden: van epigrammen over homerische personages en steden tot de beschrijving van kunstwerken en creatieve verwerkingen van homerische beelden en citaten. Aan de hand van vier casestudies heb ik geprobeerd om vier verschillende vormen van receptie wat sterker te belichten. Enerzijds hebben we bij de *ethopoiiai* en de *ekphrasis* van Christodoros gezien hoe de retorische traditie haar stempel heeft gedrukt op enkele epigrammen. Ook fictieve grafepigrammen voor homerische helden waren zeer populair. Vooral het levenseinde van Aias sprak tot de verbeelding. Verschillende aspecten uit het bekende verhaal werden behandeld en zelfs bekritiseerd. Tot slot is Straton aan bod gekomen, die in zijn erotisch epigram een dubbelzinnig beeld uit de *Ilias* gebruikte en zo indirect ook zijn persoonlijke duiding van de vriendschap van Achilleus en Patroklos te kennen gaf.

Op verschillende plaatsen in onze bespreking hebben we in de *Anthologia Graeca* clusters kunnen onderscheiden, epigrammen die op basis van een meestal thematische verwantschap door een compiler naast elkaar geplaatst zijn, hoewel ze vaak uit verschillende periodes stammen. Door deze secundaire nevenschikking vormt zo een cluster een macrotekst, die als geheel extra betekenis geeft aan de afzonderlijke epigrammen. Naast de indeling in verschillende boeken, werd in de *Anthologia Graeca* dus ook binnen elk boek een doordacht ontwerp toegepast.

HOOFDSTUK 3

HOMERISCHE BOEKEPIGRAMMEN

3.1 Inleiding

De populariteit van Homeros' epen vertaalt zich ook in een groot aantal manuscripten, die de *Ilias* en/of *Odyssee* bevatten. In de Byzantijnse periode werden deze manuscripten niet zelden voorzien van boekepigrammen. Voor het overzicht dat ik in dit deel van mijn scriptie zal geven, heb ik mij gebaseerd op de *Database of Byzantine Book Epigrams*. Uit deze omvangrijke verzameling boekepigrammen heb ik de epigrammen geselecteerd die verwijzen naar Homeros of zijn epen. Om op een overzichtelijke manier een overzicht te kunnen geven van het verzamelde materiaal, zal ik de epigrammen presenteren volgens de indeling die in de *DBBE* gemaakt wordt en die ik al heb aangehaald in het eerste hoofdstuk van deze scriptie.¹⁶¹ Hierbij is het belangrijk te vermelden dat dit een artificiële indeling is, een poging om in een chaotische massa orde te scheppen. Dat wil zeggen dat het niet altijd mogelijk is om een epigram aan één bepaalde categorie toe te schrijven. In sommige epigrammen is het duidelijk maar één aspect dat naar voor komt. Andere epigrammen zijn mengvormen, die verwijzen naar verschillende actoren die een rol spelen in de communicatieve situatie van het boekepigram. Zij zijn met andere woorden in twee of meer categorieën in te delen. Hoewel ik vasthoud aan de indeling van de *DBBE*, zal ik hier wel aandacht aan besteden en waar nodig duidelijk maken dat een epigram complexer is dan de classificatie doet vermoeden. Niet alle boekepigrammen zullen hier expliciet besproken worden, maar de door mij gevonden homerische boekepigrammen zijn wel allemaal in Appendix III terug te vinden, voorzien van een Nederlandse vertaling.¹⁶²

Sommige boekepigrammen die betrekking hebben op Homeros of de inhoud van de *Ilias* of *Odyssee*, zijn ook terug te vinden in de *Anthologia Graeca*. Deze epigrammen zullen niet hier, maar in het vierde en laatste hoofdstuk besproken worden.

¹⁶¹ Cf. supra (1.3.3).

¹⁶² Zowel in de bespreking als de appendix wordt bij elk boekepigram met een permlink verwezen naar de *DBBE*, waarin een onderscheid gemaakt is tussen *types* en *occurences*. Het boekepigram zoals het in een specifiek manuscript is overgeleverd, is een *occurence*. Verschillende *occurences* met een gelijkaardige tekst zijn gekoppeld aan een overkoepelende *type*, die een kritische editie van het boekepigram geeft.

3.2 Auteur-gerelateerde boekepigrammen

3.2.1 Lof

Zoals we in het vorige deel gezien hebben, zijn er in de *Anthologia Graeca* zeer veel epigrammen waarin Homeros' meesterschap en superioriteit tegenover alle andere dichters centraal gesteld worden. Zijn epen zijn van zo'n buitengewone kwaliteit dat men hem zelfs een goddelijke status toedichtte. Dit is ook het thema in een aantal boekepigrammen, die hun bewondering uiten voor de onovertrefbare kwaliteiten van Homeros.

Een aantal van deze uitingen van bewondering zijn zeer kort. In een manuscript uit het midden van de elfde eeuw, *Burney 86*, dat de vierentwintig zangen van de *Ilias* bevat, zijn twee zo'n epigrammen geschreven, die elk amper uit één vers bestaan. Ze bevinden zich in de *kolophon*, de subscriptio die achter de hoofdtekst terug te vinden is. Eén van de twee monosticha uit dit manuscript begroet Homeros als volgt: Ὅμηρε Μουσῶν, χαῖρε, χρύσειον στόμα.¹⁶³ Het beeld dat gebruikt wordt, is één van de meest bekende omschrijvingen waarin benadrukt wordt dat Homeros geïnspireerd is door de Muzen en fungeert als een spreekbuis waardoor de goden communiceren met de mensen. Anderzijds geeft het adjectief χρύσειον ook een waardeoordeel over de buitengewone kwaliteit van zijn epen. Het eerste van de twee verzen, dat direct volgt op de laatste woorden van de *Ilias* en er enkel van gescheiden is door een aantal kleine versieringen, gaat als volgt: Καὶ μὴ λαλῶν, Ὅμηρε, πάντας αἰσχύνεις.¹⁶⁴ Homeros hoeft zelfs zijn gouden mond niet te gebruiken om iedereen te overtreffen. Het lijkt alsof de schrijver van dit epigram, die net de verzen van de *Ilias* gekopieerd heeft, hiermee wil zeggen dat alleen al het lezen van de woorden, zonder ze te horen gedeclameerd worden door Homeros zelf of een andere rapsode, zo'n ongelooflijke ervaring teweeg brengen dat alle andere dichters erbij in het niets verdwijnen. De twee monosticha geven als het ware het gevoel van bewondering weer dat bij de lezer kan ontstaan zijn door het lezen van de *Ilias*.

In verschillende manuscripten die de *Odyssee* bevatten,¹⁶⁵ staat een epigram dat zowel tot de auteur-gerelateerde als tot de tekst-gerelateerde epigrammen kan gerekend worden.¹⁶⁶ Enerzijds wordt er zeer beknopt ingegaan op de inhoud van de *Odyssee*, maar dit staat volledig in functie van het ophemelen van Homeros. En de reden waarvoor de ependichter hier geprezen wordt is heel specifiek: zijn epen zijn een bron van wijsheid voor de jongeren. Doorheen het hele epigram ligt de nadruk op het effect dat Homeros' verzen hebben op οἱ νέοι en vooral op de onderrichtende functie van de epen. Door Homeros leren jongeren wat τὸ κάλλος (...) τῶν νοημάτων en τὴν ταχίστην συμπλοκὴν τε καὶ θέσιν is. Homeros' epen waren een ideaal instrument om jongeren op school te leren hoe een tekst zowel qua inhoud (νοημάτων) als qua vorm (συμπλοκὴν τε καὶ θέσιν) de perfectie kan benaderen. De auteur van dit epigram spreekt in het tweede deel van zijn gedicht het hoofdpersonage van het epos, Odysseus,

¹⁶³ Vertaling: "Gegroet Homeros, gouden mond van de Muzen". <http://www.dbbe.ugent.be/occ/7052>

¹⁶⁴ Vertaling: "Hoewel je niet spreekt, Homeros, maak je allen tot schande". <http://www.dbbe.ugent.be/occ/7054>

¹⁶⁵ *Harley 5673, BC 249 (D67), gr. Z. 611 (coll. 850) en gr. Z. 613 (coll. 868).*

¹⁶⁶ <http://www.dbbe.ugent.be/typ/2091>

aan en zegt hem dat hij Homeros moet feliciteren met zijn werk, omdat zijn epen niet alleen leerrijk zijn, maar ook een bron van plezier voor de jongeren.

Een mooie illustratie van dit type boekepigram zijn twee epigrammen die op de overgang tussen de vijftiende en de zestiende eeuw geschreven zijn door de Venetiaan Damiano Guidotto.¹⁶⁷ Deze twee epigrammen zal ik iets grondiger bespreken, aangezien ze binnen de auteur-gerelateerde boekepigrammen toch een vrij unieke positie innemen. Het zijn eerst en vooral twee epigrammen die voor boekepigrammen een behoorlijke omvang hebben. Bovendien zijn ze zeer laat te dateren en zijn ze allebei geschreven door één en dezelfde dichter. Hoewel het syntactisch en metrisch gezien klungelige, schoolse verzen zijn, zijn ze toch waardevol, omdat ze een zeer individuele inkijk geven in hoe Homeros in de zestiende eeuw nog steeds bewonderd werd.

Bij het begin van de zestiende eeuw had de interesse voor de Griekse cultuur en literatuur in Venetië haar hoogtepunt bereikt, een stad die op dat moment ook een aanzienlijke hoeveelheid wetenschappers had aangetrokken.¹⁶⁸ Over de auteur van deze epigrammen is zeer weinig geweten: Damiano Guidotto is enkel gekend als een kopiist van Griekse manuscripten. Zijn hand is te onderscheiden in tien manuscripten waarin werken van onder andere Xenophon, Ploutarchos, Thoukydides en Aristoteles gekopieerd zijn.¹⁶⁹ Alles wijst erop dat hij deze teksten voor zichzelf kopieerde om aan zijn persoonlijke verzameling toe te voegen.¹⁷⁰

In een van deze manuscripten staan de twee epigrammen van Guidotto, die als een introductie op de hoofdtekst geschreven zijn en waarin hij met superlatieven Homeros de hemel in prijst. Het manuscript, *Columbia MS Plimpton 3*, bestaat uit twee volumes. Het eerste bevat inleidende teksten over Homeros van Guidotto's tijdgenoot Demetrios Chalkokondyles, en van pseudo-Plutarchos en Dion Chrysostomos, vervolgens de epigrammen van Guidotto zelf en tenslotte de tekst van de *Ilias*. In het tweede volume is de *Odyssee* opgenomen. Zijn epigrammen geven blijk van wat een persoon uit het begin van de zestiende eeuw bij het lezen van Homeros' epen had kunnen denken. Beide epigrammen zijn eigenlijk een opeenstapeling van clichématige beelden, die we al veelvuldig zijn tegengekomen in de epigrammen uit de *Anthologia Graeca*. Het eerste epigram gaat als volgt:

Ἔσπετε τοῦδε μόνως λαοὶ ποιήματα πάντες·
ρήματα τῶν ἄλλων πρῶτον Ὅμηρος ἔφη·
γνώμης ὅσσα Μάρων ἀγαθοῦ καὶ νοήματος εἶπεν·
ἢ τις ῥητήρων· ταῦτα καὶ μούνος ἄδει·
ταῖς ἀγοραῖς γνώμην, ἀρετὰς πολεμοῦσιν ὀπάζεις·
ἰερά θεῶν ῥέξας· πᾶσι καὶ κόσμον ἔχεις
δείξας Ἀχιλλῆος νικᾶσθαι ῥεῖα μαχοῦντας·
φάντας Ὀδυσσεύος· σοῦ παρὰ πάντα νόον·
ἦλιος οὐρανόθεν σελαγεῖ· φῶς γῆθεν Ὀμήρου
ἄκτισιν ἠέλιος· φρεσσὶν Ὅμηρε πρέπεις.

¹⁶⁷ De epigrammen zijn voor het eerst gepubliceerd en van commentaar voorzien door David J. Murphy in een artikel uit 1998.

¹⁶⁸ Murphy 1998, 476. Cf. voetnoot 1 voor een overzicht van studies over de invloed van de Griekse cultuur in het Venetië van de late vijftiende en vroege zestiende eeuw.

¹⁶⁹ Voor een gedetailleerd overzicht van deze manuscripten: Murphy 1998, 488-490.

¹⁷⁰ Murphy 1998, 490.

ὄστις ἄρα πρώτην ἀρνείται δόξαν Ὀμήρω·
πῶς ἀγαθὸν τοῦτον, πῶς καὶ φρονοῦντα λέγω;¹⁷¹

*Volkeren, jullie allemaal, vertel alleen van deze man de gedichten:
Homeros sprak als eerste van de anderen woorden.
Alle woorden van Vergilius die van wijsheid en gezond verstand getuigen,
of één van de redenaars; die dingen bezong ook hij alleen.
Jij verschaft wijsheid in de vergadering en mannenmoed aan strijders;
door de riten van de goden uit te voeren. Bij allen word je vereerd,
omdat je strijders toont die makkelijk worden overwonnen door Achilleus,
en sprekers door Odysseus. En zo toon je jouw alles overstijgende wijsheid.
De zon straalt vanuit de hemel; het licht van de aarde is
de zon van Homeros met haar stralen. Homeros, je blinkt uit in verstand.
Wie de eerste roem aan Homeros weigert te geven,
hoe moet ik die man edel of verstandig noemen?*

De centrale gedachte in dit epigram is er een die al vanaf de Oudheid zeer populair was, namelijk dat Homeros de bron van alle wijsheid is; zowel dichters als redenaars halen hun inspiratie bij hem. Vergilius, die als de Romeinse Homeros wordt beschouwd, is de dichter bij uitstek die als voorbeeld kan aangehaald worden. Zoals Murphy stelt, is het waarschijnlijk dat Guidotto Vergilius als een *pars pro toto* ziet voor de gehele Latijnse poëzie om duidelijk te maken dat niet alleen Griekse dichters, maar ook Latijnse geïnspireerd zijn door Homeros.¹⁷² Dat de eerste kiemen van de antieke retoriek al in Homeros' epen terug te vinden zijn, nog voor de rhetorica als discipline zelf tot ontwikkeling gekomen was, is een idee dat van Plato afkomstig is. De passage die door latere theoretici werd aangevoerd om te bewijzen dat er sprake is van een homerische, pre-retorische welsprekendheid is de negende zang van de *Ilias*, waarin verschillende voorname, Griekse personages een speech geven. In deze speeches zijn al zeer veel retorische elementen aanwezig en zelfs de structuur van een aantal van deze redevoeringen is opgebouwd volgens de standaard onderdelen van een redevoering.¹⁷³ Hoewel het retorische systeem dus helemaal nog niet uitgedacht was ten tijde van Homeros, was men er in de Oudheid al van overtuigd dat hij degene is die aan de basis ervan ligt. Vandaar dat Guidotto vindt dat ook de redenaars schatplichtig zijn aan Homeros. In het vijfde vers komt het dubbele ideaal uit de *Ilias* naar voor: een held moet zowel moed tonen in de strijd als tijdens vergaderingen wijsheid aan de dag kunnen leggen. Dat is inderdaad wat Foinix in opdracht van Peleus Achilleus moest bijbrengen:

τοῦνεκά με προέηκε διδασκέμεναι τάδε πάντα,
μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων.¹⁷⁴

¹⁷¹ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/5182>

¹⁷² Murphy 1998, 481.

¹⁷³ Voor een zeer uitgebreide analyse van de verschillende redevoeringen die in *Ilias IX* aan bod komen, zie Praet 2001, 7-15.

¹⁷⁴ *Ilias IX*, vv.442-443.

Om die reden

*zond hij me mee, ik moest je alles leren:
een spreker zijn door woorden en door daden
een doener.*

En de twee centrale helden van de *Ilias* en *Odyssee*, Achilleus en Odysseus, zijn elk de belichaming van één van deze twee idealen. Het lezen en bestuderen van Homeros wordt door Damiano Guidotto op deze manier sterk aangemoedigd, omdat het de sleutel is tot culturele ontwikkeling en wijsheid. De vergelijking die Guidotto vervolgens maakt tussen Homeros en de zon is een populair beeld en het is goed mogelijk dat hij deze vergelijking heeft gehaald uit één van de epigrammen van de *Anthologia Graeca*, waar we bijvoorbeeld in AG 9.24 hetzelfde beeld zijn tegengekomen. De lof in het epigram culmineert uiteindelijk in een retorische vraag waarmee de dichter duidelijk maakt dat al wie een greintje verstand heeft, niet kan ontkennen dat Homeros de grootste eer verdient.

In het tweede epigram dat Damiano Guidotto geschreven heeft, blijft dezelfde toon behouden, maar worden een aantal andere beelden gebruikt.

Χαῖρε γέρον πάσης τῆς Ἑλλάδος ἀγλαῆ κόσμος·
Μουσῶν χαῖρε πατήρ· χαῖρε σοφῶν τε νόμος·
καὶ γὰρ ὑπερβάλλεις ἀνδρῶν τὰ νοήματα πάντων·
ποιητῶν ἀγαθῶν μούνος Ὅμηρε φάος·
ἔθνεα μὲν πρῶτον Πέλοπός τε καὶ γαῖα κρατεῖτο·
τῶν Ἑνετῶν λαὸς νῦν δὲ φιλεῖ σε μέγα·
κύματα πόντον ἕως κρατέη καὶ καρπὸς ἀρούρη·
μνημά τ' Ἀχιλλῆος τῶν τ' Ὀδυσῆος ἔση·
δάκρυσιν οὐκ ἂν ἐγὼ τιμήσω, καίπερ ἐτάφθης
ὀφθαλμοῖσιν ἀεὶ φαίδιμον ἡμετέροις.¹⁷⁵

Gegroet, beroemde oude man, roem van geheel Hellas;

*Gegroet, vader van de Muzen. Gegroet, wet van de wijzen;
want jij overtreft de gedachten van alle mannen.*

Jij alleen, Homeros, bent het licht van alle dichters;

*De volkeren en het land van Pelops heerste eerst over jou,
maar nu houdt het Venetiaanse volk enorm van jou.*

*Zolang als de golven heersen over de zee en de vrucht over het land,
zal jij het gedenkteken van Achilleus en Odysseus zijn.*

*Niet met tranen zal ik jou eren, hoewel je begraven werd,
jij die altijd een schittering bent voor onze ogen.*

Opnieuw bestaat het epigram grotendeels uit *topoi*, die zeer vaak gebruikt werden om Homeros te typeren en waarvan we vele al ontmoet hebben in de epigrammen uit de *Anthologia Graeca*: hij is het pronkstuk van Griekenland en net zoals in het vorige epigram wordt ook hier nadruk gelegd op zijn buitengewone wijsheid. Ook het idee dat Homeros een μνημά is, een gedenkteken ter herinnering aan Achilleus en Odysseus, aangezien hij in zijn open hun daden en avonturen beschreef en hen zo

¹⁷⁵ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/8029>

behoedde voor de vergankelijkheid en vergetelheid, is een zeer geliefd thema, dat ook in een aantal epigrammen over homerische steden voorkomt.¹⁷⁶ Guidotto noemt Homeros “*de vader van de Muzen*”, wat een opmerkelijke omkering is, aangezien Homeros vaker zelf als nakomeling van de Muzen wordt gezien. Waar Homeros in het vorige epigram nog vergeleken werd met de zon, is hij nu ποιητῶν ἀγαθῶν (...) φάος.¹⁷⁷ Het is alleszins opnieuw overduidelijk dat Homeros opgehemeld wordt en zelfs een goddelijke status toegedicht krijgt.

Een nieuw element dat in dit tweede epigram aan bod komt, is wat in het vijfde en zesde vers geschreven is. Guidotto maakt er een dubbele vergelijking tussen het oude Griekenland en het Venetië van de zestiende eeuw: zoals Griekenland vroeger heerste, <zo heeft Venetië nu de macht> en <zoals de Grieken vroeger van Homeros hielden>, zo houden de Venetianen nu van hem. Venetië wordt door Guidotto opgeworpen als de erfgenaam en opvolger van het oude Hellas: net zoals op een politiek niveau de heerschappij van Venetië de plaats heeft ingenomen van die van Griekenland, hebben de Venetianen ook de culturele erfenis van de Griekse beschaving overgenomen. Hun liefde voor Homeros staat daar symbool voor, aangezien hij als het ware de verpersoonlijking is van alle wijsheid en kwaliteiten die het oude Griekenland heeft voortgebracht.¹⁷⁸ Venetië is volgens Guidotto (en ook andere schrijvers uit die periode) een “*altera Graecia*”, want de volledige bevolking is gefascineerd door Homeros, niet alleen de geleerden. Net doordat iedereen in aanraking komt met de deugden en de wijsheid die Homeros in zijn epen verkondigt, is Venetië uitgegroeid tot de heersende positie die de republiek in de zestiende eeuw had.¹⁷⁹

Het is opmerkelijk dat Damiano Guidotto deze epigrammen in het Grieks schreef, aangezien in de Renaissance zeer weinig poëzie in het Grieks werd geschreven in vergelijking met de hoeveelheid Latijnse gedichten. Zijn inspiratie om ze als een inleiding op zijn kopie van de *Ilias* en *Odysee* te plaatsen, heeft hij waarschijnlijk opgedaan door zo’n epigrammen in andere manuscripten of gedrukte boeken aan te treffen.¹⁸⁰ Uit zijn epigrammen blijkt een sterke eerbied en bewondering voor de antieke cultuur, waarvan hij Homeros als een boegbeeld ziet. En ook al zijn het twee epigrammen die bol staan van de clichés, toch zijn ze waardevol als bewijs voor het ontzag dat Homeros nog steeds bleef opwekken.

¹⁷⁶ Cf. supra bij de bespreking van de epigrammen over homerische steden (2.1.2.3).

¹⁷⁷ De woorden zijn een variatie op wat Chalkokondyles schreef over Homeros, een tekst die Guidotto als onderdeel van de inleiding op de *Ilias* en *Odysee* kopieerde in zijn manuscript: daar staat namelijk dat Homeros een φωστήρα τῶν ἄλλων ποιητῶν is. (Murphy 1998, 481-482)

¹⁷⁸ Murphy 1998, 483-484.

¹⁷⁹ Murphy 1998, 485.

¹⁸⁰ Murphy 1998, 486.

3.2.2 Blaam

Tussen de boekepigrammen die in de *Database* opgenomen zijn, ben ik er geen tegengekomen die Homeros bekritisieren. Wel is er een epigram waarin homerische beelden worden gebruikt om een dichter terecht te wijzen. Dit epigram bevindt zich in de *Anthologia Palatina*, waar het als paratekst bij epigram AG 15.40 is neergeschreven door scribent J. AG 15.40 is een epigram van Kometas, de dichter die ook een aantal epigrammen schreef over zijn redactie van de homerische epen.¹⁸¹ In AG 15.40 beschrijft hij de wederopstanding van Lazarus in zeventijftig verzen in een homerisch stijlregister en met een aantal verzen die letterlijk zijn overgenomen uit de *Ilias*. Dat scribent J Kometas' werk alles behalve apprecieerde, wordt duidelijk uit de volgende dodecasyllabische verzen die hij bij het epigram noteerde:

Ἄκοσμα ταῦτα τοῦ Κομητὰ πάντ' ἔπη.
Κομητά, Θερσίτης μὲν ἦσθα πῶς δέ γε
Ἀχιλλέως πρόσωπον εἰσέδυσ, τάλαν;
Ἄπαγε ταῦτα τῆς ἀμούσου καρδίας
καὶ βάλλε γ' ἐς κόρακας ἢ κύφων ὕπερ
τὰ κοπρίας γέμοντα σαθρίαν ἔπη.

*Wanordelijk zijn al deze verzen van Kometas.
Kometas, een Thersites was je. Waarom dan
zette je het masker van Achilleus op, ellendeling?
Weg met deze verzen, die het product zijn van een poëzieloze ziel
en gooi ze voor de raven of over je bult,
jouw woorden die vol zijn van mest en rottend afval.*

De toon van deze verzen is zeer beledigend. Kometas is geen Achilleus, zoals hij volgens scribent J zelf wel lijkt te denken. Hij heeft meer weg van Thersites, de enige man van het gewone volk die in de *Ilias* een stem gekregen heeft, maar wel zeer negatief gekarakteriseerd wordt. Hij wordt door Homeros weergegeven als een kreupele man van laag allooi en een vuil-gebekte criticaster, die vaak de Griekse leiders beledigt en daarvoor hardhandig aangepakt wordt.¹⁸² Kometas, de dichter die er zich op beroemde Homeros' epen te hebben geredigeerd en zelf vaak homerische beeldspraak gebruikte zoals in AG 15.40, krijgt hier als het ware een koekje van eigen deeg en wordt met een verwijzing naar de *Ilias* op zijn plaats gezet.

¹⁸¹ AG 15.36, 15.37, 15.38. Cf. supra (2.1.2.6).

¹⁸² Cf. *Ilias* II, vv.211-277.

3.3 Tekst-gerelateerde boekepigrammen

Aangezien boekepigrammen parateksten zijn die de hoofdtekst van een manuscript vergezellen, hebben veel van deze epigrammen een link met de inhoud van de gekopieerde tekst. Vaak gebeurt dit in combinatie met lof op de auteur of een verwijzing naar de lezer, kopiïst of bezitter van het manuscript en door deze overlapping zijn er epigrammen uit de andere twee onderdelen van dit hoofdstuk, die ook in deze categorie zouden kunnen besproken worden.

Een aanzienlijk deel van de epigrammen die in manuscripten teruggevonden zijn, zijn monosticha die functioneren als titels van de verschillende zangen van de *Ilias* en *Odyssee*. Ze hebben een sterke link met de hoofdtekst, maar maken er geen deel van uit.¹⁸³ Oorspronkelijk waren de twee epen niet onderverdeeld in verschillende zangen. Pas in het Hellenisme creëerden de Alexandrijnen een *Ilias* en *Odyssee* die elk uit vierentwintig zangen bestonden, waarbij elke zang een letter van het Griekse alfabet toebedeeld kreeg. Bij de overgang tussen twee zangen wordt in het manuscript niet alleen soms een visuele versiering als scheidingslijn ingevoegd, maar ook zo'n korte titel die zeer beknopt aankondigt dat een nieuwe zang begint ofwel één of meerdere centrale gebeurtenissen uit de zang introduceert en samenvat. Een voorbeeld: de tweede zang van de *Ilias* wordt in elf manuscripten ingeleid door de titel 'Βῆτα δ' ὄνειρον ἔχει, ἀγορὴν καὶ νῆας ἀριθμεῖ'¹⁸⁴ (geschreven in een dactylische hexameter), terwijl men in *gr. Z. 453 (coll. 821)* eenvoudigweg het dodecasyllabische vers 'ἀρχὴ τῆς βῆτα ὁμήρου ῥαψωδίας'¹⁸⁵ aantreft. Dit type paratekst is in zeer veel manuscripten, die de tekst van de *Ilias* en/of *Odyssee* bevatten, terug te vinden. Hun connectie met de inhoud van de tekst is overduidelijk, maar tegelijkertijd hebben ze een functie die ook gericht is op de lezer: ze vormen een belangrijk onderdeel in het leesproces en gidsen de lezers doorheen het manuscript.

In de *Anthologia Graeca* bevindt zich een epigram van Stephanos Grammatikos, AG 9.385, dat een alfabetisch geordend acrostichon is: in vierentwintig hexameters worden de zangen van de *Ilias* samengevat, waarbij elk vers begint met een letter van het alfabet, die aangeeft over de hoeveelste zang het gaat. Het is een epigram dat waarschijnlijk ook in de retorische traditie van de progymnasmata te plaatsen valt, wat ook aangegeven wordt door de plaatsing ervan in het in het negende boek van de *Anthologia Graeca*.¹⁸⁶ Opvallend is dat het precies dezelfde verzen zijn die in de manuscripten als titels gebruikt worden. Een zeer belangrijke vraag die hierbij gesteld moet worden, is of Stephanos Grammatikos zijn epigram heeft opgesteld met al bestaande titels of dat het omgekeerde het geval is, namelijk dat de kopiïsten van de manuscripten de titels hebben gehaald uit AG 9.385.¹⁸⁷ Het enige wat onbetwistbaar is, is dat er een duidelijke correlatie bestaat tussen de titels als paratekst in manuscripten en het epigram van Stephanos Grammatikos, dat zich in een literaire collectie bevindt.

¹⁸³ Demoen 2016, 9.

¹⁸⁴ Vertaling: "Beta bevat de droom, de vergadering en somt de schepen op".

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/2511>

¹⁸⁵ Vertaling: "Het begin van de tweede zang van Homeros". <http://www.dbbe.ugent.be/occ/6543>

¹⁸⁶ Rossi 2002, 167-169.

¹⁸⁷ Demoen 2016, 13.

Andere, gelijkaardige epigrammen kondigen het begin of einde van een gekopieerd werk aan. Zo leidt een anonieme scribent in *Vat. gr. 915*, te dateren tussen 1275 en 1325, de *Ilias* aan met de volgende twee verzen:

βίβλος Ὅμηροιο μουσοπλόκου ἰδὲ ῥαψωδία
κλήσιν Ἰλιάδος ἐπωνυμίην φορέουσα¹⁸⁸

*Het boek oftewel gezang van Homeros, de Muzen-wever,
dat de titel Ilias als benaming draagt.*

Zowel de titel als de auteur wordt vernoemd. Homeros wordt bovendien nog geprezen met het voor de rest niet geattesteerde adjectief μουσοπλόκου, “wever van de Muzen” of “geweven door de Muzen”. Ook op het einde van de *Ilias* of *Odyssee* schrijft de kopiist soms één of twee verzen ter uitgeleide.

In sommige manuscripten zijn korte samenvattingen van de *Odyssee* in versvorm terug te vinden als boekepigram. Een tiental manuscripten bevatten de volgende synopsis:

Φυγὼν Ὀδυσσεὺς τὸν μαχησμὸν Ἰλίου
πλῆθος Κικόνων, Λωτοφάγων τοὺς δόλους·
Κύκλωπος δεινὸν ὄμμα τοῦ βροτοκτόνου·
τὴν Λαιστρυγόνων ὠμότητα καὶ Κίρκης
τρόπους ἀδήλους καὶ μεμηχανευμένους·
ἄδου τὸ φρικτὸν καὶ τὸν Σειρήνων φθόγγον,
πέτρας τε πλαγκτὰς καὶ Χαρύβδεως στόμα·
Σκύλλης τὸ δεινὸν καὶ βίαιον, ὡς ἔφη·
υἱοῦ χεροῖν τέθνηκεν ἐν τῇ πατρίδι.¹⁸⁹

*Odysseus ontvluchtte de oorlog in Troje,
het volk der Kikonen, de listen van de Lotophagen;
het vreselijke oog van de mensenmoordende Kykloop;
de wreedheid van de Laistrygonen en de duistere en
bedrieglijke listen van Kirke;
het huiveringwekkende van Hades en het geluid van de Sirenen,
de dwalende rotsen en de mond van Charybdis;
de vreselijke en gewelddadige Skylla, zoals men zegt.
Door de handen van zijn zoon is hij gestorven in zijn vaderland.*

De negen dodecasyllabische verzen, die zich vaak na de *Odyssee* zelf bevinden, geven een korte terugblik op de verschillende avonturen en gevaren die Odysseus beleefd heeft gedurende de tien jaar die hij rondzwierf en vatten zo ongeveer een derde van het epos samen. De verzen zijn door de kopiïsten overgenomen uit een gedicht van Michael Psellos, genaamd ‘*De Ulixix Erroribus*’, zoals in de *DBBE* staat aangegeven. Ze vormen met andere woorden een voorbeeld van hoe literaire teksten in tweede instantie als parateksten konden gebruikt worden.

¹⁸⁸ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/7496>

¹⁸⁹ <http://www.dbbe.ugent.be/typ/314>

In drie manuscripten is een ander voorbeeld van zo'n synopsis-epigram bewaard. Het epigram bestaat uit 36 verzen, wat abnormaal veel is.¹⁹⁰ De specifieke eigenschappen van een epigram, dat het overgeërfd heeft van de echte inscripties, is dat het kort en *to the point* is. Hier hebben we echter te maken met een zeer uitgebreide inhoudstafel van de *Odyssee*, waarin Odysseus' tocht nu wel volledig beschreven staat, van het vertrek uit Troje tot de moord op de vrijers.

Deze twee epigrammen geven een overzicht van de volledige Odyssee of toch een groot deel ervan. Soms vatte een scribent in zijn epigram maar een bepaald deel van de tekst samen. Zo hebben vier manuscripten een epigram dat enkel de eerste zang van de *Odyssee* resumeert.¹⁹¹ In alle vier de gevallen bevindt het epigram zich voor de *Odyssee* en bovendien staan in drie van de vier manuscripten ook één of twee van de samenvattingen, die ik hierboven aanhaalde, neergeschreven, maar dan wel na het epos.

In *Vat. gr. 29* ontdekte Francesca Maltomini een tot dan toe onuitgegeven epigram, dat aan het einde van de *Ilias* tussen verschillende andere boekepigrammen, is neergeschreven:

Ἴρην μὲν πρόσθ' Ἴλιον ἦδ' εὐποτμον ἔφη<νας>,
 ὕστατα μέντοι, Ὅμηρ', ἔλεεινά γε τόσσα παθοῦσαν,
 ὥστε καὶ ἐξ ὅτεω σύ περ Ἰλίου ἄλγε' ἄεισας,
 ἦν ἐθέλοι τὰ ἅ τις φῆναι ἄχε' ἦδ' ἑτέροιο,
 ἔνθεν ἔχειν φάσκειν †κακέων Ἰλιάδα κείνα†.¹⁹²

*Hoe gezegend en welvarend Troje eerst was, toonde je,
 maar ook, Homeros, hoe ze uiteindelijk veel ellende te verduren had,
 zodat zelfs, sinds jij het leed van Troje bezong,
 als iemand zijn eigen leed of dat van een ander wilde tonen,
 men vanaf dan sprak over een "Ilias van kwaad".*

Dit epigram in dactylische hexameters staat tussen tien andere epigrammen, die allemaal gekend zijn uit de *Anthologia Graeca*. Homeros zelf wordt aangesproken en in het epigram wordt een van de gevolgen van zijn beschrijving van de Trojaanse oorlog verklaard. De omslag in het lot van Troje en haar catastrofale ondergang, die in de *Ilias* worden beschreven, zorgden ervoor dat het gezegde κακῶν Ἰλιάς ("een *Ilias* van rampspoed") gebruikelijk werd.¹⁹³ Volgens het epigram gebruikte men dit spreekwoord om (waarschijnlijk met enige overdrijving) de ongelukkige situatie van zichzelf of een ander te omschrijven. Tussen de andere tien epigrammen springt dit boekepigram er uit, niet alleen omdat het als enige niet in de *Anthologia Graeca* is opgenomen, maar ook inhoudelijk: waar de tien andere epigrammen Homeros prijzen of inhaken op zijn leven, sluit dit epigram aan bij de inhoud van de *Ilias* toont het een zeer specifieke vorm van receptie van Homeros' epos.

¹⁹⁰ <http://www.dbbe.ugent.be/typ/2488>

¹⁹¹ <http://www.dbbe.ugent.be/typ/2487>

¹⁹² Maltomini 2015, 172. <http://www.dbbe.ugent.be/occ/8155>

¹⁹³ De uitdrukking verschijnt voor het eerst bij Demosthenes, *Περὶ τῆς Παραπρεσβείας* 148.

3.4 De wereld van het manuscript

De meeste homerische boekepigrammen zijn ofwel zeer sterk verbonden met de inhoud van één van de epen, die in een manuscript zijn gekopieerd, ofwel uitingen van lof aan het adres van Homeros. Naast deze twee omvangrijke categorieën zijn er ook boekepigrammen die de lezer van het manuscript aanspreken of meer info verschaffen over de kopiist of opdrachtgever / bezitter van het manuscript. Ook tussen de homerische boekepigrammen zijn een aantal van deze types terug te vinden. Zij focussen met andere woorden niet op Homeros als dichter of op de inhoud van zijn epen, maar ze geven wel inkijk in de manier waarop de *Ilias* en *Odyssee* overgeleverd en gelezen werden en hoe men ermee omging. Daarom vind ik het ook interessant om hier een kort overzicht te geven van de epigrammen die behoren tot deze wereld van het (homerische) manuscript.

3.4.1 Lezer-gerelateerde boekepigrammen

In lezer-gerelateerde boekepigrammen doorbreekt de dichter de ruimtelijke en temporele barrière tussen zichzelf en de lezers van het manuscript door de lezer in zijn epigram te betrekken. In een manuscript uit de vijftiende eeuw (*gr.* 2685), waarin de *Ilias* gekopieerd is door Ioannes Dokeianos, bevindt zich een boekepigram waarin de lezer wordt aangesproken.

Ἀριθμὸν δ' ἐπέων μαθέειν δίζη ἅμα; εὖρον
πρὸς τοῖς μυρίοις, καὶ πεντακίχλια· πρὸς δέ,
καὶ ἑξακόσια τριάκοντά τε τέσσαρα πάντα.¹⁹⁴

*Verlang je ernaar het aantal verzen te vernemen? Ik vond
bij tienduizend nog vijfduizend. En daarbij
ook nog zeshonderdvierendertig als volledige som.*

In deze drie hexameters anticipeert de auteur op een mogelijke vraag die bij de lezer kan opkomen, namelijk uit hoeveel verzen (*ἐπέων*) de *Ilias* bestaat. De kopiist heeft dit voor zijn lezers nageteld en komt uit op 15.634 verzen. Dit epigram is een knooppunt waarbinnen verschillende schakels, die deel uitmaken van de communicatieve situatie van een epigram, samenkomen. Zowel de lezer als de kopiist zijn aanwezig in het epigram en bovendien verwijzen deze drie hexameters ook naar de (vormelijke) inhoud van de gekopieerde tekst.

¹⁹⁴ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/7266>

3.4.2 Patroon-gerelateerde boekepigrammen

Boekepigrammen zijn ook het ideale middel voor opdrachtgevers en bezitters van een manuscript om hun identiteit bekend te maken.¹⁹⁵ Een manuscript uit 1311, *plut. D. XXVII. 2*, bevat de *Odyssee* en aansluitend op de hoofdtekst schreef de scribent in rode inkt zes epigrammen erbij. Vier van de zes zijn epigrammen die Homeros prijzen en ook in de *Anthologia Graeca* terug te vinden zijn.¹⁹⁶ De twee overblijvende epigrammen behoren tot een andere categorie:

+ Τήνδε πολυπλανέος Λαερτιάδα' Ὀδυσῆος
Βίβλον Ὀμηρείην, Νικήφορος ἔσχεν ὁ Κρήτης +¹⁹⁷

Dit boek over de zoon van Laërtes, Odysseus, die veel rondgezworven heeft, een werk van Homeros, is in het bezit van Nikephoros, de Kretenzer.

Βίβλον Ὀμήριοιο τήνδε πολυπλάκτοι' Ὀδυσῆος,
κτίσασα' ἀλιτρότατός ποτ' ἐν ἀρχιερεῦσι Κρήτης.¹⁹⁸

Dit boek van Homeros over Odysseus die veel rondzwierf, verwierf ooit de meest zondige van de hoofdpriesters te Kreta.

Naast een zeer beknopte weergave van de inhoud van de tekst in het manuscript, geven de epigrammen ook de identiteit van de persoon die het manuscript ooit in zijn bezit had. In het eerste epigram, dat op de recto-zijde van het folium teruggevonden is, wordt Nikephoros van Kreta aangeduid als bezitter van het werk. Het tweede epigram bevindt zich op de verso-zijde en geeft geen naam, enkel een bescheidenheidsformule als omschrijving. Hoogstwaarschijnlijk gaat het tweemaal om dezelfde persoon, namelijk Nikephoros Moschopoulos, een bisschop die leefde aan het einde van de dertiende en in het begin van de veertiende eeuw. De twee hexametrische epigrammen dragen allebei dezelfde informatie over en zijn geschreven als variaties op elkaar.

Er zijn ook boekepigrammen die ons informeren over een schenking van het manuscript. Zo lezen we in *Urb. gr. 137*, een manuscript uit de vijftiende eeuw dat aan Basileios Bessarion toebehoorde, het volgende hexametrisch boekepigram:

Πρόφρων τοι τόδε δῶκ' ἀντώνιε Δῶρον ἀγαυόν
βησσαρίων, ὃ σε πνεύματι γείνατο, δέλτον ὀμήρου
ἔφρα σε ἦθεα· φωνὴν ἐλλάδα, μήδεα πυκνὰ
ἵπποσύνην τε μάχην τ' ἐνώω καί φύλοπιν αἰνήν
Δηϊοτήτα τε πᾶσαν κεδμμά τε πάντα διδάξῃ
Κείνου πατρὸς ἐπάξια· τοῦ γένος εὐχεται εἶναι.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Bernard - Demoen in druk, 22.

¹⁹⁶ AG 16.298, 16.300, 7.3 en 7.15.

¹⁹⁷ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/879>

¹⁹⁸ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/880>

¹⁹⁹ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/2543>

*Welwillend, Antonios, gaf Bessarion dit edele geschenk
aan jou, het werk van Homeros, dat hij verwekte met zijn adem,
opdat het jou de gewoontes, de Griekse taal, de talrijke plannen,
de paardrijkunst en strijd van Enyo en de vreselijke strijdkreet,
alsook het gehele strijdgewoel en alle dappere daden zou aanleren,
wat allemaal je vader waardig is. Wees er trots op van zijn geslacht te zijn.*

Onmiddellijk na het epigram volgt als een soort handtekening in rode inkt “βησσαρί(ων) καρδινάλις”, waaronder ook nog een Latijnse vertaling van het epigram neergepend is. In de eerste twee verzen vernemen we dat Bessarion zijn manuscript aan een zekere Antonios schenkt en dat het één van Homeros’ epen bevat. Vervolgens benadrukt hij de waarde ervan door de vele kennis die in de *Ilias* vervat zit, aan te prijzen. Het epigram toont zo een momentopname van de geschiedenis van het manuscript en bevat in dat opzicht belangrijke informatie.

3.4.3 Scribent-gerelateerde boekepigrammen

In sommige boekepigrammen horen we de stem van de kopiist zelf, die om verschillende redenen plots op het podium kan verschijnen. Dit type van boekepigrammen is vooral terug te vinden na de hoofdtekst.

Zeer frequent vermelden kopiïsten in de kolophon achter de hoofdtekst de datum waarop ze hun kopieerwerk beëindigd hebben. In een manuscript met de *Odysee* uit het begin van de veertiende eeuw (*phil. gr. 56*) schreef de kopiist de volgende drie verzen in dodecasyllaben:

*Εἴληφε βίβλος τέρμα πέμπτη μαΐου,
ἰνδικτυῶνι τῇ δεκατρίτῳ δ’ ἅμα
ῥαψωδιῶν φέρουσα τριπλῆν ὀκτάδα.*

*Het boek is beëindigd op de vijfde mei,
in het dertiende jaar van de lopende indictie;
het bevat driemaal acht zangen.*

Hoewel het laatste vers enige referentie bevat naar de inhoud van het manuscript, wordt in dit epigram vooral het (einde van het) kopiëren zelf gethematiseerd en krijgt de lezer toegang tot de wereld van de kopiist, ook al is dat in dit geval zeer beperkt gebleven tot de vermelding van de datum waarop de kopiist de laatste hand legde aan zijn werk.

In sommige manuscripten is de tekst van de *Batrachomyomachia* gekopieerd, een werk dat in de Oudheid aan Homeros werd toegeschreven. Het 303 hexameter-lange gedicht is een komische parodie op de *Ilias* en beschrijft in homerische stijl een oorlog tussen kikkers en muizen. Na de tekst van de *Batrachomyomachia* volgt in deze manuscripten²⁰⁰ een monostichon, dat aan de lezer meldt dat hij aan

²⁰⁰ *Real Biblioteca Ω.I.12, Ambrosiana C 7 inf., BN - gr. II C 37, Bibl. Casanatense 306, Palat. gr. 7.*

het einde van dit werk toegekomen is. In één manuscript, *Biblioteca Nacional 4697 (olim N.159)*, is het epigram met één vers uitgebreid:

Ἡ κρυερὴ μυοβατραχομαχίη τέλος ἔσχεν /
ὥς τότε ἢ νῦν ἰῶ ἐπ' ἤματι πᾶσα γέγραπτο.²⁰¹

*De huiveringwekkende strijd tussen muizen en kikkers kreeg een einde,
zoals toen is ook dit werk nu neergeschreven, jawel, op één dag.*

Eenzijds is het epigram zeer functioneel, als duidelijke scheidingslijn tussen twee verschillende teksten. Zulke epigrammen zijn, net als de tussentitels, als het ware richtingsaanwijzers, om lezers wegwijst te maken in het manuscript. Maar net zoals bij het vorige boekepigram staat in dit epigram ook de kopiïst en zijn prestatie centraal. Ondanks dat we zeer weinig concrete informatie krijgen, weten we dat de kopiïst, Ludovicus van Puppio, er in geslaagd is de *Batrachomyomachia* in één dag over te schrijven en uit dit tweede vers valt zelfs een zekere trots hierover af te lezen.

In het manuscript van Ioannes Dokeianos, dat al aan bod gekomen is bij de bespreking van het epigram waarin de lezer werd aangesproken, schreef hij ook nog een tweede boekepigram:

Τέρμ' εὐκτὸν λάχ' Ὅμηρος Ἰωάνναο πόνοισι,
Βασιλίδος πολίτῃαο, ἐκ γενεῆφι Δοκείης.²⁰²

*Het gewenste einde is Homeros voor de inspanningen van Ioannes,
een burger van de koningin, uit het geslacht van Dokeia.*

Ook dit is iets wat zeer frequent door kopiïsten wordt uitgedrukt in de kolophon, namelijk hun vreugde dat aan hun zware inspanningen nu een einde is gekomen. Bovendien geeft de scribent hier ook een korte omschrijving van zijn eigen identiteit.

Eenmaal aan het einde van hun kopieerwerk aangekomen, uiten scribenten niet alleen hun vreugde, maar ze bedanken ook vaak God, die hen bijstond en aan wie ze alle eer laten toekomen. Op een zeer bondige manier gebeurt dat ook in het manuscript *gr. Z. 613 (coll. 868)*, dat te dateren is in de dertiende eeuw en waarin de *Odyssee* terug te vinden is. De anonieme kopiïst schreef namelijk na de verzen van het epos het volgende dodecasyllabische monostichon:

τέλος σὺν θεῷ τῆς ὅλης ὀδυσσεΐας²⁰³

Het einde, samen met God, van de gehele Odyssee.

De dankbaarheid voor en verdienste van God komen tot uiting in de woorden σὺν θεῷ. Ondanks de kernachtige formulering, weerspiegelt het vers toch twee functies van een boekepigram. Enerzijds is het een indicatie voor de lezer dat het epos zijn einde heeft bereikt, wat we hierboven ook al bij een

²⁰¹ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/4751>; <http://www.dbbe.ugent.be/typ/2635>

²⁰² <http://www.dbbe.ugent.be/occ/7265>

²⁰³ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/6238>

aantal andere epigrammen hebben gezien. Anderzijds nemen de woorden σὺν θεῷ het standpunt van de kopiïst in, die God bedankt voor de bijstand tijdens deze inspanning.

Een gevoel van opluchting komt ook sterk tot uiting in een epigram uit *Vat. gr. 915*, een manuscript waaruit ondertussen al een aantal boekepigrammen aan bod gekomen zijn.²⁰⁴ Folium 47v is een zeer diverse mozaïek van figuren, epigrammen en teksten. Het epigram in kwestie is één van de drie epigrammen die rondom het kruis in de rechterhoek geschreven zijn:

Εἰ τοῖς ξένοις ἔνεστι χάριεν μέγα
φυγεῖν ξενίαν καὶ φθᾶσαι τὴν πατρίδα
προσέτι τοὺς συγγενεῖς αὖ καὶ φίλους
ὁμογνύους τε γείτονας οὖς ἠτύχει,
οὕτω χαριέστατον εἶη μοι τέλος
εἴπερ φθάσοιμι τοὺς ἀρείονας λόγους
καὶ τοὺς Ὀμήρου καταφλύξω λόγους
τοὺς νεκταρώδεις καὶ μελιτροποτρόφους.²⁰⁵

*Als het voor bannelingen een groot plezier is
hun ballingschap te ontvluchten en hun vaderland te bereiken
en hun verwanten en vrienden terug te zien
hun naasten en de burens die ze hadden,
zo hoop ik dat dit einde voor mij zeer aangenaam is,
als ik kom tot de betere werken
en van Homeros de woorden opslok,
die nectarzoet zijn en mensen voeden met zoete gedachten.*

De kopiïst, Isaias,²⁰⁶ is opgelucht, niet omdat zijn kopieerwerk er op zit, maar omdat hij nu eindelijk kan beginnen met het echte werk, de epen van Homeros. Hij vergelijkt zijn situatie met iemand die na lange afwezigheid eindelijk opnieuw zijn vaderland bereikt. Hij is als het ware zelf een soort Odysseus en Homeros is zijn Ithaka, waar hij thuiskomt na een lange verbanning tijdens het kopiëren van minder interessante teksten.²⁰⁷ Zijn voorliefde voor Homeros zet hij extra in de verf met de twee zeer zeldzame adjectieven in het laatste vers, die het melodieuze karakter en de charme van zijn epen benadrukken. Het epigram is een interessante, stilistisch meer hoogstaande variatie op de doorsnee epigrammen, waarin kopiïsten meestal op een zeer stereotiepe en formulaire manier hun vreugde over het bereiken van het einde van hun arbeid uitdrukken. De opluchting is hier bovendien van een totaal andere aard: het is net het vooruitzicht van Homeros' epen dat voor Isaias een verademing is. Dat onderstreept hij niet alleen expliciet in de laatste vier verzen, maar ook impliciet door in de vergelijking het beeld van de homerische Odysseus op te roepen.

²⁰⁴ Cf. supra.

²⁰⁵ <http://www.dbbe.ugent.be/occ/1218>. Cf. Pontani 2010, 179.

²⁰⁶ Het overgrote deel, maar zeker niet alles, wat op folium 47v neergeschreven is, is van Isaias' hand. Cf. Pontani 2010, 178.

²⁰⁷ Hier alludeert Isaias hoogstwaarschijnlijk op de gnomische teksten van o.a. Theognis, Ps.-Pythagoras, Menandros en Pindaros, die hij op folia 23-47r kopieerde.

3.5 Conclusie

Uit de besproken voorbeelden blijkt duidelijk dat boekepigrammen behoorlijk verschillen van literaire epigrammen, zowel vormelijk als inhoudelijk. Ze zijn niet alleen vaak in een ander metrum geschreven, maar ze zijn ook thematisch sterker aan de specifieke manuscript-context gekoppeld. De inhoud weerspiegelt hun functionele karakter.

De auteur-gerelateerde boekepigrammen doen nog het meest denken aan hun literaire voorgangers: verschillende, clichématige beelden die we ook in de *Anthologia Graeca* tegengekomen zijn, werden door sribenten aangewend. Daarnaast is hun lof op Homeros echter vaak gekoppeld aan het benadrukken van de onderwijzende functie van zijn epen. Zo wordt tegelijk ook het manuscript als een leerrijk object aangeprezen.

Tekst-gerelateerde boekepigrammen vertonen een sterke, inhoudelijke link met de hoofdtekst, maar daarnaast hebben ze ook een zeer praktisch doel. Ze structureren het manuscript en functioneren als het ware als richtingsaanwijzers voor de lezer: ze duiden aan waar een bepaald werk begint of eindigt, dienen als titels van de verschillende zangen van de *Ilias* en *Odyssee* of vatten (een deel van) de tekst samen.

Volledig geworteld in de context van het manuscript zijn de drie overblijvende categorieën. Ze thematiseren het kopiëren en lezen van het manuscript of geven informatie over de bezitter ervan. Zo bieden ze ons een unieke inkijk in de wereld van het manuscript. Homeros en de epische traditie spelen hierin nauwelijks nog een rol, maar de epigrammen zijn wel interessante bronnen voor de overlevering van en omgang met zijn epen.

HOOFDSTUK 4

HOMERISCHE EPIGRAMMEN UIT DE *ANTHOLOGIA GRAECA* ALS BOEKEPIGRAM

4.1 Algemene presentatie van het materiaal

In dit laatste hoofdstuk vloeien de vorige twee hoofdstukken in zekere zin samen. Sommige epigrammen zijn namelijk zowel in de *Anthologia Graeca* als in één of meerdere manuscripten terug te vinden. Ze vervullen met andere woorden een dubbele functie: ze zijn enerzijds als tekst opgenomen in een literaire collectie, maar fungeren anderzijds ook als paratekst bij gekopieerde exemplaren van de *Ilias* en *Odyssee*. De volgende tabel geeft weer om welke epigrammen uit de *Anthologia Graeca* het gaat en bij welk type ze als boekepigram kunnen ingedeeld worden.

Plaats van het epigram in de AG	Korte inhoud van het epigram	Type boekepigram
AG 7.3	grafepigram voor Homeros	auteur-gerelateerd
AG 7.4	grafepigram voor Homeros	auteur-gerelateerd
AG 7.6	grafepigram voor Homeros	auteur-gerelateerd
AG 7.7	grafepigram voor Homeros	auteur-gerelateerd
AG 7.143	grafepigram voor Achilleus & Patroklos	tekst-gerelateerd
AG 9.24	Homeros vergeleken met de zon	auteur-gerelateerd
AG 9.115	het schild van Achilleus	tekst-gerelateerd
AG 9.169	de wrok van Achilleus als oorzaak van armoede voor de grammaticus	tekst-gerelateerd / scribent-gerelateerd
AG 9.192	de <i>Ilias</i> en <i>Odyssee</i> stellen zichzelf voor	tekst-gerelateerd / lezer-gerelateerd
AG 9.385	de titels van de zangen van de <i>Ilias</i>	tekst-gerelateerd
AG 9.387	Rome, opvolgster van Hektors Troje, heeft Achilleus' vaderland onderworpen	tekst-gerelateerd

AG 9.448	het raadsel	auteur-gerelateerd
AG 9.455	Apollon over Homeros	auteur-gerelateerd
AG 9.672	Smyrna wordt geroemd als moederstad	auteur-gerelateerd
AG 14.65	orakel aan Homeros	auteur-gerelateerd
AG 14.147	cryptisch antwoord van Homeros aan Hesiodos op de vraag hoeveel Grieken deelnamen aan de Trojaanse oorlog	auteur-gerelateerd / tekst-gerelateerd
AG 16.4	wat Hektor zou gezegd hebben, als hij verwond werd door de Grieken	tekst-gerelateerd
AG 16.29	grafepigram voor Hektor	tekst-gerelateerd
AG 16.292	de <i>Ilias</i> en <i>Odyssee</i> als twee dochters van Homeros	auteur-gerelateerd
AG 16.297	zeven steden wedijveren om Homeros	auteur-gerelateerd
AG 16.298	zeven steden wedijveren om Homeros	auteur-gerelateerd
AG 16.300	eeuwige roem voor Homeros	auteur-gerelateerd / tekst-gerelateerd
AG 16.302	Homeros als product van de natuur	auteur-gerelateerd
AG 16.304	onverwoeste steden zijn jaloers op Troje	auteur-gerelateerd / tekst-gerelateerd

Uit de uiterst linkse kolom is duidelijk op te maken dat deze epigrammen voornamelijk uit drie boeken van de *Anthologia Graeca* komen: de grafepigrammen van het zevende boek, de epideiktische epigrammen van boek negen en het zestiende boek, waarin de epigrammen uit de *Anthologia Planudea* opgenomen zijn die niet in de *Anthologia Palatina* teruggevonden werden. Uit het veertiende boek zijn twee epigrammen overgenomen. Bovendien is het opvallend en uiteraard ook te verwachten dat al deze epigrammen betrekking hebben op ofwel Homeros ofwel de tekst van de *Ilias* of *Odyssee*. De scribent-, patroon- en lezer-gerelateerde epigrammen zijn veel enger verbonden met de context van het manuscript en dus is de kans ook veel kleiner dat deze boekepigrammen in een anthologie terug te vinden zijn. Lofepigrammen voor een auteur en epigrammen over de inhoud van een bepaalde tekst daarentegen vormen een veel ruimere categorie en worden niet per se in functie van een manuscript geschreven. Vandaar dat deze types epigrammen ook veelvuldig in de *Anthologia Graeca* terug te vinden zijn, niet alleen met betrekking tot Homeros en zijn epen, maar ook over andere auteurs en hun werken.²⁰⁸

²⁰⁸ De *Anthologia Graeca* bevat ongeveer 370 epigrammen over zo'n 90 (groepen) auteurs uit de Oudheid en late Oudheid. Hiervan zijn er 76 ook overgeleverd als boekepigrammen. Cf. Demoen *in druk*, 2 (voetnoot 2).

4.2 Een dubbelleven: de interactie tussen context en betekenis

Zoals we gezien hebben, kan een epigram binnen een literaire bloemlezing extra betekenis ontleen aan zijn context, met name de epigrammen die het desbetreffende epigram omgeven. Binnen de *Anthologia Graeca* is dit op macroniveau gebeurd door de indeling in verschillende, generische boeken. Duidelijker komt het echter naar voor op microniveau in de clusters, die bijvoorbeeld sterk aanwezig zijn bij de grafepigrammen. Volgens hetzelfde principe kan ook op een hoger niveau een onderscheid gemaakt worden: de vierentwintig epigrammen die in de tabel hierboven opgesomd zijn, hebben in zekere zin een andere betekenis naargelang hun context. Wanneer ze gelezen worden als zelfstandig, literair werk tussen verschillende andere epigrammen genereren ze een ander effect op de lezer dan wanneer ze gelezen worden als parateksten naast en bij de *Ilias* of *Odyssee*. Bij deze epigrammen komt zeer duidelijk tot uiting dat de setting van een epigram een belangrijke rol speelt in de betekenis die het overdraagt.

4.2.1 Een lofrede op Homeros als pro- of epiloog

In de *Anthologia Graeca* zijn de epigrammen thematisch bij elkaar geplaatst. Niet alleen door de indeling in boeken, maar ook binnenin elk boek. Alle grafepigrammen voor Homeros bijvoorbeeld openen het zevende boek en ontleen en geven er extra betekenis aan elkaar. Zo ook staat Homeros centraal in dertien opeenvolgende epigrammen uit het zestiende boek (AG 16.292 tot 16.304), die zijn onovertreffbare kwaliteiten bejubelen. In manuscripten schreven kopiïsten aan het begin of einde van de *Ilias* of *Odyssee* vaak verschillende epigrammen, die samen als een soort lofrede op Homeros bedoeld zijn. Zowel epigrammen van eigen hand (of epigrammen van andere scribenten die overgenomen zijn uit modelmanuscripten) als ook epigrammen die deel uitmaken van de *Anthologia Graeca* komen voor. Hierbij speelt de plaatsing in de AG absoluut geen rol: epigrammen die daar in verschillende boeken staan, worden in manuscripten vrijelijk met elkaar gecombineerd.

Een mooie illustratie hiervan is terug te vinden in het manuscript *Ambrosiana I 4 sup.*, dat te dateren valt in 1276. Na de verzen van de *Ilias* heeft de scribent elf epigrammen neergeschreven, die als paratekst kunnen ingedeeld worden bij de auteur-gerelateerde boekepigrammen. Deze bloemlezing is duidelijk een selectie, die werd gemaakt uit de generisch geordende *Anthologia Graeca*, waar ze als literaire epigrammen verspreid over vier boeken (7, 9, 14, 16) terug te vinden zijn. De scribent heeft dus uit deze omvangrijke collectie een aantal epigrammen gekozen die zich toeleggen op Homeros om als paratekst in een manuscript te kopiëren.²⁰⁹ Wat deze epigrammen namelijk met elkaar verbindt, is dat ze allemaal ofwel de epische dichter prijzen, ofwel verwijzen naar een legendarische gebeurtenis uit het leven van Homeros. Deze types epigrammen lenen zich er perfect toe om als boekepigram een tweede leven te beginnen, want de kopiïst kan door hen over te nemen uit de AG zijn eigen respect

²⁰⁹ Maltomini 2015, 165-166.

en bewondering voor Homeros laten blijken. Een spoor van de indeling in de AG is nog op te merken in de sequentie van vier epigrammen die ook in het zestiende boek van de AG tot dezelfde cluster behoren (AG 16.298, 300, 302, 304). Ook de twee grafepigrammen staan naast elkaar, maar daar stopt de structurele invloed van de AG dan ook. De scribent heeft de elf epigrammen namelijk in een min of meer alfabetische volgorde (van α tot η) geplaatst, gebaseerd op hun incipit.²¹⁰

Deze bloemlezing is echter niet alleen in dit ene manuscript teruggevonden. In nog vier andere manuscripten, die de tekst van (één van) de homerische epen bevatten, ontdekte Maltomini deze serie parateksten, die ze als volgt beschrijft: “*Questo insieme di epigrammi, tutti incentrati sulla figura di Omero, si presenta come una sequenza unitaria in quasi tutti i testimoni che ho individuato*”.²¹¹ In elk van de vijf manuscripten is de bloemlezing wel geïndividualiseerd door kleine veranderingen in de selectie en de volgorde van de epigrammen. De volgende kader geeft op een overzichtelijke manier weer welke epigrammen in welke volgorde in een bepaald manuscript terug te vinden zijn.

H	A	L	V	Va
1. 9, 24	1	3	1	
2. 7, 3	2	4	2	
3. 7, 7	3	5	3	1
4. Plan 298	4	6	4	
5. Plan 297		1		
6. Plan 302	5	7		3
7. Plan 300	6	8	5	2
8. Plan 304	7	2	6	
9. 9, 448	8	9	7	
10. 14, 65	9	10	8	4
11. 14, 147	10	11	9	6
12. 9, 455	11	12	10	5

De bloemlezing in vijf manuscripten (Maltomini 2015, 159)

In vier van de vijf manuscripten (*Lond. Harleianus 5600*, *Ambr. I 4 sup.*, *Laur. Conv. Soppr. 139* en *Vat. gr. 29*) bevindt de bloemlezing van epigrammen zich na het einde van de tekst van de *Ilias*. Bij manuscript *Vat. gr. 915*, dat zowel de *Ilias* als de *Odyssee* bevat, is de situatie een beetje complexer: de epigrammen zijn hier niet in één, aaneengesloten serie bij elkaar geplaatst. Tussen het einde van de *Ilias* en het begin van de *Odyssee* bevinden zich vijf epigrammen, die uit de AG afkomstig zijn en wel als een kleine groep samen geplaatst zijn. Vier van de vijf maken deel uit van de bloemlezing die ook in de manuscripten H, A, L en V teruggevonden is (AG 7.7, 9.24, 16.298 en 16.304). Het vijfde epigram is AG 16.29. De laatste pagina die nog volledig beschreven is met verzen uit de *Odyssee* is in de linker- en ondermarge ook van vijf epigrammen voorzien: AG 16.300, 16.302, 14.65, 9.455 en 14.147. Nog twee andere epigrammen, die geen deel uitmaken van de bloemlezing maar wel uit de AG gekopieerd zijn, bevinden zich in de marges van de *Ilias*: AG 16.4 en 7.143.²¹² Het is duidelijk dat dit groepje epigrammen zijn eigen leven is gaan leiden en telkens opnieuw als een eenheid overgenomen is door andere kopiïsten.

²¹⁰ Demoen 2016, 17.

²¹¹ Maltomini 2015, 151. Een zeer gedetailleerde beschrijving van de inhoud en uiterlijke kenmerken van de verschillende manuscripten wordt eveneens door Maltomini (2015, 151-159) gegeven.

²¹² Cf. infra.

Een gelijkaardige, maar meer omvangrijke collectie met epigrammen over Homeros werd bijvoorbeeld ook teruggevonden in twee manuscripten van Konstantinos Laskaris, te dateren in de vijftiende eeuw. In het ene manuscript (*Matr. 4629*) kopieerde hij uit de *Anthologia Planudea* een groep van 26 homerische epigrammen, waarvan er 12 ook in het tweede manuscript (*Matr. 4562*) voorkomen. De zesentwintig epigrammen van *Matr. 4629* sluiten een sectie af waarin verschillende teksten die allemaal een link hebben met Homeros of zijn epen zijn opgenomen.²¹³ In het tweede manuscript maken de twaalf epigrammen deel uit van een collectie van 498 epigrammen.²¹⁴ In deze twee manuscripten functioneren de homerische epigrammen dus niet als boekepigrammen bij Homeros' epen, maar werden ze gekopieerd als tekst *an sich*. Zo'n kleine, epigrammatische bloemlezingen circuleerden dus niet alleen als parateksten bij Homeros' epen, maar werden ook als zelfstandige, literaire eenheid overgeleverd.

4.2.2 Epigrammen als aantekeningen bij de homerische epen

Naast de epigrammen ter ere van Homeros zijn er ook epigrammen, waarin personages of bepaalde gebeurtenissen uit de *Ilias* of *Odyssee* centraal staan, overgenomen uit de AG. In deze nieuwe context van het manuscript hebben ze een andere impact op de lezer dan wanneer ze in een literaire collectie te midden van andere epigrammen met soms dezelfde thematiek worden gelezen. In een manuscript zijn deze epigrammen als het ware markeringen, ze leggen accenten bij de lectuur van de *Ilias* (het is inderdaad frappant dat er vooral tekst-gerelateerde epigrammen met deze dubbele functie over en bij de *Ilias* zijn).²¹⁵ Het zijn logischerwijs dan ook de epigrammen, die een sterke, directe link vertonen met de inhoud van het epos, die door de scribenten uitgekozen zijn om de tekst van hun manuscript te vergezellen.

Een van deze epigrammen is AG 9.192. Het epigram is opgevat als een dialoog tussen de epen van Homeros en een anonieme persoon, met wie de lezer zich makkelijk kan vereenzelvigen. In het eerste vers is het alsof de lezer een manuscript openslaat, zich tot de woorden zelf richt en vraagt welke werken ze voorstellen. Het antwoord luidt dat ze de dochters van Homeros zijn en vervolgens geven de *Ilias* en *Odyssee* een korte inhoud van zichzelf. Het epigram is een ideale flaptekst om een manuscript te promoten. Zeker de allerlaatste opmerking is een indicator voor de hoge waardering die men voor Homeros' epen had: met hen erbij zijn de Muzen met elf. Het epigram is ook bewaard in een manuscript uit de zestiende eeuw, *Escor. g. IV. 22*, waar het ter inleiding bij de commentaren van Iohanni Hovii op de *Ilias* is neergeschreven.²¹⁶ De inhoud van het epigram is zeer sterk manuscript-

²¹³ “It begins with a series of personal annotationes in *Batrachomyomachiam*11 (ff. 93r-95v), followed by the fourth and fifth Lives of Homer (ff. 96-97), an argumentum Iliadis (f. 97), more personal annotationes in I-XIII Iliadis (ff. 98r-132v), commentaries from Eusthatius on the Iliad (ff. 133-147), some Lascarian annotationes in *Odysseam* (ff. 149-177), and finally the epigrams that interest us the most (ff. 177v-180r), preceded by the scribe's *kephalaion* *Ἐπιγράμματα εἰς Ὅμηρον*.” (Martins de Jesus 2014, 312).

²¹⁴ Martins de Jesus 2014, 311-312.

²¹⁵ Deze epigrammen zijn soms ook letterlijk “gemarkeerd”: het lettertype van boekepigrammen verschilt meestal van dat van de hoofdtekst en bovendien wordt er soms ook een ander kleur inkt gebruikt voor bepaalde letters.

²¹⁶ <http://www.dbbe.ugent.be/typ/3945>

gebonden en veronderstelt bijna dat de verzen inderdaad de epen van Homeros vergezellen. Nochtans is het epigram ook in de *Anthologia Graeca* opgenomen. In die context wordt van ons als lezers verwacht dat we zelf met onze verbeelding ervan uitgaan dat het epigram in een manuscript staat.²¹⁷

In een manuscript uit de vijftiende eeuw, *Parm. 1130 (HH. II. 27)*, schreef de kopiist aan het einde van de *Ilias* de volgende drie epigrammen ter afsluiting:²¹⁸

Εἴ τινα πάποτ' ἄκουσας Ἐνυαλίου φίλον υἱὸν
καὶ κρατερὸν δυνάμει καὶ θαρσαλέον πολεμίζειν,
Ἔκτορα τὸν Πριάμοιο νόει μῶνον γεγενῆσθαι,
ὄν ποτε μαρνάμενον Διομήδης ἔκτανεν ἀνὴρ,
αἴας πρὸ Τρώων Δαναοῖσι μάχην προφέροντα·
ὄν καὶ τῆδε θανόντα τάφος ὄδε ἀμφικαλύπτει.²¹⁹

*Als je ooit hoorde spreken over Ares' geliefde zoon,
die zowel sterk is qua lichaamskracht als ook moedig in de strijd,
weet dat het alleen Hektor, Priamos' zoon, kan geweest zijn,
die ooit in de strijd gedood werd door de man van Diomedes,
terwijl hij om het land van de Trojanen tegen de Grieken vocht;
hem, die hier gestorven is, omhult dit graf.*

βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας. ὅτι καὶ αὐτὸς
νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσιν λαγωοί.²²⁰

*Bestook nu, na mijn dood, mijn lichaam, want ook
de hazen mishandelen het lichaam van een dode leeuw.*

Ἔκτορ, Ἀρήιον αἶμα, κατὰ χθονὸς εἶ που ἀκούεις,
χαῖρε καὶ ἄμπνευσον βαιὸν ὑπὲρ πατρίδος.
ἴλιον οἰκεῖται κλεινὴ πόλις ἄνδρας ἔχουσα
σοῦ μὲν ἀφαιροτέρους, ἀλλ' ἔτ' ἀρηιφίλους·
Μυρμιδόνες δ' ἀπόλοντο. παρίστασο καὶ λέγ' Ἀχιλλεῖ
Θεσσαλίην κεῖσθαι πᾶσαν ὑπ' Αἰνεάδαις.²²¹

*Hektor, bloed van Ares, als je mij onder de grond hoort,
gegroet! En haal opnieuw wat adem voor je vaderland.
Troje, de beroemde stad, wordt bewoond door mannen,
die weliswaar zwakker zijn dan jou, maar toch strijdvaardig.*

²¹⁷ Dit wordt bijvoorbeeld ook van de lezer verwacht in het zevende boek van de *Anthologia Graeca*: als lezers moeten we de epigrammen lezen alsof ze als inscriptie op een grafsteen staan.

²¹⁸ Deze drie epigrammen zijn ook in twee andere manuscripten in dezelfde volgorde na de *Ilias* geplaatst: *BC 300 (E 48)* en *Bayerische Staatsbibliothek - gr. 111*.

²¹⁹ AG 16.29; <http://www.dbbe.ugent.be/occ/5466>

²²⁰ AG 16.4; <http://www.dbbe.ugent.be/occ/5467>

²²¹ AG 9.387; <http://www.dbbe.ugent.be/occ/5468>

De Myrmidonen echter zijn gestorven. Ga bij Achilleus staan en zeg hem dat geheel Thessalië onderworpen is aan de nakomelingen van Aeneas.

Wat deze drie epigrammen met elkaar verbindt, is dat ze allemaal Hektor als onderwerp hebben. Het eerste is een grafepigram voor de Trojaanse prins, waarin hij geprezen wordt omwille van zijn lichamelijke kracht en moed. Het tweede, eveneens afkomstig uit de *Anthologia Planudea*, behoort tot de traditie van de *ethopoïai*: het zijn de woorden die Hektor had kunnen uitspreken, wanneer hij door de Grieken werd verwond. In het laatste epigram van de reeks richt de schrijver - het epigram is toegeschreven aan keizer Hadrianos - zich tot Hektor zelf. Hij wil hem als het ware troosten door aan te geven dat de rollen nu omgewisseld zijn: Rome, dat zichzelf als erfgenaam van Troje zag, heeft de overwinnaars van de Trojaanse oorlog onderworpen.

Het is geen toeval dat de kopiist drie epigrammen over Hektor uitkoos. Wie nu eigenlijk het hoofdpersonage van de *Ilias* is, is altijd al een open vraag geweest. De meest voor de hand liggende kandidaat is Achilleus, de meest voortreffelijke strijder van de Grieken. In het prooimion van de *Ilias* wordt zijn wrok en de gevolgen ervan duidelijk als thema van het epos genoemd: *Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος*. Doorheen de vierentwintig zangen zien we inderdaad hoe zijn wrok na de dood van Patroklos evolueert tot wraak, die beëindigd wordt door de moord op Hektor. Deze laatste komt echter ook in aanmerking als protagonist: de *Ilias* breekt af bij zijn dood en bovendien is hij, in tegenstelling tot Achilleus, aanwezig in elke zang van het epos, hetzij rechtstreeks, hetzij onrechtstreeks in de mond van andere personages. Het grote belang van beide helden wordt ook nog op een andere manier onderstreept: het is Achilleus die de eerste woorden van de *Ilias* opeist, maar de allerlaatste woorden zijn dan weer voorbehouden aan de paardentemende Hektor. Door deze drie epigrammen te laten volgen op de *Ilias* lijkt de scribent te pleiten voor de laatste optie en wil hij eventueel ook de lezers van het manuscript sturen in hun interpretatie van de tekst. Hektor wordt er als personage uitgelicht en zijn belang voor het epos wordt door deze epigrammen geaccentueerd.

Het tweede van de drie epigrammen, AG 16.4, is ook teruggevonden in een manuscript dat hierboven al aan bod gekomen is, *Vat. gr. 915*.²²² Daar staat het niet aan het einde van de *Ilias*, maar wel in de marge bij een specifieke passage van het epos.²²³

ἄλλοι δὲ περίδραμον νῆες Ἀχαιῶν,
οἳ καὶ θηήσαντο φυῆν καὶ εἶδος ἀγητὸν
Ἔκτορος· οὐδ' ἄρα οἳ τις ἀνουτητί γε παρέστη.
ᾧδε δὲ τις εἶπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον·
ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἔκτωρ ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέφ.
ὧς ἄρα τις εἶπεσκε καὶ οὐτήσασκε παραστάς.²²⁴

²²² <http://www.dbbe.ugent.be/occ/8167>

²²³ Maltomini 2015, 156.

²²⁴ *Ilias* XXII, vv.369-375

*De andere zonen van de Danaërs
omringden hem en vol bewondering
bekeken zij de wondere gestalte
en Hektors schoonheid. Niemand die erbij stond
liet na hem nog een stoot te geven, velen
bekeken toen hun buur en zeiden hem:
'Och zie eens, nu is Hektor heel wat zachter
om te betasten dan toen hij met vlammend
vuur onze schepen branden deed.' Zo sprak
elkeen, kwam dichterbij en wondde hem.*

Achilleus heeft Hektor net de doodsteek gegeven en de Grieken laten de kans niet voorbijgaan om zijn lijk te schenden. Het epigram kan gezien worden als een vorm van kritiek op dit grensoverschrijdende gedrag van de Grieken. Zij worden in de woorden van Hektor immers vergeleken met bange hazen, die de leeuw (een bekend beeld waarmee de grote helden vaak vergeleken worden in de *Ilias*) pas durven benaderen als hij al dood is. In deze specifieke context heeft het epigram een andere impact op de lezer en stimuleert het een andere interpretatie dan wanneer het zich in de *Anthologia Graeca* of zelfs na het einde van de tekst van *Ilias* in een manuscript bevindt. In het laatste geval vormt het samen met de andere twee epigrammen een reflectie op het gehele epos, hier staat het als directe commentaar bij een welbepaald onderdeel van de *Ilias*.

In hetzelfde manuscript staat er even verder nog een homerisch epigram naast een specifieke passage van de *Ilias*. Folium 134 recto bevat *Ilias* XXII, v.385 tot en met XXIII, v.68 en in de marge onderaan is het volgende elegisch distichon geschreven:²²⁵

Ἄνδρε δύω φιλότητι καὶ ἡγεμόνεσσιν ἀρίστω,
χαίρετον, Αἰακίδη καὶ σὺ Μενoitιάδῃ.²²⁶

*Jullie beiden, die uitblinken in liefde en in de strijd,
gegroet, zoon van Aiakos en zoon van Menoitios.*

Dit grafepigram voor Achilleus en Patroklos is in de *Anthologia Graeca* opgenomen als AG 7.143. In tegenstelling tot het vorige Hektor-epigram levert het geen commentaar op specifieke verzen. Het belicht twee personages die in dit gedeelte van het epos een zeer belangrijke rol spelen. Op vv. 386-390 van zang XXII horen we Achilleus zeggen dat hij zijn geliefde vriend nooit zal vergeten, zelfs niet wanneer hij zelf gestorven zal zijn. In het begin van de drieëntwintigste zang heeft Homeros één van de meest ontroerende passages van de *Ilias* geschreven. Wanneer Achilleus na vele slapeloze nachten door de zoete slaap overmand wordt, verschijnt de schim van Patroklos aan hem. Patroklos haalt herinneringen op aan de talrijke momenten die ze samen beleefd hebben en vraagt aan Achilleus om samen met hem begraven te worden in één urne, die het gebeente van hen allebei bevat:

²²⁵ Maltomini 2015, 156.

²²⁶ AG 7.143; <http://www.dbbe.ugent.be/occ/8168>

μη ἐμὰ σῶν ἀπάνευθε τιθήμεναι ὅστέ' Ἀχιλλεῦ,
 ἀλλ' ὁμοῦ ὡς ἐτράφημεν ἐν ὑμετέροισι δόμοισιν,
 (...)
 ὡς δὲ καὶ ὀστέα νῶϊν ὁμή σορὸς ἀμφικαλύπτοι
 χρύσεος ἀμφιφορέυς, τὸν τοι πόρε πότνια μήτηρ.²²⁷

*leg mijn gebeente
 niet ver van dat van jou, maar leg ze samen,
 Achilles, juist zoals we in je huis
 zijn opgegroeid,
 (...)
 Laat nu eenzelfde urne het gebeente
 omhullen van ons twee, de gouden urne
 die jou mijn moeder eerbiedwaardig schonk.*

Zo zullen ze ook in de dood onafscheidelijk zijn. Achilleus strekt zijn armen uit, probeert Patroklos te omarmen, hem even weer dicht bij hem te houden, maar de schim ontglipt hem en vervaagt als een droombeeld. Hun innige band die onder andere in deze passage geschetst wordt, vertaalt zich in het epigram in de woorden Ἄνδρε δύω φιλότῃτι (...) ἀρίστῳ. De draagwijdte van het woord φιλότης is ambigu, omdat het een breed spectrum aan betekenissen heeft: het kan “vriendschap” uitdrukken, maar ook “(erotische) liefde” en in deze laatste betekenis komt het woord vaak voor in de homerische epen.²²⁸ Het is mogelijk dat de dichter van het epigram bedoelde dat de vriendschap tussen Achilleus en Patroklos uniek was en elke andere vriendschap overtrof, maar het kan evengoed dat hij hun relatie niet als puur vriendschappelijk beschouwde. We hebben al gezien, bij de bespreking van AG 12.217²²⁹, dat hun vriendschap in de Oudheid meermaals erotisch werd geïnterpreteerd en weergegeven. Het epigram verwijst hier naar en bevestigt de wens van Patroklos en blik in feite al vooruit naar de toekomst: Achilleus zal sterven en zal samen met Patroklos begraven worden, want het grafepigram is gericht aan hen beiden.

4.3 Conclusie

In dit laatste hoofdstuk hebben we de interactie tussen literaire epigrammen en boekepigrammen onderzocht aan de hand van enkele epigrammen die zowel in de *Anthologia Graeca* als in één of meerdere manuscripten overgeleverd zijn. De belangrijkste conclusie die we hieruit kunnen trekken, is dat de epigrammen afhankelijk van hun context, een andere interpretatie vragen. Hun tekst blijft onveranderd, maar de veranderde functie beïnvloedt de betekenis die ze overdragen.

²²⁷ *Ilias* XXIII, vv.83-84; 91-92.

²²⁸ Cf. LSJ s.v. *φιλότης, ἡτος, ἡ*: 4. in Hom., freq. of sexual love or intercourse, in various phrases: *μίγη φιλότῃτι καὶ εὐνή* II.6.25, cf. 3.445, al.; *ἵνα μίσγεται ἐν φ.* 2.232; *καθεύδεται ἐν φ., παραλέξομαι ἐν φ.*, Od.8.313, II.14.237; *ὑπνω καὶ φ. δαμείς* ib.353, cf. 207, 13.636: less freq. c. gen., *αἰεῖδεν ἀμφ' Ἄρεος φιλότητος εὐστεφάνου τ' Ἀφροδίτης* Od.8.267; *φ. γυναικός* Hes. Sc.31, cf. Th.374,405,625,822: pl., Pi.P.9.39, N.8.1, Antipho Soph. 49.

²²⁹ Cf. supra (2.2.4).

SLOTWOORD

Homeros en zijn twee epen, de *Ilias* en *Odyssee*, markeren het begin van de Oudgriekse literatuur en bleven eeuwenlang een onuitputbare inspiratiebron voor schrijvers en dichters, generatie na generatie. Ook het epigram maakte dankbaar gebruik van de homerische erfenis en bleek een ideaal genre om deze traditie levend te houden.

Eerst en vooral hebben we gezien hoe vanaf het Hellenisme het epigram als literair genre een hoge vlucht nam, wat resulteerde in het ontstaan van verschillende bloemlezingen. Meer dan een millennium aan verzamelen van epigrammen culmineerde uiteindelijk in wat wij vandaag kennen als de *Anthologia Graeca*. Binnen deze thematisch georganiseerde anthologie is Homeros bijna als een constante aanwezig. Verspreid over de verschillende boeken komt een breed spectrum aan uiteenlopende thema's aan bod, waarin zowel legendarische verhalen over Homeros zelf als de mythologische wereld uit zijn beide epen gerecipieerd worden. Dichters verheerlijkten Homeros, probeerden in hun epigrammen de onzekerheid over bepaalde aspecten van zijn leven weg te nemen (of thematiseerden die net) en wendden hem aan als referentiepunt voor anderen. Ook zijn epen waren het voorwerp van lof en boden ontelbare mogelijkheden aan epigramdichters: op verschillende manieren gaan zij direct of indirect in dialoog met de *Ilias* en *Odyssee*. Men nam citaten of bekende beelden over, liet homerische personages aan het woord, schreef grafepigrammen voor helden... Elk homerisch epigram vormt zo een mini-narratief waarin ingezoomd wordt op een specifiek element uit deze traditie. Zoals ik heb aangetoond, werden meerdere epigrammen vaak op basis van inhoudelijke analogie door een compiler naast elkaar geplaatst en vormen ze zo een cluster, die als geheel extra betekenis verleent aan elk afzonderlijk epigram. De *Anthologia Graeca* is dus niet alleen op macroniveau - door de indeling in thematische boeken -, maar ook op microniveau betekenisvol gestructureerd.

De populariteit van Homeros zorgde ervoor dat zijn epen veelvuldig gekopieerd werden en in de Byzantijnse manuscripten zijn ze niet zelden voorzien van metrische parateksten, die als epigrammen de oorspronkelijke functie van inscripties weerspiegelen. Een aanzienlijk deel van de homerische boekepigrammen zijn lofuitingen aan het adres van Homeros. Ze zijn zeer vergelijkbaar met enkele literaire epigrammen, waaruit clichématige beelden werden overgenomen. De andere types boekepigrammen zijn functioneler en sterker gericht op de specifieke context van het manuscript. Ze haken vaak nog in op de inhoud van de hoofdtekst, maar verschaffen daarnaast ook informatie aan de lezer.

In het laatste hoofdstuk hebben we gezien hoe één epigram beide functies kan vervullen en welke implicaties dat met zich meebrengt. Afhankelijk van de context hebben deze epigrammen een ander effect op de lezer en vragen ze om een verschillende interpretatie. In literaire collecties staan ze als

autonome tekst tussen andere epigrammen, in manuscripten daarentegen zijn ze een aanvulling bij de inhoud van de hoofdtekst. Scribenten kozen weloverwogen literaire epigrammen uit, om een bepaalde boodschap over te brengen bij de lezer.

Doorheen deze studie heb ik geprobeerd een ruim en overkoepeld beeld te schetsen van de receptie van Homeros en zijn epen in een genre dat als geen ander de tand des tijds doorstond, zichzelf telkens heruitvond en zich aanpaste aan nieuwe tijden en veranderende smaken. Uit de bespreking van talrijke epigrammen is duidelijk gebleken dat het epigram, waarmee deze scriptie in de inleiding opende, een algemeen geldende gedachte uitdrukt: Homeros werd als een god beschouwd. Hij is de Zeus onder de stervelingen met zijn epen als Muzen-dochters. Zowel de schrijver als zijn twee boeken zijn even mythisch geworden als de personages uit de *Ilias* en *Odyssee* en werden alle drie op hun beurt in de literatuur vereeuwigd.

BIBLIOGRAFIE

Primaire literatuur

- ☞ Beckby, H. (ed.), *Anthologia Graeca (in vier volumes)*. Munich 1957-1958.
- ☞ Paton, W.R. (ed.), *The Greek Anthology. In Five Volumes*, Loeb Classical Library. Cambridge (Mass.)/London 1915-1918.
- ☞ Paton, W.R. - Tueller, M.A. (edd.), *The Greek Anthology: Books 1-5*, Loeb Classical Library. Cambridge (Mass.)/London 2014.
- ☞ Waltz, P. (ed.), *Anthologie Grecque. Tome I: Anthologie Palatine, Livres I-IV*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1929.
- ☞ Waltz, P. - Guillon, J. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome II: Anthologie Palatine, Livre V*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1928³.
- ☞ Waltz, P. (ed.), *Anthologie Grecque. Tome III: Anthologie Palatine, Livre VI*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1931.
- ☞ Waltz, P. - Desrousseaux, A.-M. - Dain, A. - Camelot, P. - Places, E. des (edd.), *Anthologie Grecque. Tome IV: Anthologie Palatine, Livre VII (1-363)*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1938².
- ☞ Waltz, P. - Places, E. des - Dumitrescu, M. - Le Maitre, H. - Soury, G. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome V: Anthologie Palatine, Livre VII (364-748)*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1941².
- ☞ Waltz, P. - Soury, G. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome VII: Anthologie Palatine, Livre IX (1-358)*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1957.
- ☞ Waltz, P. - Soury, G. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome VIII: Anthologie Palatine, Livre IX (359-827)*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1974.
- ☞ Irigoin, J. - Maltomini, F. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome IX: Anthologie Palatine, Livre X*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 2011.

- ☞ Aubreton, R. (ed.), *Anthologie Grecque. Tome X: Anthologie Palatine, Livre XI*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1972.
- ☞ Aubreton, R. - Buffière F. - Irigoïn, J. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome XI: Anthologie Palatine, Livre XII*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1994.
- ☞ Buffière, F. (ed.), *Anthologie Grecque. Tome XII: Anthologie Palatine, Livres XIII-XV*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1970.
- ☞ Aubreton, R. - Buffière, F. (edd.), *Anthologie Grecque. Tome XIII: Anthologie de Planude*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 1980.
- ☞ Gow, A.S.F. - Page, D.L. (edd.), *The Greek Anthology: Hellenistic Epigrams*. Cambridge 1965.
- ☞ Gow, A.S.F. - Page, D.L. (edd.), *The Greek Anthology: the Garland of Philip, and some contemporary epigrams*. Cambridge 1968.
- ☞ Page, D.L. (ed.), *Further Greek epigrams: epigrams before A.D. 50 from the Greek Anthology and other sources, not included in Hellenistic Epigrams or The Garland of Philip*. Cambridge 1981.
- ☞ Adams, C.D. (ed.), *The Speeches of Aeschines*, Loeb Classical Library. Cambridge (Mass.)/London 1988⁵.
- ☞ Henry, R. (ed.), *Photius - Bibliothèque. Tome II : Codices 84-185*, Les Belles Lettres (Budé). Paris 2003².
- ☞ Murray, A.T. - Wyatt, W.F. (edd.), *Homer: Iliad*, Loeb Classical Library. Cambridge (Mass.)/London 1925².
- ☞ Murray, A.T. - Dimock, G.E. (edd.), *Homer: Odyssey*, Loeb Classical Library. Cambridge (Mass.)/London 1919².
- ☞ Lateur, P., *Homeros - Ilias. Wrok in Troje*. Amsterdam 2010.
- ☞ Dros, I., *Homeros - Odysseia. De reizen van Odysseus*. Amsterdam 1991²⁰.
- ☞ Database of Byzantine Book Epigrams (2015) accessible at <http://www.dbbe.ugent.be>

Secundaire literatuur

- ☞ Argentieri, L., *Meleager and Philip as Epigram Collectors*, in: Bing, P. - Bruss, J. (edd.), *Brill's Companion to Hellenistic Epigram*, Leiden 2007, 147-164.
- ☞ Bär, S., *Christodorus - The Art of Ekphrasis and the Epyllic Genre*, in: Baumbach, M. - Bär, S., *Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and its Reception*, Leiden 2012, 447-471.
- ☞ Bernard, F. - Demoen, K., *Book Epigrams*, in: Hörandner, W. - Rhoby, A. - Zagklas, N. (edd.), *A Companion to Byzantine Poetry*, Leiden 2017 (in druk).
- ☞ Bing, P. en Bruss, J. S., *Introduction*, in: Bing, P. - Bruss, J. (edd.), *Brill's Companion to Hellenistic Epigram*, Leiden 2007, 1-26.
- ☞ Bolmarcich, S., *Hellenistic Sepulchral Epigrams on Homer*, in: Harder, M.A. - Regtuit, R.F. - Wakker, G.C. (edd.), *Hellenistic Epigrams*, Leuven 2002, 67-83.
- ☞ Cameron, A., *The Greek Anthology from Meleager to Planudes*. Oxford 1993.
- ☞ Cameron, Av. - Cameron, Al., *The Cycle of Agathias*, *The Journal of Hellenistic Studies* 86 (1966), 6-25.
- ☞ Clarke, W.M., *Achilles and Patroclus in Love*, *Hermes* 106:3 (1978), 381-396.
- ☞ Davidson, J., *The Greeks and Greek Love. A Radical Reappraisal of Homosexuality in Ancient Greece*. London 2007.
- ☞ Davison, J. A., *Peisistratus and Homer*, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 86 (1955), 1-21.
- ☞ Day, J.W., *Poems on Stone: The Inscribed Antecedents of Hellenistic Epigram*, in Bing, P. - Bruss, J. (edd.), *Brill's Companion to Hellenistic Epigram*, Leiden 2007, 29-48.
- ☞ Demoen, K., *Epigrams on Authors and Books as Text and Paratext*, in: Carey, C. - Kanellou, M. - Petrovic, I. (edd.), *Greek Literary Epigram from the Hellenistic to the early Byzantine Era*, Oxford 2016 (in druk).
- ☞ Demoen, K., *The Date of the Cyzicene Epigrams. An Analysis of the Vocabulary and Metrical Technique of AP III*, *L'antiquité classique* 57 (1988), 231-248.

- ☞ De Groote, M., *Tekstoverlevering van de Oudgriekse Literatuur. Griekse Paleografie*. Gent 2014.
- ☞ Floridi, L., *Stratone di Sardi - Epigrammi*. Alessandria 2007.

- ☞ Gabathuler, M., *Hellenistische Epigramme auf Dichter* (diss. Basel). St. Gallen 1937.

- ☞ Genette, G., *Paratexts. Thresholds of interpretation*. Cambridge 1997.

- ☞ Guberti Bassett, S., *Historiae custos: Sculpture and Tradition in the Baths of Zeuxippos*, *American Journal of Archeology* 100:3 (1996), 491-506.

- ☞ Gutzwiller, K., *The Poetics of Editing in Meleager's Garland*, *Transactions of the American Philological Association* 127 (1997), 169-200.

- ☞ Harder, A., *Epigram and the Heritage of Epic*, in: Bing, P. - Bruss, J. (edd.), *Brill's Companion to Hellenistic Epigram*, Leiden 2007, 409-428.

- ☞ Jones, C.P., *Homer's Daughters*, *Phoenix* 39:1 (1985), 30-35.

- ☞ Krevans, N., *The Arrangement of Epigrams in Collections*, in: Bing, P. - Bruss, J. (edd.), *Brill's Companion to Hellenistic Epigram*, Leiden 2007, 131-146.

- ☞ Lauxtermann, M., *Byzantine Poetry from Pisides to Geometres. Texts and Contexts*. Wien 2003.

- ☞ Lauxtermann, M., *What is an Epideictic Epigram?*, *Mnemosyne* 51 (1998), 525-537.

- ☞ Livinstone, N. - Nisbet, G., *Epigram*. Cambridge 2010.

- ☞ Maltomini, F., *Una silloge di epigrammi su Omero (e alcuni inediti bizantini)*, *Materiali e discussion per l'analisi dei testi classici* 75 (2015), 151-175.

- ☞ Martins de Jesus, C.A., *Constantinus Lascaris Anthologicus: An epigrammatic collection in Homerum in the Matritensis 4629 (Mt)*, *Cuadernos de Filología Clásica: estudios griegos y indoeuropeos* 24 (2014), 309-319.

- ☞ Meesters, R., *Byzantijnse boekepigrammen / metrische parateksten: terminologie en classificatie*, *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* (in druk).

- ☞ Murphy, D. J., *Greek epigrams and manuscripts of Damiano Guidotto of Venice*, *Renaissance Studies* 12:4 (1998), 476-494.

- ☞ Pontani, F., *The World on a Fingernail: an Unknown Byzantine Map, Planudes, and Ptolemy*, *Traditio* 65 (2010), 177-200.
- ☞ Praet, D., *Stijlvol overtuigen. Geschiedenis en systeem van de antieke rhetorica*. Gent 2001.
- ☞ Rossi, L., *Composition and Reception in AP 9.1-583: aphegheseis, epideixeis and progymnasmata*, in: Harder, M.A. - Regtuit, R.F. - Wakker, G.C. (edd.), *Hellenistic Epigrams*, Leuven 2002, 151-74.
- ☞ Sens, A., *One Thing Leads (Back) to Another: Allusion and the Invention of Tradition in Hellenistic Epigrams*, in: Bing, P. - Bruss, J. (edd.), *Brill's Companion to Hellenistic Epigram*, Leiden 2007, 373-390.
- ☞ Sistakou, E., *Reconstructing the Epic. Cross-readings of the Trojan Myth in Hellenistic Poetry*. Leuven 2008.
- ☞ Skiadas, A.D., *Homer im Griechischen Epigramm*. Athene 1965.
- ☞ Steinbichler, W., *Die Epigramme des Dichters Straton von Sardes*. Frankfurt am Main 1998.
- ☞ White, H., *Notes on Palladas*, *Myrtia* 13 (1998), 225-230.

Elektronische bronnen

- ☞ BrillOnline Reference Works: Brill's New Pauly
<<http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly>>
- ☞ Database of Byzantine Book Epigrams
<<http://www.dbbe.ugent.be/>>
- ☞ The Online Liddell-Scott-Jones Greek-English Lexicon
<<http://stephanus.tlg.uci.edu/ljsj/#eid=1&context=ljsj>>

APPENDIX I

HOMERISCHE EPIGRAMMEN UIT DE *ANTHOLOGIA GRAECA*

Bij de aanvang van mijn onderzoek ben ik in de *Anthologia Graeca* op zoek gegaan naar alle homerische epigrammen, hierbij uiteraard goed op weg geholpen door Skiadas.

Het resultaat van deze inventaris is in onderstaande tabel terug te vinden. Tijdens het tot stand komen van deze scriptie was het uiteraard een werkinstrument voor mezelf, maar daarnaast is het ook voor de lezer een handig hulpmiddel om snel een overzicht te krijgen van de homerische epigrammen uit de *Anthologia Graeca*. Bij elk epigram is bovendien contextuele informatie vermeld. Van links naar rechts bevat de tabel telkens de plaats in de *Anthologia Graeca*, eventueel de naam van de auteur, het metrum, een korte inhoud van het epigram en tot slot ook of het betreffende epigram deel uitmaakte van één van de anthologieën van Meleagros (M), Philippos (Ph.) en Agathias (A). Voor de laatste kolom heb ik gebruik gemaakt van de uitgaves van Gow en Page en het artikel van Averil en Alan Cameron.

Boek I Christelijke epigrammen

AG 1.119	Anoniem	dactylische hexameter	Samenvatting van een cento	/
----------	---------	-----------------------	----------------------------	---

Boek II Ekphrasis van Christodoros van Koptos

vv.1-12	Christodoros	dactylische hexameter	Deiphobos	/
vv.52-55	Christodoros	dactylische hexameter	Kalchas	/
vv.56-60	Christodoros	dactylische hexameter	Pyrrhos	/
vv.86-91	Christodoros	dactylische hexameter	Chryses	/
vv.143-147	Christodoros	dactylische hexameter	Aineas	/
vv.148-154	Christodoros	dactylische hexameter	Kreousa	/
vv.155-159	Christodoros	dactylische hexameter	Helenos	/
vv.160-164	Christodoros	dactylische hexameter	Andromache	/
vv.165-167	Christodoros	dactylische hexameter	Menelaos	/
vv.168-170	Christodoros	dactylische hexameter	Helena	/
vv.171-175	Christodoros	dactylische hexameter	Odysseus	/
vv.175-188	Christodoros	dactylische hexameter	Hekabe	/
vv.189-191	Christodoros	dactylische hexameter	Kassandra	/
vv.192-196	Christodoros	dactylische hexameter	Pyrrhos	/
vv.197-208	Christodoros	dactylische hexameter	Polyxena	/
vv.209-214	Christodoros	dactylische hexameter	Aias van Lokris	/
vv.215-218	Christodoros	dactylische hexameter	Oinone	/

vv.219-221	Christodoros	dactylische hexameter	Paris	/
vv.246-247	Christodoros	dactylische hexameter	Panthoos	/
vv.248-250	Christodoros	dactylische hexameter	Thymoites	/
vv.251-253	Christodoros	dactylische hexameter	Lampon	/
vv.254-255	Christodoros	dactylische hexameter	Klytios	/
vv.271-276	Christodoros	dactylische hexameter	Aias	/
vv.277-282	Christodoros	dactylische hexameter	Sarpedon	/
vv.291-296	Christodoros	dactylische hexameter	Achilleus	/
vv.311-350	Christodoros	dactylische hexameter	Homeros	/

Boek III De epigrammen van een monument te Kyzikos

AG 3.8	Anoniem	elegisch distichon	Odysseus treft zijn moeder in de Hades aan	/
--------	---------	--------------------	--	---

Boek IV De prologen van de verschillende anthologieën

Boek V Liefdesepigrammen van verschillende dichters

AG 5.30	Antipatros van Thessalonike	elegisch distichon	citaat Homeros	Ph.
AG 5.138	Dioskorides	elegisch distichon	vergelijking met het houten paard en de brand in Troje	M.

Boek VI Wij-epigrammen

AG 6.61	Palladas	elegisch distichon	citaat: <i>Ilias</i> XVIII, v.382	
AG 6.289	Leonidas van Tarente	elegisch distichon	verwijzing naar het weefgetouw van Penelope	M.
AG 6.310	Kallimachos	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> VI, v.236	M.
AG 6.314	Nikodemos van Heraklea	elegisch distichon	Odysseus en Penelope	/

Boek VII Grafepigrammen

AG 7.1	Alkaios van Messene	elegisch distichon	Homeros	M.
AG 7.2	Antipatros van Sidon	elegisch distichon	Homeros	M.
AG 7.2b	Anoniem	elegisch distichon	Homeros	/
AG 7.3	Anoniem	elegisch distichon	Homeros	/

AG 7.4	Paulos Silentiarios	elegisch distichon	Homeros	A.
AG 7.5	Anoniem/Alkaios van Messene	elegisch distichon	Homeros	M.
AG 7.6	Antipatros van Sidon	elegisch distichon	Homeros	M.
AG 7.7	Anoniem	elegisch distichon	Homeros	
AG 7.15	Antipatros	elegisch distichon	Sappho	Ph.
AG 7.43	Ion	elegisch distichon	Euripides	
AG 7.53	Anoniem	dactylische hexameter	wijgeschenk van Hesiodos	
AG 7.75	Antipatros	elegisch distichon	Stesichoros	Ph.
AG 7.136	Antipatros van Thessalonike	elegisch distichon	Priamos	Ph.
AG 7.137	Anoniem	elegisch distichon	Hektor	/
AG 7.138	Akeratos Grammatikos	elegisch distichon	Hektor	/
AG 7.139	Anoniem	elegisch distichon	Hektor	/
AG 7.140	Archias van Makedonië	elegisch distichon	Hektor	Ph.
AG 7.141	Antiphilos van Byzantion	elegisch distichon	Potesilaos	Ph.
AG 7.142	Anoniem	elegisch distichon	Achilleus	/
AG 7.143	Anoniem	elegisch distichon	Achilleus en Patroklos	/
AG 7.144	Anoniem	elegisch distichon	Nestor	/
AG 7.145	Asklepiades	elegisch distichon	Aias	M.
AG 7.146	Antipatros van Sidon	elegisch distichon	Aias	M.
AG 7.147	Archias	elegisch distichon	Aias	Ph.
AG 7.148	Anoniem	elegisch distichon	Aias	/
AG 7.149	Leontios Scholastikos	elegisch distichon	Aias	A.
AG 7.150	Leontios Scholastikos	elegisch distichon	Aias	A.
AG 7.151	Anoniem	elegisch distichon	Aias	/
AG 7.152	Anoniem	elegisch distichon	Aias	/
AG 7.159	Nikarchos	elegisch distichon	de fluitist Telephanes vergeleken met Homeros	M.
AG 7.213	Archias	elegisch distichon	de dood van een krekel	Ph.
AG 7.322	Anoniem	elegisch distichon	Idomeneus en Meriones	
AG 7.377	Erykios	elegisch distichon	Parthenios, die Homeros bekritiseerde	Ph.
AG 7.385	Philippos	elegisch distichon	Protesilaos	Ph.
AG 7.409	Antipatros van Sidon	elegisch distichon	Antimachos vergeleken met Homeros	M.
AG 7.674	Hadrianos	elegisch distichon	Archilochos	/

Boek VIII De epigrammen van de heilige Gregorius, de theoloog

Boek IX *Epideiktische epigrammen*

AG 9.24	Leonidas van Tarente	elegisch distichon	Homeros vergeleken met de zon	M.
AG 9.26	Antipatros van Thessalonike	elegisch distichon	een vrouwelijke Homeros	Ph.
AG 9.28	Pompeios Maker de jongere	elegisch distichon	Mykene	Ph.
AG 9.62	Euenos	elegisch distichon	Troje	Ph.
AG 9.77	Antipatros van Thessalonike	elegisch distichon	Hera als oorzaak van de Trojaanse oorlog	Ph.
AG 9.97	Alpheios van Mytilene	elegisch distichon	de levensechtheid van de <i>Ilias</i>	Ph.
AG 9.101	Alpheios van Mytilene	elegisch distichon	Mykene	Ph.
AG 9.102	Antonios van Argos	elegisch distichon	Mykene	Ph.
AG 9.103	Moundos Mounatios	elegisch distichon	Mykene	Ph.
AG 9.104	Alpheios van Mytilene	elegisch distichon	Mykene & Argos	Ph.
AG 9.115	Anoniem	elegisch distichon	het schild van Achilleus	/
AG 9.115b	Anoniem	elegisch distichon	het schild van Achilleus	/
AG 9.116	Anoniem	dactylische hexameter	het schild van Achilleus	/
AG 9.117	Statyllios Phlakkos	elegisch distichon	het offer van Polyxena	Ph.
AG 9.152	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	Troje	A.
AG 9.153	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	Troje	A.
AG 9.154	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	Troje	A.
AG 9.155	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	Troje	A.
AG 9.156	Antiphilos van Byzantion	elegisch distichon	het houten paard	Ph.
AG 9.165	Palladas van Alexandrië	elegisch distichon	verwijzing naar passages uit de <i>Ilias</i>	/
AG 9.166	Palladas	elegisch distichon	verwijzing naar Helena en Penelope	/
AG 9.168	Palladas	elegisch distichon	μητιν οὐλομένην	/
AG 9.169	Palladas	elegisch distichon	de wrok van Achilleus als oorzaak van een grammaticus' armoede	/
AG 9.173	Palladas	elegisch distichon	eerste vijf verzen van de <i>Ilias</i>	/
AG 9.177	Anoniem	elegisch distichon	citaat: <i>Ilias</i> XV, v.727	/
AG 9.184	Anoniem	elegisch distichon	Stesichoros vergeleken met Homeros	/
AG 9.190	Anoniem	elegisch distichon	Erinna vergeleken met Homeros	/
AG 9.192	Antiphilos van Byzantion	elegisch distichon	de <i>Ilias</i> en <i>Odyssee</i> stellen zichzelf voor	Ph.

AG 9.204	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	de steen van Aias	A.
AG 9.213	Anoniem	elegisch distichon	Kolophon als geboortestad	/
AG 9.385	Stephanos Grammatikos	dactylische hexameter	titels van de zangen van de <i>Ilias</i>	/
AG 9.387	Hadrianos / Germanikos	elegisch distichon	bericht aan Hektor	/
AG 9.388-389	Anoniem	dactylische hexameter	citaat: <i>Ilias</i> XVI, v.70	/
AG 9.395	Palladas	elegisch distichon	citaat: <i>Odyssee</i> IX, v.34	/
AG 9.448	Anoniem	dactylische hexameter	het raadsel	/
AG 9.455	Anoniem	dactylische hexameter	Apollon over Homeros	/
AG 9.457	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Achilleus zou zeggen als Agamemnon gewond was	/
AG 9.458	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Odysseus zou zeggen bij zijn aankomst op Ithaka	/
AG 9.459	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Achilleus zou zeggen wanneer hij Odysseus in de Hades zag	/
AG 9.460	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Achilleus tegen Thetis zou zeggen, wanneer hij zijn nieuwe wapens zag	/
AG 9.461	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Pyrrhos zou zeggen bij het betreden van Troje	/
AG 9.462	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Deidameia zou zeggen wanneer Pyrrhos Troje verwoest had	/
AG 9.463	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Helenos zou zeggen wanneer hij Achilleus in zijn nieuwe wapenrusting zag	/
AG 9.464	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Pandaros zou zeggen wanneer Menelaos gewond was	/
AG 9.465	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Althaia zou zeggen om Meleagros aan te sporen	/
AG 9.467	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Peleus zou zeggen wanneer hij hoorde dat Achilleus zich afzijdig hield van de strijd	/
AG 9.470	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Achilleus zou zeggen om Aias en Odysseus te verzoenen	/
AG 9.471	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Nestor zou zeggen bij het vernemen van Odysseus' terugkeer	/
AG 9.472	Anoniem	dactylische hexameter	Idem	/
AG 9.473	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Agamemnon zou zeggen als Achilleus bewapend was	/
AG 9.475	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Helena zou zeggen wanneer ze de strijd tussen Paris en Menelaos zag	/
AG 9.476	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Hektor zou zeggen wanneer Patroklos Achilleus' speer niet kon tillen	/

AG 9.477	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Thetis zou zeggen wanneer Telephos struikelde over een wijnrank	/
AG 9.478	Anoniem	dactylische hexameter	Wat Priamos zou zeggen wanneer Helenos de Grieken adviseerde	/
AG 9.484	Palladas	elegisch distichon	Aiolos' winden als geschenk voor Odysseus	/
AG 9.495	Anoniem	dactylische hexameter	Agamemnon aan het woord	/
AG 9.522	Anoniem	elegisch distichon	de <i>Ilias</i> en <i>Odyssee</i> aangesproken	/
AG 9.523	Anoniem	dactylische hexameter	een tweede Homeros voor een tweede Achilleus	/
AG 9.572	Loukillios	elegisch distichon	openingverzen van de <i>Ilias</i> en <i>Odyssee</i>	/
AG 9.575	Philippos	elegisch distichon	de roem van Homeros zal nooit vergaan	Ph.
AG 9.576	Nikarchos	elegisch distichon	verwijzing naar het Parisoordeel	/
AG 9.625	Makedonios, de consul	elegisch distichon	citaat: <i>Ilias</i> XX, v.131	A.
AG 9.636	Anoniem	dactylische hexameter	citaat: <i>Odyssee</i> IV, v.221	/
AG 9.672	Anoniem	dactylische hexameter	Smyrna als Homeros' geboortestad	/
AG 9.771	Ioulianos de oud-prefect	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> VI, vv.135-137	A.
AG 9.792	Antipatros van Thessalonike	elegisch distichon	een afbeelding van Odysseus in Hades	Ph.
AG 9.816	Anoniem	dactylische hexameter	een afbeelding van Odysseus die zijn voedster bedreigt	/

Boek X *Aansporende epigrammen*

AG 10.47	Palladas	elegisch distichon	Homeros als autoriteit	/
AG 10.50	Palladas	elegisch distichon	een uitspraak van Homeros afwijzen	/
AG 10.55	Palladas	elegisch distichon	citaat: <i>Odyssee</i> XIX, v.162	/
AG 10.66	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	citaat: <i>Odyssee</i> XVII, v.222	A.

Boek XI *Drink- en spotepigrammen*

AG 11.20	Antipatros van Thessalonike	elegisch distichon	plengen voor Homeros en Archilochos	Ph.
AG 11.48	Anakreon	anacreonta	alluderen op Achilleus' schild	/
AG 11.57	Agathias Scholastikos	elegisch distichon	een uitspraak van Homeros afwijzen: <i>Ilias</i> VIII, v.102	A.
AG 11.58	Makedonios, de consul	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> IX, vv.381-384	A.

AG 11.61	Makedonios, de consul	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> VI, v.261	A.
AG 11.77	Loukillios	elegisch distichon	verwijzing naar de herkenning van Odysseus door zijn hond Argos	/
AG 11.130	Pollianos	elegisch distichon	het stelen van Homeros' woorden	/
AG 11.144	Kerealios	elegisch distichon	het overnemen van woorden uit Homeros' epen	/
AG 11.218	Krates	elegisch distichon	dubbelzinnig erotisch	M.
AG 11.239	Loukillios	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> VI, vv.179-182	
AG 11.253	Loukillios	elegisch distichon	citaat: <i>Odyssee</i> XIX, v.163	/
AG 11.338	Anoniem	elegisch distichon	woordspel	/
AG 11.356	Anoniem	dactylische hexameter	verwijzing naar <i>Ilias</i> III, v.108	/
AG 11.361	Automedon	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> I, v.502	Ph.
AG 11.380	Makedonios, de consul	elegisch distichon	citaat: <i>Ilias</i> VIII, v.69	A.
AG 11.442	Anoniem	elegisch distichon	Peisistratos' redactie van Homeros' epen	/

Boek XII Stratons Musa Puerilis

AG 12.20	Ioulios Leonidas	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> I, v.423	/
AG 12.168	Poseidippos	elegisch distichon	plengen ter herdenking van verschillende dichters	M.
AG 12.217	Straton	elegisch distichon	een nieuwe Achilleus en Patroklos	/

Boek XIII Epigrammen in verschillende metra

Boek XIV Aritmetische problemen, raadsels en orakels

AG 14.9	Anoniem	elegisch distichon	raadsel	/
AG 14.18	Anoniem	elegisch distichon	raadsel	/
AG 14.31	Anoniem	elegisch distichon	raadsel	/
AG 14.65	Anoniem	dactylische hexameter	orakel aan Homeros	/
AG 14.66	Anoniem	dactylische hexameter	orakel aan Homeros	/
AG 14.102	Anoniem	dactylische hexameter	orakel aan Hadrianos	/
AG 14.147	Homeros	dactylische hexameter	raadsel van Homeros voor Hesiodos	/

Boek XV Gemengde epigrammen

AG 15.36	Kometas	elegisch distichon	Kometas' redactie van Homeros' epen	/
AG 15.37	Kometas	elegisch distichon	idem	/
AG 15.38	Kometas	dodecasyllabe	idem	/
AG 15.48	Anoniem	elegisch distichon	citaat: <i>Odyssee</i> XVII, v.218	/

Boek XVI Appendix uit de Anthologia Planudea

AG 16.4	Anoniem	dactylische hexameter	een dode Hektor spreekt	/
AG 16.29	Anoniem	dactylische hexameter	een graftombe voor Hektor	/
AG 16.88	Ioulianos van Egypte	elegisch distichon	verwijzing naar <i>Ilias</i> V, v.292	A.
AG 16.125	Anoniem	elegisch distichon	een afbeelding van Odysseus	/
AG 16.217	Anoniem	dactylische hexameter	Kalliope voedde Kyros, Orpheus en Homeros	/
AG 16.292	Anoniem	elegisch distichon	de epen als Homeros' dochters	/
AG 16.293	Anoniem	elegisch distichon	onzekerheid over de naam en afkomst van de auteur van de epen	/
AG 16.294	Anoniem	elegisch distichon	Homeros' onbekende vaderland	/
AG 16.295	Anoniem	elegisch distichon	Homeros stamt uit de hemel	/
AG 16.296	Antipatros	elegisch distichon	Kalliope als Homeros' moeder	Ph.
AG 16.297	Anoniem	dactylische hexameter	zeven steden wedijveren om Homeros' roots	/
AG 16.298	Anoniem	dactylische hexameter	idem	/
AG 16.299	Anoniem	elegisch distichon	Homeros wil zijn afkomst niet verraden	/
AG 16.300	Anoniem	elegisch distichon	Homeros' eeuwige roem	/
AG 16.301	Anoniem	dactylische hexameter	Homeros moet als god beschouwd worden	/
AG 16.302	Anoniem	dactylische hexameter	Homeros als product van de natuur	/
AG 13.303	Anoniem	dactylische hexameter	Homeros' epen zijn overal bekend	/
AG 16.304	Anoniem	dodecasyllabe	onverwoeste steden zijn jaloers op Troje	/
AG 16.320	Anoniem	elegisch distichon	Smyrna is Homeros' geboortestad	/

APPENDIX II

VERTALING VAN DE HOMERISCHE EPIGRAMMEN UIT DE *ANTHOLOGIA GRAECA*

Met het oog op een vlotte lectuur van mijn scriptie, heb ik alle door mij ontdekte, homerische epigrammen uit de *Anthologia Graeca* zelf naar het Nederlands vertaald. Zowel de tekst als de vertaling zijn in deze bijlage terug te vinden. De Griekse tekst heb ik overgenomen uit de editie van Beckby.

BOEK I CHRISTELIJKE EPIGRAMMEN

AG 1.119 Anoniem

Βίβλος Πατρικίοιο θεουδέος ἀρητήρος,
ὄς μέγα ἔργον ἔρεξεν, Ὀμηρείης ἀπὸ βίβλου
κυδαλίμων ἐπέων τεύξας ἐρίτιμον ἀοιδήν,
πρήξιας ἀγγέλλουσαν ἀνικήτοιο Θεοῖο·
ὡς μόλεν ἀνθρώπων ἐς ὀμήγυριν, ὡς λάβε μορφήν
ἀνδρομέην, καὶ γαστρὸς ἀμεμφέος ἔνδοθι κούρης
κρύπτετο τυτθὸς ἐών, ὄν ἀπείριτος οὐ χάδε κύκλος·
ἦδ' ὡς παρθενικῆς θεοκύμονος ἔσπασε μαζὸν
παρθενίοιο γάλακτος ἀναβλύζοντα ῥέεθρον·
ὡς κτάνεν Ἡρώδης ἀταλάφρονας εἰσέτι παῖδας,
νήπιος, ἀθανάτοιο Θεοῦ διζήμενος οἶτον·
ὡς μιν Ἰωάννης λοῦσεν ποταμοῖο ῥέεθροις·
ὡς τε δωδέκα φῶτας ἀμύμονας ἔλλαβ' ἐταίρους·
ὄσσω τ' ἄρτια πάντα Θεὸς τεκτῆνατο γυῖα,
νούσους τ' ἐξέλασας στυγεράς βλεφάρων τ' ἀλαωτύν·
ἦδ' ὅπως ῥείοντας ἀπέσβεσεν αἵματος ὄλκους
ἀψαμένης ἑανοῖο πολυκλαύτοιο γυναικός·
ἦδ' ὄσσω μοίρησιν ὑπ' ἀργαλέησι δαμέντας
ἦγαγεν ἐς φάος αἴθις ἀπὸ χθονίοιο βερέθρου·
ὡς τε πάθους ἀγίου μνημῆια κάλλιπεν ἄμμιν·
ὡς τε βροτῶν ὑπὸ χερσὶ τάθη κρυεροῖς ἐνὶ δεσμοῖς,
αὐτὸς ἐκῶν· οὐ γάρ τις ἐπιχθονίων πολεμίζοι
ὑψιμέδοντι Θεῷ, ὅτε μὴ αὐτός γε κελεύοι·
ὡς θάνεν· ὡς Αἶδαο σιδήρεα ῥῆξε θύρετρα,
κεῖθεν δὲ ψυχὰς θεοπειθέας οὐρανὸν εἶσω
ἦγαγεν ἀχράντοισιν ὑπ' ἐννεσίησι τοκῆος,

ἀνστὰς ἐν τριτάτῃ φαεσιμβρότῳ ἠριγενεῖη
ἀρχέγονον βλάστημα Θεοῦ γενετῆρος ἀνάρχου.

*Dit is het boek van Patrikios, een godvrezende priester,
die een groot werk voltooide, door vanuit het werk van Homeros
een kostbare zang van eervolle verzen te vervaardigen,
die de daden van de onoverwinnelijke God verkondigt:
hoe hij naar het volk der mensen kwam, hoe hij de vorm
van een mens aannam, en zich in de buik van een vlekkeloze maagd
verstopte als baby, hem die een oneindige cirkel niet omvatte.
En hoe hij dronk van de borst van de maagd, zwanger van God,
die een stroom van maagdelijke melk produceerde.
Hoe Herodes nog onschuldige kinderen doodde,
de dwaas, omdat hij de dood van God de onsterfelijke nastreefde;
hoe Johannes hem waste in de stromen van een rivier;
hoe hij twaalf voortreffelijke mannen nam als metgezellen;
van hoeveel mensen God de ledematen gezond maakte,
door vreselijke ziektes en blindheid in de ogen te verdrijven.
En hoe hij de met bloed stromende wonden kalmeerde
bij een hevig wenende vrouw, die zijn gewaad had aangeraakt;
en hoeveel mensen, overweldigd door vreselijke lotsbestemmingen,
hij vanuit een afgrond van de aarde terug naar het licht bracht;
en hoe hij voor ons herinneringen aan zijn heilige lijden naliet;
en hoe hij door mensenhanden werd gefolterd in wrede boeien
vrijwillig dan nog wel: want niemand van de stervelingen strijdt tegen
God, de opperste heerser, behalve als Hij dat zelf beveelt;
hoe hij stierf; hoe hij de ijzeren poorten van de Hades brak,
en hij vandaar de godvrezende zielen naar de hemel
leidde op het vlekkeloze bevel van zijn Vader,
nadat hij op de derde, lichtbrengende ochtend verreezen was
als eerste nakomeling van God, zijn Vader zonder begin.*

vv.1-12 Deïphobos

Δηϊφοβος μὲν πρῶτος ἐυγλύπτω ἐπὶ βωμῷ
ἴστατο, τολμήεις, κεκορυθμένοι, ὄβριμος ἦρως,
τοῖος ἑὼν, οἷός περ ἐπορνωμένω Μενελάω
περθομένων ἦντησεν ἑὼν προπάροιθε μελάθρων.
ἴστατο δὲ προβιβῶντι πανεΐκελος· εὖ δ' ἐπὶ κόσμῳ
δόχμιος ἦν, μανίη δὲ κεκυφότα νῶτα συνέλκων
δριμύ μένος ξυνάγειρεν· ἔλισσε δὲ φέγγος ὀπωπῆς,
οἷά τε δυσμενέων μερόπων πεφυλαγμένος ὀρμήν.
λαιῆ μὲν σάκος εὐρὸν προΐσχετο, δεξιτερῆ δὲ
φάσγανον ὑψός' ἄειρεν· ἔμελλε δὲ μαινομένη χεῖρ
ἀνέρος ἀντιβίοιο κατὰ χροὸς ἄορ ἐλάσσαι·
ἀλλ' οὐ χαλκὸν ἔθηκε φύσις πειθήμονα λύσση.

Deïphobos stond als eerste op een vakkundig vervaardigde sokkel, standvastig, volledig bewapend, een machtige held, zoals hij was, toen hij de aanstormende Menelaos ontmoette op de drempel van zijn verwoeste huis.

Hij stond daar, alsof hij voorwaarts oprukte; in correcte positie stond hij schuinwaarts, door woede ineengetrokken met een gebogen rug verzamelde hij zijn woeste kracht; hij spiedde met vlammeende ogen, alsof hij zich voor de aanval van vijanden hoedde.

In zijn linkerhand hield hij zijn brede schild voor zich uit; met de rechterhand stak hij zijn zwaard hoog in de lucht; zijn razende hand stond op het punt zijn zwaard in het lichaam van een tegenstander te drijven, maar de natuur duldde niet dat het brons toegaf aan zijn razernij.

vv.52-55 Kalchas

Θεστορίδης δ' ἄρα μάντις εὐσκοπος ἴστατο Κάλχας
οἷά τε θεσπίζων· ἐδόκει δ' ἔτι θέσφατα κεύθειν
ἢ στρατὸν οἰκτεῖρων Ἑλλήνιον, ἢ ἐνὶ θυμῷ
δειμαίνων βασιλῆα πολυχρύσοιο Μυκῆνης.

De zoon van Thestor, de waarzegger met een scherpe blik, Kalchas stond alsof hij aan het profeteren was; maar hij leek zijn orakel verborgen te houden, ofwel uit medelijden met het Griekse leger, ofwel omdat hij in zijn hart schrik had voor de koning van het goudrijke Mykene.

vv.56-60 **Pyrrhos**

Δέρκεό μοι σκύμνον πτολιπόρθιον Αιακιδάων,
Πύρρον Ἀχιλλείδην, ὅσον ἤθελε χερσὶν ἐλίσσειν
τεύχεα χαλκήεντα, τὰ μὴ νύ οἱ ὄπασε τέχνη·
γυμνὸν γάρ μιν ἔτευξεν· ὁ δ' ὑπόσε φαίνετο λεύσσω
οἷά περ ἠνεμόεσσαν ἐς Ἴλιον ὄμμα τιταίνων.

*Zie hier het welpje van de Aiakiden, de stedenverwoester,
Pyrrhos, de zoon van Achilles, hoezeer hij in zijn handen
de bronzen wapens wilde hanteren, die de kunstenaar hem niet gaf;
naakt had hij hem namelijk weergegeven; hij leek naar boven te staren,
alsof hij op het windvangende Troje zijn ogen gericht hield.*

vv.86-91 **Chryses**

Χρύσης δ' αὖθ' ἱερεὺς πέλας ἴστατο, δεξιτερῇ μὲν
σκηπτρον ἀνασχόμενος Φοιβήιον, ἐν δὲ καρήνῳ
στέμμα φέρων· μεγέθει δὲ κεκασμένος ἔπρεπε μορφῆς,
οἷά περ ἠρώων ἱερὸν γένος· ὡς δοκέω δέ,
Ἄτρείδην ἰκέτευε· βαθὺς δέ οἱ ἦνθεε πάγων,
καὶ ταναῆς ἄπλεκτος ἐσύρετο βότρυς ἐθείρης.

*Chryses, de priester, stond naast hem; in zijn rechterhand
hield hij de scepter van Phoibos Apollo vast, en op zijn hoofd
droeg hij een lint; in grootte torende hij duidelijk boven allen uit,
zoals het heilige geslacht der helden; volgens mij was hij
de zoon van Atreus aan het smeken; diep golfde zijn baard neer,
en de ongevlochten lokken van zijn lange haar hingen neer.*

vv.143-147 **Aineas**

Ἴλαθι, γαίης
Τρωιάδος βλάστημα σακεσπάλον, ἴλαθι, λάμπων
Αἰνεΐα Τρώων βουληφόρε· σαῖς γὰρ ὀπωπαῖς
ἀγλαΐης πνείουσα σοφὴ περιλείβεται αἰδώς,
θέσκελον ἀγγέλουσα γένος χρυσοῦς Ἀφροδίτης.

*Wees genadig, nakomeling
van de Trojaanse aarde, krijger, wees genadig, schitterende
raadsman van de Trojanen, Aineas; want in jouw ogen
werd de wijze eerbied, die schoonheid uitademt, uitgegoten,
die jou aanduidt als de goddelijke zoon van de gouden Aphrodite.*

vv.148-154 Kreousa

Ἦγασάμην δὲ Κρέουσαν ἰδὼν πενθήμονι κόσμῳ,
σύγγαμον Αἰνείαιο, κατάσκιον· ἀμφὶ γὰρ αὐταῖς
ἀμφοτέραις κρήδεμνον ἐφελκύσσασα παρειαῖς,
πάντα πέριξ ἐκάλυψε ποδηνεκεί χροά πέπλω,
οἷά τε μυρομένη· τὰ δὲ χάλκεα δάκρυα νύμφης
Ἄρει δουρίκτητον ἐμαντεύοντο τιθήνην,
Ἴλιον Ἀργείοισιν ἐελμένον ἀσπιδιώταις.

*Verwonderd keek ik naar Kreousa, door rouwkleiding
overschaduwde, de echtgenote van Aineas; want over haar
beide wangen had ze haar hoofddoek gesluiert,
en haar gehele lichaam had ze tot aan haar voeten omhuld met een peplos,
alsof ze aan het wenen was; de bronzen tranen van het meisje
voorspelden dat haar voedster overwonnen was door de speer van Ares,
Troje was ingesloten door de schilddragende Grieken.*

vv.155-159 Helenos

Οὐθ' Ἔλενος κοτέων ἀπεπαύετο· πατρίδι νηλῆς
φαίνετο δινεύων ἔτι που χόλον. ἦν μὲν αἰείρων
δεξιτερῇ φιάλην ἐπιλοίβιον· ὡς δοκέω δέ,
ἐσθλὰ μὲν Ἀργείοις μαντεύετο, κὰδ δὲ τιθήνης
ἀθανάτοις ἠρᾶτο πανύστατα σήματα φαίνειν.

*Ook Helenos hield niet op met zijn toorn; meedogenloos leek hij
voor zijn vaderland, nog steeds rancuneus. Hij hield
in zijn rechterhand een offerschaal vast; volgens mij was hij
voorspoedige zaken aan het voorspellen aan de Grieken, maar bad hij
tot de goden om de voor zijn voedster ultieme tekenen te doen verschijnen.*

vv.160-164 Andromache

Ἀνδρομάχη δ' ἔστηκε, ῥοδόσφυρος Ἠετιώνη,
οὔτι γόνον σταλάουσα πολύστονον· ὡς γὰρ οἴω,
οὔπω ἐνὶ πτολέμῳ κορυθαίολος ἦριπεν Ἴεκτωρ,
οὐδὲ φερεσσακέων ὑπερήνορες υἷες Ἀχαιῶν
Δαρδανίην ξύμπασαν ἐλήϊσαντο τιθήνην.

*Andromache stond daar ook, Eetions dochter met de roze enkels,
niet wenend met veel gejammer; want naar mijn mening
was de helboswuivende Hektor nog niet gevallen in de oorlog,
en hadden de overmoedige zonen van de schilddragende Grieken
nog niet volledig haar Trojaanse moederland vernietigd.*

vv.165-167 Menelaos

Ἦν δ' ἐσιδεῖν Μενέλαον ἀρήιον, ἀλλ' ἐπὶ νίκη
γηθόσυνον· σχεδόθεν γὰρ ἐθάλπεται χάρματι πολλῷ
δερκόμενος ῥοδόπηχυν ὁμόφρονα Τυνδαρεῶνην.

*Het was mogelijk de strijdlustige Menelaos te zien, maar vol vreugde
over de overwinning; want in zijn binnenste liep hij warm van vreugde
omdat hij zag dat de roosarmige dochter van Tyndareos gelijkgestemd was.*

vv.168-170 Helena

Ἦγασάμην δ' Ἑλένης ἐρατὸν τύπον, ὅτι καὶ αὐτῷ
χαλκῷ κόσμον ἔδωκε πανίμερον· ἀγλαΐη γὰρ
ἔπνεε θερμὸν ἔρωτα καὶ ἀψύχῳ ἐνὶ τέχνῃ.

*Ik bewonderde het lieflijke beeld van Helena, omdat het aan
het brons een zeer begeerlijke bevalligheid gaf; want haar schoonheid
ademde warme liefde uit, zelfs in een gevoelloos kunstwerk.*

vv.171-175 Odysseus

Πυκναῖς δὲ πραπίδεςσιν ἀγάλλετο δῖος Ὀδυσσεύς·
οὐ γὰρ ἔην ἀπάνευθε πολυστρέπτοιο μενοινῆς,
ἀλλ' ἔτι κόσμον ἔφαινε σοφῆς φρενός· ἦν δ' ἐνὶ θυμῷ
καγχαλόων· Τροίην γὰρ ἐγήθεε πᾶσαν ὀλέσσας
ἦσι δολοφροσύνησι.

*Op zijn scherzinnige geest beroemde zich de goddelijke Odysseus;
want hij was niet verstoken van veelzijdig verstand,
maar had nog steeds een schrandere aanblik; en in zijn hart
lachte hij, want hij was verheugd geheel Troje te hebben verwoest
met zijn listen.*

vv.175-188 Hekabe

Σὺ δ' Ἴκτορος, ἔννεπε, μήτερ,
τίς σε, πολυτλήμων Ἑκάβη, τίς δάκρυα λείβειν
ἀθανάτων ἐδίδαξεν ἀφωνήτω ἐνὶ κόσμῳ;
οὐδέ σε χαλκὸς ἔπαυσεν οἰζύρος, οὐδέ σε τέχνη
ἄπνοος οἰκτεῖρασα δυσάλθεος ἔσχεθε λύσσης,
ἀλλ' ἔτι δάκρυ χέουσα παρίστασαι. ὡς δὲ δοκεύω,
οὐκέτι δυστήνου μόρον Ἴκτορος οὐδὲ ταλαίνης
Ἀνδρομάχης βαρὺ πένθος ὀδύρεαι, ἀλλὰ πεσοῦσαν
πατρίδα σὴν· φᾶρος γὰρ ἐπικρεμές ἀμφὶ προσώπῳ
πήματα μὲν δείκνυσιν, ἀπαγγέλλουσι δὲ πέπλοι
πένθος ὑποβρύχιον κεχαλασμένοι ἄχρι πεδίων·
ἄλγῃ γὰρ πυμάτω δέδεσαι φρένα, κὰδ δὲ παρειῆς
δάκρυα μὲν σταλάεις· τὸ δὲ δάκρυον ἔσβεσε τέχνη
ἄπλετον ἀγγέλλουσα δυσάλθεος ἀνύχμον ἀνίης.

*Maar jij, zeg me, moeder van Hektor,
jij, Hekabe, die veel doorstond, wie jou leerde tranen te plengen,
wie van de goden, in deze stemloze gestalte?
Zelfs het brons deed jou niet ophouden met wenen, de levenloze kunst
had geen medelijden met jou en wendde jouw onherroepelijke razernij niet af,
maar nog steeds tranen vergietend sta je hier. En volgens mij
bewezen je niet meer het doodslot van de ongelukkige Hektor en ook niet
het zware leed van de miserabele Andromache, maar wel jouw gevallen
vaderland; want de mantel die over je gezicht gedrapeerd is
geeft jouw verdriet aan, en de peploi die tot aan je
sandalen neervallen, zijn een bewijs van je diepe rouw.
Door een intense pijn wordt je hart beklemd, terwijl over je wangen
tranen rollen; maar jouw tranen werden bevroren door de kunst,
die de definitieve droogte voor je ongeneeslijke smart afkondigde.*

vv.189-191 Kassandra

Κασάνδρην δ' ἐνόησα θεοπρόπον, ἀλλ' ἐνὶ σιγῇ
μεμφομένη γενετῆρα σοφῆς ἀνεπίμπλατο λύσσης
οἷά τε θεσπίζουσα πανύστατα πήματα πάτρης.

*En Kassandra zag ik, de profetes, die echter in stilte
haar vader verweet en vervuld was van een helderziende drift,
alsof ze het fatale onheil voorspelde voor haar vaderland.*

vv.192-196 Pyrrhos

Πύρρος δ' ἄλλος ἔην πτολιπόρθιος, οὐκ ἐπὶ χαίτης
ἰππόκομον τρυφάλειαν ἔχων, οὐκ ἔγχος ἐλίσσω·
ἀλλ' ἄρα γυμνὸς ἔλαμπε καὶ ἄχνοον εἶχεν ὑπήνην·
δεξιτερὴν δ' ἀνέτεινεν ἔην ἐπιμάρτυρα νίκης,
λοξὰ Πολυξείνην βαρυδάκρυον ὄμμασι λεύσσων.

*Pyrrhos, de stedenverwoester, had nog een tweede standbeeld, maar op zijn hoofd
had hij geen helm met paardenhaar, en ook een speer hanteerde hij niet;
maar naakt schitterde hij en baardloos was zijn kin;
zijn rechterhand strekte hij uit als teken der overwinning,
terwijl hij met zijn ogen Polyxena, die bitter weende, schuin aankeek.*

vv.197-208 Polyxena

Εἰπέ, Πολυξείνη δυσπάρθενε, τίς τοι ἀνάγκη
χαλκῷ ἐν ἀφθόγγῳ κεκρυμμένα δάκρυα λείβειν;
πῶς δὲ τεῷ κρήδεμνον ἐπειρύσσασα προσώπῳ
ἴστασαι, αἰδομένη μὲν ἀλίγκιος, ἀλλ' ἐνὶ θυμῷ
πένθος ἔχεις; μὴ δὴ σε, τεὸν πτολίεθρον ὀλέσσας,
λήϊδα Πύρρος ἔχει Φθιώτιος, οὐδέ σε μορφῇ
ρύσατο τοξεύσσα Νεοπτολέμοιο μενοινήν,
ἢ ποτε θηρεύσσα τεοῦ γενετῆρα φονῆος
εἰς λίνον αὐτοκέλευστον ἀελπέος ἦγεν ὀλέθρου;
ναὶ μὰ τὸν ἐν χαλκῷ νοερὸν τύπον, εἴ νύ σε τοίην
ἔδρακε Πύρρος ἄναξ, τάχα κεν ξυνήονα λέκτρων
ἦγετο, πατρώης προλιπῶν μνημῆια μοίρης.

*Zeg me, Polyxena, ongelukkige maagd, wat noodzaakt jou
om in het stemloze brons verborgen tranen te vergieten?
Waarom heb je je sluier over je gezicht getrokken
en sta je hier, alsof je je schaamt, maar met verdriet
in je hart? Misschien omdat hij die jouw thuisstad vernietigde,
Pyrrhos van Phthia, jou als buit bezit, of omdat jouw schoonheid
je niet redde door Neoptolemos' hart te raken,
je schoonheid die ooit de vader van je moordenaar verstrikte
en hem uit vrije wil in het net van de onverwachte dood lokte?
Ja, bij **het ideale beeld in brons**, als hij jou nu zo
had gezien, Pyrrhos de heerser, had hij je snel tot zijn echtgenote
gemaakt, zonder nog te denken aan het lot van zijn vader.*

vv.209-214 Aias van Lokris

Ἦγασάμην δ' Αἴαντα, τὸν ὀβριμόθυμος Ὀίλευς
Λοκρίδος ἐσπέριμνε πελώριον ἔρκος ἀρούρης.
φαίνεται μὲν νεότητι κεκασμένος· οὐδὲ γὰρ ἦεν
ἄνθεϊ λαχνήεντι γενειάδος ἄκρα χαράξας·
γυμνὸν δ' εἶχεν ἅπαν στιβαρὸν δέμας· ἠνορέη δὲ
βεβριθῶς ἐλέλιζε μαχήμονος οἴστρον Ἐνουῦς.

*En ik bewonderde Aias, die door de onversaagde Oileus
voortgebracht werd als een stevige wal voor het land van Lokris.
Hij leek in de fleur van zijn jeugd; want nog niet was
de huid van zijn kaken door jeugdige dons bedekt;
naakt was heel zijn krachtige lichaam; vol dapperheid
hanteerde hij de prikkel van de strijdvaardige Enyo.*

vv.215-218 Oinone

Οἰώνη δὲ χόλω φρένας ἔζεεν, ἔζεε πικρῶ
ζήλω θυμὸν ἔδουσα, Πάριν δ' ἐδόκευε λαθοῦσα
ὄμματι μαινομένῳ· κρυφίην δ' ἠγγειλεν ἀπειλήν,
δεξιτερῇ βαρύποτμον ἀναινομένη παρακοίτην.

*Oinone kookte binnenin van woede, ze kookte en door een bittere
jaloezie werd haar hart verteerd, en ze gluurde heimelijk naar Paris
met razende ogen; verborgen bedreigingen bracht ze over,
en met haar rechterhand wees ze haar noodlottige echtgenoot af.*

vv.219-221 Paris

Αἰδομένῳ μὲν ἔοικεν ὁ βουκόλος, εἶχε δ' ὀπωπὴν
πλαζομένην ἐτέρωσε δυσίμερος· αἶδετο γὰρ που
Οἰώνην βαρύδακρυν ἰδεῖν, Κεβρηνίδα νύμφην.

*Hij leek zich te schamen, de koeienherder, en hij hield zijn ogen afgewend
naar de andere richting, hij wiens liefde ongeluk bracht; want hij schaamde zich
Oinone bittere tranen te zien wenen, de dochter van Kebren, zijn bruid.*

vv.246-247 Panthoos

Πάνθοος ἦν Τρώων βουλευφόρος, ἀλλ' ἔτι δεινὴν
οὔπω μῆτιν ἔπαυσε κατ' Ἀργείων στρατιάων.

*Panthoos was daar ook, de raadgever van de Trojanen, en hij was nog niet
opgehouden vreselijke listen te bedenken tegen het Griekse leger.*

vv.248-250 Thymoites

Δημογέρων δὲ νόημα πολύπλοκον εἶχε Θυμοίτης,
ἀμφασίης πελάγεσσιν ἐελμένος· ἦ γὰρ ἐφίκει
σκεπτομένῳ τινὰ μῆτιν ἔτι Τρώεσσιν ὑφαίνειν.

*De volksoudste, Thymoites, had een listig plan,
maar werd door een zee van sprakeloosheid belemmerd; ja, hij leek
zich te bezinnen om voor de Trojanen een list te bedenken.*

vv.251-253 Lampon

Λάμπων δ' ἀχνυμένῳ ἐναλίγκιος ἦεν ιδέσθαι·
οὐ γὰρ ἔτι φρεσὶν εἶχε κυλινδομένοιο κυδοιμοῦ
τειρομένοις Τρώεσσι τεκεῖν παιήονα βουλήν.

*Lampoon had een bedroefde aanblik om naar te kijken;
want hij had niet meer de kracht om, nu de oorlog hen overspoelde,
voor de uitgeputte Trojanen een reddend plan voort te brengen.*

vv.254-255 Klytios

Εἰστήκει Κλυτίος μὲν ἀμήχανος· εἶχε δὲ δοιὰς
χεῖρας ὁμοπλεκέας, κρυφίης κήρυκας ἀνίης.

*Klytios stond daar hulpeloos; en hij hield zijn beide
handen stevig tegen elkaar, als bodes van verborgen ellende.*

vv.271-276 Aias

Γυμνὸς δ' ὀβριμόθυμος ἔην Τελαμώνιος Αἴας,
μήπω πρῶτον ἴουλον ἔχων· ἐκέκαστο δὲ μορφῆς
ἄνθεσι πατρώης· πλοκάμους δ' ἐσφίγγετο μίτρῃ.
οὐ γὰρ ἔην τρυφάλειαν ἔχων, οὐκ ἔγχος ἐλίσσω,·
οὐ σάκος ἑπταβόειον ἐπωμαδόν, ἀλλὰ τοκῆος
θαρσαλέην ἀνέφαινε ἀγνηνορίην Τελαμῶνος.

*Naakt was de onversaagde zoon van Telamon, Aias,
nog zonder eerste baardgroei; maar hij schitterde door de bloem van zijn
aangeboren schoonheid; zijn lokken waren samengebonden met een diadeem.
Want hij droeg geen helm, en hanteerde geen speer,
en had geen schild uit zeven koeienhuiden op zijn schouders, maar hij
vertoonde de mannelijke moed van zijn vader Telamon.*

vv.277-282 Sarpedon

Ἴστατο Σαρπηδῶν, Λυκίων πρόμος· ἠνορέη μὲν
φρικτὸς ἔην, ἀπαλοῖς δὲ νεοτρεφέεσσιν ἰούλοις
οἴνοπος ἄκρα χάρασσε γενειάδος· ἀμφὶ δὲ χαίταις
εἶχε κόρυν. γυμνὸς μὲν ἔην δέμας, ἀλλ' ἐνὶ μορφῇ
σπέρμα Διὸς σήμαιεν· ἀπ' ἀμφοτέρης γὰρ ὄπωπης
μαρμαρυγὴν ἀπέπεμπεν ἐλευθερίου γενετῆρος.

*Daar stond Sarpedon, de aanvoerder van de Lykiërs; in zijn mannelijkheid
was hij beangstigend, en met zachte, zopas opgekomen baardgroei
werden zijn wijnrode wangen bedekt; over zijn losse haren
droeg hij een helm. Naakt was zijn lichaam, maar in zijn schoonheid
was zijn afstamming van Zeus herkenbaar. Want zijn beide ogen
straalden met de glans van zijn edele vader.*

vv.291-296 Achilleus

Αἰχμητῆς δ' ἀνίουλος ἐλάμπετο δῖος Ἀχιλλεύς,
γυμνὸς ἐὼν σαγέων· ἐδόκευε μὲν ἔγχος ἐλίσσειν
δεξιτερῇ, σκαιῇ δὲ σάκος χάλκειον ἀείρειν,
σχήματι τεχνήεντι. μόθου δ' ἀπέπεμπεν ἀπειλήν
θάρσει τολμήεντι τεθηγμένους· αἱ γὰρ ὄπωπαὶ
γνήσιον ἦθος ἔφαινον ἀρήιον Αἰακιδάων.

*Als een strijder zonder baard schitterde de goddelijke Achilleus,
zonder wapenrusting; toch leek hij een speer te hanteren
in zijn rechterhand, en met zijn linkerhand een bronzen schild op te tillen,
door de kunstvolle voorstelling. En de oorlogsbedreiging straalde van hem af,
door zijn standvastige moed aangevuurd. Want zijn ogen
toonden het ware, dappere karakter van de Aiakiden.*

vv.311-350 Homeros

Ἐμφρονα χαλκὸν Ὅμηρος ἐδείκνυεν, οὔτε μενοιῆς
ἄμμορον οὔτε νόου κεχρημένον, ἀλλ' ἄρα μούνης
φωνῆς ἀμβροσίης, ἀνέφαινε δὲ θυιάδα τέχνην.
ἧ καὶ χαλκὸν ἔχευεν ὁμῇ θεὸς εἶδεῖ μορφῆς·
οὐ γὰρ ἐγὼ κατὰ θυμὸν οἴομαι, ὅττι μιν ἀνήρ
ἐργοπόνος χάλκευσε παρ' ἐσχαρεῶνι θαάσσω·
ἀλλ' αὐτὴ πολύμητις ἀνέπλασε χερσὶν Ἀθήνη
εἶδος ἐπισταμένη, τόπερ ᾧκεεν· ἐν γὰρ Ὀμήρῳ
αὐτὴ ναιετάουσα σοφὴν ἐφθέγγετο μολπὴν.
σύννομος Ἀπόλλωνι, πατήρ ἐμός, ἰσόθεος φῶς,
ἴστατο θεῖος Ὅμηρος. εἶκτο μὲν ἀνδρὶ νοῆσαι
γῆραλέω, τὸ δὲ γῆρας ἔην γλυκύ· τοῦτο γὰρ αὐτῷ

πλειοτέρην ἔσταζε χάριν· κεκέραστο δὲ κόσμῳ
 αἰδοίῳ τε φίλῳ τε· σέβας δ' ἀπελάμπετο μορφῆς.
 αὐχένι μὲν κύπτοντι γέρων ἐπεσύρετο βότρυς
 χαίτης, εἰς ὀπίσω πεφορημένος, ἀμφὶ δ' ἀκουὰς
 πλαζόμενος κεχάλαστο· κάτω δ' εὐρύνετο πάγων
 ἀμφιταθείς, μαλακὸς δὲ καὶ εὐτροχος· οὐδὲ γὰρ ἦεν
 ὀξυτενής, ἀλλ' εὐρὺς ἐπέπτατο, κάλλος ὑφαίνων
 στήθεϊ γυμνωθέντι καὶ ἱμερόεντι προσώπῳ.
 γυμνὸν δ' εἶχε μέτωπον· ἐπ' ἀπλοκάμῳ δὲ μετώπῳ
 ἦστο σαοφροσύνη κουροτρόφος· ἀμφὶ δ' ἄρ' ὀφρυῶς
 ἀμφοτέρας προβλήτας εὐσκοπος ἔπλασε τέχνη,
 οὗτι μάτην· φαέων γὰρ ἐρημάδες ἦσαν ὀπωπαί.
 ἀλλ' οὐκ ἦν ἀλαῶ ἐναλίγκιος ἀνδρὶ νοῆσαι·
 ἔξετο γὰρ κενεοῖς χάρις ὄμμασιν· ὥς δὲ δοκεύω,
 τέχνη τοῦτο τέλεσσεν, ὅπως πάντεσσι φανείη
 φέγγος ὑπὸ κραδίην σοφίης ἄσβεστον ἀείρων.
 δοιαὶ μὲν ποτὶ βαιὸν ἐκοιλαίνοντο παρειαὶ
 γήραϊ ρικνήεντι κατάσχετοι· ἀλλ' ἐνὶ κείναις
 αὐτογενής, Χαρίτεσσι συνέστιος, ἴζανεν Αἰδώς.
 Πιερικὴ δὲ μέλισσα περὶ στόμα θεῖον ἀλάτο,
 κηρίον ὠδίνουσα μελισταγές· ἀμφοτέρας δὲ
 χεῖρας ἐπ' ἀλλήλησι τιθεῖς ἐπερείδετο ράβδῳ
 οἷά περ ἐν ζωοῖσιν· ἐὴν δ' ἔκλινεν ἀκουῆν
 δεξιτερῆν, δόκεεν δὲ καὶ Ἀπόλλωνος ἀκούειν
 ἢ καὶ Πιερίδων τινὸς ἐγγύθεν· ἐν δ' ἄρα θυμῷ
 σκεπτομένῳ μὲν ἔικτο· νόος δὲ οἱ ἔνθα καὶ ἔνθα
 ἐξ ἀδύτων πεφόρητο πολυστρέπτοιο μενοινῆς,
 Πιερικῆς Σειρήνος ἀρήιον ἔργον ὑφαίνων.

*Homeros deed het brons bezield lijken, niet zonder gedachten
 of zonder geest, enkel en alleen zijn ambrozijnen stem
 miste hij, maar hij straalde de inspiratie van zijn dichtkunst uit.
 Werkelijk, het was een god die het brons smeedde tot deze menselijke vorm;
 want in mijn hart geloof ik niet dat een menselijke smid
 hem boetseerde, gezeten bij de smeltoven.
 Nee, de scherpzinnige zelf vormde hem met haar handen, Athena,
 omdat ze de vorm kende, die ze bewoond had. Want in Homeros
 verbleef ze zelf en zij liet zijn wijze gezang weerklinken.
 Apollons metgezel, mijn vader, de godgelijke mens
 stond daar: de goddelijke Homeros. Hij leek op een oude
 man, maar zijn ouderdom was zachtaardig; want het goot
 nog meer charme over hem uit. Hij was begiftigd met een bescheiden
 en lieflijke sierlijkheid; en ontzag straalde van zijn vorm af.
 Over zijn gebogen nek daalden de grijze lokken
 van zijn haar neer, ze hingen naar achter, en rond zijn oren
 gemodelleerd vielen ze neer. Naar beneden stroomde ook zijn
 brede baard, zacht en soepel. Want hij was niet*

*puntig, maar breidde zich wijd uit, en bedekte met schoonheid
zijn naakte borst en charmante aangezicht.
Naakt was zijn voorhoofd, en op zijn haarloze voorhoofd
zat de Bezonnenheid, voedster van de jeugd. Daarnaast had de
opmerksame kunstenaar zijn beide wenkbrauwen prominent weergegeven,
en niet zonder reden, want beroofd van licht waren zijn beide ogen.
Toch leek hij niet op een blinde man in zijn verschijning;
want in zijn lege ogen zat de Charme; volgens mij
beeldde de kunstenaar hem zo af, opdat het voor allen duidelijk zou zijn
dat hij in zijn hart het niet te doven licht van de wijsheid droeg.
Zijn beide wangen waren een klein beetje ingevallen,
door de gerimpelde ouderdom overheerst; maar op hen
zat de metgezel van de Gratieën, de aangeboren Eerbied.
En een Piërische bij vloog rondom zijn goddelijke mond,
ze bracht een druppelende honingraat voort. Met zijn beide
handen op elkaar leunde hij op een stok,
alsof hij nog in leven was. Hij hield zijn hoofd schuin, spitste
zijn rechteroor, en leek naar Apollon te luisteren
of een van de Muzen dicht bij hem. Zo leek hij op iemand
die in gedachten verzonken was; en zijn geest voerde hem van hier
naar daar uit het heiligdom van zijn bedrijvige verstand,
terwijl hij het heldhaftige werk van de Piërische Sirene weefde.*

BOEK III EPIGRAMMEN VAN EEN MONUMENT TE KYZIKOS

AG 3.8 Anoniem

Ἐν τῷ Η ἢ τοῦ Ὀδυσσέως νεκυομαντεία· καθέστηκεν τὴν ἰδίαν μητέρα Ἀντίκλειαν περὶ τῶν κατὰ τὸν οἶκον ἀνακρίνων

Μᾶτερ Ὀδυσσῆος πινυτόφρονος, Ἀντίκλεια,
ζῶσα μὲν εἰς Ἴθάκην οὐχ ὑπέδεξο πάλιν·
ἀλλὰ σε νῦν Ἀχέροντος ἐπὶ ῥηγμῖσι γεγῶσαν
θαμβεῖ, ἀνὰ γλυκερὰν ματέρα δερκόμενος.

Op de achtste (zuil) is de dodenbezweering van Odysseus afgebeeld. Hij ondervraagt zijn eigen moeder Antikleia over de omstandigheden in zijn paleis.

*Moeder van de wijze Odysseus, Antikleia,
je was niet meer in leven om op Ithaka je zoon te ontvangen.
Maar nu jij op de oevers van de Acheron staat, is hij
verwonderd, omdat hij zijn lieflijke moeder ziet.*

BOEK V LIEFDESEPIGRAMMEN VAN VERSCHILLENDE DICTERS

AG 5.30 Antipatros van Thessalonike

Πάντα καλῶς, τό γε μήν, χρυσῆν ὅτι τὴν Ἀφροδίτην,
ἔξοχα καὶ πάντων εἶπεν ὁ Μαιονίδης.
ἦν μὲν γὰρ τὸ χάραγμα φέρης, φίλος· οὔτε θυρωρὸς
ἐν ποσὶν οὔτε κύων· ἐν προθύροις δέδεται.
ἦν δ' ἐτέρως ἔλθης, καὶ ὁ Κέρβερος, ὃ πλεονέκται
οἱ πλούτου, πενήνῃν ὡς ἀδικεῖτε μόνοι.²³⁰

*Alles zei hij voortreffelijk, maar dat Aphrodite van goud is,
is veruit het meest rake dat Homeros heeft gezegd.
Want als je geld meebrengt, ben je een vriend; geen deurwachter
staat je in de weg, noch een hond; in het voorportaal ligt hij vastgebonden.
Als je echter zonder geld komt, wacht Kerberos zelf je op. Geldzuchtige
mensen, hoezeer beledigen jullie armoede, alleen jullie.*

AG 5.138 Dioskorides

Ἴππον Ἀθήνιον ἦσεν ἐμοὶ κακόν· ἐν πυρὶ πᾶσα
Ἴλιος ἦν, καὶ γὰρ κείνη ἄμ' ἐφλεγόμαν,
οὐ δείσας Δαναῶν δεκέτη πόνον· ἐν δ' ἐνὶ φέγγει
τῷ τότε καὶ Τρῶες καὶ γὰρ ἀπώλομεθα.

*Over een paard zong Athenion, tot mijn ongeluk: in brand
stond geheel Troje, en samen met haar vatte ook ik vuur,
hoewel ik niet moest vrezen voor de tienjarige oorlog van de Grieken. Maar in die ene gloed
gingen toen zowel de Trojanen als ikzelf ten onder.*

²³⁰ De interpretatie van dit epigram is problematisch. Er zijn opmerkelijke verschillen tussen de diverse tekstedities. In het tweede distichon hangt dit voornamelijk samen met de interpunctie. In het laatste vers heeft de Budé-editie νόμῳ in plaats van μόνοι en in de recente Loeb stelt Tueller πόρνην voor in plaats van πενήνῃν.

AG 6.61 Palladas

Ἦ ξυρὸν οὐράνιον, ξυρὸν ὄλβιον, ᾗ πλοκαμῖδας
 κειραμένη πλεκτὰς ἄνθετο Παμφίλιον,
 οὐ σέ τις ἀνθρώπων χαλκεύσατο, πὰρ δὲ καμίνῳ
 Ἥφαιστου χρυσέην σφῦραν ἀειραμένη
 ἢ λιπαροκρήδεμνος, ἔν' εἴπωμεν καθ' Ὀμηρον,²³¹
 χερσὶ σε ταῖς ἰδίαις ἐξεπόνησε Χάρις.

*Hemels scheermes, gelukkig scheermes, waarmee Pamphilion
 haar gevlochten lokken afknipte, die ze daarna opdroeg;
 nee, het was geen mens die jou gesmeed heeft, maar bij de oven
 van Hephaistos nam zij de gouden hamer ter hand,
 zij die een schitterende sluier heeft, om het met Homeros' woorden te zeggen,
 en met haar eigen handen vervaardigde zij, Charis, jou.*

AG 6.289 Leonidas van Tarente

Αὐτονόμα, Μελίτεια, Βοῖσκιον, αἱ Φιλολάδεω
 καὶ Νικοῦς Κρηῆσαι τρεῖς, ξένη, θυγατέρες,
 ἂ μὲν τὸν μιτόεργον ἀειδίητον ἄτρακτον,
 ἂ δὲ τὸν ὀρφνίταν εἰροκόμον τάλαρον,
 ἂ δ' ἅμα τὰν πέπλων εὐάτριον ἐργάτιν, ἰστῶν
 κερκίδα, τὰν λεχέων Πανελόπας φύλακα,
 δῶρον Ἀθαναία Πανίτιδι τῷδ' ἐνὶ ναῶ
 θῆκαν, Ἀθαναίας παυσάμεναι καμάτων.

*Autonoma, Meliteia, Boiskion, de drie Kretenzische
 dochters, vreemdeling, van Philoaiden en Niko,
 wijdden hier: de ene haar draad-bewerkende, immer draaiende spoel,
 de tweede haar nachtelijke metgezel, het mandje met wol,
 en de derde haar werktuig dat voortreffelijk gewaden weeft,
 de weefspoel, die ook over het bed van Penelope waakte,
 als geschenk voor Athena Panitis wijdden ze dit in deze tempel,
 nu ze ophielden met de bezigheden, die tot Athena's terrein behoren.*

²³¹ Citaat: *Ilias* XVIII, v.382.

AG 6.310 Kallimachos

Εὐμαθίην ἤτειτο διδοῦς ἐμὲ Σῖμος ὁ Μίκκου
ταῖς Μούσαις· αἱ δέ, Γλαῦκος ὄκως, ἔδοσαν
ἀντ' ὀλίγου μέγα δῶρον. ἐγὼ δ' ἀνὰ τῆδε κεχηνῶς
κεῖμαι τοῦ Σαμίου διπλόον, ὁ τραγικὸς
παιδαρίων Διόνυσος ἐπήκοος· οἱ δὲ λέγουσιν·
„Ἱερὸς ὁ πλόκαμος“, τοῦμὸν ὄνειαρ ἐμοί.

*Om intelligentie vroeg Simos, de zoon van Mikkos, toen hij me opdroeg
aan de Muzen; en zij, zoals in Glaukos' geval, gaven
in ruil voor iets kleins een groot geschenk. En ik lig hier
dubbel zo wijd gapend als de god op Samos, het tragische
masker van Dionysos, luisterend naar de kinderen, die reciteren:
“Heilig is deze haarlok”, en me zo mijn eigen droom vertellen.*

AG 6.314 Nikodemos van Heraklea

Πηνελόπη, τόδε σοὶ φᾶρος καὶ χλαῖναν Ὀδυσσεὺς
ἤνεγκεν δολιχὴν ἐξανύσας ἀτραπόν.

*Penelope, dit gewaad en deze mantel bracht Odysseus
voor jou, nu hij zijn lange zwerftocht beëindigd heeft.*

AG 7.1 Alkaios van Messenië

Ἡρώων τὸν ἀοιδὸν Ἴφ' ἐνὶ παῖδες Ὅμηρον
 ἦκαχον ἐκ Μουσέων γριῖφον ὑφηνάμενοι·
 νέκταρι δ' εἰνάλια Νηρηίδες ἐχρίσαντο
 καὶ νέκυν ἀκταίη θῆκαν ὑπὸ σπιλάδι,
 ὅττι Θέτιν κύδηγε καὶ υἷα καὶ μόθον ἄλλων
 ἠρώων Ἴθακοῦ τ' ἔργματα Λαρτιάδεω.
 ὀλβίστη νήσων πόντῳ Ἴος, ὅττι κέκευθε
 βαίη Μουσάων ἀστέρα καὶ Χαρίτων.

*Kinderen uit Ios kwelden Homeros, de zanger van helden,
 kinderen die geïnspireerd door de Muzen een raadsel weefden.
 Met nectar zalfden de Nereïden van de zee hem
 en ze plaatsten zijn lichaam onder een klip aan het strand,
 omdat hij Thetis eerde en haar zoon en het krijgsgewoel van andere
 helden, en de daden van de zoon van Laërtes uit Ithaka.
 Het meest gelukkig van de eilanden in zee is Ios, omdat ze
 als klein eiland de ster van de Muzen en Gratieën verborgen houdt.*

AG 7.2 Antipatros van Sidoon

Τὰν μερόπων Πειθῶ, τὸ μέγα στόμα, τὰν ἴσα Μούσαις
 φθεγξαμέναν κεφαλάν, ᾧ ξένε, Μαιονίδεω
 ἄδ' ἔλαχον νασίτις Ἴου σπιλάς· οὐ γὰρ ἐν ἄλλα
 ἱερόν, ἀλλ' ἐν ἐμοὶ πνεῦμα θανῶν ἔλιπεν,
 ᾧ νεῦμα Κρονίδαο τὸ παγκρατές, ᾧ καὶ Ὀλυμπον
 καὶ τὰν Αἴαντος ναύμαχον εἶπε βίαν
 καὶ τὸν Ἀχιλλεῖοις Φαρσαλίσιν Ἔκτορα πώλοισ
 ὅστ' ἄρα Δαρδανικῶ δρυπτόμενον πεδίῳ.
 εἰ δ' ὀλίγα κρύπτω τὸν ταλίκον, ἴσθ', ὅτι κεύθει
 καὶ Θέτιδος γαμέταν ἅ βραχύβωλος Ἴκος.

*De Overtuiging van stervelingen, de grote stem, het hoofd dat
 evenwaardig aan de Muzen spreekt, vreemdeling, de Maionide
 heb ik, deze rots op het eiland Ios, door het lot verkregen. Want niet op een
 ander eiland, maar op mij, liet hij zijn heilige adem achter toen hij stierf,
 waarmee hij vertelde over de almachtige hoofdwenk van de Kronide, en over
 de Olympos en de kracht van Aias die bij de schepen vocht
 en over Hektor wiens beenderen door de Pharsalische paarden
 van Achilleus werden afgeschaafd in de Trojaanse vlakke.
 Als ik die klein ben zo'n groot man bedek, weet dan dat
 het kleine Ikos de echtgenoot van Thetis verborgen houdt.*

AG 7.2b Anoniem

Εἰ καὶ βαιὸς ὁ τύμβος, ὀδοιπόρε, μὴ με παρέλθῃς,
ἀλλὰ καταστέψας ἴσα θεοῖσι σέβου·
τὸν γὰρ Πιερίσιν τιμώμενον ἔξοχα Μούσαις
ποιητὴν ἐπέων θεῖον Ὅμηρον ἔχω.

*Hoewel ik als tombe klein ben, voorbijganger, loop me niet voorbij,
maar keer terug en vereer me gelijk aan de goden.
Want degene die veruit het meest geëerd is bij de Muzen,
dichter van epen, de goddelijke Homeros, hou ik vast.*

AG 7.3 Anoniem

Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει
ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα, θεῖον Ὅμηρον.

*Hier bedekt de aarde het heilige hoofd,
de verfraaier van mensen en helden, de goddelijke Homeros.*

AG 7.4 Paulos Silentiaris

Ἐνθάδε Πιερίδων τὸ σοφὸν στόμα, θεῖον Ὅμηρον,
κλεινὸς ἐπ' ἀγχιάλῳ τύμβος ἔχει σκοπέλω.
εἰ δ' ὀλίγη γεγαυῖα τόσον χάδεν ἀνέρα νῆσος,
μὴ τόδε θαμβήσῃς, ὦ ξένε, δερκόμενος·
καὶ γὰρ ἀλητεύουσα κασιγνήτη ποτὲ Δῆλος
μητρὸς ἀπ' ὠδίνων δέξατο Λητοῖδην.

*De wijze mond van de Muzen, de goddelijke Homeros, ligt hier
in de beroemde tombe op een klif bij de zee.
Als een eiland dat klein is zo 'n grote man kan omvatten,
moet jij niet versteld staan, vreemdeling, wanneer je dit ziet.
Want toen ze rondzwierf, ontving mijn zuster Delos
uit de moederweeën de zoon van Leto.*

AG 7.5 Anoniem, sommigen denken Alkaios van Mytilene

Οὐδ' εἶ με χρύσειον ἀπὸ ραιστήρου Ὅμηρον
στήσητε φλογέαις ἐν Διὸς ἀστεροπαΐς,
οὐκ εἴμ' οὐδ' ἔσομαι Σαλαμίνιος οὐδ' ὁ Μέλητος
Δημαγόρου· μὴ ταῦτ' ὄμμασιν Ἑλλάς ἴδοι.
ἄλλον ποιητὴν βασανίζετε· τὰμὰ δέ, Μοῦσαι
καὶ Χίος, Ἑλλήνων παισὶν ἀείσετε' ἔπη.

*Nee, zelfs als jullie een gouden standbeeld van mij, Homeros,
zoude smeden, flikkerend als de bliksems van Zeus,
ik ben en zal niet afkomstig zijn van Salamis, ik, de zoon van Meles
zal niet de zoon van Demagoras zijn. Moge Hellas dat niet met haar ogen zien.
Beproof een andere dichter! Jullie, Muzen en Chios,
zullen voor de kinderen van de Grieken mijn woorden zingen.*

AG 7.6 Antipatros van Sidoon

Ἡρώων κάρυκ' ἀρετᾶς, μακάρων δὲ προφήταν,
Ἑλλάνων βιοτᾶ δεῦτερον ἀέλιον,
Μουσῶν φέγγος Ὅμηρον, ἀγήραντον στόμα κόσμου
παντός, ἀλιρροθία, ξεῖνε, κέκευθε κόνις.

*De heraut van de deugd van helden, de profeet van de gelukzaligen,
een tweede zon voor het leven van de Hellenen,
het licht van de Muzen, Homeros, de onvergankelijke mond van de hele
wereld, hem, vreemdeling, houdt het door de zee bruisende stof verborgen.*

AG 7.7 Anoniem

Ἐνθάδε θεῖος Ὅμηρος, ὃς Ἑλλάδα πᾶσαν ἄεισε,
Θήβης ἐκγεγαῶς τῆς ἑκατονταπύλου.

*Hier ligt de goddelijke Homeros, die over geheel Hellas zong,
in Thebe geboren, de stad met honderd poorten.*

AG 7.15 Antipatros

Οὔνομά μευ Σαπφῶ· τόσσον δ' ὑπερέσχον αἰοιδᾶν
θηλειᾶν, ἀνδρῶν ὅσσον ὁ Μαιονίδας.

*Mijn naam is Sappho; zozeer muntte ik in de zangkunst uit
boven de vrouwen, als boven de mannen Homeros.*

AG 7.43 Ion

Χαῖρε μελαμπετάλοις, Εὐριπίδη, ἐν γυάλοισι
Πιερίας τὸν ἀεὶ νυκτὸς ἔχων θάλαμον·
ἴσθι δ' ὑπὸ χθονὸς ὄν, ὅτι σοι κλέος ἄφθιτον ἔσται
ἴσον Ὀμηρείαις ἀενάοις χάρισιν.

*Gegroet, Euripides, jij die in de zwartbladige dalen
van Piëria voor altijd de nachtelijke kamer bewoont.
Maar weet, hoewel je onder de aarde bent, dat jouw roem onvergankelijk zal zijn,
gelijk aan Homeros' eeuwigdurende charme.*

AG 7.53 Anoniem

Ἡσίοδος Μούσαις Ἐλικωνίσι τόνδ' ἀνέθηκα
ὔμνῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

*Hesiodos droeg dit op aan de Muzen van de Helikoon,
omdat hij in een zangwedstrijd te Chalkis de overwinning behaalde op de goddelijke Homeros.*

AG 7.75 Antipatros

Στασίχορον, ζαπληθὲς ἀμέτρητον στόμα Μούσης,
ἐκτέρισεν Κατάνας αἰθαλόεν δάπεδον,
οὔ, κατὰ Πυθαγόρεω φυσικὰν φάτιν, ἅ πρὶν Ὀμήρου
ψυχὰ ἐνὶ στέρνοις δεύτερον ᾤκισατο.

*Stesichoros, de vol luidende, onmeetbare mond van de Muze,
is begraven in de roetzwarte grond van Katana;
hij in wiens borst, volgens de filosoof Pythagoras, de voormalige
ziel van Homeros zich opnieuw vestigde.*

AG 7.136 Antipatros van Thessaloniki

Ἦρωος Πριάμου βαιὸς τάφος, οὐχ ὅτι τοίου
ἄξιος, ἀλλ' ἐχθρῶν χερσὶν ἐχωννύμεθα

*Van de held Priamos ben ik het kleine graf, niet omdat ik dat
verdiende, maar omdat ik opgehoopt ben door de handen van de vijand.*

AG 7.137 Anoniem

Μή με τάφω σύγκρινε τὸν Ἴκτορα μηδ' ἐπὶ τύμβῳ
μέτρει τὸν πάσης Ἑλλάδος ἀντίπαλον.
Ἴλιάς, αὐτὸς Ὅμηρος ἐμοὶ τάφος, Ἑλλάς, Ἀχαιοὶ
φεύγοντες· τούτοις πᾶσιν ἐχωννύμεθα·
εἰ δ' ὀλίγην ἀθρεῖς ἐπ' ἐμοὶ κόνιν, οὐκ ἐμοὶ αἴσχος·
Ἑλλήνων ἐχθραῖς χερσὶν ἐχωννύμεθα.

*Beoordeel mij, Hektor, niet op basis van mij graf en meet mij niet af
aan mijn tombe, ik die van geheel Hellas de tegenstander was.
De Ilias, Homeros zelf is mijn graf, Hellas en de Grieken die
wegvluchten; in hen allen ligt mijn graf.
Als je maar een weinig stof op mij bemerkt, is dat geen schande voor mij;
door vijandelijke handen van de Grieken ben ik begraven.*

AG 7.138 Akeratos Grammatikos

Ἴκτορ Ὅμηρείησιν αἰεὶ βεβοημένε βίβλοισ,
θειοδόμου τείχευς ἔρκος ἐρυμνότερον,
ἐν σοὶ Μαιονίδης ἀνεπαύσατο· σοῦ δὲ θανάοντος,
Ἴκτορ, ἐσιγήθη καὶ σελὶς Ἰλιάδος.

*Hektor, jij die in alle zangen van Homeros genoemd wordt,
een sterkere verdediging dan de door goden gebouwde stadswal,
bij jou beëindigde de Maionide zijn gedicht. Toen jij gestorven was,
Hektor, werd zelfs de Ilias stil.*

AG 7.139 Anoniem

Ἴκτορι μὲν Τροία συγκάθθανεν οὐδ' ἔτι χεῖρας
ἀντὶ ἤρεν Δαναῶν παισὶν ἐπερχομένοις·
Πέλλα δ' Ἀλεξάνδρῳ συναπώλετο· πατρίδες ἄρα
ἀνδράσιν, οὐ πάτραις ἄνδρες ἀγαλλόμεθα.

*Samen met Hektor stierf Troje, niet meer strekte hij zijn handen
uit tegen de aanvallende zonen van de Grieken;
En Pella ging samen met Alexander ten onder. Zo verwerven landen roem
door hun mannen, niet wij, mannen, door ons vaderland.*

AG 7.140 Archias van Macedonië

Καὶ γενέταν τοῦ νέρθε καὶ οὔνομα καὶ χθόνα φώνει,
στάλα, καὶ ποία κηρὶ δαμεις ἔθανε. —
„Γεννήτωρ Πρίαμος, γὰρ δ' Ἴλιον, οὔνομα δ' Ἔκτωρ,
ᾧνερ, ὑπὲρ πάτρας δ' ᾧλετο μαρνάμενος.“

*Noem de vader van degene die hier begraven is, en zijn naam en vaderland,
grafsteen, en zeg door welk lot hij overwonnen werd en stierf.
“Zijn vader is Priamos, zijn vaderland Troje en zijn naam Hektor,
mens, en hij stierf door voor zijn vaderland te vechten.*

AG 7.141 Antiphilos van Byzantium

Θεσσαλὲ Πρωτεσίλαε, σὲ μὲν πολὺς ἄσεται αἰῶν
Τροία ὀφειλομένου πτώματος ἀρξάμενον·
σᾶμα δέ τοι πετέλησι συνηρεφὲς ἀμφικομεῦσι
Νύμφαι ἀπεχθομένης Ἰλίου ἀντιπέρας.
δένδρεα δυσμήνιτα καί, ἦν ποτε τεῖχος ἴδωσι
Τρώιον, ἀαλέαν φυλλοχοεῦντι κόμην.
ὄστος ἐν ἠρώεσσι τότε ἦν χόλος, οὗ μέρος ἀκμήν
ἐχθρὸν ἐν ἀψύχοις σφύζεται ἀκρεμόσιν.

*Protesilaos van Thessalië, lang zal de tijd jou bezingen,
jij die als eerste begon met de val die voor Troje bestemd was.
Voor jouw graf, overschaduwde door olmen, zorgen de
Nimfen, recht tegenover het gehate Troje.
De bomen zijn toornig, en als ze de muur van Troje
zien, dan laten ze hun verdorde bladeren vallen.
Zo groot was toen de woede bij de helden, waarvan vandaag
nog een vijandig deel in levenloze takken verder leeft.*

AG 7.142 Anoniem

Τύμβος Ἀχιλλῆος ῥηξήνορος, ὃν ποτ' Ἀχαιοὶ
δώμησαν Τρώων δεῖμα καὶ ἐσσομένων·
αἰγιαλῷ δὲ νένευκεν, ἵνα στοναχῆσι θαλάσσης
κυδαίνοιτο πάις τῆς ἀλίας Θέτιδος.

*Dit is het graf van Achilleus, de held die gewapende gelederen doorbrak; de Grieken
richtten het op als verschrikking voor de Trojanen, ook voor latere generaties.
Het helt over naar het strand, opdat hij door het gekreun van de zee
geëerd zou worden als kind van de zeenimf Thetis.*

AG 7.143 Anoniem

Ἄνδρε δὺω φίλότητι καὶ ἐν τεύχεσσιν ἀρίστῳ,
χαίρετον, Αἰακίδα καὶ σὺ Μενοτιάδῃ.

*Jullie beiden, die uitblinken in liefde en in de strijd,
gegroet, zoon van Aiakos en zoon van Menoitios.*

AG 7.144 Anoniem

Ἡδυεπὴς Νέστωρ Πύλιος Νηλήϊος ἥρωσ
ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ τύμβον ἔχει τριγέρων.

*De zoetklinkende Nestor, zoon van Neleus, held van Pylos,
een stokoude man, heeft in het zeer heilige Pylos zijn graf.*

AG 7.145 Asklepiades

Ἄδ' ἐγὼ ἅ τλάμων Ἄρετὰ παρὰ τῷδε κάθημαι
Αἴαντος τύμβῳ κειρομένα πλοκάμους,
θυμὸν ἄχει μεγάλῳ βεβολημένα, εἰ παρ' Ἀχαιοῖς
ἅ δολόφρων Ἀπάτα κρέσσον ἐμεῦ δύνатаι.

*Ik, die ellendige Moed, zit bij dit graf
van Aias met afgeschoren haar,
getroffen in mijn hart door een groot verdriet, aangezien
de listige Misleiding bij de Grieken sterker is dan ik.*

AG 7.146 Antipatros van Sidon

Σῆμα παρ' Αἰάντειον ἐπὶ Ῥοιτήσιν ἀκταῖς
θυμοβαρὴς Ἄρετὰ μύρομαι ἐζομένα,
ἀπλόκαμος, πινόεσσα, διὰ κρίσιν ὅτι Πελασγῶν
οὐκ ἄρετὰ νικᾶν ἔλλαχεν, ἀλλὰ δόλος.
τεύχεα δ' ἂν λέξειεν Ἀχιλλέος· „Ἄρσενος ἀκμᾶς,
οὐ σκολιῶν μύθων ἄμμες ἐφιέμεθα.“

*Bij het graf van Aias op de Rhoiteïsche kust
zit ik, de Moed, met zwaar gemoed en treur ik,
met geschoren haar, vuil, omdat naar het oordeel van de Grieken
niet de Moed de overwinning haalt, maar de List.
De wapenrusting van Achilles zou zeggen: “Wij willen
mannelijke kracht, geen verdraaide woorden.”*

AG 7.147 Archias

Μοῦνος ἐναίρομένοισιν ὑπέρμαχος ἀσπίδα τείνας
νησι βάρυν Τρώων, Αἴαν, ἔμεινας ἄρη·
οὐδέ σε χερμαδίων ὅσεν κτύπος, οὐ νέφος ἰῶν,
οὐ πῦρ, οὐ δοράτων, οὐ ξιφέων πάταγος·
ἀλλ' αὐτως προβλής τε καὶ ἔμπεδος ὥς τις ἐρίπνα
ἰδρυθεὶς ἔτλης λαίλαπα δυσμενέων.
εἰ δέ σε μὴ τεύχεσσιν Ἀχιλλέος ὅπλισεν Ἑλλάς
ἄξιον ἀντ' ἀρετᾶς ὅπλα ποροῦσα γέρας,
Μοιράων βουλήσι τάδ' ἄμπλακεν, ὡς ἂν ὑπ' ἐχθρῶν
μὴ τινος, ἀλλὰ σὺ σῆ πότμον ἔλης παλάμη.

*Als enige verdediger strekte jij je schild uit over de gesneuvelden, Aias,
en hield je bij de schepen stand tegen de zware aanval van de Trojanen.
Noch het gedreun van stenen deed jou wijken, noch een wolk van pijlen,
noch vuur, noch het gerammel van speren of zwaarden.
Maar zo als een vooruitstekende en standvastige rots
stond je daar en verdroeg je een storm aan vijandelikheden.
Als Hellas jou niet met de wapenrusting van Achilleus bewapende
en jou de wapens niet geeft als verdiend eergeschenk voor jouw moed,
was dat een vergissing door de wil van de Moiren, zodat jij niet door
een vijand, maar door je eigen hand zou sterven.*

AG 7.148 Anoniem

Σῆμα τόδ' Αἴαντος Τελαμωνίου, ὃν κτάνε Μοῖρα,
αὐτοῦ χρησαμένα καὶ χερὶ καὶ ξίφεϊ.
οὐδὲ γὰρ ἐν θνητοῖσι δυνήσατο καὶ μεμαυῖα
εὐρέμεναι Κλωθῶ τῶδ' ἕτερον φονέα.

*Dit is het graf van Aias, zoon van Telamon, die gedood werd
door het Lot, met zijn eigen hand en zwaard.
Want onder de stervelingen kon Klotho, ook al wou ze het wel,
geen ander vinden die hem van het leven zou verlossen.*

AG 7.149 Leontios Scholastikos

Κεῖται ἐνὶ Τροίῃ Τελαμώνιος, οὐ τινὶ δ' ἔμπης
ἀντιβίων ὀπάσας εὖχος ἐοῦ θανάτου·
τόσσης γὰρ Χρόνος ἄλλον ἐπάξιον ἀνέρα τόλμης
οὐχ εὐρῶν παλάμη θῆκεν ὑπ' αὐτοφόνῳ.

*In Trojaanse grond ligt de zoon van Telamon, maar hij gaf nochtans
aan niemand van zijn vijanden de roem van zijn dood.
Want de Tijd, die geen andere man vond die zo 'n moed
waardig was, plaatste zijn dood in zijn eigen hand.*

AG 7.150 Leontios Scholastikos

Αἴας ἐν Τροίῃ μετὰ μυρίον εὖχος ἀέθλων
μέμφεται οὐκ ἐχθροῖς κείμενος, ἀλλὰ φίλοις.

*Aias ligt in Troje na duizend roemrijke daden,
en verwijt niet zijn vijanden, maar zijn vrienden.*

AG 7.151 Anoniem

Ἴκτωρ Αἴαντι ξίφος ὄπασεν, Ἴκτορι δ' Αἴας
ζωστήρ'· ἀμφοτέρων ἡ χάρις εἷς θάνατος.

*Hektor gaf Aias zijn zwaard, Aias aan Hektor
zijn gordel. Beide geschenken hadden één gevolg, de dood.*

AG 7.152 Anoniem

Πικρὴν ἀλλήλοις Ἴκτωρ χάριν ἠδὲ φέρασπις
Αἴας ἐκ πολέμου μνημ' ἔπορον φιλίας·
Ἴκτωρ γὰρ ζωστήρα λαβὼν ξίφος ἔμπαλι δῶκε·
τὴν δὲ χάριν δῶρων πείρασαν ἐν θανάτῳ·
τὸ ξίφος εἶλ' Αἴαντα μεμνηνότα, καὶ πάλι ζωστήρ
εἴλκυσε Πριαμίδην δίφρια συρόμενον.
οὕτως ἐξ ἐχθρῶν αὐτοκτόνα πέμπετο δῶρα,
ἐν χάριτος προφάσει μοῖραν ἔχοντα μόρου.

*Een bitter geschenk gaven Hektor en de schild-dragende
 Aias elkaar als herinnering van hun vriendschap in de oorlog.
 Hektor kreeg namelijk een gordel en gaf op zijn beurt zijn zwaard;
 maar de gunst van de geschenken ondervonden ze in de dood.
 Het zwaard doodde Aias in zijn razernij, en de gordel
 sleurde Priamos' zoon mee, vastgebonden aan een strijdwagen.
 Zo ontving ieder van de vijand een zelfvernietigend geschenk,
 die in de vermomming van een geschenk een dodelijk lot bevatten.*

AG 7.159 Nikarchos

Ὅρφεὺς μὲν κιθάρα πλεῖστον γέρας εἴλετο θνητῶν,
 Νέστωρ δὲ γλώσσης ἠδυλόγου σοφίῃ,
 τεκτοσύνη δ' ἐπέων πολυίστωρ θεῖος Ὅμηρος,
 Τηλεφάνης δ' αὐλοῖς, οὗ τάφος ἐστὶν ὄδε.

*Orpheus ontving met zijn lierspel de grootste eer onder de stervelingen,
 Nestor door de wijsheid van zijn zoetgevooisde stem,
 met de compositie van zijn epen de zeer wijze, goddelijke Homeros,
 maar Telephanes won met zijn aulos, en dit is zijn graf.*

AG 7.213 Archias

Πρὶν μὲν ἐπὶ χλωροῖς ἐριθηλέος ἔρνεσι πεύκας
 ἦμενος ἢ σκιερᾶς ἀκροκόμου πίτυος
 ἔκρεκες εὐτάρσιοιο δι' ἰξύος, ἀχέτα, μολπάν,
 τέττιξ, οἰονόμοις τερπνότερον χέλυος.
 νῦν δέ σε μυρμάκεσσιν ὑπ' εἰνοδίοισι δαμέντα
 Ἄϊδος ἀπροΐδης ἀμφεκάλυψε μυχός.
 εἰ δ' ἐάλως, συγγνωστόν, ἐπεὶ καὶ κοίρανος ὕμνων
 Μαιονίδας γρίφοις ἰχθυβόλων ἔθανεν.

*Vroeger, op de groene twijgen van de bloeiende pijnboom
 gezeten of van de schaduwrijke dennenboom met een bladerrijke top,
 produceerde je met je delicaat gevleugelde taille, snerpende
 krekel, een lied dat voor de herders aangenamer was dan de lier.
 Maar nu je door mieren op de weg vernietigd bent,
 omhult de onvoorziene diepte van de Hades jou.
 Dat je overwonnen bent, is vergeeflijk, want de koning van het lied,
 Homeros, vond door een raadsel van vissers de dood.*

AG 7.322 Anoniem

Κνωσίου Ἰδομενῆος ὄρα τάφον· αὐτὰρ ἐγὼ τοι
πλησίον ἴδρυμαι Μηριόνης ὁ Μόλου.

*Zie hier het graf van Idomeneus van Knossos. Maar ik,
Meriones, zoon van Molos, ben dicht bij hem begraven.*

AG 7.377 Erykios

Εἰ καὶ ὑπὸ χθονὶ κεῖται, ὅμως ἔτι καὶ κατὰ πίσσαν
τοῦ μιαιογλώσσου χεῦατε Παρθενίου,
οὐνεκα Πιερίδεσσιν ἐνήμεσε μυρία κεῖνα
φλέγματα καὶ μυσσάρων ἀπλυσίην ἐλέγων.
ἤλασε καὶ μανίης ἐπὶ δὴ τόσον, ὥστ' ἀγορεῦσαι
πηλὸν Ὀδυσσεΐην καὶ πάτον Ἰλιάδα.
τοιγὰρ ὑπὸ ζοφίαισιν Ἐρινύσιν ἀμμέσον ἦπται
Κωκυτοῦ κλοιῷ λαμὸν ἀπαγρόμενος.

*Hoewel hij onder de grond ligt, giet toch nog
pek over de vuil-gebekte Parthenios,
aangezien hij ontelbare keren over de Muzen
zijn gal en de vuilheid van zijn smerige elegieën uitspuwde.
Hij ging in zijn razernij zelfs zover, dat hij de Odyssee
modder noemde en de Ilias mest.
Vandaar is hij door de duistere Erinyen vastgebonden
in het midden van de Kokytos, gewurgd door een halsband.*

AG 7.385 Philippos

Ἦρωσ Πρωτεσίλαε, σὺ γὰρ πρώτην ἐμήσας
Ἴλιον Ἑλλαδικοῦ θυμὸν ἰδεῖν δόρατος,
καὶ περὶ σοῖς τύμβοις ὅσα δένδρεα μακρὰ τέθηλε,
πάντα τὸν εἰς Τροίην ἐγκεκώκηκε χόλον·
Ἴλιον ἦν ἐσίδη γὰρ ἀπ' ἀκρεμόνων κορυφαίων,
καρφοῦται πετάλων κόσμον ἀναινόμενα.
θυμὸν ἐπὶ Τροίῃ πόσον ἔζεσας, ἠνίκα τὴν σὴν
σφάζει καὶ στελέγη μῆνιν ἐπ' ἀντιπάλους.

*Held Protesilaos, jij leerde als eerste Troje
te kijken naar de kracht van de Griekse speer,
en alle rijzige bomen die rondom jouw graf bloeien,
zijn vol van woede tegenover Troje.
Als ze vanaf de toppen van hun takken Troje zien,
verdorren ze en wijzen ze de schoonheid van hun bladeren af.
Hoezeer kookte jij van woede tegenover Troje, wanneer zelfs
de bomen jouw wrok tegenover je vijanden verderzetten.*

AG 7.409 Antipatros van Sidon

Ὅβριμον ἀκαμάτου στίχον αἶνεσον Ἀντιμάχοιο,
ἄξιον ἀρχαίων ὀφρύος ἡμιθέων,
Πιερίδων χαλκευτὸν ἐπ' ἄκμοσιν, εἰ τορὸν οὐᾶς
ἔλλαχες, εἰ ζαλοῖς τὰν ἀγέλαστον ὄπα,
εἰ τὰν ἄτριπτον καὶ ἀνέμβατον ἀτραπὸν ἄλλοις
μαίεαι· εἰ δ' ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει,
καὶ Ζεὺς τοι κρέσσων Ἐνοσίχθονος, ἀλλ' Ἐνοσίχθων
τοῦ μὲν ἔφου μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος·
καὶ ναετῆρ Κολοφῶνος ὑπέζευκται μὲν Ὅμηρῳ,
ἀγείται δ' ἄλλων πλάθεος ὕμνοπόλων.

*Roem het machtige vers van de onvermoeibare Antimachos,
die de trots van de oude halfgoden waard is,
gesmeed op het aambeeld van de Muzen, als je met scherpe oren
begiftigd bent, en graag luistert naar ernstige gezangen,
en als je naar het onbetreden en voor andere onbegaanbare pad
zoekt. Ook al is de scepter van het lied in het bezit van Homeros,
en is Zeus weliswaar machtiger dan Poseidon, toch is Poseidon,
hoewel hij zijn mindere is, heerser over de onsterfelijken.
En zo is de inwoner van Kolophon wel onderworpen aan Homeros,
maar hij voert de menigte van andere zangers aan.*

AG 7.674 Hadrianos

Ἀρχιλόχου τόδε σῆμα, τὸν ἐς λυσσῶντας ἰάμβους
ἤγαγε Μαιονίδη Μοῦσα χαριζομένη.

*Van Archilochos is dit het grafteken, die naar furieuze iamben
werd geleid door de Muze, die zo Homeros begunstigde.*

AG 9.24 Leonidas van Tarente

Ἄστρα μὲν ἡμαύρωσε καὶ ἱερὰ κύκλα σελήνης
 ἄξονα δινήσας ἔμπυρος ἡέλιος·
 ὕμνοπόλους δ' ἀγεληδὸν ἀπημάλδυνεν Ὅμηρος
 λαμπρότατον Μουσῶν φέγγος ἀνασχόμενος.

*De sterren en de heilige cirkel van de maan worden verduisterd door
 de zon als hij zijn verzengende wagen ronddraait,
 en zo overschaduwet Homeros alle dichters,
 terwijl hij het meest schitterende licht van de Muzen ontsteekt.*

AG 9.26 Antipatros van Thessalonike

Τάσδε θεογλώσσους Ἑλικῶν ἔθρεψε γυναῖκας
 ὕμνοις καὶ Μακεδῶν Πιερίας σκόπελος,
 Πρήξιλλαν, Μοιρώ, Ἀνύτης στόμα, θῆλυν Ὅμηρον,
 Λεσβιάδων Σαπφῶ κόσμον εὐπλοκάμων,
 Ἥρινναν, Τελέσιλλαν ἀγακλέα καὶ σέ, Κόριννα,
 θοῦριν Ἀθηναίης ἀσπίδα μελψαμένην,
 Νοσσίδα θηλύγλωσσον ἰδὲ γλυκυαχέα Μῦρτιν,
 πάσας ἀενάων ἐργάτιδας σελίδων.
 ἑννέα μὲν Μούσας μέγας Οὐρανός, ἑννέα δ' αὐτὰς
 Γαῖα τέκεν θνατοῖς ἄφθιτον εὐφροσύναν.

*Deze vrouwen met een goddelijke stem voedde de Helikon
 met gezangen en de Makedonische rots van Piëria,
 Praxilla, Moiro, Anyte's mond, de vrouwelijke Homeros,
 Sappho, sieraad van de Lesbische vrouwen met mooie lokken,
 Erinna, de beroemde Telesilla en jou, Korinna,
 die het strijdlustige schild van Athena bezong,
 Nossis met de vrouwelijke stem en ook de zoetgevooisde Murtis,
 allemaal schrijfsters van onsterfelijke literatuur.
 Negen Muzen bracht de grote Hemel voort, en deze negen
 baarde de Aarde, voor stervelingen een onvergankelijke vreugde.*

AG 9.28 Pompeios Maker de jongere

Εἰ καὶ ἐρημαίῃ κέχυμαι κόνις ἔνθα Μυκίην,
εἰ καὶ ἀμαυροτέρῃ παντὸς ἰδεῖν σκοπέλου,
Ἴλου τις καθορῶν κλεινὴν πόλιν, ἧς ἐπάτησα
τείχεα καὶ Πριάμου πάντ' ἐκένωσα δόμον,
γνώσεται ἔνθεν, ὅσον πάρος ἔσθενον. εἰ δέ με γῆρας
ὔβρισεν, ἀρκοῦμαι μάρτυρι Μαιονίδῃ.

*Hoewel ik, Mykene, hier verlaten stof ben,
en hoewel ik onbeduidender ben om naar te kijken dan elke rots,
als iemand naar de beroemde stad van Ilos kijkt, waarvan ik de muren
met de voeten heb getreden en het gehele huis van Priamos heb leeggeroofd,
zal hij inzien welke macht ik vroeger had. Als de ouderdom mij
overmoedig maakte, stel ik mij tevreden met Homeros als getuige.*

AG 9.62 Euenos

Ξεῖνοι, τὴν περίβωτον ἐμὲ πτόλιν, Ἴλιον ἱρήν,
τὴν πάρος εὐπύργοις τείχεσι κληζομένην,
αἰῶνος τέφρη κατεδήδοκεν· ἀλλ' ἐν Ὀμήρῳ
κεῖμαι χαλκείων ἔρκος ἔχουσα πυλῶν.
οὐκέτι με σκάψει Τρωοφθόρα δούρατ' Ἀχαιῶν,
πάντων δ' Ἑλλήνων κείσομαι ἐν στόμασιν.

*Vreemdelingen, mij, de alom bekende stad, het heilige Ilion,
die vroeger omwille van mijn versterkte muren geroemd werd,
mij heeft de as van de tijd verteerd. Maar in Homeros
bevind ik mij met mijn beschutsmuur van bronzen poorten.
De Troje-vernietigende speren van de Achaiërs zullen mij niet meer opgraven,
maar ik zal op de lippen van alle Hellenen liggen.*

AG 9.77 Antipatros van Thessalonike

Πριομένα κάλλει Γανυμήδεος εἶπέ ποθ' Ἥρα
θυμοβόρον ζάλου κέντρον ἔχουσα νόφ·
„Ἄρσεν πῦρ ἔτεκεν Τροία Δί· τοιγὰρ ἐγὼ πῦρ
πέμψω ἐπὶ Τροία, πῆμα φέροντα Πάριν·
ἦξει δ' Ἰλιάδαις οὐκ ἀετός, ἀλλ' ἐπὶ θοίαν
γῦπες, ὅταν Δαναοὶ σκυῖλα φέρωσι πόνων.“

*Geërgerd door de schoonheid van Ganymedes, zei Hera ooit,
met een hart-verterende angel vol jaloezie in haar geest:
“Troje baarde voor Zeus een mannelijke vlam; daarom zal ik
vuur naar Troje zenden: Paris, brenger van ellende.
Geen adelaar zal bij de Trojanen komen, maar wel de gieren naar het
feestmaal, wanneer de Grieken de buit van hun inspanningen dragen.*

AG 9.97 Alpheios van Mytilene

Ἀνδρομάχης ἔτι θρήνον ἀκούομεν, εἰσέτι Τροίην
δερκόμεθ' ἐκ βάθρων πᾶσαν ἐρειπομένην
καὶ μόθον Αἰάντειον ὑπὸ στεφάνῃ τε πόλῃος
ἔκδετον ἐξ ἵππων Ἴκτορα συρόμενον,
Μαιονίδεω διὰ μοῦσαν, ὃν οὐ μία πατρὶς αἰοῖδὸν
κοσμεῖται, γαίης δ' ἀμφοτέρης κλίματα.

*We horen nog steeds het gejammer van Andromache, nog steeds
zien we Troje, volledig verwoest vanaf haar fundamente
en de oorlogsdrift van Aias en Hektor, die vastgebonden aan de
strijdwagen onder de muur van de stad werd voortgesleept,
door de zang van de Maionide, de dichter die niet door één vaderland
gelauwerd wordt, maar door beide landstreken van de aarde.*

AG 9.101 Alpheios van Mytilene

Ἡρώων ὀλίγαι μὲν ἐν ὄμμασιν, αἱ δ' ἔτι λοιπαὶ
πατρίδες οὐ πολλῶ γ' αἰπύτεραι πεδίων·
οἴην καὶ σέ, τάλαινα, παρερχόμενός γε Μυκίην
ἔγνω ἀιπολίου παντὸς ἐρημοτέρην,
αἰπολικὸν μῆνυμα· γέρων δέ τις· „Ἡ πολύχρυσος,“
εἶπεν, „Κυκλώπων τῆδ' ἐπέκειτο πόλις.“

*Van helden zijn er maar weinig geboortesteden meer te zien, en degene
die overblijven rijzen nauwelijks hoger op dan het aardoppervlak.
Zo ook herkende ik jou terwijl ik voorbijwandelde, ongelukkig Mykene,
nog desolater dan elke graasweide voor geiten,
een plek enkel bekend aan geitenherders. En een oude man zei me:
“De goudrijke stad van de Kyklopen lag hier.”*

AG 9.102 Antonios van Argos

Ἦ πρὶν ἐγὼ Περσῆος ἀκρόπολις αἰθερίοιο,
ἢ πικρὸν Ἰλιάδαις ἀστέρα θρεψαμένη,
αἰπολίοισιν ἔναυλον ἐρημαίοισιν ἀνεῖμαι
τίσσασα Πριάμου δαίμοσιν ὄψε δίκας.

*Ik, die ooit het bolwerk was van de hemelse Perseus,
ik die voor de Trojanen een bittere ster voortbracht,
als verblijfplaats voor eenzame geitenkuddes ben ik achtergelaten,
en zo betaal ik aan Priamos' geest, hoewel laat, mijn schuld af.*

AG 9.103 Moundos Mounatios

Ἦ πολύχρυσος ἐγὼ τὸ πάλαι πόλις, ἢ τὸν Ἀτρειδῶν
οἶκον ἀπ' οὐρανόιο δεξαμένη γενεῆς,
ἢ Τροίην πέρσασα θεόκτιτον, ἢ βασιλείον
ἀσφαλὲς Ἑλλήνων οὐσά ποθ' ἡμιθέων,
μηλόβοτος κεῖμαι καὶ βούνομος ἔνθα Μυκῆνη,
τῶν ἐπ' ἐμοὶ μεγάλων οὐνομ' ἔχουσα μόνον.
Ἦλιον ἃ Νεμέσει μεμελημένον, εἶ γε Μυκῆνης
μηκέθ' ὀρωομένης ἐσσι καὶ ἐσσι πόλις.

*Ik, de ooit goudrijke stad, die het huis van de Atriden
heeft ontvangen uit een hemels geslacht,
ik die Troje heb verwoest, door goden gebouwd, en ooit een
veilig paleis was van Griekse halfgoden,
als graasweide voor schapen en koeien lig ik hier nu, ik Mykene,
en van mijn grootsheid blijft enkel de naam nog over.
Ach Troje, Nemesis hield rekening met jou, want nu Mykene
niet meer te zien is, ben jij dat wel, en je bent zelf een stad.*

AG 9.104 Alpheios van Mytilene

Ἦργος, Ὀμηρικὲ μῦθε καὶ Ἑλλάδος ἱερὸν οὐδας,
καὶ χρυσέη τὸ πάλαι Περσέος ἀκρόπολι,
ἐσβέσαθ' ἡρώων κείνων κλέος, οἳ ποτε Τροίης
ἤρειψαν κατὰ γῆς θεϊόδομον στέφανον.
ἀλλ' ἢ μὲν κρείσσων ἐστὶν πόλις· αἱ δὲ πεσοῦσαι
δείκνυσθ' εὐμύκων αὐλία βουκολίων.

*Argos, Homerisch vertelsel en heilige bodem van Griekenland,
en jij, voormalige gouden burcht van Perseus,
van jullie helden dooft de roem uit, die vroeger bij Troje
de door goden gebouwde stadswal met de grond gelijkmaakten.
Maar die stad is nog machtiger nu; maar jullie zijn gevallen
en worden aangeduid als stallen voor luidloeiende koeien.*

AG 9.115 Anoniem

Ἀσπίδ' Ἀχιλλῆος, τὴν Ἔκτορος αἶμα πιούσαν,
Λαρτιάδης Δαναῶν ἦρε κακοκρισίη·
ναυηγοῦ δὲ θάλασσα κατέσπασε καὶ παρὰ τύμβον
Αἴαντος νηκτὴν ὄρμισεν, οὐκ Ἴθάκη.

*Het schild van Achilleus, dat het bloed van Hektor dronk,
kwam in het bezit van de zoon van Laërtes door een fout oordeel van de Grieken,
maar toen hij schipbreuk leed, trok de zee het naar zich toe, en bij het graf
van Aias spoelde het drijvend aan, niet op Ithaka.*

AG 9.115b Anoniem

Καλὰ Ποσειδάων δίκασεν πολὺ μᾶλλον Ἀθήνης
(...)
καὶ κρίσιν Ἑλλήνων στυγερὴν ἀπέδειξε θάλασσα,
καὶ Σαλαμὶς ἀπέχει κῦδος ὀφειλόμενον.

*Het oordeel van Poseidon was veel beter dan dat van Athena.
(...)
En de zee toonde aan hoe hatelijk het oordeel van de Grieken was,
en Salamis bezit de eer die haar verschuldigd is.*

AG 9.116 Anoniem

Ἀσπίς ἐν αἰγιαλοῖσι βοᾷ καὶ σῆμα τινάσσει
αὐτόν σ' ἐκκαλέουσα, τὸν ἄξιον ἀσπιδιώτην·
„Ἐγρεο, παῖ Τελαμῶνος, ἔχεις σάκος Αἰακίδαο.“

*Het schild roept op het strand, en doet jouw graftombe schudden,
terwijl het jou zelf oproept, jij die de waardige bezitter ervan bent:
“Sta op, zoon van Telamon, het schild van de Aiakide is van jou!”*

AG 9.117 Statyllios Phlakkos

Πένθιμον ἠνίκα πατρὶ Πολυξείνης ὑμέναιον
ἦνυσεν ὀγκωτοῦ Πύρρος ὑπερθε τάφου,
ὧδε πολυκλαύτοιο κόμας λακίσασα καρήνου
Κισσηὶς τεκέων κλαῦσε φόνους Ἐκάβη·
„Πρόσθε μὲν ἀξονίοις φθιτὸν εἴρυσας Ἔκτορα δεσμοῖς,
νῦν δὲ Πολυξείνης αἷμα δέχη φθίμενος·
Αἰακίδη, τί τοσοῦτον ἐμὴν ὠδύσσαις νηδύν;
παισὶν ἔφυς γὰρ ἐμοῖς ἦπιος οὐδὲ νέκυς.“

*Toen Pyrrhos het droevige huwelijk van Polyxena met zijn vader
voltooidde bovenop de opgehoopte grafheuvel,
trok de Kisseïsche Hekabe het haar uit haar vaak weeklagende
hoofd en beweende de moord op haar kinderen:
“Vroeger sleurde je de vermoorde Hektor mee aan je strijdswagen.
En nu je gestorven bent, ontvang je het bloed van Polyxena.
Achilleus, waarom haat je de vrucht van mijn buik zozeer?
Zelfs niet in de dood ben je vriendelijk tegen mijn kinderen.”*

AG 9.152 Agathias Scholastikos

Ἄδε ποθ' ἄ κλεινὰ Πριάμου πόλις, ἂν ἀλαπάξαι
Ἑλλάνων δεκέτης οὐκ ἐτάλασσαν ἄρης
ἀμφοδόν, ἀλλ' ἵπποιο κακὸν ξύλον. αἶθε δ' Ἐπειὸς
κάθθανε πρὶν τεῦξαι δουρατέαν παγίδα·
οὐ γὰρ ἂν Ἀτρειδᾶν ὀροφηφάγον ἀψαμένων πῦρ
οὔτω ἐφ' ἀμετέροις λάεσιν ἠριπόμαν.

*Ik hier was ooit de beroemde stad van Priamos, mij kon
de tienjarige oorlog van de Grieken niet openlijk verwoesten,
maar alleen de list van het houten paard. Was Epeios maar
gestorven, voordat hij zijn houten valstrik vervaardigde.
Want dan zouden de Atriden het daken-verterende vuur niet
aangestoken hebben en was ik niet ingestort op mijn eigen stenen.*

AG 9.153 Agathias Scholastikos

Ἦ πτόλι, πῆ σέο κείνα τὰ τεῖχεα, πῆ πολύολβοι
νηοί; πῆ δὲ βοῶν κράατα τεμνομένων;
πῆ Παφίης ἀλάβαστρα καὶ ἡ πάγχρυσος ἐφεστρίς;
πῆ δὲ Τριτογενοῦς δεικέλον ἐνδαπίης;
πάντα μῆθος χρονίη τε χύσις καὶ Μοῖρα κραταιή
ἦρπασεν ἀλλοίην ἀμφιβαλοῦσα τύχην·
καὶ σε τόσον νίκησε βαρὺς φθόνος. ἀλλ' ἄρα μόνον
οὔνομα σὸν κρύψαι καὶ κλέος οὐ δύναται.

Stad, waar zijn jouw beroemde muren, waar jouw schatrijke tempels? Waar de hoofden van stieren, die geofferd worden? Waar de alabastervaasjes en de gouden mantel van Aphrodite? Waar is het beeld van je inheemse Athena? Het krijgsgewoel en het verloop van de tijd plunderden alles samen met de krachtige Moira, die jou een ander lot zal geven. En zozeer overwon de diepe Afgunst jou. Maar één iets, het verbergen van jouw naam en roem, kan ze niet.

AG 9.154 Agathias Scholastikos

Ἰλήκοις, πολιοῦχε· σὲ μὲν χρυσαυγεί νηῶ,
ὡς θέμις, ἅ τλάμων Ἴλιος ἠγασάμην·
ἀλλὰ σύ με προλέλοιπας ἐλώριον, ἀντὶ δὲ μήλου
πᾶσαν ἀπεδρέψω τείχεος ἀγλαΐην.
ἄρκιον ἦν θνάσκειν τὸν βουκόλον· εἰ γὰρ ἄθεσμος
ἔπλετο, τᾶς πάτρας οὐκ ἀλίτημα τόδε.

Wees genadig, beschermster van de stad. In jouw gouden tempel vereerde ik, het ellendige Troje, jou zoals gebruikelijk is. Maar jij liet mij als buit achter, in ruil voor een appel roofde je de gehele schoonheid van mijn omwalling. Het had volstaan dat de herder gestorven was; want als hij de wet overtrad, is dat niet de schuld van zijn vaderland.

AG 9.155 Agathias Scholastikos

Εἰ μὲν ἀπὸ Σπάρτης τις ἔφυς, ξένε, μὴ με γελάσσης·
οὐ γὰρ ἐμοὶ μούνη ταῦτα τέλεσσε Τύχη·
εἰ δέ τις ἐξ Ἀσίας, μὴ πένθεε· Δαρδανικοῖς γὰρ
σκήπτροις Αἰνεαδῶν πᾶσα νένευκε πόλις·
εἰ δὲ θεῶν τεμένη καὶ τείχεα καὶ ναετῆρας
ζηλήμων δηίων ἐξεκένωσεν ἄρης,
εἰμὶ πάλιν βασιλεία. σὺ δ', ὦ τέκος, ἄτρομε Ῥώμη,
βάλλε καθ' Ἑλλήνων σῆς ζυγόδεσμα δίκης.

Als je iemand uit Sparta bent, vreemdeling, spot dan niet met me. Want niet alleen voor mij vervulde het Lot deze gebeurtenissen. Als je iemand uit Azië bent, treur dan niet. Want voor de Trojaanse scepters van het geslacht der Aeneaden is elke stad gebogen. Als de oorlog van afgunstige vijanden de heiligdommen van goden, en mijn muren en mijn bewoners beroofde, ben ik nu opnieuw koningin. Maar jij, mijn kind, onbevreesd Rome, werp op de Grieken het juk van jouw rechtvaardigheid.

AG 9.156 Antiphilos van Byzantium

Δέρκεο τὸν Τροίας δεκέτη λόχον, εἶσιδε πῶλον
εὐόπλου Δαναῶν ἔγκυον ἠσυχίης.
τεκταίνει μὲν Ἐπειός, Ἀθηναίη δὲ κελεύει
ἔργον, ὑπέκ νότου δ' Ἑλλάς ὅλα δύεται.
ἧ ῥα μάταν ἀπόλοντο τόσος στρατός, εἰ πρὸς Ἄρηα
ἧν δόλος Ἀτρείδαις ἐσθλότερος πολέμου.

*Zie, de valstrik voor Troje in het tiende jaar, zie het paard,
zwanger van een stilte van goedbewapende Grieken.
Epeios vervaardigde het, maar Athena beval het werk,
en uit de buik ervan kwam geheel Hellas tevoorschijn.
Waarlijk vergeefs ging zo 'n groot leger ten onder, als in de
oorlog een list voor de Atriden moediger is dan oorlog.*

AG 9.165 Palladas van Alexandrië

Ὅργῃ τοῦ Διὸς ἐστὶ γυνὴ πυρὸς ἀντιδοθεῖσα
δῶρον, ἀνηρὸν τοῦ πυρὸς ἀντίδοτον·
ἄνδρα γὰρ ἐκκαίει ταῖς φροντίσιν ἠδὲ μαραίνει
καὶ γῆρας προπετὲς τῇ νεότητι φέρει.
οὐδ' ὁ Ζεὺς ἀμέριμνος ἔχει χρυσόθρονον Ἥρην,
πολλάκι γοῦν αὐτὴν ῥῖψεν ἀπ' ἀθανάτων
ἠέρι καὶ νεφέλησι μετήρορον· οἶδεν Ὅμηρος,
καὶ Δία συγγράψας τῇ γαμετῇ χόλιον.
οὕτως οὐδέποτ' ἐστὶ γυνὴ σύμφωνος ἀκοίτη,
οὐδὲ καὶ ἐν χρυσέῳ μιγνυμένη δαπέδῳ.

*De wraak van Zeus is de vrouw, gegeven in de plaats van vuur,
een kwellend geschenk in ruil voor het vuur.
Want ze ontbrandt de man met zorgen of ze dooft hem uit
en ze brengt de haastige ouderdom voor de jeugd.
Zelfs Zeus bezit niet onbezorgd Hera met de gouden troon.
Dikwijls wierp hij haar weg van de onsterfelijken,
zwerwend tussen lucht en nevelwolken. Homeros wist dit,
aangezien ook hij Zeus kwaad op zijn echtgenote beschreef.
Zo is een vrouw nooit eensgezind met haar echtgenoot,
ook niet als ze naast hem slaapt op een gouden vloer.*

AG 9.166 Palladas van Alexandrië

Πᾶσαν Ὅμηρος ἔδειξε κακὴν σφαλερὴν τε γυναῖκα,
σώφρονα καὶ πόρνην ἀμφοτέρως ὄλεθρον.
ἐκ γὰρ τῆς Ἑλένης μοιχευσαμένης φόνοσ ἀνδρῶν
καὶ διὰ σωφοσύνην Πηνελόπης θάνατοι.
Ἰλῆσ οὖν τὸ πόνημα μᾶς χάριν ἐστὶ γυναικόσ,
αὐτὰρ Ὀδυσσεΐη Πηνελόπη πρόφασις.

*Homeros toont dat elke vrouw slecht en bedrieglijk is,
en of ze kuis is of overspelig, in beide gevallen betekent ze de ondergang.
Uit het overspel van Helena ontstond een slachting van mannen
en door de kuisheid van Penelope vielen er doden.
Het leed van de Ilias is dus te wijten aan één vrouw,
terwijl Penelope de oorzaak van de Odyssee is.*

AG 9.168 Palladas van Alexandrië

„Μῆνιν οὐλομένην“ γαμετὴν ὁ τάλασ γεγάμηκα
καὶ παρὰ τῆσ τέχνησ μήνιδοσ ἀρξάμενοσ.
ὦμοι ἐγὼ πολύμηνισ, ἔχων τριχόλωτον ἀνάγκην,
τέχνησ γραμματικῆσ καὶ γαμετῆσ μαχίμησ

*Ik, ongelukkige, heb een vrouw gehuwd die “verderfelijke wrok” is,
en ook vanwege mijn beroep moet ik beginnen met “wrok”.
Ach ik, slachtoffer van zoveel wrok, gedwongen tot een dubbel verbitterd noodlot,
namelijk mijn beroep als grammaticus en mijn vechtlustige vrouw.*

AG 9.169 Palladas van Alexandrië

Μῆνισ Ἀχιλλῆοσ καὶ ἐμοὶ πρόφασισ γεγένηται
οὐλομένησ πενίησ γραμματικευσαμένω.
εἶθε δὲ σὺν Δαναοῖσ με κατέκτανε μῆνισ ἐκείνη,
πρὶν χαλεπὸσ λιμὸσ γραμματικῆσ ὀλέσει.
ἀλλ' ἴν' ἀφαρπάξη Βρισηίδα πρὶν Ἀγαμέμνων,
τὴν Ἑλένην δ' ὁ Πάρισ, πτωχὸσ ἐγὼ γενόμην.

*De wrok van Achilles was ook voor mij als grammaticus
de oorzaak van armoede geworden, die verderfelijke wrok.
Had die wrok mij maar samen met de Grieken verwoest,
alvorens de zware honger van de grammaticakunst mij zal doden.
Maar opdat Agamemnoon eerst Briseïs zou kunnen roven,
en Paris Helena, ben ik arm geworden.*

AG 9.173 Palladas van Alexandrië

Ἀρχὴ γραμματικῆς πεντάστιχός ἐστι κατάρα·
πρῶτος „μῆνιν“ ἔχει, δεύτερος „οὐλομένην“,
καὶ μετὰ δ' „οὐλομένην“ Δαναῶν πάλιν „ἄλγεα“ πολλά·
ὁ τρίτατος „ψυχὰς εἰς Αἴδην“ κατάγει·
τοῦ δὲ τεταρταίου τὰ „ἐλώρια“ καὶ „κύνες“ ἄργοί,
πέμπτου δ' „οἰωνοί“ καὶ „χόλος“ ἐστὶ „Διός“·
πῶς οὖν γραμματικὸς δύναται μετὰ πέντε κατάρας
καὶ πέντε πτώσεις μὴ μέγα πένθος ἔχειν;

*Het begin van de grammatica is een vloek van vijf verzen.
Het eerste vers heeft “wrok”. Het tweede “verderfelijke”,
en na “verderfelijke” nog het “vele leed van de Grieken”.
Het derde doet “zielen afdalen naar de Hades”.
Van het vierde zijn “prooi” en “snelle honden” een deel.
Tot het vijfde behoren “vogels” en “de woede van Zeus”.
Hoe dan kan een grammaticus na vijf vloeken,
en na vijf (naam)vallen, niet veel verdriet hebben?*

AG 9.177 Anonim

Αἴαντος παρὰ τύμβον ἀταρβήτοιο παραστάς
Φρὺξ ἐπέων ἀκάκης ἤρχεν ἐπεσβολίης·
„Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνεν.“²³² ὁ δ' ἀντεγέγωνεν ἔνερθε·
„Μίμνεν.“ ὁ δ' οὐκέτ' ἔτλη ζωὸς ἀποφθίμενον.

*Bij de graftombe van de onverschrokken Aias stond
een Phrygiër, die argeloos overmoedig begon te spreken:
“Aias hield niet meer stand”. Maar hij riep van onder de grond:
“Hij hield stand!”. En de levende hield het niet meer uit bij de dode.*

AG 9.184 Anonim

Πίνδαρε, Μουσάων ἱερὸν στόμα, καὶ λάλε Σειρήν
Βακχυλίδη Σαυφοῦς τ' Αἰολίδες χάριτες
γράμμα τ' Ἀνακρείοντος, Ὀμηρικὸν ὅς τ' ἀπὸ ῥεῦμα
ἔσπασας οἰκείοις, Στησίχορ', ἐν καμάτοις,
ἦ τε Σιμωνίδεω γλυκερὴ σελὶς ἠδύ τε Πειθοῦς
Ἴβυκε καὶ παίδων ἄνθος ἀμησάμενε
καὶ ξίφος Ἀλκαίου, τὸ πολλακίς αἶμα τυράννων
ἔσπεισεν πάτρης θέσμια ῥυόμενον,
θηλυμελεῖς τ' Ἀλκμᾶνος ἀηδόνες, ἴλατε, πάσης
ἀρχὴν οἱ λυρικῆς καὶ πέρας ἐστάσατε.

²³² Citaat: *Ilias* XV, v.727.

*Pindaros, gouden mond van de Muzen, en jij spraakzame Sirene,
 Bakchylides, en jij, Sappho's Aiolische elegantie,
 en jij, lied van Anakreon, en jij, die uit Homeros' stroom
 putte in je eigen werk, Stesichoros,
 en jij, Simonides' zoete pagina en jij, Ibykos, die de zoete bloem
 van de Overtuiging en de jongensliefde geplukt hebt,
 en jij, zwaard van Alkaios, dat dikwijls het bloed van tirannen
 vergoot om de wetten van je vaderland te beschermen,
 en jullie, nachtegalen van Alkman die over vrouwen zingen, wees genadig,
 jullie die aan het begin en einde van alle lyriek staan.*

AG 9.190 Anoniem

Λέσβιον Ἡρίννης τόδε κηρίον· εἰ δέ τι μικρόν,
 ἀλλ' ὄλον ἐκ Μουσέων κιννάμενον μέλιτι.
 οἱ δὲ τριηκόσιοι ταύτης στίχοι ἴσοι Ὀμήρω,
 τῆς καὶ παρθενικῆς ἔννεακαιδεκέτευς·
 ἦ καὶ ἐπ' ἠλακάτη μητρὸς φόβω, ἦ καὶ ἐφ' ἰστῶ
 ἐστήκει Μουσέων λάτρις ἐφαπτομένη.
 Σαπφῶ δ' Ἡρίννης ὄσσον μελέεσσιν ἀμείνων,
 Ἡριννα Σαπφοῦς τόσσον ἐν ἑξαμέτροις.

*Dit is het Lesbische gedicht van Erinna; en hoewel het klein is,
 is het volledig door de Muzen gevuld met honing.
 Want haar driehonderd verzen zijn gelijk aan die van Homeros,
 hoewel het meisje nog maar negentien jaar oud was.
 En of ze nu bij de spoel zat uit schrik voor haar moeder, of bij het weefgetouw,
 ze bleef zich toeleggen op haar functie als dienaar van de Muzen.
 Hoezeer Sappho Erinna in lyrische poëzie overtreft,
 zozeer overtreft Erinna Sappho in hexameterpoëzie.*

AG 9.192 Antiphilos van Byzantion

Αἱ βίβλοι, τίνες ἐστέ; τί κεύθετε; —, Θυγατέρες μὲν
 Μαιονίδου, μύθων δ' ἴστορες Ἰλιακῶν·
 ἅ μία μὲν μηνιθμὸν Ἀχιλλέος ἔργα τε χειρὸς
 Ἐκτορέας δεκέτους τ' ἄθλα λέγει πολέμου·
 ἅ δ' ἑτέρα μόχθον τὸν Ὀδυσσεὸς ἀμφί τε λέκτροις
 χηρείοις ἀγαθᾶς δάκρυα Πηνελόπας.“ —
 Ἰλατε σὺν Μούσαισι· μεθ' ὑμετέρας γὰρ αἰοιδᾶς
 εἶπεν ἔχειν αἰὼν ἑνδεκα Περίδας.

Boeken, wie zijn jullie? Wat verbergen jullie? - "Wij zijn de dochters van de Maionide, getuigen van de Trojaanse verhalen. De ene vertelt over de wrok van Achilleus en de daden van Hektors handen en de gevechten van een tienjarige oorlog. De andere over het leed van Odysseus en de tranen van de edele Penelope bij haar weduwenbed" - Wees genadig, samen met de Muzen; want na jullie gezangen zei de wereld dat er elf Piëriden waren.

AG 9.204 Agathias Scholastikos

Μή με τὸν Αἰάντειον ἀνοχμάσσειας, ὀδῖτα,
 πέτρον ἀκοντιστὴν στήθεος Ἑκτορέου.
 εἰμὶ μέλας τρηχὺς τε· σὺ δ' εἶρεο θεῖον Ὅμηρον,
 πῶς τὸν Πριαμίδην ἐξεκύλισα πέδῳ.
 νῦν δὲ μόλις βαιὸν με παροχλίζουσιν ἀρούρης
 ἄνθρωποι, γενεῆς αἴσχεα λευγαλέης.
 ἀλλὰ μέ τις κρύψειεν ὑπὸ χθονός· αἰδέομαι γὰρ
 παίγνιον οὐτιδανοῖς ἀνδράσι γινόμενος.

*Til mij, de steen van Aias, niet op, reiziger,
 de steen waarmee hij Hektors borst raakte.
 Ik ben zwart en ruw; maar je moet de goddelijke Homeros vragen
 hoe ik de zoon van Priamos ten val bracht in de vlakte.
 Nu lukt het mensen met moeite mij een beetje op te tillen
 van de grond, schandelijke nakomelingen van een verderfelijk geslacht.
 Maar ik hoop dat iemand mij verbergt in de grond. Want ik schaam me
 een speeltje voor waardeloze mannen te worden.*

AG 9.213 Anonim

Καὶ Κολοφῶν ἀρίδῆλος ἐνὶ πτολίεσσι τέτυκται
 δοιοὺς θρεψαμένη παῖδας ἀριστονόους,
 πρωτότοκον μὲν Ὅμηρον, ἀτὰρ Νίκανδρον ἔπειτα,
 ἀμφοτέρους Μούσαις οὐρανίησι φίλους.

*Ook Kolophon is voortreffelijk onder de steden,
 omdat ze twee kinderen heeft opgevoed met een uitmuntende wijsheid,
 Homeros als eerstgeborene en vervolgens Nikandros,
 beiden geliefd bij de hemelse Muzen.*

AG 9.385 Stephanos Grammatikos

Ἄλφα λιτὰς Χρύσου, λοιμὸν στρατοῦ, ἔχθος ἀνάκτων,
Βῆτα δ' ὄνειρον ἔχει, ἀγορὴν καὶ νῆας ἀριθμεῖ.
Γάμμα δ' ἄρ' ἀμφ' Ἑλένης οἴοις μόθος ἐστὶν ἀκοίταις.
Δέλτα θεῶν ἀγορὴ, ὄρκων χύσις, ἄρεος ἀρχή.
Εἷ, βάλλει Κυθέρειαν Ἄρηά τε Τυδέος υἱός·
Ζῆτα δ' ἄρ' Ἀνδρομάχης καὶ Ἔκτορός ἐστ' ὀαριστύς.
Ἴητ', Αἴας πολέμιζε μόνῳ μόνος Ἔκτορι δίῳ.
Θῆτα, θεῶν ἀγορὴ, Τρώων κράτος, Ἔκτορος εὖχος·
ἐξεσίη δ' Ἀχιλλῆος ἀπειθέος ἐστὶν Ἴῶτα.
Κάππα δ' ἄρ', ἀμφοτέρων σκοπιαζέμεν ἦλυθον ἄνδρες.
Λάμβδα δ', ἀριστήας Δαναῶν βάλον Ἔκτορος ἄνδρες.
Μῦ, Τρώων παλάμησι κατήριπε τεῖχος Ἀχαιῶν.
Νῦ δέ, Ποσειδάων Δαναοῖς κράτος ὥπασε λάθρη.
Ξῖ, Κρονίδην λεχέεσσι σὺν ὕπνω τ' ἤπαφεν Ἥρη.
Οὔ, Κρονίδης κεχόλωτο Ποσειδάωνι καὶ Ἥρη.
Πῖ, Πάτροκλον ἔπεφνεν ἀρήιον Ἔκτορος αἰχμῆ.
Ῥῶ, Δαναοὶ Τρῶές τε νέκυν πέρι χεῖρας ἔμισγον.
Σῖγμα, Θέτις Ἀχιλλῆι παρ' Ἥφαιστου φέρεν ὄπλα·
Ταῦ δ', ἀπέληγε χόλοιο καὶ ἔκθορε δῖος Ἀχιλλεύς.
Υῖ, μακάρων ἔρις ὄρτο, φέρει δ' ἐπὶ κάρτος Ἀχαιοῖς.
Φῖ, κρατερῶς κατὰ χεῦματ' ἐδάμινατο Τρῶας Ἀχιλλεύς.
Χῖ δ' ἄρα, τρις περὶ τεῖχος ἄγων κτάνεν Ἔκτορ' Ἀχιλλεύς.
Ψῖ, Δαναοῖσιν ἀγῶνα διδοὺς ἐτέλεσσαν Ἀχιλλεύς.
ἼΩ, Πριάμῳ νέκυν ὕψα λαβὼν γέρα δῶκεν Ἀχιλλεύς.

Alpha: de smeebeden van Chryses, de pest in het leger en de vijandschap tussen de leiders,

Beta bevat de droom, de vergadering en somt de schepen op.

Gamma: omwille van Helena is er een gevecht tussen de echtgenoten alleen.

Delta: de vergadering van de goden, het verbreken van de eden en het begin van het gevecht.

Epsilon: de zoon van Tydeus verwondt Aphrodite en Ares;

Zeta is het gesprek tussen Andromache en Hektor.

Eta: Aias vecht alleen in een tweegevecht tegen de goddelijke Hektor.

Theta: vergadering van de goden, overmacht van de Trojanen, gebed van Hektor;

Het gezantschap naar de koppige Achilles is Iota.

Kappa: mannen van beide kampen gaan uit op onderzoek.

Lambda: de mannen van Hektor verslaan de voornaamsten van de Grieken.

Mu: de muur van de Grieken valt door de handen van de Trojanen.

Nu: Poseidon schenkt heimelijk de overmacht aan de Grieken.

Xi: Hera misleidt de zoon van Kronos met slaap en het liefdesspel.

Omikron: de Kronide is kwaad op Poseidon en Hera.

Pi: de lans van Hektor doodt de moedige Patroklos.

Rho: De Grieken en Trojanen vechten rond het lijk.

Sigma: Thetis brengt Achilles wapens van bij Hephaistos.

Tau: de goddelijke Achilles legt zijn wrok af en stormt vooruit.

Upsilon: er ontstaat twist bij de goden, die winst brengt voor de Grieken.

Phi: Achilles overweldigt de Trojanen bij de rivieren.

Khi: Achilleus doodt Hektor en sleurt hem driemaal rond de stadsmuur.

Psi: Achilleus leidt de lijkspeken die hij aan de Grieken gaf.

Omega: Achilleus geeft Priamos het lijk van zijn zoon in ruil voor eergeschenken.

AG 9.387 Keizer Hadrianos, anderen zeggen Germanikos

Ἕκτορ, Ἀρήιον αἶμα, κατὰ χθονὸς εἶ που ἀκούεις,
χαῖρε καὶ ἄμπνευσον βαιὸν ὑπὲρ πατρίδος.
Ἕλιον οἰκεῖται κλεινὴ πόλις ἀνδρας ἔχουσα
σοῦ μὲν ἀφαιροτέρους, ἀλλ' ἔτ' ἀρηιφίλους·
Μυρμιδόνες δ' ἀπόλοντο. παρίστασο καὶ λέγ' Ἀχιλλεῖ
Θεσσαλίην κείσθαι πᾶσαν ὑπ' Αἰνεάδαις.

*Hektor, bloed van Ares, als je mij onder de grond hoort,
gegroet! En haal opnieuw wat adem voor je vaderland.
Troje, de beroemde stad, wordt bewoond door mannen,
die weliswaar zwakker zijn dan jou, maar toch strijdvaardig.
De Myrmidonen echter zijn gestorven. Ga bij Achilleus staan en zeg hem
dat geheel Thessalië onderworpen is aan de nakomelingen van Aeneas.*

AG 9.388-389 Anoniem

Πρὸς ταῦτα ὑπέγραψε στρατιώτης, φασὶ δὲ Τραϊανοῦ εἶναι.

Θάρσυνοι· οὐ γὰρ ἐμῆς κόρυθος λεύσσουσι μέτωπον.

Εἶτα τοῦ Βασιλέως ἐπαινέσαντος καὶ γράψαντος „Δήλωσόν
μοι, τίς εἶ“ ἀντέγραψεν·

Εἰμὶ μὲν εὐθώρηκος Ἐνυαλίου πολεμιστής·
εἰμὶ δὲ καὶ θεράπων Ἑλικωνίου Ἀπόλλωνος
αὐτοῖς ἐν πρώτοισι λελεγμένος ἀσπιδιώταις.

Daaronder schreef een soldaat, volgens sommigen Traianos:

Ze zijn moedig, want ze zien nergens de aanblik van mijn helm.²³³

*Toen de Keizer dat loofde en schreef “Maak mij duidelijk,
wie je bent”, schreef hij ten antwoord:*

*Ik ben een goed-bewapende soldaat van Ares,
maar tegelijk een dienaar van de Helikonische Apollon
uitgelezen in hun eerste rangen van soldaten.*

²³³ Citaat: *Ilias* XVI, v.70

AG 9.395 Palladas

Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἤς πατρίδος,“ εἶπεν Ὀδυσσεύς.²³⁴
ἐν γὰρ τοῖς Κίρκης ἔκχυτον οὐκ ἔφαγεν,
οὗ μόνον εἰ καὶ καπνὸν ἀποθρόσκοντ’ ἐνόησεν,
εἶπεν ἂν οἰμῶζειν καὶ δέκα Πηνελόπαις.

*Dat niets zoeter is dan je vaderland, zei Odysseus;
omdat hij aan de tafel van Kirke niet van haar taart at,
als hij alleen maar de damp daarvan had zien opstijgen,
had hij zelfs tien Penelope's laten jammeren.*

AG 9.448 Anoniem

Ἄνδρες ἀπ’ Ἀρκαδίας ἀλιήτορες, ἧ ῥ’ ἔχομέν τι; —
„Ὅσσ’ ἔλομεν, λιπόμεσθ’· ὅσσ’ οὐχ ἔλομεν, φερόμεσθα.“

*Mannen, vissers uit Arkadië, hebben we dan iets?
Wat we gevangen hebben, lieten we achter; wat we niet gevangen hebben, dragen we mee.*

AG 9.455 Anoniem

Ἦειδον μὲν ἐγών, ἐχάρασσε δὲ θεῖος Ὅμηρος.

Ik zong en de goddelijke Homeros schreef het neer.

AG 9.457 Wat Achilles zou zeggen als Agamemnon gewond was

Ἔγνωσ νῦν, Ἀγάμεμνον, ἐμὸν φθισήνορα θυμόν;
ἔγνωσ, ἐν σταδίησιν ὅσον σθένος Ἔκτορός ἐστι;
νῦν γὰρ πάντες ὄλοντο τεῆ πολυπήμονι λώβη·
σοὶ δ’ αὐτῷ μέγα πῆμα φάνη, θανάτοιο χέρειον·
ἀφροσύνης κακὰ ἔργα καὶ ἄσχετα πένθεα πάσχεις,
ὅς πᾶσιν Δαναοῖσιν ἀρήιον ἔρκος ἐτύχθης.

*Herken je nu, Agamemnon, mijn mannen-vernietigende wrok?
Herken je hoe groot de kracht van Hektor is in man-tot-man-gevechten?
Want nu zijn allen gesneuveld door jouw smartelijke verwijt;
maar een grote smart overkomt jou nu, erger dan de dood.
De ongelukkige uitkomst van je dwaasheid en oneindig leed onderga je,
jij die voor alle Grieken een moedige bescherming was.*

²³⁴ Citaat: *Odyssee IX*, v.34

AG 9.458 Wat Odysseus zou zeggen bij zijn aankomst op Ithaka

Χαῖρ', Ἰθάκη· μετ' ἄεθλα, μετ' ἄλγεα πικρὰ θαλάσσης
ἀσπασίως τεδὸν οὐδας ἰκάνομαι, ὄφρα νοήσω
Λαέρτην ἄλοχόν τε καὶ ἀγλαὸν υἷα μοῦνον·
σὸς γὰρ ἔρωσ καταθέλεξεν ἐμὸν νόον· οἶδα καὶ αὐτός,
„ὡς οὐδὲν γλύκιον ἦς πατρίδος οὐδὲ τοκῆων.“

*Gegroet, Ithaka! Na mijn inspanningen, na mijn bitter leed op zee
bereik ik met vreugde jouw grond, opdat ik Laërtes zou zien
en mijn echtgenote en mijn schitterende, enige zoon.
Liefde voor jou betoverde mijn geest; en ik weet voor mezelf
dat niets zoeter is dan je vaderland en je ouders.*

AG 9.459 Wat Achilles zou zeggen wanneer hij Odysseus in de Hades ziet

Ἀτρεκέως πάντων πολυμήχανός ἐστιν Ὀδυσσεύς·
ζῶος ἐὼν ἐνόησεν, ἃ μὴ θέμις ἐστὶν ιδέσθαι,
νερτέριον κευθμῶνα καὶ ἄλγεα πικρὰ θανόντων.
πῶς δ' ἔτλη προλιπεῖν ἱερὸν φάος; ἢ τίς ἀνάγκη
ἦγαγεν οὐκ ἐθέλοντα; δόλων ἀκόρητος ἐτύχθη
ἐν χθονὶ καὶ πελάγεσσι καὶ ἐν νεκύεσσιν Ὀδυσσεύς

*Odysseus is werkelijk de meest vindingrijke van alle mensen.
Levend ziet hij dingen waarvan het niet toegestaan is ze te zien,
de schuilplaatsen van de onderwereld en het bittere leed van de doden.
Hoe durfde hij het heilige licht te verlaten? Of welke noodzaak
bracht hem hier tegen zijn wil? Nooit verzadigd van listen is
op aarde, ter zee en tussen de doden Odysseus.*

AG 9.460 Wat Achilles zou zeggen wanneer hij zijn nieuwe wapens zag

Μῆτερ, τεύχεα ταῦτα καὶ ἀγλαὰ δῶρα κομίζεις
ἀγχεμάχῳ σέο παιδί, τὰ μὴ πάρος ἔδρακεν ἀνήρ·
οἶδα δὲ νῦν, ὅτι Παλλὰς ἐφ' Ἑκτορι χεῖρα κορύσσει
ἡμετέρην καὶ Τρωσὶν ἀεικέα λοιγὸν ἐγείρει.

*Moeder, je brengt deze wapens, een schitterend geschenk,
voor je strijdende zoon, wapens zoals een man nog nooit zag.
Nu weet ik dat Pallas mijn hand bewapent tegen Hektoer
en voor de Trojanen een ongunstig lot voorbereidt.*

AG 9.461 Wat Pyrrhos zou zeggen bij het betreden van Troje

Μόχθος ἐμοῦ γενετῆρος ἀμύμονος οὐ τέλος εὔρεν,
αὐτὰρ ἐγὼ Τρώεσσι φόνον πάντεσσι κορύσσων
ἦλυθον· ἠνορέη γὰρ ὑπέρτερον εὐχος ἀείρω,
καὶ Πρίαμον βασιλῆα καί, οὓς προλέλοιπεν Ἀχιλλεύς,
πάντας ὁμοῦ κατὰ μῶλον ἐμὸν μένος οἶδεν ὀλέσσαι,
καὶ Τροίης πτολίεθρον ἀρήιον ἐξαλαπάξω,
καὶ Δαναοῖς δεκέτηρον ἐμὸν δόρυ μόχθον ἀνύσσει.

*De inspanning van mijn nobele vader kende geen voltooiing,
maar ik ben gekomen om dood te brengen aan alle Trojanen;
want door mijn moed zal ik meer roem verwerven.*

*En koning Priamos en degenen die Achilles in leven liet,
allen tegelijk kan mijn kracht in de strijd om het leven brengen.*

*En de strijdvaardige stad van Troje zal ik vernietigen,
en mijn speer zal de tienjarige oorlog voor de Grieken voltooien.*

AG 9.462 Wat Deidameia zou zeggen wanneer Pyrrhos Troje heeft verwoest

Πᾶσαν ἐμῆς κραδίας χαλεπὴν ἀπέπαυσας ἀνίην
ὑμετέρου γενετῆρος Ἀχιλλέος εἵνεκα πότμου,
ὄν Τροίη στονόεσσα κατέκτανεν· ἀλλὰ σὺ πᾶσαν
Ἴλιον ἐξαλάπαξας· ἐελδομένοισι δ' Ἀχαιοῖς
ἄφθιτον ὄπασας εὐχος, ὃ μὴ δεκέτηρος Ἐνυοῦς
πᾶσιν μαρναμένοις Δαναοῖς χρόνος εὔρεν ἀνύσσαι.

*Je hebt al het zware verdriet van mijn hart verdreven,
mijn verdriet omwille van de dood van jouw vader Achilles,
die in het smartelijke Troje werd gedood. Maar jij vernietigde
Troje volledig. Zoals ze verlangden, gaf je aan de Grieken
onsterfelijke roem, die door tien jaren van oorlog,
waarin alle Grieken vochten, niet kon bereikt worden.*

AG 9.463 Wat Hektor / Helenos zou zeggen wanneer hij Achilles in zijn (nieuwe) wapens zag²³⁵

Πηλείδην κοτέουσα πάλιν θώρηξεν Ἀθήνη
ἔντεσιν ἀθανάτοις· ἧ ρίγιον ἔσσεται ἄλγος
αἰνομόροις Τρώεσσι καὶ Ἴκτορι καὶ γενετῆρι,
ὀππότεν ἔντεα ταῦτα θεὸς πόρεν ἀνέρι τῷδε.

²³⁵ In de Griekse titel staat er Hektor en Paton (Loeb) volgt deze interpretatie. Volgens de editores van de Budé-
editie en Beckby is het echter weinig waarschijnlijk dat Hektor over zichzelf in de derde persoon spreekt en zij
vervangen hem door Helenos.

Athena heeft in haar woede de zoon van Peleus opnieuw uitgerust met onsterfelijke wapens. Een vreselijker leed zal te beurt vallen aan de noodlottige Trojanen en aan Hektor en zijn vader, aangezien een godheid die wapens aan deze man gaf.

AG 9.464 Wat Pandaros zou zeggen wanneer Menelaos gewond was

Ἔρρετε, οἱ ζῦμπαντες, ἐλεγχέες, Αἰγιαλῆες,
ἄρτι θανῶν Μενέλαος ἐμὸν μέγα κῦδος ἀέξει.

*Ga allemaal naar huis, jullie vervloekte Grieken!
De zopas gestorven Menelaos vergroot mijn roem.*

AG 9.465 Wat Althaia zou zeggen om Meleagros aan te sporen

Τέκνον ἐμόν, γενεῆς ἐπιλήθει οὐδ' ἀλεγίζῃ
πατρίδος ὀλλυμένης, βριαρὴν δ' ἀπόειπες ἀκωκὴν
αἰσχύνων Καλυδῶνα καὶ Οἰνέα καὶ ναετῆρας.

*Mijn kind, je vergeet je familie en bekommert je niet
om je vaderland dat ten onder gaat, en je hebt je stevige zwaard afgewezen,
en zo beschaamt je Kalydon en Oineus en de inwoners.*

**AG 9.467 Wat Peleus zou zeggen wanneer hij hoorde dat Achilleus zich afzijdig van de
strijd hield**

Πηλιάδες σκοπιαί, κουροτρόφοι, εἴπατε παιδί,
ὄν Χείρων ἐδίδαξεν ἀριστεύειν ἐνὶ χάρμῃ,
μῆνιν ἀπορρῖψαι καὶ λοίγιον ἔχθος Ἀχαιοῖς.

*Kliffen van Pelias, die mijn jongen opgevoed hebben, zeg aan mijn zoon,
die van Cheiron leerde om uit te blinken in de strijd,
zijn wrok en zijn verderfelijke vijandigheid tegenover de Achaiërs af te werpen.*

AG 9.470 Wat Achilleus zou zeggen om Aias en Odysseus te verzoenen

Οὐ θέμις ἐν φθιμένοισιν ἔχειν κότον, ἄλγεα γαίης
καλλείψας ἀγάπαζε τεὸν φίλον· οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς
ἦλιτεν εἰς σὲ θέλων, βριαρὴ δέ σ' ἔπεφνεν Ἀθήνη
Ζεὺς τε πατήρ καὶ Μοῖρα καὶ ἡεροφοῖτις Ἐρινύς.
αἴθε δὲ τεύχεα ρῖψεν ἐς ἄλμυρὰ βένθεα πόντου
διὰ Θέτις καὶ νεῖκος ἀπέσβεσε σεῖο μενοιηής.

Het past niet onder de doden wrok te koesteren. Laat het leed van de aarde achter je en heb jouw vriend lief; want Odysseus deed jou niet vrijwillig kwaad, neen, de sterke Athena doodde jou en vader Zeus en het Lot en de Erinye die in duisternis loopt. Had de goddelijke Thetis de wapens maar in de zoute dieptes van de zee gegooid en de strijd in jouw hart gedooft.

AG 9.471 Wat Nestor zou zeggen bij het vernemen van Odysseus' terugkeer

Ἔσθλὸς ἀνὴρ φύγε πόντον ἀπηνέα καὶ μετὰ μόχθου
ἐς πάτρην ἀφίκανεν, ἐμοῦ δέ κε φέρτερος εἶη
εὖ δεδαῶς πτόλιάς τε καὶ ἔθνεα καὶ νόον ἀνδρῶν.

De edele man ontvluchtte de ruige zee en met gezwoeg bereikte hij zijn vaderland, en misschien is hij wel beter dan ik, omdat hij steden en volkeren en de gedachten van mannen leerde kennen.

AG 9.472 Idem

Πολλὰ καμῶν νόστησεν ἀνὴρ τλήθυμος Ὀδυσσεύς,
ἀλλ' ἔμπης κλέος ἔσχεν ἀνὰ χθόνα καὶ κατὰ πόντον
ἀνδράσιιν ἐσσομένοισιν ἀεὶ πτολίπορθος Ὀδυσσεύς.

Na veel gezwoeg kwam Odysseus, die veel doorstond, thuis, maar grote roem heeft altijd op aarde en op de zee en bij de toekomstige mannen de stedenverwoester Odysseus.

AG 9.473 Wat Agamemnon zou zeggen als Achilleus bewapend was

Ἴλιος ὀφρυόεσσα κατήριπεν· ἄρτι δὲ πᾶσαν
ληιδίην Δαναοῖσι θεὸς πόρεν, ὅππότε' Ἀχιλλεὺς
μῆνιν ἀπορρίψας φθισήνορα χεῖρα κορύσσει.

Het hoogmoedige Troje is gevallen, en onlangs gaf een godheid het volledig als buit aan de Grieken, aangezien Achilleus zijn wrok heeft afgeworpen en zijn moordende hand bewapent.

AG 9.475 Wat Helena zou zeggen wanneer ze de strijd tussen Paris en Menelaos zag

Εὐρώπης Ἀσίας τε δορισθενέες βασιλῆες,
ὕμῖν ἀμφοτέροισιν ἐπὶ ξυροῦ ἴσταται ἀκμῆς,
τίς κεν ἐμὲ τλήθυμος ἔλοι δύστηνον ἀκοίτης·
Ζεὺς δὲ πατὴρ δικάσειεν, ἄνευθε δὲ Κυπρογενεΐης,
μὴ πάλιν ἄλλος ἔλη με γαμοκλόπος, αἴσχος Ἀχαιοῖς.
*Koningen van Europa en Azië, beiden machtig met de speer,
voor jullie twee is het beslissende moment aangebroken,
welke veel duldende man mij, ongelukkige, als vrouw zal nemen.
Moge vader Zeus het beslissen, maar zonder Aphrodite,
opdat niet opnieuw een andere echtgenotendief mij rooft, een schande voor de Grieken.*

AG 9.476 Wat Hektor zou zeggen wanneer Patroklos Achilleus' speer niet kan tillen

Ἐζημίωσας ἀσθενῶν τὸν Ἔκτορα·
φέρεις γὰρ ἡμῖν ἐλλιπῆ σκυλεύματα

*In jouw zwakte heb je schade berokkend aan Hektor;
want je brengt mij een gebrekkige wapenrusting als buit.*

AG 9.477 Wat Thetis zou zeggen wanneer Telephos struikelde over een wijnrank

Ἄμπελε, τί πράξωμεν, ὅταν Δαφναῖος Ἀπόλλων
πτόρθον ἐμὸν κλίνη δι' Ἀλεξάνδροιο βελέμων;

*Wijnrank, wat moet ik doen, wanneer Apollon Daphnaios
mijn spruit doodt met behulp van de pijlen van Alexandros?*

AG 9.478 Wat Priamos zou zeggen wanneer Helenos de Grieken adviseerde

Τὰ δῶρα λαμπρὰ προσφέρεις τῇ πατρίδι.

Schitterende geschenken geef je aan je vaderland.

AG 9.484 Palladas

Ἀσκὸν τῶν ἀνέμων ἔλαβέν ποτε δῶρον Ὀδυσσεὺς
πόντον ἐπιπλείων· χρῆμα γὰρ ἦν τι μέγα.
ἀλλ' ἐμὸς Αἰόλος οὗτος ἔχων ἀνεμώλιον ἦτορ
ὄρνειον ἐκπέμπει τῶν ἀνέμων γεμίσας.
πνεύματά μοι πτερόεντα, φίλος, ναὶ πνεύματα πέμπεις·
οὐ δύναμαι δὲ φαγεῖν θλιβομένους ἀνέμους.

*Een zak met de winden kreeg Odysseus ooit als geschenk,
tijdens zijn tocht op zee. Het was een zeer kostbaar iets.
Maar mijn Aiolos, degene met het winderig hart,
stuurt me een vogel die hij met winden gevuld heeft.
Gevleugelde winden stuur je me, vriend, ja winden;
maar ik kan geen samengedrukte winden opeten.*

AG 9.495 Anoniem

Ἑλλάδος ἐνναετῆρες, ἀμεμφέες ἡγεμονῆες,
μηκέτι πιστὰ φέροιτε δολοφρονέουσι γυναιξί·
θηλυτέρη μ' ἐδάμασσε, τὸν οὐ κτάνε δῆιος Ἴκτωρ.

*Bewoners van Griekenland, jullie, edele leiders,
heb geen vertrouwen meer in listige vrouwen.
Een vrouw vernietigde mij, ik die niet gedood werd door Hektor.*

AG 9.522 Anoniem

Ἰλιάς, ὃ μέγα ἔργον, Ὀδυσσεΐης τε τὸ σῶφρον
γράμμα, τὸ καὶ Τροίη θῆκεν ἴσῃν Ἰθάκην,
τόν με γέροντ' αὔξοιτ' ἐς αἰὶ νέον· ἢ γὰρ Ὀμήρου
σειρῆν ὑμετέρων ρεῖται ἀπὸ στομάτων.

*Ilias, jij groots werk, en het bezonnen geschrift van de
Odyssee, dat Ithaka als gelijke van Troje maakte,
laat mij, een oude man, groeien tot eeuwige jeugd. Want het
Sirenengezang van Homeros stroomt van jullie lippen.*

AG 9.523 Anoniem

Καλλιόπη πολύμυθε μελισσοβότου Ἑλικῶνος,
τίκτε μοι ἄλλον Ὅμηρον, ἐπεὶ μόλεν ἄλλος Ἀχιλλεύς.

*Kalliope, welsprekende Muze van de bijenvoedende Helikon,
baar mij een tweede Homeros, want een tweede Achilleus is gekomen.*

AG 9.572 Loukillios

„Μουσάων Ἑλικωνιάδων ἀρχόμεθ' αἰεΐδειν,“
ἔγραφε ποιμαίνων, ὡς λόγος, Ἡσίοδος.
„Μῆνιν αἶειδε, θεά,“ καὶ „Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα,“
εἶπεν Ὀμηρεῖω Καλλιόπῃ στόματι.
κάμῃ δὲ δεῖ γράψαι τι προοίμιον. ἀλλὰ τί γράψω
δεύτερον ἐκδιδόναι βιβλίον ἀρχόμενος;
„Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες, κοῦραι Διός, οὐκ ἂν ἐσώθην,
εἰ μὴ μοι Καῖσαρ χαλκὸν ἔδωκε Νέρων.“

*“Laten we bij de Muzen van de Helikon onze zang beginnen”,
schreef, tijdens het hoeden van zijn vee, naar men zegt, Hesiodos.
“Bezing de wrok, Muze” en “Vertel me over de man, Muze”,
zei Kalliope via de mond van Homeros.
Ook ik moet een proloog schrijven. Maar wat zal ik schrijven,
nu ik begonnen ben mijn tweede boek uit te geven?
“Muzen van de Olympos, dochters van Zeus, ik zou niet gered zijn,
als ik geen geld had gekregen van keizer Nero.*

AG 9.575 Philippos

Οὐρανὸς ἄστρα τάχιον ἀποσβέσει ἢ τάχα νυκτὸς
ἡἴλιος φαιδρὴν ὄψιν ἀπεργάσεται
καὶ γλυκὸν νᾶμα θάλασσα βροτοῖς ἀρυτήσιμον ἔξει
καὶ νέκυς εἰς ζωῶν χῶρον ἀναδράμεται,
ἢ ποτε Μαιονίδαο βαθυκλεῆς οὖνομ' Ὀμήρου
λήθη γηραλέων ἀρπάσεται σελίδων.

*De hemel zal eerder de sterren uitdoven, en eerder
zal de zon het gelaat van de nacht helder maken
en zal de zee zoet, drinkbaar water geven aan de stervelingen
en zal de dode terugkeren naar het land van de levenden,
dan dat de roemrijke naam van de Maionide, Homeros,
in de vergetelheid zal raken door het vergaan van zijn geschriften.*

AG 9.576 Nikarchos

Παρθένε Τριτογένεια, τί τὴν Κύπριν ἄρτι με λυπεῖς,
ἀρπάξασα δ' ἐμὸν δῶρον ἔχεις παλάμη;
μέμνησαι, τὸ πάροιθεν ἐν Ἰδαίοις σκοπέλοισιν
ὡς Πάρις οὐ σέ καλήν, ἀλλ' ἔμ' ἔδογματίσεν.
σὸν δόρυ καὶ σάκος ἐστίν· ἐμὸν δὲ τὸ μῆλον ὑπάρχει·
ἄρκεϊ τῷ μῆλῳ κείνος ὁ πρὶν πόλεμος.

*Maagd Athena, waarom kwel je mij, Aphrodite, nu,
door mijn geschenk te roven en het in je hand te houden?
Je herinnert je dat vroeger in het Idagebergte
Paris niet jou, maar mij als mooiste bestempelde.
Van jou is de speer en het schild, maar van mij is de appel;
voor de appel volstaat die beroemde oorlog van vroeger.*

AG 9.625 Makedonios, de consul

Πιστότατος μερόπων τις ἔοι πυλαωρὸς ἐμεῖο
κρίνων λουομένων καιρὸν ἐσηλυσίης,
μή τινα Νηιάδων τις ἐμοῖς ἐνὶ χεύμασι γυμνήν
ἢ μετὰ καλλικόμων Κύπριν ἴδοι Χαρίτων
οὐκ ἐθέλων· „Χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς.“²³⁶
τίς γὰρ Ὀμηρεῖοις ἀντιφέροίτο λόγοις;

*Ik hoop dat mijn deurwachter de meest betrouwbare onder de mensen is,
om de tijd aan te kondigen waarop de baders mogen binnentreden,
opdat niemand een van de Naiaden naakt in mijn water ziet,
of Kypris samen met de schoonlokkige Charites,
tegen zijn wil: “Gevaarlijk zijn de goden die zich openlijk tonen”.
En wie zou deze Homerische woorden bestwisten?*

AG 9.636 Anoniem

Τοῦτο ἰδὼν τὸ λοετρὸν ὁ πάνσοφος εἶπεν Ὀμηρος·
„Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων.“²³⁷

*Toen hij dit bad zag, zei de zeer intelligente Homeros:
“pijnstillend en toorn verdrijvend, en alle kwaad in de vergetelheid drijvend”.*

²³⁶ Citaat: *Ilias* XX, v.131

²³⁷ Citaat: *Odyssee* IV, v.221

AG 9.672 Anoniem

Εἰ τραφερῆς πάσης ἀλιτέρμονα κύκλον ὀδεύσης,
οὐ ποτέ μοί τινα χῶρον ἀρείονα τοῦδε νοήσεις,
θέσκελον οἶον ἔτευξεν ἀγακλυτὸς Ἰωάννης
κυδαίνων βασιλείαν ὅλης χθονός· ἐκ ῥοθίων γὰρ
τερπωλὴν ἀκόρητον ἐν ἄστει θῆκεν Ὀμήρου.

*Zelfs al reis je de volledige, door zee omgeven aardbol af,
nergens zal je een betere plaats dan deze zien,
wonderbaarlijk maakte haar de beroemde Ioannes,
door haar als koningin van de volledige wereld te vereren; want vanuit de golven
bracht hij onverzadigbare vreugde in de stad van Homeros.*

AG 9.771 Ioulianos, de oud-prefect

Ὅντως Βάκχον ἔδεκτο Θέτις· νῦν μῦθος Ὀμήρου,
ὄψῃ μὲν, ἀλλ' εὗρεν πίστιν ἐτητυμίας.²³⁸

*Werkelijk, Bakchos werd door Thetis ontvangen; nu heeft het verhaal van Homeros,
zij het laattijdig, toch het bewijs van haar waarheid gekregen.*

AG 9.792 Antipatros van Thessalonike

Νικίῳ πόνος οὗτος· ἀειζώουσα Νεκυία
ἤσκημαι, πάσης ἡρίον ἡλικίης·
δώματα δ' Αἰδωνῆος ἐρευνήσαντος Ὀμήρου
γέγραμμαι κείνου πρῶτον ἀπ' ἀρχετύπου.

*Van Nikias is dit werk: ik, de Afdaling naar de onsterfelijke Onderwereld,
ben afgebeeld, een graftombe voor elke leeftijd.
Het rijk van Hades werd geëxploreerd door Homeros
en ik ben weergegeven naar zijn archetype.*

AG 9.816 Anoniem

Ἄντια Τηλεμάχοιο καὶ ἐγγύθι Πηνελοπείης
τίπτε, πολυφράδμων, πολυταρβέα χεῖρα τιταίνεις;
οὐκ ἐρέει μνηστῆρσι τεόν ποτε νεῦμα τιθήνη.

*Waarom strek je, in het bijzijn van Telemachos en vlakbij Penelope,
listige held, hevig geschrokken je hand uit?
Nooit zal jouw voedster aan de vrijers jouw wil verklappen.*

²³⁸ Verwijzing naar *Ilias* VI, vv.135-137.

AG 10.47 Palladas

Ἔσθιτε, πῖνε, μύσας ἐπὶ πένθεσιν· οὐ γὰρ ἔοικεν
γαστέρι πενθῆσαι νεκρόν, Ὅμηρος ἔφη·
καὶ γὰρ ὁμοῦ θάψασαν ὀλωλότα δώδεκα τέκνα
σίτου μνησαμένην τὴν Νιόβην παράγει.

*Eet, drink en zwijg bij verdriet. Want het past niet
met onze buik een dode te betreuren, zo zei Homeros.
En hierbij toont hij als voorbeeld Niobe, die hoewel ze haar
twaalf kinderen, samen omgebracht, had begraven, toch aan eten dacht.*

AG 10.50 Palladas

Τὴν Κίρκην οὐ φημι, καθὼς εἶρηκεν Ὅμηρος,
ἀντ' ἀνδρῶν ποιεῖν ἢ σύας ἢ ἐ λύκους
τοὺς αὐτῇ προσιόντας· ἑταίρα δ' οὐσα πανοῦργος
τοὺς δελεασθέντας πτωχοτάτους ἐποίει·
τῶν δ' ἀνθρωπείων ἀποσυλήσασα λογισμῶν,
εἶτ' ἀπὸ τῶν ἰδίων μηδὲν ἔχοντας ἔτι
ἔτρεφεν ἔνδον ἔχουσα δίκην ζῶων ἀλογίστων.
ἔμφρων δ' ὦν Ὀδυσσεὺς τὴν νεότητα φυγῶν,
οὐχ Ἑρμοῦ, φύσεως δ' ἰδίας ἐμφύντα λογισμὸν
εἶχε γοητείας φάρμακον ἀντίπαλον.

*Ik ontken dat Kirke, zoals Homeros gezegd heeft,
haar bezoekers tot zwijnen of wolven in plaats van
mannen maakte; ze was een schurkachtige courtisane,
die haar met aas gevangen prooien zeer arm maakte.
Na hen beroofd te hebben van hun menselijke gedachten,
en toen er niets meer over bleef van henzelf,
voedde ze hen binnen op als gedachteloze dieren.
Maar Odysseus, die zijn verstand behield en de jeugdige naïviteit ontvlucht was,
bezat een tegengif tegen haar toverij, namelijk zijn rede,
niet van Hermes gekregen, maar door zijn eigen natuur ingeplant.*

AG 10.55 Palladas

Ἄν πάνυ κομπάζης προστάγμασι μὴ ὑπακούειν
τῆς γαμετῆς, ληρεῖς. „Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς εἶ
οὐδ' ἀπὸ πέτρης,²³⁹ φησὶν· ὅ θ' οἱ πολλοὶ κατ' ἀνάγκην
πάσχομεν ἢ πάντες, καὶ σὺ γυναικοκρατῆ.
εἰ δ' „Οὐ σανδαλίω“ φῆς „τύπτομαι οὐδ' ἀκολάστου
οὔσης μοι γαμετῆς χρὴ με μύσαντα φέρειν,“
δουλεύειν σε λέγω μετριώτερον, εἴ γε πέπρασαι
σώφρονι δεσποίνῃ μηδὲ λίαν χαλεπῇ.

*Als je snoeft dat je beslist niet aan het bevel van je vrouw
gehoorzaamt, verkoop je onzin. “Want je bent niet van hout,
noch van steen gemaakt”, zo zegt men; wat velen uit noodzaak
ondergaan of zelfs allen, geldt ook voor jou: de overmacht van je vrouw.
Maar als je zegt: “Met een schoen word ik niet geslagen, en ik moet
geen oogje dichtknijpen en verdragen dat mijn vrouw overspelig is”,
antwoord ik dat je een lichtere slavernij ondergaat, want je bent verkocht
aan een milde meesteres, die niet al te hardvochtig is.*

AG 10.66 Agathias Scholastikos

Εὐτέ τις ἐκ πενίης πλούτου τύχη ἤδὲ καὶ ἀρχῆς,
οὐκέτι γινώσκει, τίς πέλε τὸ πρότερον·
τὴν ποτε γὰρ φιλίην ἀπαναίνεται· ἀφρονέων δὲ
τέρψιν ὀλισθηρῆς οὐ δεδάηκε Τύχης.
ἦς ποτε γὰρ πτωχὸς ταλαπεῖριος· οὐκ ἐθέλεις δὲ
αἰτίζων ἀκόλους²⁴⁰ νῦν ἐτέροις παρέχειν.
πάντα, φίλος, μερόπεσσι παρέρχεται· εἰ δ' ἀπιθήσης,
ἔμπαλιν αἰτίζων μάρτυρα σαυτὸν ἔχεις.

*Wanneer iemand vanuit armoede opklimt tot rijkdom en macht,
beseft hij niet meer, wie hij ooit was.
Zijn oude vriendschappen versmaadt hij; in zijn dwaasheid
merkt hij het plezier van het verraderlijke Lot niet op.
Vroeger was je een ellendige bedelaar; maar nu wil jij,
die vroeger smeekte om brokjes, het niet aan anderen geven.
Alles, mijn vriend, gaat voor stervelingen voorbij; als je het niet gelooft,
moge je opnieuw moeten bedelen en jezelf als bewijs hebben.*

²³⁹ Citaat: *Odyssee* XIX, v.162.

²⁴⁰ Citaat: *Odyssee* XVII, v.222.

AG 11.20 Antipatros van Thessalonike

Φεύγεθ', ὅσοι λόκκας ἢ λοφνίδας ἢ καμασῆνας
 ἄδετε, ποιητῶν φύλον ἀκανθολόγων,
 οἳ τ' ἐπέων κόσμον λελυγισμένον ἀσκήσαντες
 κρήνης ἐξ ἱερῆς πίνετε λιτὸν ὕδωρ.
 σήμερον Ἀρχιλόχοιο καὶ ἄρσενος ἤμαρ Ὀμήρου
 σπένδομεν· ὁ κρητήρ οὐ δέχεθ' ὕδροπότας.

*Weg met jullie die over “overjassen”, “flambouwen” of “haaibarbelen”
 zingen, ras van doorn-verzamelande dichters,
 jullie die de weke opsmuk nastreven in jullie verzen
 en uit de heilige bron sober water drinken.
 Vandaag plengen we voor de verjaardag van Archilochos
 en de mannelijke Homeros; ons mengvat ontvangt geen waterdrinkers.*

AG 11.48 Anakreon

Τὸν ἄργυρον τορεύσας,
 Ἥφαιστέ, μοι ποιήσον
 πανοπλίαν μὲν οὐχί,
 ποτήριον δὲ κοῖλον,
 ὅσον δύνη, βάθυνον.
 ποίει δέ μοι κατ' αὐτοῦ
 μηδ' ἄστρα μηδ' ἀμάξας,
 μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα,
 ἀλλ' ἀμπέλους χλωώσας
 καὶ βότρυας γελῶντας
 σὺν τῷ καλῷ Λυαίῳ.

*Smeed het zilver,
 Hephaistos, en maak mij
 geen wapenrusting,
 maar een holle drinkbeker,
 en maak hem zo diep mogelijk.
 Beeld me op de beker
 geen sterren noch wagens af,
 ook niet de hatelijk Orion,
 maar wel groene wijnranken
 en lachende druiven
 samen met de mooie Dionysos.*

AG 11.57 Agathias Scholastikos

Γαστέρα μὲν σεσάλακτο γέρων εὐώδεϊ Βάκχῳ
Οἰνοπίων, ἔμπης δ' οὐκ ἀπέθηκε δέπας·
ἀλλ' ἔτι διψῶων ἰδίῃ κατεμέμφετο χειρὶ
ὡς ἀπὸ κρητῆρος μηδὲν ἀφυσσαμένη·
οἱ δὲ νέοι ῥέγχουσι, καὶ οὐ σθένος οὐδ' ἀπ' ἀριθμοῦ
τὰς κύλικας γνῶναι τὰς ἔτι πινομένας.
πῖνε, γέρον, καὶ ζῆθι· μάτην δ' ἄρα θεῖος Ὅμηρος
τείρεσθαι πολὴν ἐκ νεότητος ἔφη.²⁴¹

*De oude Oinopion had zijn buik verzadigd met welriekende
wijn, maar hij schoof zijn beker absoluut nog niet opzij;
omdat hij nog steeds grote dorst had, verweet hij zijn eigen hand
dat die geen wijn uit het mengvat haalde.
De jongeren snurken en niemand heeft de kracht het aantal
te tellen die hij nog leegdrinkt.
Drink, oude man, en leef! Want vergeefs zei de goddelijke Homeros
dat grijze haren worden onderdrukt door jeugdigheid.*

AG 11.58 Makedonios, de consul

Ἦθελον οὐ χρυσόν τε καὶ ἄστεα μυρία γαίης
οὐδ', ὅσα τὰς Θήβας εἶπεν Ὅμηρος ἔχειν·
ἀλλ' ἵνα μοι τροχόεσσα κύλιξ βλύσσειε Λυαίῳ
χεῖλεος ἀενάῳ νάματι λουομένου,
καὶ γεραρῶν συνέπινε λάλος χορός, οἱ δὲ περισσοὶ
ἄνδρες ἐργατῖναι κάμνον ἐφ' ἡμερίσιν.
οὗτος ἐμοὶ πολὺς ὄλβος, αἰεὶ φίλος· οὐδ' ἀλεγίζω
τῶν χρυσέων ὑπάτων τὴν φιάλην κατέχων.

*Ik verlang geen goud of de ontelbare steden van de aarde,
ook niet alles waarvan Homeros zei dat Thebe het had;
maar ik wou dat de ronde kylix voor mij zou overstromen met wijn,
mijn lippen bevochtigd door een eeuwige stroom,
en de praatgrage schare van mijn dierbaren dronk mee, terwijl overijverige
werkmannen zich afmatten bij de wijnranken.
Dat is voor mij overvloedige rijkdom, mij altijd geliefd. En ik bekommer mij niet
om de gouden consuls, als ik mijn drinkschaal vastheb.*

²⁴¹ *Ilias* VIII, v.102

AG 11.61 Makedonios, de consul

Χθίζὸν ἐμοὶ νοσέοντι παρίστατο δῆιος ἀνὴρ
ἱητρὸς δεπάων νέκταρ ἀπειπάμενος·
εἶπε δ' ὕδωρ πίνειν, ἀνεμώλιος, οὐδ' ἐδιδάχθη,
ὅττι μένος μερόπων οἶνον Ὅμηρος ἔφη.²⁴²

*Gisteren, toen ik ziek was, stond een vijandige man mij bij,
een arts, die mij de nectar van drinkbekers verbood.
Hij zei dat ik water moest drinken: een leeghoofd dat niet geleerd had
dat Homeros zei dat wijn de kracht van mensen is.*

AG 11.77 Loukillios

Εἰκοσέτους σωθέντος Ὀδυσσέος εἰς τὰ πατρῶα
ἔγνω τὴν μορφήν Ἄργος ἰδὼν ὁ κύων·
ἀλλὰ σὺ πυκτεύσας, Στρατοφῶν, ἐπὶ τέσσαρας ὥρας
οὐ κυσὶν ἄγνωστος, τῇ δὲ πόλει γέγονας.
ἦν ἐθέλης τὸ πρόσωπον ἰδεῖν ἐς ἔσοπτρον ἑαυτοῦ,
„Οὐκ εἰμὶ Στρατοφῶν,“ αὐτὸς ἐρεῖς ὁμόσας.

*Wanneer na twintig jaar Odysseus veilig zijn vaderland bereikte,
herkende zijn hond Argos hem aan zijn gestalte, toen hij hem zag.
Maar jij, Stratophon, na gedurende vier uren gebokst te hebben, bent
niet alleen voor de honden, maar voor de hele stad onherkenbaar geworden.
Als je je eigen gezicht wil zien in een spiegel,
zal je zelf zweren: “Ik ben niet Stratophon”.*

AG 11.130 Pollios

Τοὺς κυκλίους τούτους τοὺς „αὐτὰρ ἔπειτα“ λέγοντας
μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτριῶν ἐπέων.
καὶ διὰ τοῦτ' ἐλέγοις προσέχω πλέον· οὐδὲν ἔχω γὰρ
Παρθενίου κλέπτειν ἢ πάλι Καλλιμάχου.
„θηρὶ μὲν οὐατόεντι“ γενοίμην, εἴ ποτε γράψω,
εἵκελος, „ἐκ ποταμῶν χλωρὰ χελιδόνια.“
οἱ δ' οὕτως τὸν Ὅμηρον ἀναιδῶς λωποδυτοῦσιν,
ὥστε γράφειν ἤδη „μῆνιν ἄειδε, θεά.“

²⁴² *Ilias* VI, v.261.

*Die cyclische mannen, die “maar vervolgens” zeggen,
 haat ik, het zijn dieven van andermans woorden.
 En daarom heb ik meer belangstelling voor elegieën: want ik heb
 van Parthenios niets te stelen, en ook niets van Kallimachos.
 “Een langorig dier” mag ik gelijk worden, als ik ooit iets schrijf
 als “het geelachtige celidonia uit de rivieren”.
 Maar die dichters stelen zo schaamteloos van Homeros,
 dat ze zelfs schrijven “bezing me de wrok, Muze”.*

AG 11.144 Kerealios

Οὐ τὸ λέγειν παράσημα καὶ Ἀττικὰ ῥήματα πέντε
 εὐζήλως ἐστὶν καὶ φρονίμως μελετᾶν·
 οὐδὲ γὰρ εἰ „κάρκαιρε“ καὶ εἰ „κοναβεῖ“ τὸ τε „σίζει“
 καὶ „κελάρυζε“ λέγεις, εὐθὺς Ὅμηρος ἔση.
 νοῦν ὑποκεῖσθαι δεῖ τοῖς γράμμασι καὶ φράσιν αὐτῶν
 εἶναι κοινοτέραν, ὥστε νοεῖν, ἃ λέγεις.

*Het uiten van vijf zeldzame, Attische woorden
 betekent niet dat men vlijtig en verstandig studeert.
 Want als je “het dreunt”, “het weergalmt”, “het sist”
 en “het ruist” zegt, zal je niet direct een Homeros zijn.
 Begrip moet ten grondslag liggen aan literatuur en het taalgebruik
 moet alledaags zijn, zodat men begrijpt wat je zegt.*

AG 11.218 Krates

Χοιρίλος Ἀντιμάχου πολὺ λείπεται· ἀλλ’ ἐπὶ πᾶσιν
 Χοιρίλον Εὐφορίων εἶχε διὰ στόματος
 καὶ κατάγλωσσ’ ἐπόει τὰ ποιήματα καὶ τὰ φίλητρα
 ἀτρεκέως ἦδει· καὶ γὰρ Ὀμηρικὸς ἦν.²⁴³

*Choirilos staat ver onder Antimachos, maar bij alle gelegenheden
 had Euphorion Choirilos in de mond,
 en vol moeilijke woorden componeerde hij zijn gedichten, en ook in de liefde
 was hij goed thuis. Want hij was een kenner van Homeros.*

²⁴³ Het epigram zit vol obscene dubbelzinnigheden: χοῖρος = pudenda muliebria; διὰ στόματος καὶ κατάγλωσσ’ wijst op cunnilingus en ὁ μῆρός = de dij.

AG 11.239 Loukillios

Οὔτε Χίμαιρα τοιοῦτον ἔπνει κακὸν ἢ καθ' Ὅμηρον,²⁴⁴
οὐκ ἀγέλη ταύρων, ὡς ὁ λόγος, πυρίπνους,
οὐ Λῆμνος σύμπασα καὶ Ἀρπυιῶν τὰ περισσά,
οὐδ' ὁ Φιλοκτήτου πούς ἀποσηπόμενος,
ὥστε σε παμψηφεί νικᾶν, Τελέσιλλα, Χιμαίρας,
σηπεδόνας, ταύρους, ὄρνεα, Λημνιάδας.

*Niet de Chimaira had zo een slechte adem bij Homeros,
noch de kudde vuurspuwende stieren, volgens het verhaal,
ook niet geheel Lemnos of de uitwerpselen van de Harpijen,
en zelfs de voet van Philoktetes niet, die aan het wegrotten was,
zodat jij ieder met ruime voorsprong overwint, Telesilla: Chimairas,
rottend vlees, stieren, vogels en Lemnische vrouwen.*

AG 11.253 Loukillios

Ἐκ ποίων ὁ πατήρ σε δρυῶν τέτμηκεν, Ἀρίστων,
ἢ ποίων σε μύλου κόψατο λατομιῶν;
ἢ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἐσσι παλαιφάτου ἢ ἀπὸ πέτρης,²⁴⁵
ὀρχηστής, Νιόβης ἔμπνοον ἀρχέτυπον,
ὥστε με θαυμάζοντα λέγειν, ὅτι „Καὶ σύ τι Λητοῖ
ἦρισας· οὐ γὰρ ἂν ἦς αὐτομάτως λίθινος.“

*Uit welk eikenhout heeft jouw vader je gesneden, Ariston,
of uit welke steengroeven heeft hij je losgeslagen?
Want je bent een danser “geboren uit een legendarische eik,
of een rots”, het levende origineel van Niobe;
daarom zeg ik verwonderd: “Ook jij moet met Leto
ruzie hebben; want je kan niet vanzelf tot steen geworden zijn.*

AG 11.338 Anoniem

Τὴν φωνὴν ἐνοπὴν σε λέγειν ἐδίδαξεν Ὅμηρος·
τὴν γλῶσσαν δ' ἐνοπὴν τίς σ' ἐδίδαξεν ἔχειν;²⁴⁶

*Dat je de stem “enopè” moet noemen, dat leerde jou Homeros;
maar wie leerde jou met je tong “in de opening” te gaan?*

²⁴⁴ *Ilias* VI, vv.179-182.

²⁴⁵ *Odyssee* XIX, v.163.

²⁴⁶ Het epigram bevat een obscene woordspel: ἐνοπὴν (v.2) = ἐν ὀπῆ.

AG 11.356 Anoniem

Εἰς σὲ καὶ ἀψευδῆς ἐψεύσατο βίβλος Ὀμήρου,
ὀπλοτέρων ἐνέπουσα μετήορα δῆνεα φωτῶν.²⁴⁷

*Over jou loog het nooit liegende werk van Homeros,
aangezien het zegt dat de plannen van jongeren onstabiel zijn.*

AG 11.361 Automedon

Ἡμίονοι σύγγηροι ἐμὴν κομέουσιν ἀπήνην
ταῖσιν Ὀμηρεῖοις πάντα Λιταῖς ἴκελαι,²⁴⁸
χωλαί τε ῥυσαί τε παραβλῶπές τ' ὀφθαλμῶ,
Ἥφαιστου πομπή, σκύτινα δαιμόνια,
οὐ ποτε γευσάμεναι, μὰ τὸν Ἥλιον, οὐδ' ἐν ὄνειρῳ,
οὐ θέρεος κριθήν, οὐκ ἔαρος βοτάνην.
τοῦνεκ' ἐμεῦ μὲν ἔκητι βίον ζώοιτε κορώνης
<ἢ ἐλάφου κε>νεῖν ἡέρα βοσκόμεναι.

*Twee muildieren, even oud, verfraaien mijn wagen
in alles aan de Smeekbeden, die Homeros beschreef, gelijk,
kreupel en verschrompeld en met twee schele ogen,
een escorte voor Hephaistos, lederen demonen,
die nooit geproefd hebben, bij Helios, zelfs niet in een droom,
van zomerse gerst, noch van lentegras.
Mogen jullie daarom, voor mijn part, zo lang leven als een kraai
of een hinde, jullie die zich met lege lucht voeden.*

²⁴⁷ *Ilias* III, v.108.

²⁴⁸ *Ilias* I, v.502.

AG 11.380 Makedonios, de consul

Παρθένος εὐπατέρεια Δίκη, πρέσβειρα πολλῶν,
οὐ τὸν ἐν εὐσεβίῃ χρυσὸν ἀποστρέφεται·
ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τάλαντα Διὸς πάγχρυσά τελέσθη,
οἷσι ταλαντεύει πάντα νόμον βίотου·
„καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίτανε τάλαντα,“
εἰ μὴ Ὅμηρέϊων ἐξελάθου χαρίτων.²⁴⁹

*De maagd, de edelgeboren Rechtvaardigheid, patrones van steden,
wendt zich niet af van goud dat met vroomheid verbonden is;
Maar zelfs de weegschaal van Zeus is volledig in goud vervaardigd,
waarmee hij elke wet van het leven afweegt;
“En toen nam de vader de gouden weegschaal ter hand”,
als je de gracieuze woorden van Homeros zou vergeten zijn.*

AG 11.442 Anoniem

Τρίς με τυραννήσαντα τοσαυτάκις ἐξεδίωξε
δῆμος Ἐρεχθῆος καὶ τρίς ἐπηγάγετο,
τὸν μέγαν ἐν βουλῇ Πεισίστρατον, ὃς τὸν Ὅμηρον
ἤθροισα σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον·
ἡμέτερος γὰρ κεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολίτης,
εἶπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπώκισαμεν.

*Driemaal was ik tiran, evenveel ben ik verbannen
door het volk van Erechteus en driemaal bracht het mij terug,
ik, de uitmuntende in de raad, Peisistratos, die de werken van Homeros
verzamelde, die vroeger fragmentarisch werden gezongen.
Want die man van goud was onze medeburger,
aangezien wij, Atheners, Smyrna koloniseerden.*

²⁴⁹ *Ilias* VIII, v.69.

AG 12.20 Ioulios Leonidas

Ὁ Ζεὺς Αἰθιοπῶν πάλι τέρπεται εἰλαπίναισιν
 ἢ χρυσὸς Δανάης εἴρπυσεν εἰς θαλάμους·
 θαῦμα γάρ, εἰ Περίανδρον ἰδὼν οὐχ ἤρπασε γαίης
 τὸν καλόν. ἢ φιλόπαις οὐκέτι νῦν ὁ θεός;

*Zeus is opnieuw bij de Aithiopiërs en geniet er van een banket
 of hij is als goud Danaës slaapkamer binnen gesijpeld;
 Want het is een wonder: hoewel hij Periandros zag, roofde hij deze mooie
 jongen niet van de aarde. Of houdt de god niet meer van jongens?*

AG 12.168 Poseidippos

Ναννοῦς καὶ Λύδης ἐπίχει δύο καὶ φέρ' ἐκάστου
 Μιμνέρμου καὶ τοῦ σώφρονος Ἀντιμάχου·
 συγκέρασον τὸν πέμπτον ἐμοῦ, τὸν δ' ἕκτον „Ἐκάστου,“
 Ἡλιόδωρ', εἶπας, „ὅστις ἐρῶν ἔτυχεν.“
 ἔβδομον Ἡσιόδου, τὸν δ' ὄγδοον εἶπον Ὀμήρου,
 τὸν δ' ἕνατον Μουσῶν, Μνημοσύνης δέκατον.
 Μεστὸν ὑπὲρ χεῖλους πίομαι, Κύπρι· τᾶλλα δ' Ἔρωτες
 νήφοντ' οἰνωθέντ' οὐχὶ † λίην ἄχαριν.

*Schenk twee porties op de gezondheid van Nanno en Lyde uit
 en voeg vervolgens een voor Mimnermos en de wijze Antimachos toe.
 Meng de vijfde voor mezelf, en de zesde waarbij, Heliodoros,
 je zegt: "voor iedereen die ooit verliefd was".
 De zevende is voor Hesiodos, en de achtste, zoals ik zei, voor Homeros,
 de negende voor de Muzen, en de tiende voor Mnemosyne.
 Een overvolle beker drink ik, Kypris; de rest is voor de Erogen,
 voor wie nuchter is, is een dronken man niet al te onbehaaglijk.*

AG 12.217 Straton

Ἦδη ἐπὶ στρατιῆς ὀρμᾶς, ἔτι παῖς ἀδαῆς ὦν
καὶ τρυφερός. τί ποιεῖς, οὗτος, ὄρα· μετάθου.
οἴμοι, τίς σ' ἀνέπεισε λαβεῖν δόρυ, τίς χερὶ πέλτην,
τίς κρύψαι ταύτην τὴν κεφαλὴν κόρυθι;
ὦ μακαριστὸς ἐκεῖνος, ὅτις ποτέ, καινὸς Ἀχιλλεὺς
τοίῳ ἐνὶ κλισίῃ τερπόμενος Πατρόκλω.

*Nu al haast je je naar de oorlog, nog een onwetend en teer
kind. Kijk zelf naar wat je doet. Verander van gedacht.
Ach! Wie overtuigde jou een speer te nemen? Wie zei je een schild
in de hand te nemen? Wie droeg je op je hoofd te verbergen in een helm?
Allergelukkigst is, wie hij ook is, die nieuwe Achilleus,
die in zijn tent zal genieten van zo 'n Patroklos.*

AG 14.9 Anoniem

Ἄνδρ' ἐμὸν εἶλ' ἐκυρός, ἐκυρὸν δ' ἐμὸς ἔκτανεν ἀνὴρ
καὶ δαῆρ ἐκυρὸν καὶ ἐκυρὸς γενέτην.

*Mijn man werd gedood door mijn schoonvader, en mijn schoonvader door mijn man
en mijn schoonbroer doodde mijn schoonvader en mijn schoonvader mijn vader.*

AG 14.18 Anoniem

Ἑκτορα τὸν Πριάμου Διομήδης ἔκτανεν ἀνὴρ
Αἴας πρὸ Τρώων ἔγχεϊ μαρνάμενον.

*Hektor, de zoon van Priamos werd gedood door de man van Diomedes,
terwijl hij voor het land van de Trojanen vocht met zijn speer.*

AG 14.31 Anoniem

Οἴνου τὴν ἐτέραν γράφε μητέρα καὶ θεὸς ἐπ' ἄρθρω
ἄρθρον, καὶ πάτρην πατρὸς ἄκοιτιν ὀρέας.

*Schrijf de tweede moeder van wijn en voeg bij een lid een lidwoord,
en als zijn vaderland zie je zij die echtgenote was van haar vader.*

AG 14.65 Anoniem

Ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρίς, ἣ σε θανόντα
δέξεται· ἀλλὰ νέων παίδων αἴνιγμα φύλαξαι.

*Ios, het eiland, is het vaderland van je moeder; als je gestorven bent
zal zij je opnemen. Maar behoed je voor het raadsel van jonge kinderen!*

AG 14.66 Anoniem

Ὅλβιε καὶ δύσδαιμον—ἔφυς γὰρ ἐπ' ἀμφοτέροισι—,
πατρίδα δίζηαι· μητρὸς δέ τοι, οὐ πατρός ἐστι
μητρόπολις ἐν νήσῳ ἀπὸ Κρήτης εὐρείης,
Μίνωος γαίης, οὔτε σχεδὸν οὔτ' ἀποτηλοῦ·
ἐν τῇ μοῖρ' ἐστὶν σε τελευτῆσαι βιότοιο,
εὔτ' ἂν ἀπὸ γλώσσης παίδων μὴ γνῶς ἔσακούσας
δυσζύνετον σκολιοῖσι λόγοις εἰρημένον ὕμνον·
δοιὰς γὰρ ζωῆς μοίρας λάχες· ἦν μὲν ἀμαυρὰν
ἡελίων δισσῶν, τὴν δ' ἀθανάτοις ἰσόμοιρον,
ζῶντί τε καὶ φθιμένῳ· φθίμενος δ' ἔτι πολλὸν ἀγήρω.

*Jij die gelukkig en ongelukkig bent - want je werd geboren om beide te zijn -,
je zoekt een vaderland; de moederstad van je moeder, niet van je vader,
ligt op een eiland, dat zich niet dichtbij noch veraf ten opzichte van
het brede Kreta, het land van Minos, bevindt.
Het is je lot om op dat eiland je leven te beëindigen,
wanneer je, als je het hoort uit de mond van kinderen, niet begrijpt
wat hun moeilijk te interpreteren lied, gesproken met moeilijke woorden, betekent.
Want een dubbele lotsbestemming voor je leven kreeg je: de ene verdoezelt
je twee zonnen, de andere is aan de onsterfelijken gelijk
in je leven en na je dood; en na je dood zal je voor lange tijd niet oud worden.*

AG 14.102 Van de Pythia (aan keizer Hadrianos)

Ἄγνωστόν μ' ἐρέεις γενεῆς καὶ πατρίδος αἴης
ἀμβροσίου Σειρήνος· ἔδος δ' Ἰθάκη τις Ὀμήρου·
Τηλέμαχος δὲ πατήρ καὶ Νεστορὴ Πολυκάστη
μήτηρ, ἣ μιν ἔτικτε, βροτῶν πολυπάνσοφον ἄλλων.

*Het ongekende vraag je me, namelijk de afkomst en het vaderland
van de ambrosijnen Sirene. Een zeker Ithaka was de woonplaats van Homeros.
Telemachos was zijn vader en Polykaste, dochter van Nestoor,
zijn moeder, die hem, meest wijze van alle stervelingen, baarde.*

AG 14.147 Homeros

Ἔπτ' ἔσσαν μαλεροῦ πυρὸς ἐσχάροι, ἐν δὲ ἑκάστη
πεντήκοντ' ὄβελοί, περὶ δὲ κρέα πεντήκοντα·
τρὶς δὲ τριηκόσιοι περὶ ἓν κρέας ἦσαν Ἀχαιοί.

*Zeven haarden van razend vuur waren er, en in elke haard
waren er vijftig braadspitten, met vijftig vleesporties.
Rond één vleesstuk waren er negenhonderd Grieken.*

AG 15.36 Kometas

Ἀμφοτέρας, πολύμυθε, Κομητᾶς σεῖο ἀθήρσας
κῦρβεις γηραλέας θῆκεν ἀειθαλέας.

Verteller van vele mythen, aangezien Kometas zag dat jouw beide werken verouderd waren, maakte hij hen voor eeuwig bloeiend.

AG 15.37 Kometas

Σεῖο βίβλους μεγάθυμε Κομητᾶς Ὅμηρε δύ' ἄρδην
εὐρῶν γηραλέας τεύξατο ὄπλοτέρας·
γῆρας ἀποξύσας γὰρ ἀριπρεπέας γε βροτοῖσι
πάμπαν ἔδειξε σοφοῖς, οἷσιν ἔνεστι νόος.

Jouw beide werken, grootmoedige Homeros, maakte Kometas, die hen volledig verouderd vond, opnieuw jeugdig. De ouderdom schraapte hij er immers af en in volle glorie toonde hij hen aan knappe mensen, die verstand hebben.

AG 15.38 Kometas

Εὐρῶν Κομητᾶς τὰς Ὀμηρείους βίβλους
ἐφθαρμένας τε κούδαμῶς ἐστιγμένας,
στίξας διεσμύλευσα ταύτας ἐντέχνως
τὴν σαπρίαν ῥύψας μὲν ὡς ἀχρηστίαν,
γράψας δ' ἐκαινούργησα τὴν εὐχρηστίαν.
ἐντεῦθεν οἱ γράφοντες οὐκ ἐσφαλμένως
μαθητιῶσιν, ὡς ἔοικε μανθάνειν.

Ik, Kometas, die de werken van Homeros gevonden heeft, corrupt en zonder enige punctuatie, ik heb hen van punctuatie voorzien en gepolijst volgens de regels, de vuiligheid heb ik weggegooid, omdat het onbruikbaar was, en al schrijvend heb ik vernieuwd wat wel bruikbaar was. Hieruit zullen de mensen die zonder fouten schrijven als leerlingen leren, hoe het past te studeren.

AG 15.48 Anoniem

Ἴσον κυδαλίμοις Φαυστινάδη τε καὶ αὐτῷ
Φαυστίνῳ βασιλεὺς στήσε παρ' ἀμφοτέροις
Οὐράνιον, τῷ δῆμος ἀμετρήτους διὰ νίκας
ἠγαθέου Πέλοπος θῆκεν ἐπωνυμίην.
„Ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον,“²⁵⁰
τούσδε τις εἰσορόων φθέγγεται ἀτρεκέως.

*Gelijkwaardig aan de roemvolle zoon van Phaustinos en
Phaustinos zelf, plaatste de koning naast hen beiden
Ouranios, aan wie het volk wegens zijn ontelbare overwinningen
de naam van de meest goddelijke Pelops gaf.
“Zoals de godheid toch altijd soort met soort verbindt”,
zal iemand die hen ziet terecht zeggen.*

²⁵⁰ *Odyssee* XVII, v.218.

AG 16.4 Anoniem

βάλλετε νῦν μετὰ πότμον ἐμὸν δέμας, ὅτι καὶ αὐτοὶ
νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσιν λαγωοί.

*Bestook nu, na mijn dood, mijn lichaam, want ook
de hazen mishandelen het lichaam van een dode leeuw.*

AG 16.29 Anoniem

Εἶ τινα πόποτ' ἄκουσας Ἐνυαλίου φίλον υἱὸν
καὶ κρατερὸν δυνάμει καὶ θαρσαλέον πολεμίζειν,
Ἔκτορα τὸν Πριάμοιο νόει μούνον γεγενῆσθαι,
ὄν ποτε μαρνάμενον Διομήδης ἔκτανεν ἀνὴρ,
αἴας πρὸ Τρώων Δαναοῖσι μάχην προφέροντα·
ὄν καὶ τῆδε θανόντα τάφος ὄδε ἀμφικαλύπτει.

*Als je ooit hoorde spreken over Ares' geliefde zoon,
die zowel sterk is qua lichaamskracht als ook moedig in de strijd,
weet dat het alleen Hektor, Priamos' zoon, kan geweest zijn,
die ooit in de strijd gedood werd door de man van Diomedes,
terwijl hij om het land van de Trojanen tegen de Grieken vocht;
hem, die hier gestorven is, omhult dit graf.*

AG 16.88 Ioulianos van Egypte

Χαλκὸν μὲν καλέεσκεν ἀτειρέα βίβλος Ὀμήρου.²⁵¹
ἀλλὰ μιν ὁ πλάστης δεῖξεν ἐλεγχομένην.
δεῦρ' ἴδε γὰρ στενάχοντα Προμηθεά, δεῦρ' ἴδε χαλκοῦ
τειρομένου σπλάγχων ἐκ μυχάτων ὀδύνας.
Ἡρακλες, νεμέσησον, ἐπεὶ μετὰ σεῖο φαρέτρην
Ἴαπετιονίδης ἄλγος ἄπαυστον ἔχει.

*Het brons werd onbedwingbaar genoemd door het werk van Homeros,
maar de kunstenaar bewees dat hij het bij het foute eind had.
Kijk hier, hoe Prometheus kermt, kijk naar het leed
dat getoond wordt vanuit de diepste ingewanden van het bedwongen brons.
Herakles, neem wraak! Maar zelfs na jouw schot
zal de pijn van Iapetos' zoon geen einde kennen.*

²⁵¹ Verwijzing naar *Ilias* V, v.292.

AG 16.125 Anoniem

Αἰεὶ Λαρτιάδῃ πόντος βαρὺς· εἰκόνα χεῦμα
ἔκλυσε κακὰ δέλτων τὸν τύπον ἠφάνισεν.
τί πλέον; εἰν ἐπέεσσιν Ὀμηρεῖοις γὰρ ἐκείνου
εἰκὼν ἀφθάρτοις ἐγγράφεται σελίσιν.

*Altijd was de zee ruig voor de zoon van Laërtes; het beeld is door de stroom
vernietigd en uit het hout deed het de afbeelding verdwijnen.
Wat is de meerwaarde daarvan? Want in de verzen van Homeros
is zijn beeld ingeschreven op onsterfelijke pagina's.*

AG 16.217 Anoniem

Καλλιόπη μὲν ἐγὼ· Κύρω δ' ἐμὸν ὅπασα μαζόν,
ὄς τρέφε θεῖον Ὅμηρον, ὄθεν πίε νήδυμος Ὀρφεύς.

*Kalliope ben ik; aan Kyros gaf ik de borst,
die de goddelijke Homeros voedde, en waarvan de zoete Orpheus dronk.*

AG 16.292 Anoniem

Υἱὲ Μέλητος, Ὅμηρε, σὺ γὰρ κλέος Ἑλλάδι πάσῃ
καὶ Κολοφῶνι πάτρῃ θῆκας ἐς αἶδιον,
καὶ τάσδ' ἀντιθέω ψυχῇ γεννήσασα κούρας
δισσὰς ἐκ στηθέων γραψάμενος σελίδας·
ὕμνεϊ δ' ἡ μὲν νόστον Ὀδυσσεύος πολὺπλαγκτον,
ἡ δὲ τὸν Ἰλιακὸν Δαρδανιδῶν πόλεμον

*Zoon van Meles, Homeros, jij gaf roem aan geheel Hellas
en aan je vaderstad Kolophon, een eeuwigdurende roem,
en uit je goddelijke ziel baarde je deze dochters,
de twee werken die je schreef vanuit je hart.
De ene bezingt de terugkeer van Odysseus, die veel rondzwierf,
de andere de Trojaanse oorlog tegen de nakomelingen van Dardanos.*

AG 16.293 Anoniem

Τίς ποθ' ὁ τὸν Τροίης πόλεμον σελίδεσσι χαράξας
ἢ τίς ὁ τὴν δολιχὴν Λαρτιάδαο πλάνην;
οὐκ ὄνομ' εὐρίσκω σαφές, οὐ πόλιν. Οὐράνιε Ζεῦ,
μήποτε σῶν ἐπέων δόξαν Ὅμηρος ἔχει;

*Wie was het die de oorlog bij Troje op vellen neerschreef,
en wie schreef de pijnlijke zwerftocht van Laërtes' zoon neer?
Ik vind geen naam die onbetwistbaar is, noch een stad. Hemelse Zeus,
is het mogelijk dat de roem van jouw woorden in bezit van Homeros is?*

AG 16.294 Anoniem

Ποίας ἀστὸν Ὅμηρον ἀναγραφώμεθα πάτρης
κεῖνον, ἐφ' ὃν πᾶσαι χεῖρ' ὀρέγουσι πόλεις;
ἢ τὸ μὲν ἐστὶν ἄγνωστον, ὁ δ' ἀθανάτοις ἴσος ἦρως
ταῖς Μούσαις ἔλιπεν πατρίδα καὶ γενεήν.

*Van welk vaderland moeten we zeggen dat Homeros een burger is,
die man, naar wie alle steden hun hand uitstrekken?
Het is ongekend, de aan de onsterfelijke goden gelijke held
liet aan de Muzen zijn vaderland en afstamming na.*

AG 16.295 Anoniem

Οὐχὶ πέδον Σμύρνης ἐλοχεύσατο θεῖον Ὅμηρον,
οὐ Κολοφῶν τρυφερῆς ἄστρον Ἰηονίης,
οὐ Χίος, οὐκ Αἴγυπτος εὐσπορος, οὐ Κύπρος ἀγνή,
οὐ νῆσος κραναῆ Λαρτιάδαο πάτρη,
οὐκ Ἄργος Δαναοῖο κυκλωπεΐη τε Μυκῆνη,
οὐδὲ τὸ Κεκροπιδῶν ἄστρῳ παλαιογόνων.
οὐ γὰρ ἔφθ' ἡθροῦς ἔργον· ἀπ' αἰθέρος ἀλλά ἐ Μοῦσαι
πέμψαν, ἴν' ἡμερίοις δῶρα ποθητὰ φέροι.

*Niet de vlakte van Smyrna bracht de goddelijke Homeros voort,
ook niet Kolophon, de ster van het luxueuze Ionië,
niet Chios, noch het vruchtbare Egypte, niet het heilige Kypros,
niet het rotsachtige eiland dat van Laërtes' zoon het vaderland is,
niet Argos, het land van Danaos, niet het door Kyklopen gebouwde Mykene,
noch de stad waar de nakomelingen van Kekrops lang geleden leefden.
Nee, hij was niet het werk van de aarde; Want uit de hemel zonden de Muzen
hem, om aan de mensen verhoopte geschenken te brengen.*

AG 16.296 Antipatros

Οἱ μὲν σεῦ Κολοφῶνα τιθηνήτειραν, Ὅμηρε,
οἱ δὲ καλὰν Σμύρναν, οἱ δ' ἐνέπουσι Χίον,
οἱ δ' Ἴον, οἱ δ' ἐβόασαν εὐκλαρον Σαλαμῖνα,
οἱ δὲ νῦ τῶν Λαπιθέων ματέρα Θεσσαλίαν·
ἄλλοι δ' ἄλλην μαῖαν ἀνίαχον. εἰ δέ με Φοίβου
χρὴ λέξαι πινυτὰς ἀμφαδὰ μαντοσύνας,
πάτρα σοι τελέθει μέγας οὐρανός, ἐκ δὲ τεκούσης
οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπας.

*Sommigen zeggen dat Kolophon je voedster is, Homeros,
anderen het mooie Smyrna, sommigen Chios,
sommigen Ios, maar weer anderen het gelukzalige Salamis,
en sommigen Thessalië, moeder van de Lapithen.
Anderen verkondigen dat een ander land je voedster is. Maar als ik
openlijk de wijze voorspellingen van Phoibos mag vertellen:
jouw vaderland is de grote hemel, jou baarde geen
sterveling, maar je moeder is Kalliope.*

AG 16.297 Anoniem

Ἑπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ρίζαν Ὀμήρου,
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

*Zeven steden wedijveren om de roots van Homeros:
Kyme, Smyrna, Chios, Kolophon, Pylos, Argos, Athena.*

AG 16.298 Anoniem

Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ρίζαν Ὀμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι

*Zeven steden strijden om de roots van de wijze Homeros:
Smyrna, Chios, Kolophon, Ithaka, Pylos, Argos, Athena.*

AG 16.299 Anoniem

Χῖος ἔφυς; — „Οὐ φημι.“ — Τί δαί, Σμυρναῖος; — „Ἀπαυδῶ.“ —
Κύμη δ' ἢ Κολοφῶν πατρίς, Ὅμηρε, σέθεν; —
„Οὐδετέρη.“ — Σαλαμῖς δὲ τεῆ πόλις; — „Οὐδ' ἀπὸ ταύτης
ἔξέφυν.“ — Ἄλλ' αὐτὸς λέξον, ὅπη γέγονας. —
„Οὐκ ἔρέω.“ — Τίνος ἦρα; — „Πέπεισμ', ὅτι τὰ τρεκῆς εἰπὼν
ἔξω τὰς ἄλλας ἄμμιν ἀπεχθομένας.“

Ben je van Chios? “Dat ontken ik.” Ben je dan van Smyrna? “Neen.”
Is Kyme of Kolophon jouw vaderland, Homeros?
“Geen van beide.” Is Salamis dan jouw stad? “Nee, van haar
stam ik niet af.” Maar zeg dan zelf, vanwaar je afkomstig bent.
“Ik zal het niet zeggen. Waarom? Ik ben ervan overtuigd, dat als ik het precies zeg,
ik de andere steden tot mijn vijand maak.”

AG 16.300 Anoniem

Εἰς αἰῶνας, Ὅμηρε, καὶ ἐξ αἰῶνος αἰεῖδη
οὐρανίης Μούσης δόξαν ἀειράμενος.
μῆνιν μὲν γὰρ ἄεισας Ἀχιλλέος, αὐτὰρ Ἀχαιῶν
στρομβηδὸν νηῶν σύγχυσιν ἐν πελάγει
τειρόμενόν τε πλάνησιν Ὀδυσσεῖα ποικιλόβουλον
τοῦ λέχος ἀσπασίως εἶσιδε Πηνελόπη.

Over de eeuwen heen, Homeros, word je altijd bezongen,
jij die van de hemelse Muze roem verkreeg.
Want de wrok van Achilleus bezong je, en de verwarring van
de Griekse schepen door een storm op zee
en de man die vermoeid was door omzwervingen, Odysseus, de listenrijke;
op zijn bed zag verheugd Penelope toe.

AG 16.301 Anoniem

Εἰ θεός ἐστιν Ὅμηρος, ἐν ἀθανάτοισι σεβέσθω·
εἰ δ' αὖ μὴ θεός ἐστι, νομιζέσθω θεὸς εἶναι.

Als Homeros een god is, moet hij als de onsterfelijken vereerd worden;
als hij echter geen god is, moet men hem beschouwen als een god.

AG 16.302 Anoniem

Εὔρε Φύσις, μόλις εὔρε· τεκοῦσα δ' ἐπαύσατο μόχθων
εἰς ἓνα μοῦνον Ὅμηρον ὄλην τρέψασα μενοιήν.

*De natuur vond hem uit, zij het met moeite. Na het baren rustte ze vermoeid uit,
aangezien ze al haar kracht had gericht op één man, Homeros.*

AG 16.303 Anoniem

Τίς ποθ' Ὀμηρείης μεγάλης ὀπός ἐστιν ἀπευθής;
τίς χθών, τίς δὲ θάλασσα μάχην οὐκ οἶδεν Ἀχαιῶν;
δῆμος ὁ Κιμμερίων, πανδερκέος ἄμμορος αἴγλης
Ἥελίου, Τροίης ὄνομ' ἔκλυεν, ἔκλυεν Ἄτλας
οὐρανὸν εὐρύστερνον ἔχων ἐπικείμενον ὤμοις.

*Wie heeft nog nooit de machtige stem van Homeros gehoord?
Welk land, welke zee kent de strijd van de Grieken niet?
Het volk van de Kimmeriërs, dat niet kan genieten van de stralen van de alziende
Zon, heeft zelfs de naam van Troje gehoord, en ook Atlas hoorde hem,
die de breedgebouwde hemel op zijn schouders draagt.*

AG 16.304 Anoniem

Διεξιῶν, Ὅμηρε, τὴν κεκαυμένην
φθονεῖν ἐφήκας τὰς ἀπορθήτους πόλεις.

*Door over de afgebrande stad te vertellen, Homeros,
wakkerde je de jaloezie van onverwoeste steden op.*

AG 16.320 Anoniem

Νεῖκος Ἀριστείδης Ἰάδων κατέπαυσε πολίων,
τὸ πρὶν Ὀμηρείης εἶχον ὑπὲρ γενεῆς.
φασὶν γὰρ πᾶσαι· „Σμύρνη τέκε θεῖον Ὅμηρον
ἢ καὶ Ἀριστείδην ῥήτορα γειναμένη.“

*Aristeides maakte een eind aan de strijd tussen de Ionische steden,
die ze vroeger hadden over de afkomst van Homeros.
Want allen zeggen: “Smyrna baarde de goddelijke Homeros,
de stad die ook Aristeides, de redenaar, voortgebracht heeft.”*

APPENDIX III

VERTALING VAN DE HOMERISCHE BOEKEPIGRAMMEN

Tot slot is hier de tekst en vertaling van alle boekepigrammen, die ik uit de *Database of Byzantine Bookepigrams* gefilterd heb, opgenomen. Ze zijn opgedeeld in de vijf besproken, functionele categorieën. De Griekse tekst heb ik uit de *DBBE* overgenomen. Elk epigram is voorzien van een permalink naar de respectievelijke type in *DBBE*. Ik heb telkens het metrum vermeld en waar mogelijk ook de auteur en een eventuele titel.

AUTEUR-GERELATEERD

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3804>

Metrum: dodecasyllabe

Καὶ μὴ λαλῶν, Ὅμηρε, πάντας αἰσχύνεις.

Hoewel je niet spreekt, Homeros, maak je allen tot schande.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3806>

Metrum: dodecasyllabe

Ὅμηρε Μουσῶν, χαῖρε, χρύσειον στόμα

Gegroet Homeros, gouden mond van de Muzen.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/324>

Metrum: dodecasyllabe

Ὅμηρος αὐτοῦ γυμνάσαι γνῶσιν θέλων
τῶν βατράχων ἔπλασε καὶ μῶν μάχην
ἔνθεν παρορμῶν πρὸς κίνησιν τοὺς νέους.

*Homeros, die zijn kennis wilde blootleggen,
verzon de strijd tussen kikkers en muizen
waarmee hij de jongeren aanmoedigde tot beweging.*

Τοῦ πολυπλάγκτου δυστυχοῦς Ὀδυσσέως
ὄμηρος ὧδε ἔγραψε τὰς πανουργίας
δόλους τε πολλοὺς καὶ πλοκάς τῶν ψευσμάτων
ὧς ἂν βλέποντες οἱ νέοι καθημέραν
καὶ νοῦν ἐπερείδοντες αὐτοῖς ἐμφρόνως
τὸ κάλλος ἐκπλήττειντο τῶν νοημάτων
καὶ τὴν ταχίστην συμπλοκὴν τε καὶ θέσιν.
ἀλλ' ὃ πολυτλὰς πλανήτα [τε] καὶ γέρον,
ὁδοὺς ὁ πολλὰς ἐκδραμῶν μακροῦ βίου
πόλεις τε πλείστας εἰσιδῶν ἀνδρῶν νόον
ὁ γνοὺς μαθῶν τε τῶν φρενῶν ἐμπειρία·
εἰ δὴ γε τὸν σὸν εἰς ἄδην ἐπαινέτην
ὄμηρον εὖροις, ἄσπασαι καθὼς θέμις,
χάριν δὲ πολλὴν τῶνδε τῶν ἐπῶν χάριν
ἔχειν πρόσειπε τοὺς σοφοὺς νεανίας

*Homerus beschreef zo de schurkenstreken, de vele listen
en het web van leugens van de ongelukkige Odysseus,
die veel rondgezworven heeft,
zodat de jongeren die dit dagelijks zien
en hun aandacht volledig richten op die dingen,
verwonderd zouden zijn door de schoonheid van de gedachten
en de zeer snelle verweving en plaatsing.
Maar jij oude zwerver, die veel geleden hebt,
jij die vele wegen hebt bewandeld voor een groot deel van je leven
en die vele steden hebt gezien en de geest van mannen
leerde kennen en geleerd hebt door de ervaring met meningen;
als je de man die jou onophoudelijk heeft geprezen,
Homerus, tegenkomt, groet hem vriendelijk, zoals passend is,
en zeg hem dat de wijze jongelingen veel plezier
hebben aan deze epen van hem.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4227>

Metrum: elegisch distichon

Dichter: Damianus Guidotus

Ἔσπετε τοῦδε μόνως λαοὶ ποιήματα πάντες·
ρήματα τῶν ἄλλων πρῶτον Ὅμηρος ἔφη·
γνώμης ὅσσα Μάρων ἀγαθοῦ καὶ νοήματος εἶπεν·
ἢ τις ῥητήρων· ταῦτα καὶ μούνος ἄδει·
ταῖς ἀγοραῖς γνώμην, ἀρετὰς πολεμοῦσιν ὀπάζεις·
ἱερὰ θεῶν ῥέξας· πᾶσι καὶ κόσμον ἔχεις
δείξας Ἀχιλλῆος νικᾶσθαι ῥεῖα μαχοῦντας·
φάντας Ὀδυσσεῆος· σοῦ παρὰ πάντα νόον·
ἦλιος οὐρανόθεν σελαγεῖ· φῶς γῆθεν Ὀμήρου
ἄκτισιν ἠέλιος· φρεσσὶν Ὅμηρε πρέπεις.
ὅστις ἄρα πρώτην ἀρνεῖται δόξαν Ὀμήρω·
πῶς ἀγαθὸν τοῦτον, πῶς καὶ φρονοῦντα λέγω;

Volkeren, jullie allemaal, vertel alleen van deze man de gedichten:

Homeros sprak als eerste van de anderen woorden.

*Alle woorden van Vergilius die van wijsheid en gezond verstand getuigen,
of één van de redenaars; die dingen bezong ook hij alleen.*

*Jij verschaft wijsheid in de vergadering en mannenmoed aan strijders;
door de riten van de goden uit te voeren. Bij allen word je vereerd,
omdat je strijders toont die makkelijk worden overwonnen door Achilleus,
en sprekers door Odysseus. En zo toon je jouw alles overstijgende wijsheid.*

*De zon straalt vanuit de hemel; het licht van de aarde is
de zon van Homeros met haar stralen. Homeros, je blinkt uit in verstand.*

*Wie de eerste roem aan Homeros weigert te geven,
hoe moet ik die man edel of verstandig noemen?*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4228>

Titel: Τῷ Ὀμήρῳ Χάρις

Metrum: elegisch distichon

Dichter: Damianus Guidotus

Χαῖρε γέρον πάσης τῆς Ἑλλάδος ἀγλαῆ κόσμος·
Μουσῶν χαῖρε πατήρ· χαῖρε σοφῶν τε νόμος·
καὶ γὰρ ὑπερβάλλεις ἀνδρῶν τὰ νοήματα πάντων·
ποιητῶν ἀγαθῶν μούνος Ὅμηρε φάος·
ἔθνεα μὲν πρῶτον Πέλοπός τε καὶ γαῖα κρατεῖτο·
τῶν Ἐνετῶν λαὸς νῦν δὲ φιλεῖ σε μέγα·
κύματα πόντον ἕως κρατέη καὶ καρπὸς ἀρούρη·
μνημὰ τ' Ἀχιλλῆος τῶν τ' Ὀδυσσεῆος ἔση·
δάκρυσιν οὐκ ἂν ἐγὼ τιμήσω, καίπερ ἐτάφθης
ὀφθαλμοῖσιν ἀεὶ φαίδιμον ἡμετέροισ.

*Gegroet, beroemde oude man, roem van geheel Hellas;
 Gegroet, vader van de Muzen. Gegroet, wet van de wijzen;
 want jij overtreft de gedachten van alle mannen.
 Jij alleen, Homeros, bent het licht van alle dichters;
 De volkeren en het land van Pelops heerste eerst over jou,
 maar nu houdt het Venetiaanse volk enorm van jou.
 Zolang als de golven heersen over de zee en de vrucht over het land,
 zal jij het gedenkteken van Achilleus en Odysseus zijn.
 Niet met tranen zal ik jou eren, hoewel je begraven werd,
 jij die altijd een schittering bent voor onze ogen.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3839>

Metrum: een combinatie van hexameters en politikoï stichoi

Titel: τοῦ διδασκάλου κυρίου μιχαήλ τοῦ ἀποστόλη στίχοι οἱ αὐτοὶ ἥρωικοὶ καὶ πολιτικοὶ

Dichter: Michael Apostoles

Μερόπεσσιν ἔθηκας ἄληκτον θάμβος πᾶσιν
 ὑσμίνην ὃς ἐτέκτανας μυῶν ἠδὲ βατράχων·
 τῆς σοφίης πηγὴν φύλα πάντα Ὅμηρόν τε θεῖον
 ἀνθρώπων ἀπερείσια ἐκπάγλως τιέουσιν·
 θεῖον ἐν ἀνθρώποισι τίγρης πέπραχας ἔργον
 οὗ φάτις οὐποτ' ὀλεῖ τ' ἐπὶ γαίῃ τ' ἠδ' ἐπὶ πόλῳ·
 εἰ μερόπων φύλα θεῖον Ὅμηρον θεὸν δοξάζειν
 οὐ προσίενται ἐπεὶ ψεύδει ἔπεται γε
 ἀλλ' ἀναφανδὸν ὑπάρχειν ἡμίθεον δοξασάντων
 ὄν γε Μέλῃς καλίρους γείνατο Μελπομένης.

*Bij alle mensen wekte je een onophoudelijke verbazing op,
 jij die de strijd van muizen en kikkers beschreef.
 Als de bron van wijsheid vereert elk menselijk geslacht
 eeuwig door verwondering geslagen de goddelijke Homeros.
 Een goddelijk werk vervaardigde je onder de mensen,
 waarvan de stem nooit zal vergaan, noch op aarde, noch in de hemel.
 Als men niet toelaat dat de menselijke stammen de goddelijke Homeros
 als een god vereren, omdat dat gebaseerd is op een leugen,
 moeten ze hem openlijk beschouwen als een halfgod,
 hem die de mooi-stromende Meles verwekte bij Melpomene.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/2929>

Titel: εἰς ξένους

Metrum: dactylische hexameter

Αἰδεῖσθε ξενίων κεχρημένον ἠδὲ δόμοιο
οἱ πόλιν αἰπεινὴν νύμφης ἐρατώπιδος ἥρης
ναίετ' ἐς ἄδην ἧς πόδα νείατον ὑψικόμοιο
ἀμβρόσιον πίνοντες ὕδωρ ξανθοῦ ποταμοῖο
ἔβρου καλὰ ρέοντος ὄν ἀθάνατος τέκετο ζεύς.

*Heb respect voor iemand die nood heeft aan gastvrijheid en een huis,
jullie die de hooggelegen stad van Hera, bruid met de mooie ogen
bewonen, aan de laagste voet van de torenhoge Ida,
jullie die het ambrozijnen water van de goddelijke rivier drinken,
de Hebrus die mooi stroomt, die de onsterfelijke Zeus voortbracht.*

Beckby IV 1958, 290

Metrum: dodecasyllabe

Ἄκοσμα ταῦτα τοῦ Κομητὰ πάντ' ἔπη.
Κομητὰ, Θερσίτης μὲν ἦσθα. πῶς δέ γε
Ἀχιλλέως πρόσωπον εἰσέδυσ, τάλαν;
Ἄπαγε ταῦτα τῆς ἀμούσου καρδίας
καὶ βάλλε γ' ἐς κόρακας ἢ κύφων ὕπερ
τὰ κοπρίας γέμοντα σαθρίαν ἔπη.

*Wanordelijk zijn al deze verzen van Kometas.
Kometas, een Thersites was je. Waarom dan
zette je het masker van Achilleus op, ellendeling?
Weg met deze verzen, die het product zijn van een poëzie-loze ziel
en gooi ze voor de raven of over je bult,
jouw woorden die vol zijn van mest en rottend afval.*

TEKST-GERELATEERD

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3428>

Titel: Ἐπιγραφὰὶ ἔμμετροι

Metrum: dactylische hexameter

Ἄλφα θεῶν ἀγορὴν, Ὀδυσσεΐδῃ Παλλάδα θάρσος.
Βῆτ' ἀγορὴν ἔχει, ἦμα γρηὸς, πλοῦν μετ' Ἀθηνᾶς.
Γάμμ', ὑπὸ Νέστωρ δέκτο, **συνῶρθ' υἱὸς υἴι**, θεὰ πτῆ.
Δέλτα, μάθ' ἀμφὶ πατρὸς παρ' Ἀτρεΐδα λοχώμενος υἱός.
Ἐ, πλεῖ ἐπὶ σχεδὴς Ὀδυσσεὺς πόντῳ κεαθείσης.
Ζῆτα δέ, Ναυσικάα κόμισ' ἐν Σχερίῃ Ὀδυσῆα.
Ἠτα δ', εὐὲ φρονέουσ' Ὀδυσσεὶ Σχερίης βασιλῆες.
Θῆτα δ', ἄθλοις Φαίηκες Ὀδυσσῆος πείρηθεν.
Ἰῶτα τὰ Λωτοφάγων Κικόνων τε, Κυκλώπεσσι ζύν.
Κάππα δὲ Λαιστρυγόνων ἔχει, Αἰόλου, ἔργα τε Κίρκης.
Λάμβδα δ', ἐν Αἴδεω ἔτυχ' ἐν ψυχαῖσιν Ὀδυσσεύς.
Μῦ Σειρήνας ἔχει, Πλαγκτὰς βοῦς τ' Ἥελίοιο.
Νῦ, Ἰθάκης ἐπέβη, Φαίηκων πομπῆ, Ὀδυσσεύς.
Ξῖ δ', Ὀδυσῆ Εὐμαῖος ἀγρῷ ξείνισσεν ὑφορβός.
Ο δ', ἐπέβη Ἰθάκης, Λακεδαίμονος ἕξ, Ὀδυσσεΐδης.
Πῖ δ', ἄρα Τηλέμαχος ἀναγνωρίζει πατέρα ὄν.
Ῥῶ, βάλες, αἰπόλε τε μνηστήρ τε· κύων ὄν ἀνέγνω.
Σῖγμ' ἔριν Ἴρου, εὐχὸς Ὀδυσσεὺς, δῶρά τ' ἀνάκτων.
Ταῦ δ', ἀναγνωρίζει γρηῦς ἐξ οὐλῆς Ὀδυσῆα.
Υῖ δέ, Θεοκλύμενος κακὰ δὴ μαντεύετ' Ἀχαιοῖς.
Φῖ δέ, βῖον προτίθησιν ἄεθλον Πηνηλόπεια.
Χῖ δ', Ὀδυσσεὺς μνηστήρας ἐκαίνυτο νηλεί χαλκῷ.
Ψῖ δ', ἀναγνωρίζει πόσιν ὄν ποτε Πηνηλόπεια.
Ω δ', Ὀδυσσεὺς σὺν πατρὶ καὶ υἱεὶ μάρνατ' Ἀχαιοῖς.

Alpha: de vergadering van de goden, Athena moedigt Telemachos aan.

Beta bevat de vergadering, hulp van een oude vrouw, de vaart met Athena.

Gamma: ontvangst door Nestor, zoon en zoon trekken samen op, de godin vliegt weg.

Delta: de in de val gelokte zoon verneemt nieuws over zijn vader van Menelaos.

Epsilon: Odysseus bevaart de zee op een vlot, dat schipbreuk lijdt.

Zeta: Nausikaä ontvangt op Scheria Odysseus.

Eta: de koning van Scheria is gunstig gestemd jegens Odysseus.

Theta: de Phaiaken dagen Odysseus uit in wedstrijden.

Iota: de gebeurtenissen bij de Lotophagen en Kikonen, bij de Kyklopen.

Kappa vertelt over de Laistrygonen, Aiolos en de daden van Kirke.

Lambda: in de Hades ontmoet Odysseus schimmen.

Mu bevat de Sirenen, de Dwaalrotsen en de runderen van Helios.

Nu: Odysseus zet voet aan wal in Ithaka door een escorte van de Phaiaken.

Xi: Eumaios, de zwijnherder, ontvangt Odysseus vriendelijk op het veld.

Omikron: De zoon van Odysseus bereikt Ithaka vanuit Sparta.

Pi: Telemachos herkent zijn vader.

Ro: Je sloeg hem, geitenherder en vrijer. Zijn hond herkent hem.

Sigma: het gevecht met Iros, het gebed van Odysseus, geschenken van de heersers.

Tau: De oude voedster herkent Odysseus aan zijn litteken.

Upsilon: Theoklymenos voorspelt onheil aan de Grieken.

Phi: Penelope besluit tot een boogwedstrijd.

Khi: Odysseus doodt de vrijers met zijn medogenloze wapens.

Psi: Penelope herkent haar echtgenoot.

Omega: Odysseus bij zijn vader en strijdt met zijn zoon tegen de Grieken.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3559>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ τῆς βῆτα ὀμήρου ῥαψωδίας

Het begin van de tweede zang van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3561>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ τῆς γάμμα ὀμήρου ῥαψωδίας

Het begin van de derde zang van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3560>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ τῆς δέλτα ὀμήρου ἰλιάδος

Het begin van het vierde boek van de Ilias van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3564>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ τῆς κάππα ὀμήρου ῥαψωδίας

Het begin van de tiende zang van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3565>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ τῆς λάμβδα ὁμήρου ῥαψωδίας

Het begin van de elfde zang van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3566>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ τῆς σίγμα ὁμήρου ῥαψωδίας

Het begin van de achttiende zang van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3543>

Metrum: dactylische hexameter

δέλτα θεῶν ἀγορὴ καὶ πάνδαρος ὄρκια λύει

Het vierde boek: de vergadering van de goden en Pandaros verbreekt de eed

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3545>

Metrum: dodecasyllabe

ἔκτορος καὶ αἴαντος μονομαχία

De strijd man tegen man van Hektor en Aias.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3541>

Metrum: dactylische hexameter

ζῆτα δὲ τυδέος υἱὸς ἀμείψατο τεύχεα γλαύκω

Het zesde boek: de zoon van Tydeus ruilt zijn wapens met Glaukos.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3544>

Metrum: dactylische hexameter

ἦτα, δὲ αἱματόεις ἴεν ἀντίος ἔκτορος αἴας

Het zevende boek: de moorddadige Aias valt Hektor aan.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3529>

Metrum: dactylische hexameter

Κάππα, Ῥήσου τὴν κεφαλὴν ἔλε Τυδέος υἱός.

Boek tien: de zoon van Tydeus grijpt het hoofd van Resos.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3546>

Metrum: dactylische hexameter

Λάμβδα δ' ἐνὶ προμάχοισι μίγη βασιλεὺς Ἀγαμέμνων.

Boek elf: koning Agamemnon mengt zich tussen de voorste strijders.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3530>

Metrum: dactylische hexameter

μῦ δὲ μάχη πρὸς τεῖχος ὃ δ' ἔκθορε φαίδιμος ἔκτωρ

Boek twaalf: de strijd bij de muur, die de schitterende Hektor aanviel.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3532>

Metrum: dactylische hexameter

νῦ δ' ἐπὶ νηυσὶ μάχη. δαναοῖσι δ' ἄμυνε ποσειδῶν

Boek dertien: de strijd bij de schepen. Poseidon beschermt de Grieken.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4244>

Metrum: dactylische hexameter

Νῦ ἕκτορος εὖχος δαναοῖσι δ' ἐπήμυνε ποσειδῶν·

Boek dertien: Poseidon weert voor de Grieken de grootspraak van Hektor af.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4245>

Metrum: dactylische hexameter

Ἐὺ Κρονίδην κοίμισεν εὖθρονος εἰς ὄρος Ἥρη.

Boek veertien: Hera met de mooie troon brengt Zeus naar een berg.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3542>

Metrum: dactylische hexameter

ὀρκίων σύγχυσις καὶ ἐπιπώλησις Ἀγαμέμνονος

Het verbreken van de eden en het rondgaan van Agamemnon.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3547>

Metrum: dactylische hexameter

οὗ τρώεσσι πάλιν καὶ ἕκτορι κύδος ἔδωκεν

Boek vijftien: Men gaf opnieuw eer aan de Trojanen en Hektor.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3567>

Metrum: dactylische hexameter

π πάτροκλος πέφνε σαρπηδόνα καὶ θάνεν αὐτὸς

Boek zestien: Patroklos doodt Sarpedon en sterft zelf.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4247>

Metrum: dactylische hexameter

πὶ δὲ νεῶν πυρὰ τρώων φύζα· φόνος πατρόκλει·

Boek zestien: de brand bij de schepen en de vlucht van de Trojanen. De moord op Patroklos.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3571>

Metrum : dactylische hexameter

Ῥῶ. δαναοὶ Τρῳῆς τε, περὶ νέκυν ἀμφιμάχοντο.

Boek zeventien: De Grieken en Trojanen vechten rond het lijk.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4248>

Metrum: dactylische hexameter

Ῥῶ περὶ σῶμα θανόντος ἔβη ξανθὸς Μενέλαος.

Boek zeventien: de blonde Menelaos gaat rond het gestorven lichaam staan.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3548>

Metrum : dactylische hexameter

Σίγμα τεύχεα τεῦξε καμῶν Ἥφαιστος Ἀχιλλεΐ.

Boek achttien: Hephaistos spant zich in om een nieuwe wapenrusting voor Achilleus te maken.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3549>

Metrum: dactylische hexameter

ταῦ φίλιν ξυνέθετο πέπαυτο δὲ μήνιδος ἀρχὴ

Boek negentien bouwt vriendschap op en de oorzaak van de wrok verdwijnt.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3533>

Metrum: dactylische hexameter

ὄ, μακάρων ἔνοπῆ καὶ φύλοπις οὐρανίωνων

Boek twintig: geschreeuw van de gelukzaligen en oorlogskreten van de hemelgoden.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3550>

Metrum: dactylische hexameter

Φῖ μῶγος Αἰακίδαο παρ' ἠϊόνας ποταμοῖο.

Boek eenentwintig: de inspanning van de Aiakide bij de oevers van de rivier.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3535>

Metrum: dactylische hexameter

χῖ θέτιδος γόνος ὠκὺς ἀπώλεσεν ἔκτορα δῖον

Boek tweeëntwintig: de snelle zoon van Thetis doodt de goddelijke Hektor.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3551>

Metrum: dactylische hexameter

ψι πάτροκλον κλαῖε καὶ ἐξετέλεσεν ἀγῶνα

Boek drieëntwintig: men beweent Patroklos en voert de lijkspeken uit.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3537>

Metrum: dactylische hexameter

ῶ νέκυν ἔκτορα πατρὶ πόρεν ἀχιλλεὺς ἐν δώροις

Boek vierentwintig: Achilleus geeft het lijk van Hektor terug aan zijn vader in ruil voor geschenken.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3677>

Metrum: dodecasyllabe

Τοῦ Ε΄ τὸ μῆκος τοῖς νέοις ὄκνον φέρει.

De lengte van het vijfde boek boezemt de jongeren vrees in.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4036>

Metrum: dactylische hexameter

βίβλος Ὀμήροιο μουσοπλόκου²⁵² ἠδὲ ῥαψωδία
κλῆσιν Ἰλιάδος ἐπωνυμίην φορέουσα

*Het boek oftewel gezang van Homeros, wever van de Muzen,
dat de titel Ilias als benaming draagt.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4034>

Metrum: dodecasyllabe

ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς Ὀμηρείου βίβλου

Het begin met God van het boek van Homeros

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/1661>

Metrum: dactylische hexameter

Δευρὶ πέρας λάχε τῶν ἐς δαίμονας ὕμνων Ὀμήρου.

Hier is het einde van de Homerische hymnen op de goden.

²⁵² Dit is de enige attestatie van dit woord, dat twee verschillende betekenissen kan hebben. Naar analogie met δολοπλόκος zou het “wever van de Muzen” zijn, maar met μουσόπνευστος eerder “geweven door de Muzen”. Het accent op de nominatiefvorm zou doorslaggevend zijn, maar de genitief van beide vormen is identiek. Het is dus niet te achterhalen welk van de twee opties hier bedoeld is. Cf. Pontani 2010, 180.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/4256>

Metrum: dactylische hexameter

Ἴρην μὲν πρόσθ' Ἴλιον ἠδ' εὐποτμον ἔφη<νας>,
ὔστατα μέντοι, Ὀμηρ', ἔλεινά γε τόσσα παθοῦσαν,
ὥστε καὶ ἐξ ὅτεω σύ περ Ἰλίου ἄλγε' ἄεισας,
ἦν ἐθέλοι τὰ ἅ τις φῆναι ἄχε' ἠδ' ἑτέροιο,
ἐνθεν ἔχειν φάσκειν Ἰλιάδα κεῖνα†.

*Hoe gezegend en welvarend Troje eerst was, toonde je,
maar ook, Homeros, hoe ze uiteindelijk veel ellende te verduren had,
zodat zelfs, sinds jij het leed van Troje bezong,
als iemand zijn eigen leed of dat van een ander wilde tonen,
men vanaf dan sprak over een "Ilias van kwaad".*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/2488>

Metrum: dodecasyllabe

Μόθους ἀποδράς καὶ μόγους τοὺς ἐν μόθοις
ἦρηκας ἐχθρῶν τῶν μαχητῶν τὴν πόλιν
ὡς ἀγχίνους ἵππῳ τε καὶ δόλω πλέον·
πλήθη δὲ χρυσῶν πολλὰ σὺν κειμηλίοις
ἔχων ἔβης ἐν νηυσὶ ταῖς σαῖς ὠκέως·
ἐντεῦθεν ἦρξω τῆς πολυπλάγκτου πλάνης.
ὄρμω δὲ τὰς ναῦς τῶν κικόνων ὀρμίσας
ἐξῆλθες αὐτοῖς τοῖς ὅπλοις πεφραγμένους.
κτανῶν δὲ πολλοὺς τῶν κικόνων τῷ ζίφει
ἐν νηυσὶ ταῖς σαῖς εὐκόλως ἔβης πάλιν·
καὶ λωτοφάγων τοὺς τόπους καὶ τὰς πόλεις
ιδῶν ἀπῆλθες πρὸς τὸ κυκλώπων γένος·
καὶ τὸν κύκλωπα τῆς δρακοντώδους θεᾶς
στερήσας ἦλθες αὐθις εἰς λαιστρυγόνα.
τὰς ναῦς δὲ τὰς σὰς ταῖς πέτραις κατακλάσας
κίρκη προσῆλθες ἐν μιᾷ τῇ πορθμίδι,
ἦτις πρὸς εἶδη τοὺς ἐταίρους θηρίων
ἤμειπεν ἠλλοίωσε ραδίως πάνυ.
ἀφείς δὲ ταύτην ἦκες εἰς δόμους ἄδου·
τούτους δ' ἀποδράς πρὸς τὸ τῆς σκύλης σπέος
ἦδη κατῆλθες καὶ πρὸς αὐτὴν ἠλίου
τὴν νῆσον. ἐν ταύτῃ δὲ πορθμεῖον κλάσας;
ἰστῶ τὲ μικρῶ καὶ ξύλω σεσημμένῳ
εἶδες χάρυβδιν τὴν φόβου πεπλησμένην.
ἦλθες δ' ἀπ' αὐτῆς πρὸς τόπους ὠγυγίας,
πάλιν δ' ἀπ' αὐτῆς πρὸς τόπους τῶν φαιάκων
πρὸς ὧν τυχῶν νόστου τε πρὸς τὴν ἰθάκην
ἦκες πρὸς αὐτὴν πατρίδα τε καὶ δόμους.

εὐρών δ' ἐν αὐτῇ τῶν ἀτασθάλων στίφους
φένεις ἅπαντας τῷ βέλει καὶ τῷ ξίφει.
λαβὼν δὲ τέρμα τῆς πολυπλάγκτου πλάνης
τὴν νῆσον οἰκεῖς τὴν φίλην τὴν ἰθάκην.
τοιάδε τὰ σκάμματα σὺ καὶ τοὺς μόγους
ἔτλης ἐκαρτέρησας ὥσπερ γεννάδας,
ὅπως θεάσῃ καὶ δόμον καὶ πατρίδα,
ὦ παῖ λαέρτου τῶν δόλων πεπλησμένε†

*Nadat je het strijdgewoel en de inspanning ervan was ontvlucht,
heb je de stad van vijandige strijders ingenomen,
aangezien je zeer schrander bent met paard en list.
Toen je een grote massa aan goud en kostbare schatten had,
ging je snel aan boord van je schepen.
Toen vatte je je zwerftocht met vele omzwervingen aan.
Nadat je voor anker gegaan was in de haven van de Kikonen,
trok je tegen hen op, beschermd met wapens.
Na veel Kikonen met je zwaard gedood te hebben,
ging je tevreden opnieuw aan boord van je schepen.
Nadat je de woonplaatsen en steden van de Lotophagen
gezien had, vertrok je naar het gelacht der Kyklopen.
En nadat je de kykloop van zijn slangachtig zich
berooft had, ging je vervolgens naar de Laistrygonen.
Aangezien je schepen op de klippen ten onder waren gegaan,
kwam je aan bij Kirke op één schip,
zij die jouw kameraden in de vorm van dieren veranderde
en hen zeer makkelijk opnieuw omtoverde.
Na haar achtergelaten te hebben, ben je bij het huis van Hades gekomen.
Nadat je deze verlaten had, kwam je al bij de grot
van Skylla en het eiland zelf van Helios.
Op dat eiland verloor je je enige schip;
Op een kleine mast en een verrot stuk hout
zag je Charybdis, die vol is van verschrikking.
Van bij haar bereikte je de plaatsen van Ogygia,
en vandaar kwam je dan weer terecht bij het rijk van de Phaiaken,
van wie je de terugkeer naar Ithaka verkreeg
en je bereikte je vaderland zelf en je paleis.
Toen je daar een kudde roekeloze vrijers aantrof,
doodde je hen allemaal met pijlen en met je zwaard.
Nu je het einde van je zwerftocht met vele omzwervingen bereikt had,
leefde je op je geliefde eiland, Ithaka.
Zulke beproevingen en inspanningen doorstond je,
en je was standvastig als een edele man,
opdat je je paleis en vaderland zou zien,
zoon van Laërtes, vervuld van listen.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/2487>

Metrum: dodecasyllabe

Πρὸς τὴν Καλυψὼ Ζεὺς Ὀδυσσέως χάριν
πέμπει τὸν Ἑρμῆν Ἀθηνᾶς πεισθεὶς λόγῳ·
αὐτὴ δὲ θᾶπτον εἰς Ἴθακην εὐθέως
ἦκει παραινέσουσα τῷ Τηλεμάχῳ
ὡς πρὸς πατρὸς ζήτησιν ἐλθεῖν σπουδάσοι,
ἀρχῶ παρεικασθεῖσα Ταφίων Μέντη.
ἐπιξενωθεῖσα δὲ τῷ Τηλεμάχῳ,
Σπάρτην διελθεῖν καὶ Πύλον τούτῳ λέγει,
ὡς πατρικὴν ἄφιξιν ἐκ τούτου μάθοι.
αὐτῆς δ' ἐκεῖθεν ἐκδραμούσης αὐτίκα
Τηλέμαχος πρόσεισι μνηστήρων ὄχλον
καὶ πάντας ἄρδην θρασκευότεροι λόγοις
εἰς ἀγορὰν αὔριον ἠκέναί λέγει.

*Zeus zond ter wille van Odysseus Hermes
naar Kalypso, overtuigd door de woorden van Athena.
Zelf is ze dadelijk snel naar Ithaka gegaan
om Telemachos aan te sporen
dat hij zich zou beijveren in de zoektocht naar zijn vader,
nadat ze zich vermomd had als Mentès, leider van de Taphiërs.
Nadat ze als gast ontvangen was door Telemachos,
zei ze hem naar Sparta en Pylos te gaan,
opdat hij daardoor de thuiskomst van zijn vader zijn vernemen.
Nadat ze vandaar was weggegaan, ging
Telemachos dadelijk naar de groep van vrijers
en hij zei met nogal stoutmoedige woorden dat allen
de dag erop naar de vergadering moesten komen.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/314>

Metrum: dodecasyllabe

Φυγὼν Ὀδυσσεὺς τὸν μαχησμὸν Ἰλίου
πλῆθος Κικόνων, Λωτοφάγων τοὺς δόλους·
Κύκλωπος δεινὸν ὄμμα τοῦ βροτοκτόνου·
τὴν Λαιστρυγόνων ὠμότητα καὶ Κίρκης
τρόπους ἀδήλους καὶ μεμηχανευμένους·
ἄδου τὸ φρικτὸν καὶ τὸν Σειρήνων φθόγγον,
πέτρας τε πλαγκτὰς καὶ Χαρύβδεως στόμα·
Σκύλλης τὸ δεινὸν καὶ βίαιον, ὡς ἔφη·
υἱοῦ χεροῖν τέθνηκεν ἐν τῇ πατρίδι.

*Odysseus ontvluchte de oorlog in Troje,
het volk der Kikonen, de listen van de Lotophagen;
het vreselijke oog van de mensenmoordende Kykloop;
de wreedheid van de Laistrygonen en de duistere en
bedrieglijke listen van Kirke;
het huiveringwekkende van Hades en het geluid van de Sirenen,
de dwalende rotsen en de mond van Charybdis;
de vreselijke en gewelddadige Skylla, zoals men zegt.
Door de handen van zijn zoon is hij gestorven in zijn vaderland.*

LEZER-GERELATEERD

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3951>

Metrum: dactylische hexameter

Ἀριθμὸν δ' ἐπέων μαθέειν δίζη ἅμα; εὔρον
πρὸς τοῖς μυρίοις, καὶ πεντακιχίλια· πρὸς δέ,
καὶ ἑξακόσια τριάκοντά τε τέσσαρα πάντα.

*Verlang je ernaar het aantal verzen te vernemen? Ik vond
bij tienduizend nog vijfduizend. En daarbij
ook nog zeshonderdvierendertig als volledige som.*

PATROON-GERELATEERD

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/264>

Metrum: dactylische hexameter

Βίβλον Ὅμηροιο τήνδε πολυπλάκτοι Ὀδυσῆος
κτίσασ' ἄλιτρότατός ποτ' ἐν ἀρχιερεῦσι Κρήτης.

*Dit boek van Homeros over Odysseus die veel rondzwierf,
verwierf ooit de meest zondige van de hoofdpriesters te Kreta.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3333>

Metrum: gemengd

Titel: Ἐπίγραμμα εἰς τὸ ὀμηρικὸν βιβλίον Θεοδώρου Γαζῆ ἀνδρὸς σοφοῦ

Εἰμὶ σμυρναῖοιο ἀοιδοῦ δέλτος Ὅμηρου
κτῆμα δὲ δῖος ἀνὴρ Βησσαρίων με ἔχει
(...)
αἱ δ' ὦραι βιοτῆς πλεῖστα διδοῖεν ἔτη.

*Ik ben het werk van Homeros, de zanger uit Smyrna
en de goddelijke man Bessarion heeft me in zijn bezit
(...)
Mogen de Horen ons/hem zeer veel levensjaren geven.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3331>

Metrum: dactylische hexameter

Titel: Τόδε, δούκ' Ἀντώνιε (...)

Πρόφρων τοι τόδε, Βονκόντη Πόρε, δῶρον ἀγαυόν
Βησσαρίων ὄδε γείνατο πνεύματι δέλτον Ὀμήρου
(...)

*Welwillend geeft Bessarion dit edele geschenk aan jou,
Graaf Poros, het werk van Homeros dat hij verwekte met zijn adem.
(...)*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/1389>

Metrum: dactylische hexameter

Πρόφρων τοι τόδε δῶκ' ἀντώνιε Δῶρον ἀγαυόν
βησσαρίων, ὃ σε πνεύματι γείνατο, δέλτον ὀμήρου
ὄφρα σε ἦθεα· φωνὴν ἐλλάδα, μῆδεα πυκνὰ
ἵπποσύνην τε μάχην τ' ἐνύω καί φύλοπιν αἰνήν
Δηϊοτήτα τε πᾶσαν κεδνά τε πάντα διδάξῃ
Κείνου πατρὸς ἐπάξια· τοῦ γένος εὐχεαί εἶναι

*Welwillend, Antonios, gaf Bessarion dit edele geschenk
aan jou, het werk van Homeros, dat hij verwekte met zijn adem,
opdat het jou de gewoontes, de Griekse taal, de talrijke plannen,
de paardrijkunst en strijd van Enyo en de vreselijke strijdkreet,
alsook het gehele strijdgewoel en alle dappere daden zou aanleren,
wat allemaal je vader waardig is. Wees er trots op van zijn geslacht te zijn.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/263>

Metrum: dactylische hexameter

Τήνδε πολυπλανέος Λαερτιάδα· Ὀδυσῆος
Βίβλον Ὀμηρείην Νικήφορος ἔσχεν ὁ Κρήτης.

*Dit boek over de zoon van Laërtes, Odysseus, die veel rondgezworven heeft,
een werk van Homeros, is in het bezit van Nikephoros, de Kretenzer.*

SCRIBENT-GERELATEERD

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3516>

Metrum: dodecasyllabe

Εἴληφε βίβλος τέρμα πέμπτη μαίου,
ἰνδικτυῶνι τῆ δεκατρίτῳ δ' ἄμα
ῥαψωδιῶν φέρουσα τριπλῆν ὀκτάδα.

*Het boek is beëindigd op de vijfde mei,
in het dertiende jaar van de lopende indicie;
het bevat driemaal acht zangen.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/2635>

Metrum: dactylische hexameter

Ἦ κρυερὴ μυοβατραχομαχίη τέλος ἔσχεν
ὡς τότε ἢ νῦν ἰῶ ἐπ' ἤματι πᾶσα γέγραπτο.

*De huiveringwekkende strijd tussen muizen en kikkers kreeg een einde,
zoals toen is ook dit werk nu neergeschreven, jawel, op één dag.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3486>

Metrum: dodecasyllabe

Τέλος σὺν θεῷ τῆς ὅλης Ὀδυσσεΐας.

Het einde, samen met God, van de gehele Odyssee.

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/3950>

Metrum: dactylische hexameter

Dichter: Iohannes Dokeianos

Τέρμ' εὐκτὸν λάχ' Ὅμηρος Ἰωάνναο πόνοισι,
Βασιλίδος πολίταιο, ἐκ γενεῆφι Δοκείης.

*Het gewenste einde is Homeros voor de inspanningen van Ioannes,
een burger van de koningin, uit het geslacht van Dokeia.*

<http://www.dbbe.ugent.be/typ/522>

Metrum: dodecasyllabe

Εἰ τοῖς ξένοις ἔνεστι χάριεν μέγα
φυγεῖν ξενίαν καὶ φθᾶσαι τὴν πατρίδα
προσιδέειν δὲ συγγενεῖς αὖ καὶ φίλους
ὁμογύους τε γείτονας οὖς ἠτύχουν,
οὕτω χαριέστατον εἶη μοι τέλος
εἰ προσφθάσοιμι τὰς ἀρείονας βίβλους
καὶ τοὺς Ὀμήρου καταφλύξω λόγους
τοὺς νεκταρώδεις καὶ μελιτροποτρόφους.

*Als het voor bannelingen een groot plezier is
hun ballingschap te ontvluchten en hun vaderland te bereiken
en hun verwanten en vrienden terug te zien
hun naasten en de bureu die ze hadden,
zo hoop ik dat dit einde voor mij zeer aangenaam is,
als ik kom tot de betere werken
en van Homeros de woorden opslok,
die nectarzoet zijn en mensen voeden met zoete gedachten.*